V. BENEȘ
HANUL roșu
scrisul românesc

V. BENEȘ

HANUL ROȘU

Coperta : GABRIEL BRATU

V. BENEȘ

HANUL ROȘU

ediție îngrijită și prefațată de Ion Maxim

SCRISUL ROMÂNESC
CRAIOVA, 1983

PREFAȚA

V. Beneș este, alături de alții (V. Papilian, Octav Șuluțiu, Teodor Mureșanu etc.), unul din scriitorii noștri „uitați". Deși redescoperirea lui a fost făcută[1], *totuși opera i-a rămas pînă acum nereeditată și practic aproape necunoscută. Iar cînd s-a încercat o prețuire, aceasta s-a făcut în sprijinul unei teze sau în spiritul unor articole comemorative ori de circumstanță. Pentru majoritatea celor ce i-au analizat nuvelele a fost o surpriză „ipostaza literară" a unui critic de artă plastică, ca și cum o activitate ar trebui neapărat să excludă pe cealaltă. O cercetare superficială poate duce la asemenea concluzii, dar cine urmărește cu atenție activitatea pe ambele planuri își poate da cu ușurință seama de felul în care ele s-au împletit de la început, încît este greu de operat diferențierea dintre exegeza artei plastice și creatorul de literatură fantastică. Caracteristică în această privință rămîne scrierea intermediară între eseu și proiecție imaginară,* Fantoma Reginei Nefertete.

Titlul ne introduce în fantastic, amintind țara faraonilor în care marile întrebări existențiale sînt săpate în piatră, iar comentariul subtil interferează întîmplarea ce aparține unui timp ce împletește „legenda" cu „adevărul". De aici înainte imaginația poate construi în voie deși sîntem fixați într-un timp istoric. Pentru că „întocmai ca-n alte tipuri și legende, care născură pe Venus din spuma mării, frumoasa regină Nefertete se naște dintr-un bloc de piatră și trăiește prin nestatornica tinerețe a imaginației noastre". Obsesia frumuseții este urmărită și circumscrisă ca un teritoriu ce pare, în perspectiva unor instrumente logice, cunoscut, dar care este în realitate o veș-

---

[1] Sergiu Dan, *Frontierele fantasticului*, revista *Tribuna*, nr. 10/1968. H. Zalis, *Pledoarie pnetru un scriitor uitat : V. Beneș*, revista *Luceafărul*, nr. 36/1969.

Ion Maxim, *Între „realitate" și „ficțiune"*, revista *Familia*, nr. 1/1971.

H. Zalis, *Aspecte și structuri neoromantice*, Editura Cartea Românească, 1971, capitolul *V. Beneș, un fantast al subconștientului.*

Nae Antonescu, *V. Beneș, Convorbiri literare*, nr. 16/1972.

V. Panache, *Gînd românesc, bibliografie*, Editura Enciclopedică, 1973.

nică necunoscută. Multiple trimiteri sînt posibile. Iat-o pe aceea a exegetului plastic și a creatorului de nuvelă fantastică, încercînd să evoce nu numai imaginea dar și gîndurile frumoasei regine : „O văd, cum undeva, în depărtatul orient al cercurilor înalte, pe malurile rîului sfînt, o poartă o litieră dusă de sclavi negri și de gloria unei frumuseți neasemuite. În noaptea aceea a Nilului cînd palmierii, sclavi ai deșertului își plecau coama în semn de omagiu pămîntului adus în fața cortegiului regal, regina Nefertete privea cu ochii obosiți de veghe nemăsurata cîmpie a deșertului. Și undeva, acolo unde începe presupusul clipelor viitoare și nostalgia eternului, frumoasa regină întrezărea gloria unei domnii, care va rămîne totuși mai jos decît aceea a unei frumuseți. Știa că trecătoarea glorie de domnitor nu avea decît o singură cale de eternizare, frumusețea ei. Din noaptea aceea, frumoasa regină Nefertete nu a avut liniște ; obsesia frumuseții care nu trebuia să moară o neliniștea..."

Artistul anonim i-a eternizat frumusețea, așa cum a rămas pînă în zilele noastre în calcarul pictat, misterioasă, obsedantă și pentru noi, așa cum a fost, poate, și pentru ea, firește și pentru sculptor. Imaginația, am putea spune, oferă fiecăruia o alternativă, dînd ca în orice operă de artă o replică realității. Dar în dialectica conștiinței, inteligența speculativă, încet, riguros, argumentat, logic, încearcă antiteza, surprinde un alt teritoriu cu hotare bine determinate, rînduieli și legi cu caracter universal valabil, încercînd să înlăture jocul de umbre și lumini, de poezie și farmec. În înfruntarea celor două tendințe, cînd una cînd alta pare să fi atins biruința. Imaginația însă potențează mereu vraja, magia, necunoscutul din noi și din misteriosul chip. Chiar dacă o sinteză ar fi posibilă iar unitatea relativă ar rezolva dialectic problema, totuși misterul ridică întrebarea sortită să rămînă fără răspuns : „cum poți însă nega ceea ce te face în ciuda tuturor credințelor tale să-ntorci capul ; dar cum poți accepta ceea ce vezi că nu există ?". Să fie de vină neputința omenească sau dimpotrivă putința de a rămîne într-un teritoriu neexplicat, necunoscut și plin de o incantație magică ? Probabil și una și alta. Excesul de explicație nu va reuși nicicînd să elimine misterul. Argumentele îți pot da o clipă iluzia obiectivării, fără colaborarea afectivității. Iluzia se risipește, chiar dacă țesătura discuției și dialectica ideilor sînt juste și în conformitate cu perspectiva rațiunii logice, contrabalansată însă de imaginația creatoare. Încercarea exegetului pare, dimpotrivă, a potența misterul : „totuși prin timp, azi, mă simt dezarmat ; dacă la început, atunci cînd terminasem procesul critic și cînd în sinea mea reușisem să aduc o liniște consolatoare, fantoma reginei Nefertete devenise străină de mine, astăzi, pe zi ce trece se ridică

din nou, ca un imperativ al destinului. O simt cum iarăşi creşte în mine, cum de undeva se năruie încet şi sigur, tot bagajul meu de argumente şi cum, tot ceea ce am încercat devine o sterilă dorinţă de lămurire. Cum zîmbetul ei, pe care credeam că-l înţelesesem cîndva, devine tot mai ironic, tot mai batjocoritor (...) Ceea ce văd în el, ceea ce reţine şi ceea ce apasă şi obsedează este aerul ei, sensul acela neînţeles şi misterios care scapă analizei ştiinţifice".

Prozatorul a fost toată viaţa un neliniştit, chinuit de vise şi obsesii, încît nu este de mirare că presupunea creatorului de nuvelă fantastică o sensibilitate excesivă, chiar maladivă, un simţ în plus faţă de alţii, prin care se poate înţelege şi pătrunde într-o altă lume : „ceva îi spunea că se afundă tot mai mult într-o lume necunoscută" (Amo, amas, amat). *Această deschidere l-a preocupat mereu, lucru ce se vede nu numai din articolul* Note despre nuvela fantastică, *ci şi din însemnările sale. Din cîteva rînduri ce poartă data 7 noiembrie 1939 se desprinde convingerea lui Beneş că nuvelele sale sînt „produsul net al fantazării", de unde şi „caracterul de basm, de poveste", „cu tot neverosimilul lor". La acest caracter de basm sau de poveste revine într-o altă notă, un an mai tîrziu, cînd majoritatea însemnărilor sînt în legătură cu imaginaţia : „vă speriaţi de neverosimilul şi de aerul de poveste al unei situaţii ? Arătaţi-mi marginile dintre basm şi realitate şi vă voi spune şi eu de ce greşeşte artistul care se joacă cu fantezia lui ca un scamator cu drăceştile lui panglici de foc"* (3 aprilie 1940). *Este consemnată aici una din direcţiile artei sale fantastice, trecerea din realitate în „altă" realitate, indiferent de ce nuanţă şi dincolo de convingerea autorului că e vorba de o structură de basm, ceea ce analiza nuvelelor sale dezminte sau în orice caz nu permite generalizarea.*

V. Beneş s-a considerat şi beneficiarul unor întîmplări cu totul neobişnuite a căror origine era fie visul, fie capacitatea proiectării unor lumi necunoscute dar posibile. Fantasticul l-a considerat la început, în perioada tatonărilor, o stare „maladivă", spune el, una de excepţie s-ar putea spune, deoarece îşi intitulează primul manuscris (cel tipărit apoi cu titlul Hanul Roşu) Povestiri bolnave. *Este o reminiscenţă romantică, V. Beneş fiind, cel puţin într-o perioadă a vieţii lui atras de acest spirit al unui veac trecut despre care a teoretizat şi care a şi fecundat creaţia sa. Însemnarea din 22 ianuarie 1940 este semnificativă : „Închipui un program care să justifice azi o creaţie* romantică *şi prin excelenţă fantastică". Sînt cîteva puncte ce merită a fi consemnate pentru înţelegerea direcţiilor fantastice pe care le-a adoptat :*

1. Regresiunea determinată de „neliniștirile" și „dezorientările" prezentului (ne aflăm la începutul anului 1940), trecutul, indiferent că este mai rău sau mai bun, „frumos ori urît", părînd oricum mai „drept" și mai „logic".

2. Necesitatea idealului, greu de atins în asemenea condiții, rămîne însă nu mai puțin o necesitate care, crede autorul, „obligă să creezi ficțiuni".

3. Exoticul i se pare că are un farmec deosebit, asemenea unui „paradis iluzoriu".

4. Fantasticul este un „factor liniștitor".

5. „Realismul este necesar în descriere".

6. Tristețea „te obișnuiește cu liniștea înaltelor predestinări, ca pe un budist".

7. „Tragismul îți dă cele mai înalte momente de contemplație. Simți în tragic prezența zeilor".

8. „O formă literară romantică prezintă realități posibile".

9. În centrul oricărei nuvele fantastice trebuie să fie destinul omului.

10. „Imaginația, factor primordial, corolar al romantismului". Un program care, indiferent de valoarea lui (de notat că orice formă literară fantastică, nu numai cele de nuanță romantică, „prezintă realități posibile"), arată preocupările teoretice ale autorului în legătură cu literatura fantastică și în același timp concordanța dintre intenții și realizări. Astfel încît Notele, *publicat în* Revista Fundațiilor, *vin ca o urmare firească a acestor frămîntări caracteristice oricărui creator cu o conștiință artistică constituită.*

Datorită rupturii pe care romantismul o aduce față de clasicism, literatura fantastică — poate și din pricina situației nefericite a unor scriitori — a fost legată de nebunie sau în orice caz de o stare bolnăvicioasă. Între timp alți creatori au depășit acest prag, iar criticii au înțeles și ei că nu întotdeauna nuvela fantastică trebuie legată de coordonatele romantismului german. V. Beneș propune în Note despre nuvela fantastică *clasificări, stabilește tipologii, arătînd că nu se pot defini decît trei modalități :*

1. Nuvela fantastică de tip romantic german, a cărui prototip este Stafia logodită *a lui Hoffmann. Se caracterizează în primul rînd prin atmosferă, conflicte inițial verosimile, fantastice în corelație și rezolvare, hazard, senzațional, lipsă de logică și înlănțuire cauzală, întoarcere în trecut sau dacă regresiunea e evitată, exotismul combinat cu diverse elemente ale depărtării. Personaje cu destin deosebit.*

2. *Nuvela fantastică de tip analitic, poesc, așa cum a fost teoretizată de către Poe în* Filosofia compoziției. *Caracteristici : neprevăzut și senzațional, o lume alături de viață, dar ca și cum ar fi în viață, extraordinară, chinuitoare, halucinantă, așa cum se prezintă împreună cu structurile ei polițienești cunoscuta nuvelă* Dublul asasinat din strada Morgăi.

3. *Fantasticul verosimil (denumit mai tîrziu și fantastic realist) în care structurile verosimile trec pe nesimțite într-o lume ipotetică și neverosimilă. Specifică acestei modalități este nuvela* Mantaua *a lui Gogol, care l-a făcut pe Prosper Mérimée să dea în 1851, la traducerea ei în franțuzește, o rețetă pentru o bună povestire fantastică : „începi cu portrete bine conturate ale unor personaje bizare dar posibile și imprimi trăsăturilor lor amănuntele cele mai reale. De la bizar la miraculos tranziția se face pe nesimțite și cititorul se va afla în plin fantastic înainte de a fi băgat de seamă că lumea reală i-a rămas de mult în urmă". La numele lui Gogol se pot adăuga altele : Scott, Melville, Kipling, Conrad, Dostoevski etc., deci scriitori structural aplecați asupra realității. Nuvelistul și criticul face apoi cîteva trimiteri instructive la structura sufletească a scriitorilor de nuvelă fantastică, disociind și între acceptarea fantasticului ca o creație maladivă sau ca oricare alta. Chiar dacă noțiunea de „povestire bolnavă" nu a fost complet depășită, s-a lărgit simțitor, literatura fantastică proiectînd o lume posibilă, cu întreaga pendulare între „real" și „imaginar" și utilizînd cele mai diverse mijloace. Exegetul își încheie considerațiile aproape exact cu cuvintele din însemnarea citată mai sus, privind imposibilitatea desemnării limitelor dintre realitate și ficțiune : „vă speriați de extraordinarul și de aerul de basm al unei situații dintr-o nuvelă fantastică ? Arătați-mi marginile dintre ficțiune și realitate și vă voi spune și eu...".*

Între timp, deși problema a fost dezbătută de numeroși cercetători nu și-a schimbat fondul cu toate nuanțările sau subtilitățile de interpretare. Delimitarea dintre „realitate" și „realitatea fantastică" a rămas tot atît de dificilă. Dar peste toate falsele opoziții ce se crează între noțiuni, luminile și umbrele, înțelesurile și neînțelesurile, aparențele și esențele sînt ale noastre, iar noi, integrați în realitate sau desprinși psihologic de ea, proiectăm alte realități ori le răsfrîngem pe cele ce ne sînt cunoscute, forme multiple ale existenței din care ontologic facem parte, cu întreaga zestre a conștiinței noastre. Fantasticul rămîne o dimensiune sufletească alături de altele, perceperea implicînd multiple modalități, atingînd în final „imaginarul" o altă formă existențială. Aceeași structură apare diferit structurată, după nivelul cercetat, în funcție de unghiul de referință și mijloacele utilizate. Fără îndoială lumea în care ne mișcăm este struc-

turată așa cum o vedem doar la nivelul ochiului nostru. La alte nivele, în intimitatea ei care scapă simțurilor noastre, acolo unde nu se poate pătrunde decît cu un ochi „artificial", privită la microscop, realitatea are cu totul alte alcătuiri. Există, fără posibilitate de tăgadă o microstructură atît de îndepărtată de macrostructura familiară privirilor noastre încît se poate vorbi de o altă structură, dacă nu de o altă lume. Diferențele sînt uluitoare, insolitul și lipsa unui corespondent între elementele cunoscute și ele, stîrnind îndoieli sau chiar respingere în necunoștință de cauză. Apropiate sau depărtate, întrepătrunse în orice caz se pot pune alături de cupluri asemănătoare : fenomen-esență, real-imaginar. Încît mirarea și „sentimentul" fantasticului își fac loc în fața acestor necunoscute forme, arhitecturi stranii, configurații greu identificabile în lumea ochiului nostru, analogiile operînd vag, imaginarul putîndu-și revendica și desenele și alcătuirile nesesizabile pe lamă, dar strălucind în toată frumusețea și farmecul lor sub lentila luminată. Astfel întrebarea pe care și-o pune Dostoievski „există altceva mai fantastic decît realitate" își primește o semnificație adîncă.

Creația artistică în întregime, dar cu precădere literatura ce ne interesează în cazul de față, beneficiază de această ierarhizare, de o ordine structurată pe diverse trepte. Unii se opresc — punct de plecare bineînțeles — la cele exterioare surprinse de oricine, alții dau la o parte un văl sau mai multe, puțini fiind cei ce ajung pînă la, să spunem, ultima realitate, fie în perspectivă ontologică, fie în direcția conștiinței. Oricum am privi lucrurile este vorba de un real posibil, de o proiecție într-un plan ascuns, greu de descifrat încă, așa cum visul scapă înțelegerii, rămînînd în continuare nu mai puțin o realitate a fiecăruia, deși descinde dintr-o zonă imprevizibilă și plină de umbre pe care cel puțin deocamdată nu reușim să le risipim cu fascicolul de lumină ce ne stă la dispoziție. Realitatea se dezvăluie treptat, nivelele adînci sustrăgîndu-se cunoașterii sau fiind greu de descifrat. Există o realitate virtual închisă în existență și actual deschisă în conștiință, încît se poate vorbi — și nu numai în artă și literatură, — unde sînt glasuri ce afirmă acest lucru — de o replică dată realității, de o alternativă sau mai multe, propuse, după poziția în care ne situăm și din perspectiva în care privim. Roger Caillois vorbește de o „ruptură" în coerența universală. Ne putem însă întreba care este limita între coerent și incoerent, cele două concepte primind, în timp și loc, diferite interpretări. Existența ne transmite aceleași informații de mii de ani, de cînd omul a devenit o ființă istorică. Dar azi înțelesurile descifrate de noi sînt mult mai numeroase decît pe vremea sumerienilor. Posibilitățile noastre de deco-

dare au crescut iar coerența este direct proporțională cu sistemul descoperit. Poziția omului față de realitate s-a modificat apoi după cunoștințele noi pe care le-a cîștigat, după imaginile construite din elemente descoperite în timp sau după o viziune globală despre existență pe care a reușit să și-o formeze, suferind și ea prefaceri sau fiind înlocuită cu alta, cu un model ce pare a fi mai apropiat de ceea ce ne place să credem că este „adevărata" realitate.

În încercarea de delimitare a sentimentului sau conceptului fantastic trebuie să avem în vedere mai degrabă diversitatea formelor posibile ale aceleiași realități și nu numai senzaționalul, insolitul, straniul etc., la care s-au oprit cu precădere anumiți cercetători. S-a vorbit despre fantasticul exterior sau interior. Primul privește întîmplări extraordinare, fenomene ieșite din înlănțuirea cauzală cunoscută, declanșate de unele forțe misterioase ale naturii: puteri magice, tării intrinseci, energii, emanații miraculoase ce s-au degradat apoi în stafii, strigoi, zîne etc., degradînd și literatura fantastică. Al doilea explorează lumina clară, difuză sau aproape stinsă a conștiințelor ori întunericul plin de surprize al subconștientului, către care se îndreaptă de fapt preferințele contemporane. Se fac trimiteri și la un fantastic de nuanță metafizică ce trece dincolo de realitate sau de condiția umană. Apoi fantasticul ironic, lucid, analitic, fantasticul folcloric, direcția simbolic-filosofică. Unii cercetători (Caillois, Todorov etc.) operează distincția dintre miraculos și fantastic, restrîngînd sfera celui din urmă și vorbind, în legătură cu climatul psihologic particular al anxietății și despre „estetizarea fricii", elemente, după părerea noastră posibile, dar nu neapărat obligatorii. De fapt există două direcții ce trebuie urmărite istoric pentru a fi înțelese: una ontologică, alta psihologică (formele mixte fiind apoi nenumărate), ambele inițiate de gînditori și preluate de poeți, ideile literare fiind solidare celor filosofice. Una ține de tehnica oricărei metafizici, presupunîndu-se o permanență, ceea ce este, dincolo de ceea ce se schimbă, alta de pătrunderile în structurile conștiinței, de la starea de veghe, la ambiguitatea dintre trezie și somn, pînă dincolo de hotarele normalității, atît de greu de precizat. Amîndouă sînt contaminate de imaginarul, dînd sentimentul necunoscutului și al echivocului.

Fantasticul lui V. Beneș, cunoscînd toate aceste modalități și direcții, este de nuanță plastică. Oricare din marile lui nuvele pare desprinsă dintr-un cadru coclit și ros de timp, dintr-o ramă unde pe o pînză un pictor a zugrăvit o scenă fantastică ori un sculptor, pe un zid într-o frescă, a dăltuit formele ciudate ale imaginației sale. Două

pot fi sursele : înclinația către artele plastice tradițională în familie[2], *studiul sistematic și cariera de cronicar, preocupat nu numai de consemnarea și estimarea unei expoziții, dar și de semnificațiile* adînci *ale* fenomenului. *Iată, spre exemplificare, peisajul desprins parcă dintr-o legendă : „Barca străbate Elba. Malul părăsit se vede în fund, spre stînga. Un dîmb și cîteva case. Din ele fumul se ridică melancolic și alburiu. Apoi o culme și încep stîncile. Un perete drept și o muche retezată. Și sus de tot, chiar în vîrful stîncii, ruinele unui castel. Celălalt mal, către care alunecă barca, e pătat de umbrele serii. O adiere caldă cu luciri verzui te înfioară. Iar în fund, drept în mijloc, peste barcă, cerul e roșu și cald. Coloarea aceea plină de tristețe se mișcă liniștit pe undele apei. Coboară în jos, pînă în planul întîi al tabloului, ca un ecou.*

Întreaga atmosferă are un «Stimmung» de poveste. Se pare că asculți într-o seară, la un foc care aruncă umbre colorate, o baladă veche germană".

---

[2] V. Beneș a fost fiul unui meșteșugar ceramist ceh, venit în țară la începutul secolului și stabilit mai întîi la Tîrgu-Jiu, unde a și funcționat ca profesor. Scriitorul s-a născut la 27 februarie 1907 la Tîrgu-Jiu. Liceul l-a făcut la Craiova, apoi s-a înscris la Academia comercială, urmînd însă, ca și ceilalți frați, meseria tatălui, practicată în vacanțe. Un timp funcționar la București. Îmbolnăvindu-se de piept s-a stabilit la Brașov iar de aici, la începutul deceniului al treilea s-a mutat la Cluj unde a urmat cursurile Academiei de arte frumoase, deschizînd și o expoziție personală Alb-negru. Nu a stăruit pe această cale și audiindu-l la Viena pe cunoscutul istoric al artelor Strygowski s-a decis pentru exegeza plastică, fiind atras și de literatură fantastică, în egală măsură. Colaborează la aproape toate revistele din Transilvania acelui timp, începînd cu *Hyperion, Gazeta ilustrată, Meșterul Manole,* dar mai ales *Pagini literare, Familia* (seria Samarineanu), *Gînd românesc.* Mai tîrziu la *Revista Fundațiilor* și *Gîndirea.* Face parte din diferite grupări literare și întreține relații cu mai toți oamenii de litere și artă ai vremii, indiferent de naționalitate. Din 1940 se mută la București în conducerea Casei Școalelor. Apoi colaborator la *Națiunea* lui Călinescu și la revistele de artă plastică. Un timp este redactor tehnic la Editura de Stat. Moare la 22 aprilie 1960. Debutul editorial în 1938 cu *Pinacoteca Virgil Cioflec, prezentate critic cu 25 reproduceri,* la care trebuie să adăugăm celelalte scrieri despre arta plastică apărute în volum : *Dobrian, ciclul morții, zece gravuri cu un studiu critic,* Gorjan, f.a., monografia *Pictorul D. Ghiață, studiu critic,* Meridiane, 1957, *Mărturii despre Grigorescu,* precum și numeroase și interesante eseuri risipite în diferite reviste și care merită să fie adunate într-un volum. Dintre acestea citățm : *O prezentare sentimentală a lui Grigorescu, Despre arta egipteană, Morile lui Rembrand, Hokusai, Monumentalitate mijloc de expresie, Mitul formelor păgîne, Despre arta greacă, Paradox despre iubire, Sentimentul consolator și tragic al formei plastice* (toate în *Pagini literare)* etc. și numeroase cronici la expozițiile curente ale timpului. A tradus din Lion Feuchtwanger, *Goya sau drumul spinos al cunoașterii,* cu o prefață, ESPLA, 1957.

Un început de povestire? Posibil, în realitate viziunea criticului de artă plastică despre tabloul lui Adrian Ludwig Richter „Überfahrt am Schrekenstein", pretext pentru a vorbi despre romantismul german (în eseul Măștile de sub Schrekenstein, *publicat în* Revista Fundațiilor, *nr. 6 din 1 iunie 1941). Punctul de plecare este plastica romantică despre care în general exegeții curentului nu vorbesc (Richarda Huch în cartea sa nici nu pomenește despre pictura sau sculptura romantică), dar pe care Beneș o prezintă cu înțelegere: „ei ridică în schimb peisajului un imn, o poetizare, întrebuințînd același material al trecutului: păduri bătrîne, munți prăpăstioși, apusuri melodice, locuri sălbatice, colțuri singuratice în care parcă svonuri din altă lume, idile campestre, luminile ce se ridică drept în sus și revin, nopți calde și pline de gama aceea de presupuneri, ruine de cetăți și tot cortegiul acela de elemente care nu știu dacă sînt din poveștile Fraților Grimm sau din nuvelele lui Hoffmann."* (Măștile...)

Nuanța plastică e prezentă în mai toate nuvelele lui Beneș, așa cum comentariul poetic, de nuanță fantastică e vizibil în exegeza lui plastică. Nuvela Teodot Nebunul *ni se înfățișează ca o imensă frescă în care spînzurătoarea este în centru (ca într-un tablou expresionist) iar toate nenorocirile satului ars, strîns unite de cel ce stă spînzurat, dar neatins de stricăciune, ca niște scene ajutătoare pe un fundal în care norii aleargă sau vîlvătăile focului se înalță.* Vraciul Ieronimus *este desprins dintr-o stampă medievală ce surprinde vechi și ciudați alchimiști în mijlocul laboratoarelor cu instrumente curioase, sticle și retorte de forme stranii, obsedați de visul lor irealizabil, ca în* Laboratorul alchimic din secolul al XVI-lea, *gravat de H. Cock, după Breugel cel Bătrîn.* Cetatea cu steaguri albe *se proiectează într-un ținut fabulos, deși pe valea rîului Moldava, pe o culme înconjurată de păduri, loc în care s-au întîmplat cîndva toate, ca într-o cetate de scaun și în care nu se mai întîmplă nimic, decît arborarea steagurilor albe de ziua Sfintei Elena. Cetățile pustii ale lui Chirico pot concura cu această „cetate nălucă" a regelui Venceslav, care „sus, prin neguri, se bănuia o umbră mare, pe care unii o luară drept o amenințare sinistră". Cuceritorii ei porniți din vale, găsesc „doar ruine și moarte. Casele erau prăbușite, zidurile crăpate, pietrele pleznite și aplecate în toate părțile. Pe lespezile pe care începură să calce cu teamă crescîndă se împiedecau de oase, de arme vechi și mîncate de rugină, de resturi de haine și de neînțelese urme de lucruri și ființe, din care rămaseră doar semne de nerecunoscut. Ochii oamenilor nu se puteau dumiri îndeajuns. Întreg nu mai era nimic în cetate. Porțile caselor stăteau prăbușite, ferestrele erau înfundate cu surpăturile bolților, iar clanțele ușilor atîrnau în lemnul putred,*

de păreau crestate acolo, din mîzga urîtă și neagră". Și printre ziduri căzute ce aminteau „zădărnicia pietrei care poate muri și ea de moartea tuturor", doar biserica era întreagă. Înăuntru însă, o privelişte demnă de scheletele gravate de André Vesale, Gamelin, Albius sau atîția alții : „Pe bănci ca și cînd ar ședea vii și s-ar ruga, pe lîngă pereți, de la intrare pînă la altar, sute de schelete de oameni desenau o încîlcire macabră a morții și a pierzării. Fiecare era într-o poziție atît de vie încît ți-era teamă să nu mişte". Tabloul continuă așa, halucinant, apocaliptic. Și pentru ca cei ce, din curiozitate și îndrăzneală, au făcut drumul greu pînă la culme, luptîndu-se mai întîi cu frica din ei, cu ceţurile și porțile ce se prăbușesc putrede, să fie mulțumiți de cucerirea lor, regele Venceslav îi întîmpină în fața castelului, poftindu-i la nuntă. O nuntă ce se desfășoară după toată rînduiala curții și de la care doar ei lipseau : „de amîndouă părțile scaune grele, puse în ordine unul în fața altuia, cuprindeau cîte un schelet de om, învesmîntat în resturile hainelor în care murise". O lume a morții (cu nimic mai fantastică decît tabloul lui Jean Ensor, Natură moartă cu cranii) în care regele străjuia (viu, mort, cine ar putea spune ?) ospățul ori cînta la orgă fără să-i pese de inscripția care atesta ciuma de Sfînta Elena, a anului 1432, ziua nunții sale.

Nici Biserica din Fraustadt nu este mai prejos decît orice tablou ce înfățișează fantasticile ziduri ale unei biserici de vis, ale unei biserici dărîmate cîndva, dar care urmărea obsesiv, noapte de noapte, în somn, pe toți urmașii profanatorului blestemat. Dar ceea ce ar mulțumi orice gravor ce individualizează prin amănuntele surprinse cu minuție este portretul Fratelui Beatus. Expresivitatea și mai ales ochii cu puteri magice, ochii ce prilejuiesc o suită de întîmplări neobișnuite, putînd da naștere unei suite de tablouri sau portrete. Iată-l pe Fratele Beatus gravat cu precizie : „o figură osoasă și mică, spînă aproape, cu niște sprîncene subțiri ca urma unui creion. Gura avea nu știu ce însăilare elegantă și ca un simetric desen se arcuia expresiv și inteligent în două curbe pline de grandoare. Nasul era puțin ascuțit, iar nările uscate și întinse, aproape străvezii, te lăsau să vezi prin ele raza soarelui care cădea pe cealaltă parte a lor. Ochii aveau ceva ciudat în înfățișarea lor. Nu erau prea vii, dar în fixitatea lor verzuie te făceau să te simți pironit". Puterea ochilor, care a pricinuit atîtora moartea, i-a adus și lui arderea pe rug. O ardere pe rug obișnuită pentru un vrăjitor, dar care stîrnea călugărului simțiri cu totul neobișnuite ca în Ioana d'Arc pe rug, balada lui Radu Stanca, mai puțin lirismul acesteia : „Fratele Beatus începu să simtă în învăluirea de fum o îmbrățișare caldă. I se părea că valuri făcute din șuvițe de soare îi scaldă trupul. Încolăciri ciudate îl mîngîiară.

Aici mai calde, aici mai reci. Şi nu dură mult pînă simţi spre briu o mare fierbinţeală. Se mişcă puţin şi îşi dădu seama că nu mai are sprijin. Picioarele nu le mai simţea, iar tot trupul i se părea că pluteşte" (Păcatul Fratelui Beatus). *Iar finalul cu prăbuşirea crucifixului la care ultimele priviri erau pironite oferă elementele necesare (rugul aprins şi damnatul căruia nu i-au mai rămas decît ochii, ţăndările crucii) unei apoteoze la care nici stăpînii ce l-au condamnat şi nici Fratele, primind cu seninătate moartea, nu s-au gîndit.*

Simţim la citirea acestor nuvele, la care am putea adăuga Ţara depărtărilor *şi* Pendula, *cum intrăm într-un teritoriu fantastic, descris în toată realitatea lui, ca un peisaj pe care-l descifrezi în amănuntele, culorile şi desenul lui fixate pe o pînză. Chiar dacă V. Beneş nu a înţeles că tendinţele moderne se îndreaptă către cealaltă direcţie, nuvelele lui revendicîndu-se mai ales de la romantismul german (şi influenţa lui Poe este uşor detectabilă), proiectarea în trecut, exotismul, destinul tragic al omului, tristeţea, prezentate în nuanţe crude, conferă nuvelelor sale nu numai atmosfera caracteristică, dar mai ales ambiguitatea specifică speciei. Ceea ce se desprinde din aceste scrieri este siguranţa „intrării" şi „ieşirii" dintr-un tărîm care aparţine imaginarului. Fantasticul său este de o plasticitate uimitoare, ce permite schiţarea măcar a atîtor realităţi posibile pe care nuvelistul le-a urmărit cu precădere şi le-a surprins uneori în toată intimitatea şi cu toate nuanţele lor. Aşa încît în cele mai reuşite dintre nuvelele lui:* Teodot Nebunul, Păcatul Fratelui Beatus, Cetatea cu steaguri albe, *parţial* Ţara depărtărilor, Biserica din Fraustadt *sau* Wilhelm Temerarul Duce de Brabant *este greu de arătat pragul în care te afli „dincoace" sau „dincolo". Această pendulare între planuri, tulburătoare şi dînd naştere unui sentiment greu de circumscris şi pe care cunoscătorii îl numesc „sentimentul fantasticului", o putem urmări cu precădere în* Cetatea cu steaguri albe *sau* Teodot Nebunul. *Totul se petrece pe nesimţite încît nu ştii unde te afli acum, cum ai pătruns dincolo de rînduiala lucrurilor, unde anume eşti, cuprins parcă şi de o anume sfială între noi şi necunoscute realităţi, temere alunecînd adesea în groază. Epicul este însă atît de realist încît elementele fantastice se integrează perfect, făcînd corp comun cu acesta. Nu putem şti în ce măsură fantasticul este sau poate deveni un „factor liniştitor" sau în ce măsură tragismul poate oferi „înalte momente de contemplaţie", dar alt punct al programului său este acoperit: „realismul este necesar în descriere".*

Teodot Nebunul *debutează cu spînzurarea predicatorului care cerea bogaţilor împărţirea averilor la cei săraci. Poate există aici, ca şi în alte povestiri, o nuanţă protestatară, în măsura în care între*

realitate și idealitate există o permanență discrepanță sau o anume rînduială respinsă și care obligă evadarea[3]. *O moarte năpraznică, nu ca oricare alta, dar care oricum este un fapt cu care omul e obișnuit, ținînd de desfășurarea lucrurilor între care ființează. Dar trupul celui spînzurat nu se descompune, păstrîndu-și fața cu un zîmbet blînd și iertător. Cei ce l-au ucis îl privesc cu aceeași ură, fără să-și dea seama ce-i așteaptă, uitîndu-se doar cu mirare cum corbii nu se ating de el. Întîmplările se succed cu repeziciune : Simion, cel care i-a pus streangul la gît, se spîngură iar ciorile îi scot imediat ochii. Ioana, soția lui Nichifor înnebunește. Securea, animată de o putere nebănuită, își schimbă traiectoria și despică țeasta lui Cleonic, unul din capii răutăților. Spînzuratul rămîne însă, privindu-i cu aceeași blîndețe care-i scoate din sărite. Oamenii se înfurie pregătindu-se să-i dea foc. Paiele aprinse la picioarele lui Teodot se sting de o ploaie căzută fără de veste, în schimb ia foc casa lui Ștefan, cel care inițiase acțiunea, de la care apoi întregul sat se aprinde și arde sub privirile neputincioase ale oamenilor.*

Uneori, ca în Hanul Roșu, *se ajunge de la un realism frust (ca și cum povestirea nici nu s-ar încadra în canoanele speciei) la o încheiere fantastică : „vîntul și ploaia, zăpada și piatra, praful și arșița, măcinau încet și muchiile zidurilor. În fiecare primăvară erau tot mai scunde. Și oamenii povestesc, că zidurile acelea din față, spoite cu sînge au rămas de un roșu aprins pînă în ultima lor zi de stat în picioare". În altele, ca și în* Țara depărtărilor *intrăm dintr-o dată în fantastic și apoi curînd să ne trezim în lumea noastră cu rînduielile ei neschimbate, iar la continuarea lecturii să constatăm totuși că ne aflăm „dincolo" de pragul ce ne desparte de „dincoace". Aceasta ne arată că ferestrele imaginarului sînt multiple, corespunzînd la tot atîtea lumi posibile, ce țin fie de nedeterminatul exterior, fie de cel interior, ultimul fiind însă slab reprezentat în nuvelistica lui V. Beneș.*

Determinările exterioare țin de tendința animistă ce despărțea realitatea în două planuri : unul invizibil, suportul celor ce se văd,

---

[3]Nu este întîmplător și fără semnificație faptul, pe care-l semnalam într-o cronică, că în timpul războiului au apărut la noi cele mai numeroase volume de nuvelă fantastică : Al. Philippide, *Floarea din prăpastie,* Editura Contemporană, 1942 ; Laurențiu Fulga, *Straniul Paradis,* Colecția „Universul Literar", 1952 ; Doctor Copelius, *Simfonia neterminată,* Miron Neagu, Blaj, 1942 ; V. Papilian, *Manechinul lui Igor,* Editura Fundațiilor, 1943, la care trebuie să adăugăm *Semn Rău* (1943) a lui Beneș, precum și volumul *Poveste cu doi morți,* Cluj, 1946, cuprinzînd nuvele scrise de Virgil Petrișin pînă în 1943. Era și această literatură o formă de protest și o respingere a realităților dintre 1940—1944.

și care nu erau decît urmarea celui dintîi. S-a imaginat un fel de „suflet al lumii", forță animatoare ce orientează materia către formele sensibile ce le vedem. Animismul totemic presupune elementele ordonate și susținute de puteri magice, fie însoțind realități concrete (apa, aerul, focul), fie proiectînd cosmic sentimentele noastre (dragostea, ura). Cele două planuri se mențin într-o unitate necesară. În felul acesta este deschisă permanent o ușă către intimitatea realității, fiind detectate acele necunoscute esențe ale lucrurilor (cunoscute indirect), indiferent cum au fost botezate de gînditorii idealiști în cursul timpului. Modelul acesta ontologic perpetuat din antichitate pînă în epoca modernă a fost preluat de către romanticii germani și a ajuns prin Coleridge la Poe. Indiferent cum a fost botezat planul invizibil și de stadiul de cunoaștere ce s-a atins în zilele noastre (caracterul lor obiectiv și unitatea dialectică), s-a presupus că acolo există tării nebănuite, greu de surprins. Imaginația postulează un necunoscut dincolo de cele cunoscute sau pe cale de a fi, multiplele înțelesuri ale realității nefiind decît parțial descifrate și unde fantasticul putea opera în voie. Un tărîm presupus în care se poate proiecta orice.

Nuvelele lui V. Beneș sînt saturate de asemenea „puteri" ce i se par ciudate, dar cu care operează ca și cum ar fi în firea lucrurilor. O lovitură de copită răsună în noapte „ciudat". Luceafărul răsare cu „timiditate" iar osia carului mare înseamnă pe cer o direcție „neobișnuită", cu siguranță „prevestind" ceva. Frumusețea este întotdeauna „tulburătoare". Văile sună prelung, aproape „straniu". Peisajul pare „fermecat". Bărcile ca la o „vrajă" stăteau înțepenite în apă. Personajele au puteri „oculte", înfățișări „stranii", asupra lor acționînd alte asemenea tării: „se zbătu fără nici un rezultat. O putere necunoscută lui nu-l lăsa să-și schimbe locul" (Țara depărtărilor). Sînt neliniștiți de presimțiri, obsedați de vise. Aceleași puteri ale stihiilor strămutate de astă dată în om. Ulterior însă, cînd raporturile de succesiune constante și ireversibile, ce fac legătura dintre fenomene se permanentizează, necunoscutul își restrînge sfera și interesul pentru această direcție, mai mult exterioară, scade, accentul mutîndu-se pe lumea din interiorul conștiinței.

Direcția psihologică a fost și ea inițiată de filosofi. Omul nu cunoștea numai lumea celor din afară, situată în spațiu, ci și alta, interioară, deosebită pentru fiecare, deși cu caractere comune, lumea stărilor succesive de conștiință, ce se petrec în timp. După cum cunoașterea s-a despicat în obiectivă și subiectivă, iar lumea a luat două aspecte diferite, alături de conștiință s-au presupus alte nivele cu mecanisme nu prea limpezi, unele intrînd și ieșind din cîmpul con-

științei, altele care nu se reflectă, fiind înțelese ca forțe psihice aparte, cum face de pildă psihanaliza. Iată cum, dincolo de controversele ce sînt legate de ele, și speculațiile ontologice și cele psihologice sînt larg deschise, ajungîndu-se cu ușurință la formele literare ale așa-numitului idealism magic. Nu vom stărui asupra acestei direcții fascinante și către care se îndreaptă omul modern, pentru că V. Beneș însuși nu a stăruit, deși pare că și-a dat seama de perspectiva ce se deschide. A încercat urmărirea unor obsesii (Vraciul Ieronimus, Pavilionul nr. 6 sau Floarea albastră), fără să mai transmită întotdeauna fiorul acelui sentiment ce însoțește lectura unor reușite nuvele fantastice.

Un fantastic greu de circumscris într-o formulă, dar cel mai apropiat de așa-zisul fantastic gratuit este acela din nuvela Pendula, cu dedublarea bătrînei sau proiectarea ei în tinerețe, în anumite condiții. Ea suferise, în anii logodnei un șoc din pricina arestării și apoi împușcării logodnicului său pentru care, tocmai cînd i s-a adus tragica veste tricota un pulover. Scena se repeta noaptea, dar numai cînd în camera aceea se afla un ins cu anumite „predispoziții" psihice, cum era sinucigașul de mai tîrziu, profesorul Alboteanu: „știi și tu că-s lucruri de dincolo de puterile omenești. Sentimente ce-ți vin de nu știu unde, presimțiri care te-ncercuiesc, temeri nejustificate și imbolduri care te mînă c-o forță de nebănuit". Bătrîna, cînd el pleacă, îi declară că în toate nopțile cît a fost în casă și-a visat logodnicul, în același timp fiind ea la anumite ore în cameră, tînără și croșetînd puloverul, ca și cu atîtea decenii înainte. Iar fenomenul nu-l mai trăise decît cu vreo douăzeci de ani în urmă, „vreo trei nopți, cît a stat la ea un chiriaș care a plecat și el grăbit".

O altă direcție încercată a fost cea folclorică. Semn Rău este una din nuvelele în care mitul păsării ce se face om (tratat, așa cum știm, de Blaga în Avram Iancu), primește o intrare în neprevăzut prin aceeași „ieșire" ce se repetă. Tolea se naște cînd tatăl împușcă bufnița de pe casă (și va fi un copil ce nu vede decît noaptea) și moare atunci cînd tatăl său împușcă altă bufniță care nu era decît dublul fiului său. Pomana dracului și Argatul Păun încearcă și ele o direcție asemănătoare, fără reușitele din alte nuvele. Interesantă e Pomana dracului pentru noua viziune ce se dă iadului în care fiecare face ceea ce i-a plăcut mai mult în viață: Poe bea pînă cade în șanț iar Kleist se împușcă mereu. Finalul acestei ciudate întîmplări, dar care se desfășoară ca și cum nimic nu ar fi neobișnuit, în afară de teama lui Ivan, și în care autorul propune o altă viziune a iadului decît aceea de pe frescele cunoscute, este tot atît de neprevăzut dar puțin con-

vingător : „Ivan deschise ochii încet. Dar parcă nu mai vedea cu ochii lui , totul îi părea în ceață, plutind în nesfîrșit. Atunci și-aduse aminte de pomana dracului și privi înainte. De-o cracă a unui pom din față, atîrna spînzurat propriul său trup. Și Ivan fu sigur că-i al lui...“ Mai reușită este Wilhelm Temerarul Duce de Brabant *în care transformarea omului în animal, motiv folcloric, în neașteptatul final al nuvelei îi dă acesteia o valoare deosebită : „chiar atunci, într-o liniște și-o înmărmurire ce cuprinse toată încăperea, se putu vedea intrînd în sala tronului, singur și șchiopătînd, un șobolan mare și roșu, care semăna la chip leit cu Wilhelm Temerarul Duce de Brabant“.*

Ce l-a putut face pe V. Beneș să-și apropie nuvelele de atmosfera de poveste, deoarece nici una din nuvelele lui nu se poate revendica de la mijloacele specifice[4] *speciei ? În nici un caz încercarea de a scrie povești pentru copii, publicate apoi în volumul* Îngerul alb. *Mai degrabă faptul, la care probabil s-a gîndit, că tehnica basmului permite cu ușurință trecerea „dincolo“, dacă ți se pare că aici te afli „dincoace“. Lucru extrem de important pentru că tocmai în această ambiguitate se poate recunoaște fantasticul de calitate. Nu întîmplător remarca un critic : „trebuie să nu știm niciodată dacă aparițiile de pe sticla întunecată a ferestrei sînt de dincolo sau de dincoace, ca să ne tulburăm adînc și să avem sentimentul fantasticului“*[5]. *Din păcate* Țara depărtărilor, *unde pragul ce desparte cele două tărîmuri este abia observat, este minată de intervenții nepotrivite și explicații ce scad intensitatea întîmplător : „supranaturalul era atît de evident, încît nu mai încercară între ei nici o lămurire. Tăceau și priveau absent, iar în clipa în care privirile li se întîlneau, tresăreau speriați ca martorii unei nenorociri“. Povestitorul a uitat că trebuie să ne lase în penumbrele acelea dese în care abia se zărește pragul, fără să încerce nici o explicație, explicație ce risipește vraja. Din această pricină nici finalul, în adevăr impresionant și pe măsura acelui joc neîncetat între cele două spații (trecere abia sesizată în* Teodot Nebunul *și* Pendula), *nu salvează decît parțial nuvela : „atunci din lumina aceea pe care Damgar tot o mai vedea în spre apus, apăru*

---

[4] Cf. G. Călinescu, *Estetica basmului*, E. p. l., 1965 ;V. I. Proff, *Morfologia basmului* (fantastic), traducere de Radu Nicolau, studiu introductiv și note de Radu Niculescu, Editura Univers, 1970 ; V. I. Proff, *Rădăcinile istorice ale basmului fantastic*, traducere de Radu Nicolau, prefață de Nicolae Roșianu, Editura Univers, 1973 ; Gheorghe Vrabie, *Structura poetică a basmului*, Editura Academiei, 1975. A se vedea și Tzvetan Todorov, *Introducere în literatura fantastică*, traducere Al. Tănase, prefață Al. Sincu, Editura Univers, 1973 precum și Roger Caillois, *În inima fantasticului*, Editura Meridiane, 1971.

[5] Nicolae Manolescu, *Sentimentul fantasticului* în revista *Luceafărul* nr. 42 din 1970.

Corabia depărtărilor. Ea înainta în clipe fără măsură, iar întinderile se luminau tot mai mult, ca într-o imensă bucurie a cerurilor. Şi cînd Damgar vru să desluşească mai puternic minunea, corabia depărtărilor era atît de aproape, încît răsuflarea lui obosită îi atinse prora". Povestirea rămîne o încercare în care dozajul nu a fost cîntărit cum se cuvine, cu unele repetări inutile care se văd şi mai distonante în economia celei mai lungi dintre povestirile lui, Moartea prietenului meu Savin. *Oricît ar fi de interesantă încercarea de a da o explicaţie celor dispăruţi, prin teoria morţii lente şi a conştiinţei, dezechilibrul între părţi şi apariţiile repetate şi groteşti ale lui Savin, fac braţul balanţei să se încline prea mult într-o parte, în detrimentul celeilalte. Situaţie care, asemeni stilului uneori neîngrijit, se putea remedia la o revizuire pe care autorul nu a mai reuşit s-o facă.*

Limitele fantasticului lui V. Beneş trebuie căutate tocmai în limitele direcţiei romantice despre care a scris atîtea reuşite pagini: „dacă n-ar fi fost romanticii germani, poate fantasticul secolelor ce au urmat, fantasticul acela literar ne-ar fi apărut ca o gratuitate, ca o speculaţie de efect, care trebuie undeva să se trădeze ca artificiu.

Vin însă, toţi aceşti posedaţi de viziuni de dincolo de ei, de fantome sau arătări, de obsesii şi terori, încît simţi cum fantasticul este undeva o realitate. Depăşeşte simţurile noastre, dar e prezent, îl scapă printre degete, dar uneori moartea stă de veghe la lumina pîlpîindă a unei lumînări. N-am crede în fantome, dar prea au crezut toţi aceştia şi şi-au alcătuit viaţa din fraternizarea cu lumea arătărilor şi a vedeniilor. Cînd îţi dai seama că scapă raţiunii un fapt, o întîmplare, unde ai ajunge cu certitudinea fiinţării tale dacă n-ai accepta că poate, în vreo zonă oarecare, păzeşte un rege fantomatic încîlcirile destinelor care nu sînt prevăzute în înlănţuirile raţionale" (Măştile de sub „Schreckenstein"). *Romanticii punînd, dacă nu piatra de temelie, cel puţin primele cărămizi ale edificiului ce va alcătui, în timp, nuvela fantastică, nu e de mirare că au făcut confuzia dintre miraculosul basmului şi imaginarul fantastic. Basmul răspunde însă unor întrebări, fantasticul altora, basmul urmăreşte un scop, fantasticul se desfăşoară — pe măsură ce conştiinţa acestei categorii se defineşte — în alte zone. Miraculosul basmului a putut să dea într-un timp iluzia fantasticului. El nu face altceva decît să justifice alegoric anumite situaţii ce reclamă o intervenţie aparţinînd unei lumi a minunilor, într-un mod exterior şi simplist şi după o unică schemă. Chiar dacă am admite şi includerea miraculosului, nuvelele de acest tip nu pot concura nicicînd cu o viziune fantastică, circumscrisă, aşa cum am văzut, prin alte mijloace. V. Beneş a avut însă o structură romantică şi pro domo a scris el cuvintele: „scriitorii de nuvele fantastice,*

indiferent categoriei căreia aparţin, sînt de-o structură deosebită sufletească. O imaginaţie bogată, o sensibilitate cu antene la toate imponderabilele existenţei noastre, o plăcere pentru conflictul gratuit, o înclinaţie faţă de extraordinar şi de lumea obsesiilor şi-a aventurilor. Sclavi ai fanteziei lor, se supun rar la disciplinele realiste. Trăiesc prin neprevăzutul şi hazardul întîmplărilor, se confundă cu ele şi iau drept realitate o ficţiune a minţii lor. A acelei minţi surescitate artificial sau în permanenţă efervescenţă printr-o predestinare maladivă". Şi mai departe, tot atît de pătruns de conştiinţa demiurgică, dar în acelaşi timp tot atît de conştient că se încadrează şi el printre aceşti creatori de fantastic : „Plăcerea lor cea mare este libertatea de fantezie, drumul liber deschis, fără piedici şi fără restricţii. Ea le poate crea şi dificultăţi cînd este prea mobilă. O inteligenţă critică, un gust al echilibrului chiar în fantastic, o prezenţă lucidă şi de regizor, va exploata în sensul cel mai bun orice salt al imaginaţiei. Cît timp libertatea de fantezie nu este marcată de diagnoza precisă de incoerenţă morbidă, ea rămîne la un preţ de neegalat. Căci indiferent de categoriile de cunoaştere omeneşti, de limitele noastre sensibile, o imaginaţie care umblă numai pe piscuri este fantastică şi neverosimilă. Ea este totuşi o revelaţie a unei lumi care se înalţă, după logica intimă a acelui artist, peste toate consideraţiunile de comoditate, pînă la limitele superioare ale neprevăzutului, fantasticului, inefabilului şi neverosimilului" (Note despre nuvela fantastică). *Din păcate discernămîntul critic şi echilibrul au rămas adesea deziderate ce nu au fost atinse.*

Unii comentatori au apropiat nuvela Hanul Roşu *de* Moara cu noroc *sau* O făclie de Paşti. *E uşor de constatat că apropierile sînt puţin semnificative. Indiferent de influenţele pe care V. Beneş le-a suferit sau de trimiterile ce se pot face nuvelele lui fantastice pot sta alături de reuşitele unui Al. Philippide sau Laurenţiu Fulga, ca să-i amintim doar pe aceştia. Majoritatea lor par nişte gravuri medievale înnegrite de vreme, stîrnind însă interesul prin ciudăţeniile şi frumuseţea lor. Asemenea vechilor balade germane păstrează şi atmosfera şi neprevăzutul şi farmecul acestora. Expresivitatea, tensiunea interioară uneori, forţa descriptivă realistă, aspră, alteori, tragismul, fie al iubirii, fie al căutărilor, senzaţionalul strunit adesea sau revărsîndu-se peste limite, într-un echilibru relativ, insinuează fără îndoială acel sentiment al fantasticului, propriu celor mai reuşite creaţii ale sale, ca şi celor mai reuşite creaţii ale speciei.*

ION MAXIM

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Ediția de față reproduce fără modificări cele două volume de nuvele fantastice pe care V. Beneș le-a publicat în timpul vieții :

Hanul Roșu, Editura Miron Neagu, Sighișoara, 1939 și

Semn Rău, nuvele fantastice cu zece ilustrații de Fred Micoș, Editura Gorjan, București, 1943.

Volumele cuprind cinsprezece titluri la care s-au adăugat nuvela *Pomana dracului* și *Argatul Păun,* inedită, pusă la dispoziția noastră de către soția scriitorului. Pentru a păstra specificul creației sale nu s-au introdus basmele din volumul *Îngerul Alb,* povești de V. Beneș cu ilustrații de Fred Micoș, Editura Gorjan, București, f.a. — probabil 1944 — și nici alte două nuvele, întîia *Dorințele lui Ștefan Hubertus,* publicată în revista *Pagini literare,* aprilie 1937 și *Cocostîrcii negri,* ce figurează în manuscrisul prim, *Povestiri bolnave,* care a primit apoi titlul *Hanul Roșu,* deoarece autorul însuși nu le-a trecut în sumarul volumelor tipărite.

În *Addenda* am inclus două eseuri : *Fantoma Reginei Nefertete,* tipărită în revista Familia, nr. 7—8 din 1936, scriere intermediară între exegeza plastică și considerațiile fantastice în legătură cu chipul misterioasei Doamne, precum și *Note despre nuvela fantastică,* publicate în *Revista Fundațiilor,* nr. 5, mai 1941, din care se pot desprinde teoterizările autorului în legătură cu specia de care a fost atît de legat.

V. Beneș a scris puțin și din textele literare (cele privind artele plastice nu pot intra în discuție aici) aflate în manuscris și păstrate în arhiva familiei, nu se pot valorifica nici nuvela *Păsările,* altfel interesantă și cu un final Hitchcock, avant la lettre, nici cele cîteva pagini de roman — un roman autobiografic început în 1945 și rămas aproape

în stare de proiect. Suferințele și boala l-au împiedicat pe autor nu numai să-și revadă lucrările, dar și să-și întocmească o ediție pe care ar fi dorit-o „definitivă".

La transcrierea textelor s-au aplicat normele ortografice în vigoare, îndreptîndu-se tacit greșelile de tipar.

I. M.

HANUL ROȘU

(1939)

HANUL ROȘU

Cine a trecut vreodată pe drumul care duce de la Craiova spre Gernele, prin bariera Bucovățului, nu se poate să nu-și amintească de Hanul Roșu. Și astăzi se mai poate vedea, în stînga drumului, imediat ce ieși din zăvoiul Zahanalei, după cotitura în pantă ușoară, un dîmb, o movilă nenaturală. Acesteia îi spun localnicii Hanul Roșu.

Cu cîteva zeci de ani în urmă, în același loc se ridica un han. Pe atunci drumul Zahanalei era mai umblat, trecea Jiul pe un pod de lemn, ajungea în Leamna, de unde se pierdea în cîmpia tot mai puțin deluroasă a Olteniei. Se scurta cu mult calea care astăzi trece prin Bucovăț.

Hanul era al unuia Zăgan, pripășit de prin dealurile Mehedințului și așezat acolo, la vad bun, în casa nouă clădită de el. Ori veneai de la Leamna, ori plecai din Craiova, hanul se vedea de departe, alb, spoit întotdeauna proaspăt. În jurul lui nu mai erau case. Cele mai apropiate se întindeau mici și înghesuite în lunca Moflenilor, dincolo de pădurea bătrînă de fagi și stejari, căreia îi zic și astăzi încă Lunca. Spre Craiova, dintr-un mănunchi de sălcii, de abia puteai ghici abatorul orașului.

Hanul lui Zăgan avea și camere de găzduit, grajd pentru vite și șopron pentru care. Cei care veneau cu vite la tăiat și ajungeau prea de dimineață așteptau acolo ziua. Cînd sătenii se întorceau spre casă, cu căruțele încărcate de cumpărături, tot la Zăgan întîrziau. Vinurile lui erau renumite, iar pentru pastramă veneau și boierii tocmai din Craiova. Pentru serile călduroase de vară hanul avea o grădină. Tei crescuți cine știe cum învăluiau sub umbră deasă și răcoroasă mese cioplite din lemn alb de brad. Iar în unele nopți de vară, cînd veneau orășenii să petreacă, cu pește proaspăt, argintiu și cu pelin străveziu și gustos, cîntecele lăutarilor se auzeau pînă departe, pînă către valea Jiului, ca un ecou de veselie și vremuri bune.

Zăgan era văduv, nevastă-sa îi murise, cu cîțiva ani în urmă, într-un accident. Caii speriați răsturnară căruța în șanț, iar pe femeia lui Zăgan cu pieptul într-un țăruș înfipt ca semn în marginea drumului. În casă îi rămăsese o fetiță, Lenuța, de vreo cinci ani, blondă,

cu ochii albaștri ca floarea de cicoare, liniștită și leită răposatei. Dragostea lui Zăgan pentru fată era mai mult decît paternă, un fel de venerație care îl făcea să tremure și să se îngrozească la orice tînjire a copilei. N-a mai vrut să se însoare a doua oară. Și-a luat în casă un fel de îngrijitoare, o bătrînă din Mofleni, credincioasă și curată.

Viața la hanul lui Zăgan trecea monotonă și sănătoasă. Cei doi argați de curte, băieți buni, țînători la casă, munceau zi și noapte.

Mușterii erau aproape tot aceiași de ani de zile. În zilele de tîrg sau de tăiere, seara, în drum spre casă, se strîngeau la un pahar cu vin și-și povesteau necazurile și bucuriile. Zăgan era întotdeauna în mijlocul lor. Bun la suflet, îi împrumuta uneori cu bani, fără dobîndă, alteori îi ajuta cu cîte un sac de grîu sau de cartofi iar, de era nevoie, punea și numele lui drept garanție pe la vreun zaraf pentru împrumuturi mai mari.

★

În noaptea în care începuse povestea noastră, Zăgan se culcă mai devreme. Era într-o joi seara, zi în care nu prea avea mușterii. De altfel și vremea era urîtă : început de toamnă prea timpurie pentru luna septembrie, cu o ploaie deasă și liniștită. Din cîmpul încă necules se ridicau aburi proaspeți cu miros de pîine coaptă, iar în praful șoselei încă nu se făcuse noroi ; pămîntul, parcă dornic de apă, sugea picăturile mici și dese.

După miezul nopții se culcară și argații, într-o cămară în care iarna se strîngeau cartofii. Obosiți, uzi și înfrigurați, adormiră îndată. Casa toată se cufundase într-o liniște pe care doar șiruitul ploii o turbura. Din cînd în cînd, în grajd se auzea cîte o lovitură de copită, care răsuna în noapte ciudat. Luța, iapa neînfricată și sprintenă, nu putea dormi în noaptea aceea.

Deodată, toți trei cîinii începură să latre și se repeziră spre gardul înalt din fundul curții. Băteau acolo cu lătratul lor răgușit, către un singur loc, undeva, spre negura udă a nopții. Și nu încetară mult timp. Cînd Anton, unul din argați, ieși în curte și încercă să-i liniștească, se înfuriară și mai tare. Se repezeau în gard de parcă ar fi vrut să-l doboare. Lui Anton nu i se păru lucru curat. Se înapoie în odaie, trase cismele, își aruncă pe spate o haină veche și ieși din nou. Precaut, ocolind luciul mai puternic al bălților, se îndreptă spre locul unde băteau cîinii. Curajos, se ridică pe o capră de lemne și cu mîinile proptite de gard căută să deslușească ceva în beznă. Instinc-

tiv, simți în întuneric prezența cuiva. Cu o voce mai tare decît ar fi vrut, strigă :

— Cine-i acolo ?

La început nu se auzi nimic, nici un zgomot, nici un răspuns ; dar cu cît privea mai atent, ochii obișnuiți cu întunericul zăriră, chiar în marginea porumbiștei, o mogîldeață. Aceasta se mișcă puțin și făcu un pas. Anton se sperie, atît de aproape era de el, chiar sub gard. Cu vocea puțin sugrumată, repetă :

— N-auzi... cine-i acolo ?

I se păru o clipă că trebuie să spună „aici", atît vedea de limpede un om, care mai făcu un pas și apoi se opri. O mînă și-o propti de gard și, fără să se uite în sus, întrebă :

— E aici stăpîn-tău ?

— Aici-i ! strigă Anton.

— Sînt oameni găzduiți în han ?

— Nu, dar cine ești ? încercă nerăbdător Anton să se lămurească.

Ca și cînd nu-i păsa de curiozitatea argatului, omul îi spuse aproape șoptit :

— Cheamă-l încoa, l-aștept !

— Dar cin' să-i spun că e ?

— Șterge-o și nu te mesteca ! strigă furios străinul.

Anton, slugă supusă, plecă. I se păru că băltoacele sînt mai mari dar, dintr-o teamă neînțeleasă, călcă grăbit tocmai în ele.

Zăgan dormea într-o odaie cu fereastra în curte, spre șosea. Ușa de la sală era încuiată, așa că Anton îi bătu în geam. Zăgan era obișnuit cu astfel de zgomote. Se deșteptă agale și veni la fereastră. O deschise și, cînd simți aerul rece și umed, se înfrigură. Își adună la gît cămașa și privi lung, oarecum nedumerit, pe Anton.

—Stăpîne, e un om în dosul gardului, în porumb... zice să veniți acolo !

— Ce-i ? întrebă nelămurit Zăgan.

— Un om vrea să vorbească cu 'mneavoastră.

— Cheamă-l aici, pe poartă, omenește, nu peste gard, ca hoții !

— Nu vrea, stăpîne ! ghici Anton, în urechi încă cu strigătul străinului.

— Cum nu vrea !

— Păi... cînd l-am întrebat de nume, m-a luat la goană ! completă Anton, parcă înfricat de nedumerirea stăpînului său.

— Spune-i că vin, răspunse împăcat Zăgan.

Se îmbrăcă încet și se mira singur că se simte puțin îngîndurat. Nu-și amintea, de cînd avea el han, să-l fi chemat cineva pe acolo, pe din dos, peste gard. Cînd să iese din odaie păru că-și amin-

teşte ceva, se întoarse şi de sub perină scoase un pistol. Şi-l înfipse în chimir şi ieşi. Anton îl aştepta sub streaşină, la adăpost, iar din dosul curţii venea lătrat întărit de cîine. Mergînd spre fundul curţii, Anton adăugă, cu teamă :

— M-a întrebat dacă-s oameni găzduiţi !

Cîinii săreau bucuroşi în jur, stropindu-i de noroi şi ştergîndu-şi labele de hainele lor. Amîndoi păşeau însă absenţi.

Ajunşi la gard, Zăgan se urcă pe capra de lemne şi privi afară.

— Care eşti aici ?

— Trimite-ţi sluga în casă şi-ţi spun ! răspunse străinul.

Zăgan îi făcu semn lui Anton, care se îndepărtă. Nu intră însă în casă şi se ascunse în dosul bucătăriei, pîndind atent. Zăgan, rămas singur, îşi pipăi pistolul.

— Ascultă — începu străinul, ridicîndu-şi capul — sînt Iani, ai auzit de mine !

— Ia... ni ! ? silabisi plin de groază Zăgan.

— Uite-te, de două săptămîni, de cînd am scăpat de sub pază, colind pădurile. M-a răzbit în noaptea asta şi foamea şi frigul ! Am bani mulţi, iată — şi întinse un săculeţ de piele în care suna ceva —, îţi plătesc cît îmi ceri, primeşte-mă cîteva ceasuri într-o cameră, dă-mi de mîncare, un pat şi vinde-mi un cal. Mîine, înainte de luminat, plec. Fug în Bulgaria şi n-o afla nici dracu c-am fost pe aici !

Lui Zăgan îi veniră în minte toate amintirile deodată. Avea în faţa lui, aşadar, supus şi rugător pe vestitul tîlhar Iani. Prins de zeci de ori, scăpat tot de atîtea, se ivea, deodată, în miez de noapte şi-i cerea adăpost, mîncare şi-un cal. Vroia să plătească, se purta deci cinstit. Îşi aminti de groaza ce-o băgase în toată Oltenia, de apariţiile lui aproape supraomeneşti, de gazde bine plătite, de omorurile lui bestiale, de bancherul Zigutti omorît într-un sac, prin zdrobirea capului c-un pietroi, chiar aici, nu departe, peste lanul de porumb, în Luncă.

Iani privi nerăbdător, îşi mişca încet picioarele ude în băltoaca în care stătea. Zăgan mai aruncă o privire scurtă şi decisă, sări înapoi în curte şi-i strigă :

— Hai, treci la poartă !

Dincolo de gard se auzeau clipocind în ogorul desfundat de apă paşii grei ai lui Iani. Zăgan trecu la argaţi : îi spuse lui Anton să-l scoale şi pe celălalt, să se înarmeze amîndoi şi să treacă pe furiş în gang, să se ascundă în vatra veche şi să aştepte. Îi mai spuse şoptind cu groază :

— Fiţi cu ochii-n patru, e Iani tîlharul, vrea adăpost !

Zăgan trecu în faţă, descuie poarta şi-l lăsă pe Iani să între. Îi făcu semn s-o ia înainte. Tîlharul se supuse. Zăgan îl îndreptă apoi

spre o cameră din fundul coridorului. În treacăt luă o lumînare din sală și ajunși în odaia de găzduit, fără să se uite la tîlhar, o puse pe masă. Atunci se întoarse, teama o învinsese prin mișcare, prin deciziunea de-a face ceea ce făcu. Acuma avea în față pe Iani : rămase surprins. Își închipuia figura acestuia groaznică, hidoasă, ca de bestie ; cînd colo, o față cu trăsături regulate, liniștită, slabă, cu o mustață neagră, inundată însă de-o barbă crescută în voie. Doar în ochi îi licărea o voință și-o hotărîre de care trebuia să te temi.

Înainte de a se așeza pe scaun, Iani scoase de sub pelerina cu care era învelit o pușcă cu țeava scurtă. La brîu i se mai vedea un mîner de cuțit și-un pat de pistol. Așezîndu-se, privi în ochi pe Zăgan :

— Uite, aici ai banii, — și-i svîrli cu curaj un săculeț — cu un ceas înainte de luminat să mă scoli, calul să aștepte sub șopron, cîinii să fie legați ; șa nu-mi trebuie, doar niște hățuri bune !

Față de timiditatea discuției de la gard, Zăgan rămase uluit de impertinența vocii tîlharului, de schimbarea care se produsese în el. Luă punga, e uită în ea, se duse la lumînare, scoase un galben, îl întoarse, cînd pe-o parte, cînd pe alta, ca și cînd ar fi vrut să se convingă de-i bun ori nu, o închise și apoi și-o băgă în sîn. Cînd să iese, Iani îl opri, îi arătă mînerul cuțitului, și c-o privire fixă și aspră, adăugă :

— Dacă mă trădezi, știi ce te așteaptă, ca pe Vătafu din Segarcea !

Zăgan zîmbi și ieși fără grabă și fără teamă, aducîndu-și aminte că pe Vătafu din Segarcea, gazda trădătoare, Iani s-a răzbunat la prima lui evadare, spintecîndu-i pîntecele c-o lovitură de cuțit.

★

Zăgan coborî în curte, își făcu de lucru în grajd, puse fîn cailor în iesle, mîngîie crupa voinică a Luței, împinse cu piciorul o balegă proaspătă și întări lanțurile de la stănoagă. Prin fereastra grajdului se tot uita la camera lui Iani. Lumina mai ardea încă ; într-un tîrziu se stinse. Atunci chemă argații în grajd. Amîndoi erau îmbrăcați și cu cîte o flintă în mînă. În agitația lor era un amestec de spaimă și de curaj. Își priveau stăpînul cu teamă și respect.

— Antoane, tu du-te tiptil și trage cu urechea la ușă. Grijește, nu lovi nimic și nu sufla prea tare. Ține mîna pe flintă și, de iese din cameră, trage !

Celuilalt, Zăgan, punîndu-i mîna pe umăr, îi zise :

— Iar tu, Andrei, dă o fugă pînă-n Mofleni și adu potera, spune-le că Iani doarme la mine ! și, văzîndu-l puțin îngrijorat, adăugă :

— Nu-ți fie teamă, avem noi grijă, veniți numai repede !

Andrei puse șaua pe un murg iute și mărunt și încet, cu mare băgare de seamă, ieși cu el pe ușa de din dos a grajdului, care da spre cîmp. Cînd încălecă și privi în jur, i se făcu frică, cîmpul era negru și ud, iar cerul își tîra umbrele aproape de tot de pămînt.

Zăgan se întoarse în camera lui. Trecînd prin fața ușii lui Iani văzu figura concentrată și speriată a lui Anton. Îi zîmbi și-l încurajă mut. În cameră se așeză pe pat oftînd ; încă nu se gîndise pînă atunci la ce face. Îi fu o clipă teamă, o teamă mare care se opri ca un nod în gît : „Dacă iarăși scapă Iani și am și eu soarta lui Vătafu". De felul lui nu era fricos, din contră, dar în noaptea aceasta prea îl înconjurau temeri din toate părțile. Se gîndi apoi la Lenuța. Aici gîndul îl duru, se simțea chircit, se ascundea parcă în sinea lui de un dușman nevăzut. Ridicîndu-se, oftă iarăși prelung și trist : „Fie ce-o fi, acuma și-așa o să vină potera". Și plecă tiptil în curte.

Se așeză sub un pom, pe-o buturugă. Avea sub ochi fereastra lui Iani. Pînă afară se auzea cum sforăie. Ciinii îi închisese în ghețăria din dosul grajdului. Acolo puteau lătra, nu se auzea. Zăgan privea atent fiecare lucru. Urmărea stropii de apă cum plescăiau în bălțile din curte, observă că la un colț casa era lovită de-o căpățînă de roată. Apoi înălță capul și privi în sus. Cerul era tot mai negru, ca și catranul de uns. Așteptarea începu să-l tulbure : „Dacă nu-i potera la Mofleni. Atunci el singur trebuie să-l prindă pe Iani. Oare va reuși. Poate fi sigur de sprijinul argaților. Dacă devin lași și nu vor să tragă. Și dacă trage Iani în grămadă".

De departe veneau zgomote înfundate. I se păru că aude un nechezat de cal, din grajd îi răspunse Luța. Atunci se cutremură : „Dacă Iani se trezește înainte de sosirea poterii". Dar sforăitul tîlharului făcea să vibreze geamurile. Liniștit puțin, se ridică în picioare și cu grijă se îndreaptă spre poartă. În același timp se auzi lătratul înfundat al ciinilor. Scîrții și poarta dindărăt. Trei namile intrară. În același timp, pe șosea apărură alte trei. Era potera. Descălecară în același timp. Pe poarta deschisă intră Andrei cu șeful poterei și cu încă un soldat. Erau strașnic înarmați. Lui Zăgan îi veni o clipă să rîdă cînd îi văzu cît erau de gravi. Dar îi păru rău de acest gînd. I se făcu și lui frică. Și cum, Doamne, de nu se gîndise pînă atunci că arestarea nu va fi lucru ușor.

După ce se strînseră toți oamenii, începură să-și împartă rolurile. Trei în curte, trei în fața ușii. Zăgan nu vroi să ia parte, el spuse că stă în curte să supravegheze.

Unul din cei din curte, după cum se înțeleseseră, bătu puternic în geamul lui Iani. Lui Zăgan îi bătea inima și mai tare, vru o clipă

să întoarcă spatele, dar nu putu. Îl atrăgea fereastra aceea. Din cameră se auzi un zgomot. O voce puternică întrebă :

— Cine-i ?

În curte nu răspunse nimeni, nu se aşteptaseră ca Iani să întrebe. Atunci tîlharul, poate crezînd că-l trezesc pentru că-i timpul de plecare, deschise precaut fereastra. Cînd se aplecă şi văzu trei oameni înarmaţi, pricepu. Că fulgerul de repede se trase înapoi. În aceeaşi clipă cei din sală începură să bată în uşă. Oamenii din curte crezură că Iani se va duce acolo şi uitară aproape de fereastră. Cînd, deodată, o mătăhală sări în curte, tocmai în mijlocul celor trei. Unuia îi sări chiar în spate, încît îl doborî, în pieptul altuia descărcă pistolul şi cu un cuţit crestă faţa celui de-al treilea. Într-o clipă fu la poartă. Tocmai se pregătea să sară în şaua unuia dintre caii soldaţilor, cînd din umbra gardului unde se ascunsese Zăgan porni un pocnet surd de pistol încărcat cu multă pulbere. Iani ezită, era întors cu spatele, se îndoi de mijloc şi se aplecă, pistolul pe care-l ţinea strîns în mînă îi scăpă. Strîngea zdravăn însă, în cealaltă, cuţitul. Un scrîşnet de dinţi înfioră aerul, un cal necheză. Din casă ţîşniră ceilalţi oameni şi se repeziră asupra lui. Tîlharul privea dîrz, o clipă păru că vrea să se opună, renunţă însă şi svîrli cuţitul în şanţ.

Îl doborîră în iarbă ; de-abia fură îndeajuns lanţurile, funiile şi cătuşele pe care le aduseră. Cînd îl ridicară în picioare, se mirară cît era de plin de sînge de la mijloc în jos.

Iani era liniştit, părea că vrea să găsească pe cineva, privirea lui cerceta figurile celor ce-l ţineau. Zăgan era tot ascuns după gard : tîlhar, netîlhar, îi era ruşine de trădare.

La un geam luminat apăru căpşorul blond al Lenuţei. Privea curioasă şi speriată cu fruntea lipită de geam. Atunci Zăgan se sculă, se simţi tare şi mîndru şi înaintă să înfrunte privirea lui Iani. Cînd i-o întîlni, nu clinti.

Iani fu urcat pe cal şi legat de şa fedeleş. Ceilalţi, încălecaţi şi ei, cu flintele în mînă, porniră cu el spre răsărit. Dincolo de Craiova se bănuia o lumină tot mai mare şi mai roşie. Răsăritul încerca să răzbească prin ploaie şi negură.

Zăgan rămase la poartă cu ochii după convoi. Şi tocmai cînd caii începură să intre în galop, se auzi vocea lui Iani tare ca un tunet :

— Te voi lovi, Zăgane, unde te doare mai rău !

★

Mult timp Zăgan rămase înţepenit în acelaşi loc. Nu se putea lămuri. Vorbele lui Iani îi răsunau încă în urechi. În depărtare parcă

mai auzea galop de cai. Și, privind așa în gol, i se păru numai o clipă că, undeva, nici el nu știa unde, începe să crească o primejdie mare, mare cît noaptea aceea udă și neagră.

II

După arestarea lui Iani timpul trecea mai încet la hanul lui Zăgan. Nopțile erau uneori prea lungi, zilele nu se mai terminau. În sufletul lui Zăgan tresăreau toate presimțirile, era atent la orice vorbă ; i se părea cîteodată, noaptea, că aude pași în curte, sărea la geam și, cu ochii mari cercetînd, nu găsea pe nimeni. Se trezea uneori că plîndește, nici el nu știa ce, dar asculta cu urechea tot mai ascuțită. De multe ori ieșea în șosea, urca pe malul de pe partea cealaltă și privea depărtările. Dacă se vedea vreo umbră pe cîmp, care i s-ar fi părut că vrea să se ascundă, tresărea, fugea în casă și de la geam plîndea. Chiar a doua zi după arestarea lui Iani, puse de întărire gardurile, tăie doi pomi dinspre Luncă, spre a vedea liber într-acolo și-și cumpără încă doi cîini tineri. Argații își priveau lung stăpînul, Zăgan însă nu-i vedea, era tot mai absorbit de gînduri și temeri.

Toamna fu scurtă și bogată. Cîmpul strîns umplu hambarele, vitele se vindeau pe preț bun, iar adălmașurile țineau în cîrciuma lui Zăgan pînă noaptea tîrziu. Cît timp avea mușterii în prăvălie, Zăgan era liniștit dar, cum plecau, temerile începea din nou. Umbla mereu cu pistol la chimir, încît unii clienți, cu gust de glumă, îl luau în rîs. În camera argaților stăteau încărcate gata două flinte, agățate în cui, iar în camera lui Zăgan, alta după ușă. Puse și gratii la fereastra camerei unde dormea Lenuța cu îngrijitoarea ei, iar ușii îi întări zăvoarele.

Iarna din acel an fu grea, cu viscole care țineau zilele întregi, cu zăpezi troienite de garduri și prin curți. Odată, vreo opt zile nici un călător și nici o sanie n-au umblat pe șosea. Era după Bobotează. Andrei era dus acasă, iar Zăgan singur cu Anton păzeau cu strășnicie casa.

Cu venirea primăverii scăzu și teama lui Zăgan. Iani fusese judecat și condamnat pe viață, la tăiat de sare, în ocnele de la Telega. Cînd află cît de departe era Telega de Craiova, Zăgan se liniști ; și i se mai spusese că-n ocna aceea rar de-o duce vreunul mai mult de cinci ani, toți mor de frig și muncă.

Viața la hanul lui Zăgan reîncepu senină și fără griji. Lenuța creștea și se făcea tot mai frumoasă. În toamnă se gîndea s-o dea la școală la Craiova. Îi cumpăra rochițe colorate viu din prăvălie de pe strada Ungurenilor din Craiova. Și nu se întorcea niciodată

acasă fără să-i aducă zahăr, bomboane, nuci, stafide, roşcove sau smochine.

Afacerile lui Zăgan mergeau tot mai bine. Se apucase în ultimul timp şi de vîndut vite. Le cumpăra ieftin de la ţărani, de-a dreptul de la ei de acasă şi le vindea la abator cu un cîştig destul de frumos. Banii nu şi-i mai ţinea însă acasă, fie că-i depunea la Craiova, în vreo bancă, fie că-şi cumpăra pămînt. În satul său din Mehedinţi avea cîteva rînduri de case cu pămînt cît pentru un conac boieresc. De cîte ori lua ceva nou, repeta cu un refren : „Pentru Lenuţa, să-i fie de zestre, că nu le-oi duce cu mine".

★

În săptămîna Patimilor, Zăgan se duse la Craiova după cumpărături. Trebuia să-şi aprovizioneze gospodăria şi hanul pentru sărbătorile Paştelui. A treia zi de Paşte era întotdeauna mare petrecere cîmpenească în Luncă. Atunci hanul lui Zăgan era un cuib retras unde se strîngeau cei mai avuţi negustori din Craiova pentru a-şi petrece.

Alergă în oraş pînă către seară. Era rupt de oboseală cînd ajunse, în drum spre casă, la bariera Bucovăţului. Intră puţin înăuntru să comande nişte vişinată, o specialitate a unui pivnicier italian. Pînă i-aduseră probele se aşeză la o masă. Deodată tresări, la masa de alături se vorbea de Iani. Se întoarse într-acolo cu teamă. Vorbea un paraclîser de la Mănăstirea Bucovăţului cu doi geambaşi de cai, un grec şi un român oacheş şi mic.

— Şi cum, cum ? întreba curios grecul.

— Nu ştiu, atît am aflat, ce v-am spus ! răspunse paracliserul, probabil cel ce venise cu vestea.

— Acum iarăşi o să apară pe aici, continuă îngîndurat geambaşul român.

— Nu ştiu de ce nu l-au spînzurat ? întrebă iarăşi grecul.

— Se spune c-a cumpărat pe judecători ! zise paracliserul aplecîndu-se discret.

Zăgan nu mai avea astîmpăr, se tot sucea pe scaun. Aici ar fi vrut să se scoale, să-i întrebe despre cele povestite, aici îi era teamă să nu i se adeverească bănuiala. Un al patrulea, care stătea în picioare, se apropie de masa celor ce vorbeau.

— Şi zi, iar scăpă Iani !

— De cînd bre, cînd scăpă ? întrebă din nou grecul.

— Ia, azi e săptămîna ! zise cel din picioare.

— Şi de unde ştii ? continuă grecul de data asta cu teamă amestecată cu curaj.

— S-a dat zvon în județ, spun și jandarmii. Cu toți sînt alarmați ! — și vorbele lui presărară tuturor înfrigurări.

Lui Zăgan îi fură îndeajuns cele auzite. Se sculă repede și spuse că se grăbește și că vine a doua zi după vișinată.

Cînd se urcă în căruță alături de Andrei, după ce porniră caii, îi spuse liniștit :

— Andrei, Iani a scăpat de o săptămînă !

Andrei tăcu, privea înainte și mîna nervos caii. Căruța, sărea peste pietre și gropi, prin praf și murdărie, gonea sprintenă în galopul cailor. Noaptea se lăsa încet, iar spre apusul către care mergeau cerul era roșu trandafiriu. Luceafărul de seară apăru timid, iar osia carului mare însemna pe cer o direcție neobișnuit de înclinată.

Cîmpul de-un verde crud părea covor întins. Greeri țîrîiau strident și licurici punctau umbrele tufișurilor cu semne luminoase. Căruța cu roțile înfundate în praf nu mai făcea zgomot, doar loviturile surde ale copitelor mai turburau pacea care se întinsese.

Zăgan, nerăbdător, își tot lungea gîtul înainte. Apăru, în sfîrșit, și hanul. De departe văzu lume la mese și căruțe pe șosea. Se liniști dar, cînd vru să părăsească gîndurile de teamă, simți o sfîșiere adîncă. Nu putea, se simțea în tovărășia lor ca în aceea a unei mari temeri de cari nu poți scăpa în nici un fel. Și atunci turburat, cu o privire aspră spre cer iar în urechi cu liniștea cîmpului, murmură :

— Cum pot fi griji atît de mari în liniștea asta !

★

Zăgan nu-și putea aminti să mai fi avut vreodată sărbători atît de triste. Parcă i-a tot plouat. În ciuda vremii bune, a mușteriilor mulți și darnici, a veseliei ce-a domnit tot timpul, el rămînea mereu îngîndurat. Între timp, chiar în Vinerea Mare, s-a dus singur în oraș, s-a interesat la autorități de fuga lui Iani, a cerut sprijin și apărare, a povestit tuturor amenințarea ținharului. L-au primit aproape indiferenți, iar un șef obraznic i-a și spus că ce se teme așa, coșcogeamite om, și încă și cu pistol la brîu. Zăgan plecă rușinat. Se duse apoi la Mofleni. Acolo se plînse jandarmilor, le ceru și lor ajutor și potere care să răscolească pădurile. Șeful lor, un om cumsecade, îl liniști, îi arătă că Iani s-a refugiat prin Muntenia de sud, de n-o fi prin București sau Ploiești. Că e pus în urmărire în toată țara și că, sigur, nu-i nici un pericol. Cu toate acestea Zăgan se înapoie trist și abătut.

De dumineca Tomei avea comandată o petrecere mare a Glogovenilor ; treizeci şi cinci de musafiri, toţi aleşi, toţi cu bani. Zăgan munci cu zor, cu sîrg şi la urmă cu bucurie. În focul lucrului îşi uitase de teama lui cea mare. Iar a doua zi, cînd îşi făcu socotelile, văzu c-a cîştigat cît altădată într-o lună întreagă.

Dădu fuga la Craiova, cumpără o icoană a Maicii Domnului, lumînări şi le duse în biserica din Mofleni. Se rugă acolo vreo două ceasuri, nu-i venea să plece. Cînd ieşi împărţi tuturor de pomană în cale. Trecînd prin faţa jandarmeriei, şeful îl chemă înăuntru. Avea o înfăţişare veselă. Zăgan îl privi curios. Cînd îi spuse că le-a venit vestea că Iani a fugit în Bulgaria, lui Zăgan nu-i venea să creadă de bucurie. Ochii îi sticleau de emoţie, şi-n elanul său sufletesc rugă pe şef să primească o cinstire pentru vestea care i-o adusese.

Mergînd spre casă, inima lui Zăgan era mare cît un necuprins. Privea cu prietenie totul. Fluiera păsărelelor, mîngîia grîul, răspundea cu veselie la binete. Văzîndu-şi casa de departe, grăbi ca un copil. Iar cînd în pragul casei îi ieşi înainte Lenuţa veselă şi cîntînd, ochii i se umplură de lacrimi calde şi abundente.

III

Era în toiul verii. Grîul crescut în laturi înalte se clătina sub unduirea vîntului, ca apa mării. Spicele începuseră să se coloreze într-un galben cenuşiu, iar paiul lucea mai tare şi devenea mai elastic. Nori mici şi albi, ca mieii din săptămîna Paştelui, călătoreau alene pe cer. Iar din înălţimi cobora ca o săgeată ciocîrlia tuturor semnelor bune.

Zăgan aproape uitase de Iani. Nimeni nu mai pomenea de el şi apoi Zăgan credea în fuga lui în Bulgaria. Auzise doar, chiar din gura tîlharului, în noaptea aceea a arestării, că vrea să fugă către acolo.

Într-o joi, zi de tîrg, Zăgan se sculă de timpuriu şi împreună cu argaţii porni spre Craiova cu şase cai robi. Îi adusese în ajun un ţăran care vroia să-i vîndă prin Zăgan, pe un preţ bun. Încă nu se luminase bine de ziuă, cînd un nor mic de praf stîrnea în aburul dimineţii pe şosea. Acasă rămăsese doar îngrijitoarea cu Lenuţa. Fata mai dormea încă, bătrînei îi spuse însă Zăgan la plecare că se întoarce sigur către prînz.

Trecuse de ora opt cînd un ţăran opri calul în faţa hanului. Legă calul de gard, agăţă biciuşca de oblîncul şeii şi, tropotind pe trepte, urcă spre sala mare a hanului. Îl întîmpină femeia.

— Ce, singură maică ?

— Ia, singură că plecară cu niște cai la tîrg ! — răspunse ea senină și la locul ei.

— Dă-mi un sfert de țuică ! — spuse tînărul așezîndu-se la o masă. Bătrîna se mișca greu, avea un picior umflat. Pînă trecu în camera de alături, pînă căută ce trebuia, tînărul își făcu de lucru prin han. Într-adevăr, părea pustiu. Ciinii erau bine închiși în grajd unde-și dormeau somnul. Atunci se furișă afară, se prefăcu că are de dres ceva la șa. Dar cu ochii era spre Leamna, pe șosea. Deodată începu să fluiere. Bătrîna apăru în ușă cu țuica :

— Da' nu-ți mai trebuie ?

— Ba da, stai numai, că-mi mai vine un tovarăș !

Într-adevăr, un altul, părea de-o seamă cu el, sosi tot călare. Își legă calul alături, se scutură de praf și se îndreptă spre han. O clipă numai, se înțeleseră ceva din ochi.

Se așezară la masă și începură să guste din țuică, se vedea însă bine că nu pentru băut veniseră.

Bătrîna îi lăsă singuri și plecă spre o cămară din fund. Atunci Iani apăru pe poartă, avea mustața rasă și era îmbrăcat ca negustorii bulgari ce umblau prin toată partea aceea. Intră în han. Ceilalți doi se sculară cu respect în picioare.

— Ei, cine-i aici ?

— Doar bătrîna, răspunseră amîndoi deodată.

— Bine, chemați-o la plată ! și Iani se ascunse după ușă scoțînd de la brîu un cuțit. Șontîc, șontîc bătrîna intră. Cînd făcuse de-abia un pas înăuntru, o lovitură puternică de cuțit între coaste o trînti jos. Nu mai avu timp să spună nici o vorbă, grohăia doar surd și cu clăbuci de sînge la gură.

— Acuma, repede, aduceți-mi fata ! țipă Iani.

Oamenii ieșiră. Iani căută în prăvălie o căldare, o luă în mînă și ieși cu ea pe prispa casei. Acolo așteptă. Din casă se auzea plîns de copil, apoi gemete înăbușite. Cînd o scoaseră afară din casă avea ochii mari de spaimă și bale la gură. O lovise unul din oameni peste față, căci buzele îi erau umflate.

Iani o apucă de păr c-o mînă. Copilul încercă să se opună. Un picior zdravăn în genunchi o făcu să se prăbușească. O trase apoi cu gîtul peste căldare. Fata era ca moartă, atîrna ca o zdreanță. Apoi Iani scoase cuțitul și cu o singură tăietură îi desfăcu gîtul. Se auzi doar ca un geamăt înăbușit. Trupul se agita în convulsiuni scurte, iar din gît gîlgîia în căldare sînge cald. Un abur cu miros înțepător se ridică în arșița zilei. Oamenii o țineră cu gîtul peste căldare pînă nu mai mișcă. Apoi Iani, cu același cuțit, îi tăie capul de tot și-l svîrli jos. Apucă apoi trupul copilei de picioare și-l ridică așa, cu

gîtul tăiat, peste căldare. Din trupul mort picurau ultimii stropi de sînge. Iani părea că nu vrea să piardă nici o picătură din el. Cînd crezu că-i gata, îl zvîrli ca pe-un sac în praful din curte. Se rostogoli o dată, apoi se opri cu o mînă întinsă spre șosea și cu alta chircită sub trup. Picioarele, cu genunchii strînși, căzură ghem. Și așa, fără cap, trupul părea mai mare și ciudat de lung.

Iani se repezi în casă și ieși apoi afară în mînă c-o bidinea. Puse mîna pe căldarea cu sînge încă aburind și trecu la fațada casei. De acum parcă nu se mai grăbea : încet, ca într-un ritual, începu să spoiască hanul cu sînge. Roșul acestuia, pe albul zidului, părea și mai viu. Termină cu o parte a fațadei și trecu la cealaltă. Nu umplea toată albeața zidului cu sînge, trăgea doar linii groase și dese, făcea parcă economie. Cînd termină sîngele se uită în jur. Cei doi oameni erau deja călări cu pistoalele în mînă, ținînd un cal liber de dîrlogi.

Iani se uită la mîini, erau pline de sînge. Se aplecă să și le șteargă de iarbă. Cînd să se ridice dădu cu ochii de capul fetei. În obraz îi tresăriră mușchii ca la o bucurie. Îl apucă de-o coadă împletită cu fundă roșie și se îndreptă spre gard. Și acolo, în vîrful unui par mai înalt, îl înfipse cu fața spre șosea. Coadele îi atîrnau cuminți pe spate, iar ochii închiși pe jumătate păreau că se feresc de soare.

Și trei călăreți în galop întins se pierdură pe poteca care se abate din șosea la dreapta, spre pădurea de stejari a Cernelelor.

★

Cînd Zăgan se apropie de han nu știa ce să creadă. Ce era hanul lui atît de roșu. Își șterse ochii, clipi repede și roșul tot acolo rămînea.

Oprind căruța în fața hanului și zărind capul copilei înfipt în gard, pricepu. Scăpă hățurile din mînă și de acolo, de pe capra căruței, se prăbuși ca un butuc în praful cald al șoselei.

IV

Cît a însemnat de mult această răzbunare pentru oamenii din jur au spus-o anii și zilele care au urmat-o.

După crimă, niște rude îndepărtate veniră să-și vadă moștenirea. Cînd dădură însă cu ochii de zidurile spoite de sînge, nu știură cum să fugă mai repede. Nici un moștenitor nu se mai ivi după aceea să ceară hanul.

Trecătorii începură să ocolească drumul Zahanalei. Mai bine treceau pe podul Bucovățului, dar pe acolo nu mai dădeau. Cîte un călător rătăcit pe acel drum privea nedumerit la hanul părăsit. Cînd afla ce văzuse, își făcea cruce și fugea. De neumblat, pe șosea începură să crească bălării, să se desfunde gropile și să se netezească șanțurile. Iar pentru că pe podul de peste Jiu nu mai treceau oamenii, nimeni nu-l mai repară așa că, într-o primăvară, puhoiul îl rupse din loc.

Într-o vară un trăsnet a aprins hanul. Nu i-a ars decît acoperișul de șindrilă. Geamurile i le-a spart grindina, gardurile i le-a doborît vîntul. Viscolul iernilor grele a trîntit și șopronul și grajdurile și bucătăria. În picioare rămîneau tot mai puține.

Iarna se aciuaseră în han lupii flămînzi, încît urletul lor răsuna noaptea lugubru pînă în mahalalele Craiovei.

La un desghet, într-o primăvară, se prăbuși și tavanul. Acum nu mai rămăseseră decît zidurile înalte și goale, cu ochii aceia negrii ai ferestrelor fără geamuri.

Vîntul și ploaia, zăpada și piatra, praful și arșița măcinau încet și muchiile zidurilor. În fiecare primăvară erau tot mai scunde. Și oamenii povestesc că zidurile acelea din față, spoite cu sînge, au rămas de-un roșu aprins pînă în ultima lor zi de stat în picioare.

Și într-o noapte cu nori și duhuri s-au prăbușit și zidurile, surd și fără ecou. Iar dintre ruine au zburat speriate păsările de noapte.

VRACIUL IERONIMUS

În depărtatul răsărit al Europei, o cetate medievală își trăia trufia și mărirea ei. Așezată la o răscruce de drumuri, păzind o trecătoare între niște munți stîncoși și sălbatici, își ridicase gloria în timpuri de liniște prin negustorie. Erau renumite caravanele care plecau din această cetate în cele patru vînturi ale lumii. Unii porneau înainte de sărbătorile Paștelui, spre a se reîntoarce cu marfă schimbată sau cu aur cu reflex roșietic, tocmai în ajunul nins al Crăciunului. Faima cetății trecuse cu mult hotarele începețoșate ale marelui fluviu dinspre sud și tot atît de mult pe ale muchiilor veșnic înzăpezite din îndepărtatul miazănoapte.

În vremuri grele, de pradă și răzbunare, scuturile zidurilor puternice cît și îndărătnicia vitejilor ei o apărau de poftele neastîmpărate ale cotropitorilor ce veneau ca vîntul. Niciodată nu căzuse învinsă. Zidurile ei purtau cu mîndrie rănile primite în luptă, iar în trufia turnului de observație, ridicat pe o colină dinspre apus, se vedea parcă ceva din mulțumirea aceluia care creștea doar din puterea lui.

Cetatea nu era mare. Zidurile ei formau un pătrat întărit la colțuri cu bastioane puternice, construite cît mai strategic. Cuprindea atîta loc, încît cele cîteva mii de suflete puteau trăi într-o încăpătoare libertate. Spre răsărit, acolo unde se terminau munții puternici cu stînci de granit, o ultimă colină stearpă și uscată de vînturi îi forma un meterez natural de nebiruit. Doar spre nord, către întinsul cețos cu orizont larg, era cîmpie : un podiș de munte bogat și frumos. De trei părți munții se înșiruiau ca o salbă de gîtul unei fete vanitoase. Și-n nenumărate repetiri de coline, din ce în ce mai mari, munții se întindeau pînă departe, spre o altă lume, mai senină și mai nestatornică.

Între ziduri cetatea era întocmită în forma celor din Apus : o piață mare în mijlocul ei, unde se ridica casa sfatului cetății cu locuințele conducătorilor, iar alături, aproape lipită, își înălța zidurile cenușii bătrîna biserică veche de cîteva secole. Străzi înguste,

însă comode, curgeau din toate unghiurile spre piața centrală. Tot în acea piață era și tîrgul și tot acolo se strîngeau toți cetățenii să asculte cuvîntul de îmbărbătare în clipele de grea cumpănă.

Viața se depăna între zidurile duble ale cetății străjuite de ochi tineri și neobosiți, monoton și harnic. Uniformitatea muncii de fiecare zi, ieșirile din cetate pentru aprovizionări, cît și libera trecere pe sub porți, o dată pe săptămînă, în ziua de tîrg, erau singurele peisaje care variau cenușiul zidurilor păzitoare.

Era o cetate de oameni liberi și cu frica lui Dumnezeu. Slujbele religioase erau înălțătoare și fierbinți, sunetele orgii armonic împreunate cu corul tuturor credincioșilor se risipeau darnic prin ferestrele înalte, tăiate în ogivă. Și clopotele vesteau cristalin și vesel, cu repetiri din culme în culme, mulțumirea sufletească a unei comunități care nu cunoștea excesele. Oamenii se învățaseră supuși. Rareori cîte un răsvrătit trebuia dus în camera de tortură spre a i se aplica cîteva din pedepsele, dealtfel mai toate ușoare, prevăzute scrupulos în codurile lor de ordine. Nici bătrînii nu-și aminteau ca în cetatea lor să fi zburat vreodată un cap de om sub securea călăului. Acesta se îngrășase cît un butoi din lipsă de ocupație, iar în raftul de lemn de stejar rugineau cele două securi fără întrebuințare.

Zilele își picurau monotonia pe suflete și pe ziduri cu melancolia unei după-amieze de toamnă. Iar cînd se lăsa seara, hărnicia meșterilor aurari, renumiți în multe cetăți, răsuna pînă tîrziu în noapte, într-un clinchet zglobiu de metal lovit în cadență de minuscule ciocănele.

★

Spre Bastionul Țesătorilor, în partea de miazăzi a cetății, acolo unde începeau munții mai sălbatici și mai puternici, pe-o străduță care urca în pantă lină, locuia, cu casa chiar lipită de zidul cetății, vraciul Ieronimus. Casa lui era una dintre primele case zidite în cetate, de aceea era tot una cu zidul dinăuntru al cetății. Era veche și scundă, fără etaj și cu o intrare joasă. Pentru a pătrunde în ea trebuia să te aduni, să te faci cît mai mic și să scobori cîteva trepte roase și lunecoase. Cele trei ferestre de la stradă aveau gratii puternice pe lîngă obloanele din lemn de fag.

Dacă exteriorul casei nu arăta ceva deosebit, interiorul trebuia neapărat să surprindă. Camera de locuit a lui Ieronimus era la stradă. Se intra în ea însă de jos în sus. După ce coborai din stradă cele cîteva trepte, ajungeai într-o încăpere aproape rotundă, boltită în formă de capelă. Din ea se deschideau trei uși : printr-una intrai

într-o cameră mică și scundă din subsol, în care locuia servitorul vraciului, epilepticul și surdomutul Peter. Această cameră avea la stradă, la nivelul pămîntului, o deschizătură zăbrelită, nu mai înaltă de un lat de palmă. Prin una din celelalte uși puteai intra, urcînd cîteva trepte de lemn, în locuința lui Ieronimus, care, după cum am văzut, se afla la stradă. Camera era scundă și afumată pe toți pereții văruiți cîndva, cu tavan de lemn unsuros și cu miros acru de fum vechi. Ea adăpostea un pat din lemn de nuc, mare, cu polog fără de perdele, o masă, un pupitru spre una din cele trei ferestre și o etajeră cu suluri de manuscrise și cu cîteva cărți scrise de mînă răbdătoare de călugăr. O ladă mare și-un dulap micuț și agățat într-un piron completau mobilierul sobru al camerei. În fața mesei, un scaun cu spătar înalt, cîndva elegant, trona stingher, a casă părăsită.

Prin cea de a treia ușă se intra în laboratorul lui Ieronimus. Camera nu avea nici o fereastră, doar în ușă era un ochi de geam, galben și murdar, crăpat într-un colț și plin de păienjeniș. De jur împrejurul camerei se întindea o masă solidă ca acelea de tîmplar. Pe pereți, pe etajere sau legate cu sfori de tavan, se găsea un mare număr de oale de pămînt, pline cu diferite conținuturi medicinale, toate cu fundurile afumate. În mijlocul camerei, într-un cuptor zidit circular, se găsea o retortă mare de lut ars. Peste tot, într-o dezordine și-o murdărie amestecată cu întuneric se puteau vedea vase de diferite forme sau mărimi, borcane, recipiente, tuburi din metal sau din pămînt, încolăcite în figuri curioase. Înșirate pe-o sîrmă și agățate de tavan, înțepenite în poziții pline de grotesc, se uscau o mulțime de șopîrle. Din cozile lor, după o pregătire îndelungată, Ieronimus scotea un soi de alifie care vindeca rănile de arsuri sau tăieturi, din dinții lor mici și ascuțiți, dizolvați într-un precipitat gălbui, prepara balsam pentru bolile de ochi și tot astfel, din diferite părți ale șopîrlelor, aranja după rețete misterioase, elixiruri variate în borcănașe grosolane. Într-un borcan mare, înmuiate într-un lichid urît mirositor, se dospeau cîteva vipere. Din această fermentare extrăgea un venin antidot rănilor de arme otrăvitoare. Tot felul de buruieni, flori de cîmp, rădăcini și scoarțe de copaci, atîrnau uscate în cuie pe pereți. Într-un pisălog de lemn, cîteva oase calcinate așteptau să fie făcute praf : serveau la fabricarea alifiilor cosmetice. Părul de pisică, ars și amestecat cu nu se știe ce plantă oleaginoasă, dădea un balsam pentru durerile reumatice și în general pentru ale bătrîneții. Într-un copac de lemn, se găseau cîteva zeci de perechi de ochi de miel. Din ei pregătea Ieronimus vestita lui alifie pentru bolile de piele. Încuiat într-un dulap de sub masă, se afla ascuns un urcior mare, plin cu un preparat tonic care vindeca pe cei slabi și galbeni, cu tuse seacă sau plină. Ieronimus îl

extrăgea dintr-un amestec, dar acesta era un mare secret, de sînge de om mort cu vin vechi și negru. Trebuia să-l țină sub cheie, altfel Peter l-ar fi băut dintr-o dată, fără să mai lase urciorul de la gură. Acest laborator era luminat de-o torță aprinsă într-un colț al încăperii, cît și de flăcările vetrei deschise de la cuptor.

În podeaua laboratorului se găsea un capac greu, de piatră, prevăzut cu un belciug, care acoperea intrarea în pivnița casei, o hrubă boltită și umedă, mai mult lungă și care adăpostea în mijlocul ei o masă. Restul era gol, în afară de o poliță de pe perete, pe care se găseau cîteva butoiașe pline cu vin. Din acest beci se putea ieși afară din cetate direct, printr-un gang săpat pe sub zidurile cetății. La capătul dinspre pivniță, gangul avea o ușă puternică din stejar, căptușită pe ambele părți cu fier. Ieșirea era cam la vreo cîțiva metri depărtare de zidul din afară al cetății, între niște stînci prăbușite și înghesuite. Gangul mai era păzit încă de două uși, tot atît de grele, iar pentru caz de mare pericol, între zidurile cetății se găsea suspendată o lespede mare de piatră, care, la vreun atac dușman, se cobora pe niște jghiaburi, tăiate în pereții laterali ai gangului, încît îl astupau cu desăvîrșire.

Despre această ieșire secretă știau puțini : cîteva notabilități ale cetății, paznicii bastionului țesătorilor și Peter servitorul.

★

În dimineața în care începe povestea noastră, Ieronimus s-a sculat ca de obicei, odată cu răsăritul soarelui. Cînd vîrful calcaros al muntelui care se vedea prin fereastra din mijloc, Vîrful Dracului, se înroșea de primele raze ale soarelui, vraciul sărea sprinten din patul lui cu scîrțîit de car neuns. Se îmbrăca sobru, aproape călugărește. Un caftan cenușiu, închis pînă la gît și lung pînă în pămînt, îi era haina de toate zilele cît și de sărbătoare. Atîta doar, că la slujba bisericească își punea la gît un plastron alb de dantelă și la mînecile niște șuvițe de pînză alb-gris, lucrate dintr-un material aspru și bățos.

Nu au trecut nici cinci minute și Ieronimus cotrobăia deja prin laborator. În acea dimineață, vroia să iasă în pădure și de cîte ori făcea vreo plimbare în afară de ziduri, își lua cu el, legată cu curea de-a curmezișul peste piept, o cutie de tablă de mărimea a două căpățîni de varză mijlocii. În ea stringea tot ce-i trebuia. Și de data aceasta c-un aer degajat, își trecu cureaua peste cap și-o așeză cu degetele lui fine peste umăr și și-o propti a probă pe șold. În mînă cu cheile mari și nepractice, se îndreptă spre capacul care dă în pivniță. Toată operația ieșirii prin gangul secret era întotdeauna

greoaie : trebuia ridicat capacul, descuiate ușile din gang, trase zăvoarele. De obicei, îl ajuta Peter, de data aceasta vroia însă să fie singur. Pe întuneric bîjbîi în beci, iar un scîrțîit prelung și un aer plin de umezeală anunță că prima ușă fusese deschisă. Prin gang nu se auzeau decît pașii vraciului și zgomotul picăturilor de apă care cădeau din tavan : trase cu putere cele trei zăvoare ale ușii de-a doua. Deschizîndu-se se trînti de zid : un zgomot surd, cu ecouri înăbușite umplu gangul. Pentru orice străin zgomotul, umezeala, frigul și întunericul din gang ar fi fost motive puternice pentru gînduri negre, temeri și spaimă. Lui Ieronimus, printr-o ciudățenie a firii sale, îi erau plăcute, iar dacă i-ar fi putut cineva vedea în acele clipe fața, ar fi observat, cum în mijlocul acelui zgomot, care se plimba închis între pereții strîmți ai gangului, gura lui desena un zîmbet subțire și uscat, un zîmbet plin de mulțumire. Deschiderea ușii a treia a risipit întunericul, a slobozit zgomotul și-a gonit frigul. După cîțiva pași, după ce sări două stînci prăvălite de-a curmezișul, ieși afară dintre pereții bolovănoși și plini de mușchi verde. Se opri o clipă, iscodi în jur și apoi cu pas sprinten o luă spre pădurea de brad din față, pe o potecă abia vizibilă, prin ierburi și desișuri, evidentă însă pentru ochii lui obișnuiți cu detaliile și cu ascunzișurile.

Ieronimus era un om trecut de șaizeci de ani. Cu părul alb, de un alb viu și sclipitor, slab și zbîrcit, cu o frunte mare, luminată și îngălbenită, încît părea a unui craniu scos dintr-un dulap de antropolog. Nasul acvilin tresărea cu nări subțiri la fiecare inspirație. Agitația lor subtilă indica o sensibilitate pentru tot ce-i viu : părea un nas de copoi vînătoresc. Gura era de o expresivitate diabolică. Îți făcea impresia că-și bate joc de tot ce vede : de pietre, de șopîrle, de oameni și de Dumnezeu. Avea în ea ceva imobil, înțepenit într-o poză de ironie, puțină răutate, în orice caz, mult dispreț. Din această cauză întreaga lui figură împrumuta un aer de inflexibilitate, de răceală. Ceasurl întregi ar fi stat la orice lucru fără a-i tresări vreun mușchi. Figura avea uneori aerul că-i cioplită din piatră, dintr-o piatră gălbuie, cu multe riduri și care în lumina soarelui părea arămie. Dacă Ieronimus nu ar fi avut ochii aceia albaștri, ai fi putut crede că tot capul îi este o mască. Ochii doar arătau că-n acel craniu e viață, că aceea este o ființă în care se agită o lume vie și personală, o întreagă existență izolată între retorte și excursii secrete. După mers părea încă în putere, avea un pas sprinten, iute cînd trebuia, și o ținută dreaptă, cu capul chiar puțin ridicat de bărbie în sus. Era însă atît de mic și uscat, încît, cînd mergea, în caftanul acela lung și aspru, îți făcea impresia că în mersul lui scîrțîie ceva, oasele, hainele, ochii din cap, orice, numai fața aceea ca de piatră, nu.

Ieronimus era pentru bătrîna cetate mintea cea mai luminată. La judecăți, la consiliile economice sau comerciale, la întruniri războinice și religioase, părerile lui erau cerute și se impuneau de multe ori fără a se mai reveni asupra lor. Se bucura de-o autoritate totală și exercita asupra tuturor un fel de sugestie pe care nici el nu și-o putea explica. Cu ocazia bolii fiicei mai mari a primului consilier, bolnavă, pare-se, de o gravă boală molipsitoare, cînd se zvonise pericol de contaminare, Ieronimus, chemat în grabă, a reușit s-o vindece în mod miraculos și, desigur, mai mult prin puterea lui de sugestie, decît prin preparatul acela din sînge de om mort cu care a tratat pe bolnavă. Și-n diferite alte ocazii autoritatea lui se dovedea tot mai puternică și mai neîndoielnică. A reușit să canalizeze cetatea, colectînd într-un șanț acoperit toate scurgerile caselor, știa să prevestească timpul, bolile, invaziile, izbînzile sau înfrîngerile și mai ales furtunile erau ghicite cu o putere de previziune surprinzătoare.

Totuși Ieronimus nu avea nici un prieten. Peter îi era singura ființă apropiată. Cu toate că era degenerat, vicios și murdar, ținea la el fiindcă era surdomut și nu-l tulbura niciodată. Dealtfel îi era credincios și plin de devotament. Ieronimus se simțea însă bine în izolarea lui. Și numai cînd ieșea în munți, cu cutia la subțioară, putea fi văzut cum în ochii aceia albaștri ca cerul jucau sclipiri copilărești și bucurii naive, cum monotonia cetății și prostia oamenilor nu i le puteau prilejui niciodată.

Tot mergînd ajunse în vîrful primei coline, meterezul natural al cetății. Știa acolo, sub o stîncă mare, un loc cu vipere de unde ies și se soresc pe o muche netedă de piatră. Putea să le atragă fluierînd printre dinți, un fluierat ciudat, mai mult un șuier straniu ce-ți dădea fiori. Vipera rămînea cu trupul încordat, cu ochii aceia mici și sclipitori țintă la gura care scotea melodia aceea atît de vrăjitoare. Cu capul ridicat părea că înțepenește în aer. Atunci Ieronimus, cu mîna înfășurată într-o cîrpă aspră de lînă, o prindea, îi înțepa capul într-un anumit loc și-n svîrcoliri repezi și nervoase era închisă în cutia unde murea alături de vreo floare de mușețel sau de vreo rădăcină de mătrăgună.

Prinse două vipere în felul acesta. Pe ultima, după ce-o făcu inofensivă, o ținu în palmele deschise ca o pîlnie și răceala trupului ei ce tresărea îi dădea fiori de plăcere. Zîmbea satisfăcut, cu acel zîmbet straniu, iar printre genele strînse puțin căuta să prindă în toate trecerile ei moartea reptilei, care se svîrcolea inutil cu săgetări în ochi.

Era trecut de amiază cînd începu să coboare. Colindase cîteva văi adînci, pline de umezeală, unde creșteau anumite buruieni și

unde se înmulțeau ușor șopîrlele verzi. Cutia îi atîrna grea, era plină : șerpi, șopîrle, broaște, insecte, flori și rădăcini, roci diferite, nisip legat într-o frunză și pe deasupra cîteva mure de-un negru exotic. Îi plăceau murele fiindcă aveau o aromă de natură sălbatică, un iz de tufă și-un miros acrișor, care amintea de viața primitivă a naturii. Coborîind, mînca una cîte una, zdrobindu-le cu limba de cerul gurii : privea în gol, căutînd parcă să adulmece din aer vreo esență a forțelor primordiale.

*

Cînd ridică privirea spre gaura prin care trebuia să treacă din pivniță în laborator, zări figura grotescă a lui Peter aplecată peste intrare. Ochii îi sticleau și din gît scotea un sunet sinistru. Se bucura. De cîte ori se întorcea Ieronims din plimbările lui, Peter știa că aduce cutia plină. Îi plăceau șerpii : de aceea, de abia își aruncă Ieronimus cutia pe masă, că Peter ca nebun se și repezi la ea și scoase cele două vipere. Luă în fiecare mînă cîte una, le apucă apoi cu cîte două degete de după cap și ridicîndu-se cît era de lung în picioare, cu mîinile întinse, începu să joace un dans sălbatic în jurul cazanului din laborator. Urletele lui de bucurie erau fioroase, rupte din gît vibrau metalic, cînd gros, cînd subțire. Pîlpîiala domoală a flacărei din torță îl lumina în mod straniu, încît umbrele jucau pe pereți un joc mai fantastic decît însuși Peter. În acest timp Ieronimus, ca și cînd nu s-ar fi întîmplat nimic, își vedea de lucru scoțîndu-și din cutie restul obiectelor aduse. Era obișnuit cu izbucnirile de bucurie ale lui Peter. Îl știa că avea slăbiciune pentru șopîrle și șerpi. Pe primele le prefera însă vii. O dată, cînd Ieronimus a adus una mare, frumoasă, vie, acasă, a gemut toată seara pînă i-a dat-o. Și-a băgat-o în sîn și cu același rîs nebun s-a dus să se culce. Dimineața s-a trezit cu șopîrla strivită la subțioară. L-a apucat un acces de plîns de nedescris. Ieronimus n-a știut mult timp cum să-l potolească, pe urmă și-a adus aminte de urciorul cu băutura întăritoare. I-a dat din el o cupă plină după care s-a liniștit și a căzut într-un somn letargic. După astfel de crize cîteva zile în șir, era melancolic și, cînd nu avea treabă, încremenea năuc în vreun colț, jos pe lespede.

De data aceasta Ieronimus nu avea de gînd să-l liniștească. Zbiera deja de atîta timp încît răgușise, iar din cauza jocului începuse să șchioapete. La un moment dat, într-un acces de furie apucă cu dinții o viperă și dacă n-ar fi intervenit la timp Ieronimus ar fi sfîșiat-o. Cînd se văzu fără viperă și cînd înțelese că de la stăpînul

său nu se mai putea aștepta la ceva mai bun, dădu fuga în odaia lui, se chirci sub masă și rămase acolo pînă seara tîrziu, într-o supărare de copil nemulțumit.

★

Ieronimus după ce puse ordine în lucrurile aduse, după ce băgă viperele la dospit și înșiră la uscat șopîrlele și broaștele, plecă în cetate. Avea să facă o vizită la un bolnav, un tînăr care se topea din picioare și căruia nici el nu mai știa ce să-i facă. Era băiatul unui negustor vestit, care avea legături cu țări îndepărtate și care dispunea de-o avere nemăsurată. Îi promisese lui Ieronimus o sumă deosebită de galbeni în cazul cînd îi va însănătoși băiatul. Curiozitatea îl făcea însă pe Ieronimus să studieze mai adînc boala, decît promisiunea bănească. Și așa nu avea ce să facă cu banii. De aceea, pe drum spre locuința negustorului își frămînta mintea ce să mai născocească pentru ca părinții copilului să aibă impresia că într-adevăr el vine cu ceva nou, ceva ce-ar putea da speranțe.

Copilul zăcea neschimbat, cu fața în sus, cu obrazul supt, cu carnea întinsă pe oase, cu privirea fixă în tavan. De-abia mînca, de vorbit nu scotea nici o vorbă, iar în jurul lui părinții și rudele, cu ochii căscați de groază, nu știau ce să mai creadă. Nici nu murea copilul, dar nici nu se putea spune că trăiește.

Ieronimus, poate mai mult pentru a varia metoda lui de cercetare a bolnavului, îi ruga pe părinți să desbrace bolnavul pînă la mijloc. Pe fețele tuturor luciră îndemnuri spre speranțe : niciodată Ieronimus nu procedase astfel. Cînd copilul fu desbrăcat, li se înfățișă tuturor un corp de copil din care nu mai rămăseseră decît oasele și un fel de piele gălbejită și întinsă pe ele, ca o blană de animal pusă pe-un gard la uscat.

Ieronimus se ocupă să-l pipăie : pe gît, la capul pieptului, se făcu că-l ascultă la inimă, îi pipăi stomacul, puse și acolo urechea. Îl întoarse apoi cu spatele în sus : acesta arăta ca un grătar despărțit pe din două de-o vergea cu creste. Pielea era aici și mai galbenă și mai întinsă. Îl unse cu o alifie verzuie cu miros de busuioc. Mirosul păru că face tuturor bine în afară de bolnav care începuse să tușească. Cînd îl reîntoarseră cu fața în sus, mîna lui Ieronimus alunecă la subțioara copilului. Bolnavul avu un moment de ezitare, apoi corpul păru că se strînge, și pe față îi apăru un fugar zîmbet forțat. Lui Ieronimus nu-i trecu neobservată întîmplarea. Vroia s-o repete, dar nu știa cum s-o facă față de toți ai casei. Atunci, c-un

aer grav, îi rugă să-l lase singur cu copilul. Toți se priviră în ochi, nici aceasta nu o mai ceruse Ieronimus vreodată. Totuși plecară grăbiți, cu o nouă speranță încolțită în suflet.

Rămas singur cu bolnavul, Ieronimus se aplecă asupra lui, și-ncet, fără ca el să bănuiască, îi bagă brusc, ambele mîini, cu degetele sgîrcite puțin, la subțioară. Și acolo, c-un tresărit scurt îl gîdilă. Ca scăpat dintr-o strînsoare aprigă copilul sări în sus, ca un pește printre degete, se trase înapoi, privea fix la Ieronimus și rîdea. Copilului îi încremenise un rîs plin pe față de i se vedeau toți dinții. În clipa următoare începu să plîngă încet și înfundat. Ieronimus îl acoperi în grabă și se duse spre ușă să cheme părinții copilului. În drum spre ușă se zări o clipă într-o oglindă. Ca prins de forțe nevăzute rămase încremenit, cu ochii la figura sa care se reflecta în oglindă. Acolo, în oglindă, spre nemăsurata lui surprindere, văzu un alt Ieronimus, care semăna lui, dar care rîdea, cu un rîs fix, uscat și straniu : același rîs pe care l-a avut și copilul. În clipa aceea își aminti cu o preciziune înfiorătoare că el nu mai rîsese niciodată astfel și ce i se părea mai curios era faptul că simțea și-o neînțeleasă bucurie, o mulțumire, o satisfacție fizică nemaiîntîlnită.

Chemă părinții, îmbrăcară copilul, îi asigură pe aceștia că bolnavul se simțea mai bine și că sigur se va însănătoși.

Apoi plecă îngîndurat, încît nici nu observă că și-a uitat acolo borcanul cu alifie.

★

Drumul lui Ieronimus spre casă trecea prin fața pivniței de vin „Bachus cel vesel". Aceasta era o pivniță vestită nu numai în cetate ; în ea se găseau cele mai bune vinuri și acolo se strîngea seara toată elita cetății. Ieronimus era rareori văzut acolo. De data aceasta intră totuși. La ora aceea pivnița era aproape goală. Se retrase într-un colț ascuns de un butoi mare și se așeză la o masă pe care ardea o lumînare cu fum mult. Băiatul cîrciumarului i-aduse o cană cu vin.

Ieronimus privea atent la figura de cositor de pe capacul cănii : un copil săltat într-un picior și care ținea în mînă un pește. Gîndul lui nu era însă la ceea ce vedea. Fixitatea privirii te făcea să bănuiești că gîndul îi zboară aiurea. Și, într-adevăr, Ieronimus nu se putea dumiri încă cum acel gîdilat făcuse pe copil să se înveselească atît de brusc și mai ales, cum de-a fost posibil ca acea veselie să treacă și la el așa de ușor. Căuta să-și amintească toate clipele din viața sa care erau în legătură cu gîdilatul. Nu-și putea însă de loc aminti ceva deosebit. Reminiscențe vagi, cîteva întîmplări din

copilărie și tinerețe, cîte ceva din spusele altora, dar nici o singură amintire care să-i dea impresia că acest lucru i-a putut fi vreodată o întîmplare cu interes. Atunci de ce de data aceasta se gîndea atît de atent la un fapt care altădată trecea atît de neobservat, încît nici nu-i lăsase urme clare în memorie.

Ca un răspuns parcă, Ieronimus apucă zdravăn cana cu vin și o bău pe nerăsuflate. Se sculă și repede, ca și cînd l-ar fi gonit cineva din urmă, plecă spre casă. Mergea liniștit, nu însă încet. Nu avea nimic din agitația lui caracteristică cînd era nervos. Și-n acea seară cu cer palid, Ieronimus se simțea nervos, agitat și tulburat de-o neînțeleasă presimțire.

★

Acasă găsi pe Peter ghemuit tot sub masă. Îl sculă cu o lovitură de picior. El se ridică anevoie, mai ales că-l cuprinsese somnul. Ridicat în picioare, privind fix pe Ieronimus, în ochi, îi arăta, cu semne largi din mîini, o viziune de-a lui fără înțeles. Părea un preot păgîn cuprins de-o mistică a unor comunicări supranaturale. Și Ieronimus îl privea cu o curiozitate mai mare ca de obicei. Plictisit, vru să plece, dar la ușă observă că Peter desfăcuse sfoara semnalului de sculare de pe cuiul care o fixa. Acest dispozitiv era un fel de clapă de lemn pe care, în pat, Peter își punea capul. Clapa era, printr-o sfoară, în legătură cu camera lui Ieronimus. Iar acesta, de cîte ori avea nevoie de servitor, noaptea sau dimineața, trăgea de sfoară, clapa cădea, și Peter rămas fără suport sub cap se trezea. Era singurul mijloc de a se face înțeles.

Observîndu-i isprava, Ieronimus îl amenință și-i porunci să lege sfoara la loc. Peter se supuse pentru ca apoi, mai timid, dar tot insistent, să încerce să-i dovedească poate aceeași nedumerire. Ieșind din cameră Ieronimus se mustra că a dat atîta atenție nebuniilor slugii sale. Cînd își dădu însă bine seama observă că era beat. Amețit, cu pas nesigur, stinse torța din laborator, puse de-a curmezișul ușii de intrare un drug de fier prins în cîrlige, făcu semne lui Peter să se culce și trecu și el în camera lui de culcare. Cînd își scoase caftanul rămase în niște pantaloni strîmți ce-i modelau picioarele uscate și strîmbe, și în cămașa care era dintr-o pînză groasă și aspră, încît astfel îmbrăcat părea un mic bufon de curte. Intră în așternutul patului după ce își scoase și cismele moi și scurte. În vîrful patului, sub pologul acela golaș, doar schelet de lemn, în poziția țeapănă ce și-o luase începu să gîndească. Încercă iarăși să-și aducă

aminte de întîmplări cu gîdilatul. Gîndurile i se încurcau însă cu o poftă de somn de neînvins. Şi adormi aproape cu ochii deschişi, ca o mască tragică de mort.

★

A doua zi dimineaţa Ieronimus se sculă mai tîrziu, afară ploua. Intră în laborator, aprinse un foc puternic în cuptor şi începu să filtreze nişte infuzii de buruieni. Pe Peter nu-l sculase intenţionat. Vroia să fie singur şi Peter nesculat putea dormi zile întregi în şir.

Ieronimus era preocupat în ultimul timp de un preparat pe care vroia să-l facă singur şi anume, o băutură adormitoare. Toate încercările lui dăduseră greş, o dată chiar, făcînd o încercare cu un bolnav, acesta a căpătat o boală de stomac de care nu l-a vindecat decît dîndu-i cărbune să mănînce : cărbune stropit cu ceară de albine topită.

Către amiază se plictisise de fierturi, ieşi din laborator, se îmbrăcă şi fiindcă se oprise ploaia plecă la plimbare. Încuie uşa pe dinafară şi cheia mare cît un ciocan o atîrnă într-un cui după o cărămidă scobită. Începu să se plimbe agale cu mîinile la spate. Îşi luă calea lui obişnuită la astfel de plimbări. Ploaia coborîse în cetate un aer proaspăt de pădure şi o umezeală plăcută. Pietrele umede abureau puţin ca pîinea coaptă. Un miros de pămînt înmuiat îi tremura plăcut în nas. La un colţ se opri. Auzea nişte rîsete de copii într-o casă de alături. Tot mai atent începu să dezlege şi cuvintele ce şi le spuneau. Unul nu mai contenea de rîs, iar un altul ţipa cît îl ţinea gura : „Nu-l mai gîdila că se înecă de rîs“.

Cînd Ieronimus înţelese fraza păru că se trezeşte dintr-un vis plăcut. Şi-aduse aminte de întîmplarea din ajun, de bucuria ce-a simţit-o văzînd pe copilul bolnav că zîmbeşte. Şi atunci, paralel cu rîsul copilului ce se auzea din casă, începu şi el să rîdă, întîi cu un zîmbet mut, apoi un rîs mai deschis cu un sunet timid din gît, pentru ca la urmă, cînd copilul tăcuse, el să rîdă singur în stradă în gura mare, cu mîinile ţinîndu-se de pîntece.

Cînd şi-a dat seama că rîde atît de neobişnuit, s-a uitat speriat în jur. Pe stradă nu era nimeni, dar de după o fereastră o femeie şi-a tras repede capul înăuntru. Ruşinat se gîndi că aceea desigur îl văzuse şi-l auzise. Ca un vinovat se strecură pe după colţ, şi-şi jură să nu mai treacă pe acea stradă niciodată.

★

Pînă după amiază, cînd se făcuse timpul de vizită la copilul bolnav, Ieronimus nu s-a gîndit decît la gîdilatul și la rîsul pe care i-l provocase. Mergînd spre bolnav era decis să repete experiența din ajun.

Ajuns acolo fu primit cu o deosebită căldură. La început nu și-a putut-o explica, dar apoi cînd văzu pe copil mai senin, înțelese. Părinții se arătară mulțumiți și nu mai conteneau cu întrebările. Fiecare vroia să știe ce făcuse Ieronimus copilului cît timp au fost rugați să plece. Fără nici o lămurire i-a poftit din nou afară. Precaut, încuie ușa după ei. Apoi desbrăcă încet copilul fără ca el să dea vreun semn că și-ar aminti ceva. Și tot prin surprindere Ieronimus se apucă să-l gîdile, tot mai tare și mai repede, pînă cînd copilul amenință să se înece într-un spasm de rîs. În acea clipă i-a dat drumul : în cameră însă mai rîdea cineva, cu aceeași poftă și cu același entuziasm. Ieronimus trăgea cu urechea la cel ce rîdea împreună cu copilul : cînd își dădu însă seama că el este acela, se repezi la oglindă și acolo, cu o satisfacție crescîndă și de nedescris, își privea masca aceea veselă și congestionată de rîs nebun.

Cînd se potoli din rîs, observă pe copil că-l privește atent și puțin speriat. Îl mîngîie, îl unse cu alifie și-i îndrugă cuvinte fără sens. Întrucîtva se jena de copil, dar nu prea mult. Cînd dădu drumul părinților în cameră zîmbeau. Puțin încurcat, puțin contrariat, Ieronimus îi privi lung, de data aceasta însă cu impertinență. Cînd să iasă bătrînul negustor se apropie de urechea lui Ieronimus și cu un aer misterios îi șopti :

— Acuma știu secretul ! — și cu degetele ambelor mîini răsfirate, schiță în aer niște mișcări care evident erau o aluzie la felul în care gîdilase Ieronimus pe copil.

★

Cîteva zile după întîmplarea de mai sus Ieronimus l-a mai vizitat o dată. A renunțat însă la gîdilat, atît a fost de impresionat de halul în care l-a găsit. La plecare părintele copilului l-a întrebat mai puțin îngrijorat, dar mai aspru, ce este cu copilul. Cum Ieronimus nu putea suporta ton ridicat și intenții de a i se cere socoteală, plecă trîntind ușa cu furie.

A doua zi după această vizită copilul muri. Fu îngropat cu mare alai, iar negustorul, parcă aceasta îi era grija, povestea tuturor, cu aer confident, cum Ieronimus i-a omorît copilul cu acea metodă de-a gîdila. Oamenii zîmbeau, se priveau unii pe alții cu înțelesuri, iar

ultima privire era una de compătimire aruncată nenorocitului negustor căruia soarta părea că-i luase și mințile odată cu copilul.

II

În duminica celei de a treia săptămîni de la întîmplarea povestită mai sus, în biserica cetății, după slujba religioasă, trebuia să se boteze copilul căpitanului de oaste Wunderbar. La această ceremonie urma să ia parte întreaga comunitate a cetății, ca dealtfel la toate festivitățile similare.

Nașul copilului a fost ales Ieronimus. Era și rudă cu Wunderbar și-și manifestase cu o ocazie oarecare și dorința de-a boteza el pe primul născut al viteazului căpitan de oaste.

În duminica botezului biserica cea mare și neagră de timp și ploaie cuprindea atîta lume cît nu mai adăpostise ea de mult între zidurile ei. Wunderbar era iubit în cetate, iar nașul copilului era respectat și apreciat.

Slujba religioasă a fost înălțătoare și fierbinte. Imnurile de slavă ale orgii se împleteau pline de mărire cu glasurile tinere și bătrîne. Sărbătoarea era evidentă, iar în aer și-n suflete plutea ceva neînțeles, solemn și senin. Iar cînd razele soarelui de vară pătrunseră prin vitraiurile colorate, o pînză de culori calde, variate și vesele ca florile de cîmp, umplu biserica.

Șoapte nerăbdătoare și priviri iscoditoare arătau că în curînd începe botezul. În jurul baptisteriului se frămîntau oameni cu fețe vesele și sănătoase. În rîndul întîi, grav și solemn, cu părul proaspăt aranjat, cu un guler de dantelă scumpă la gît, dăruit de Wunderbar, stătea nemișcat Ieronimus. Figura lui serioasă contrasta cu veselia celor din jur, încît prea fericitul tată al copilului se simți obligat să-i atragă atenția, să-l facă și pe el să vadă că trebuie să-și schimbe înfățișarea. Ca răspuns Ieronimus încercă un zîmbet care fu atît de artificial, încît făcu pe Wunderbar să bufnească în rîs.

Sosiră și femeile, iar mama copilului cu ochii înrourați de emoție își ducea micuța făptură cu o înfățișare naivă și tandră. Copilul, după ce fu desfăcut de scutecele groase și împodobite cu panglici colorate, rămas într-o cămășuță scurtă care desvăluia dolofanele picioruțe, fu încredințat lui Ieronimus. Îl puseră pe palmele desfăcute și întinse ca două șcîndurele. Toată lumea era cu zîmbete de fericire pe față, tuturor ivirea copilului aduse înviorare și nerăbdare. Se auzi chiar în băncile bisericii o rumoare de mulțime care se agită dornică de a vedea ceva. Și peste tot acest decor vesel și plin de viață, figura și statura țeapănă a lui Ieronimus punea lumea pe gîn-

duri. Era în ei un sentiment ciudat de teamă și respect, dar și de imputare pentru izolarea lui în seriozitatea, care jignea buna dispoziție din jur.

Ieronimus se aplecă puțin și privi adînc în ochii copilului. Se gîndea că în acel licărit de viață din ochii atît de curați este o părticică din viața tuturor animalelor ce le prindea el în pădure. Se gîndi la ochii broaștelor, ai șerpilor și ai șopîrlelor. Păru că se amuză, deoarece figura i se însenină. Slujba se începu dar el se arăta tot absent. Copilul îi alunecase încet din palme și, pentru a-l ține mai bine în poziția care se cerea, îl apucă cu palmele lui uscate de subțiori. Gîndul i se duse la copilul negustorului, la întîmplarea cu el, la rîsul aceluia și la nesfîrșita lui satisfacție ce-l cuprinsese. Slujba era în toi, preotul înmuie două degete în apa sfințită și cu ele atinse fruntea micului rob al lui Dumnezeu. Atins de stropii reci pe frunte începu să plîngă ursuz. Orga intonă un cîntec de slavă, purtat de ecourile zidurilor vechi pînă dincolo de părțile cetății. În acea clipă toate privirile se ațintiră mai insistent la Ieronimus. Acesta, într-o agitație curioasă a degetelor începu să gîdile pe copil într-un mod revoltător. Fața îi arăta o satisfacție de nedescris, iar copilul rîdea înnăbușit, cu un rîs ce părea mai curînd un scîncet de cățel. Orga în sunete majore încheia cîntecul de slavă, lumea nemișcată privea, iar Ieronimus rîdea în hohote pline de spasme isterice. Copilul îi fu smuls din brațe de către Wunderbar, iar preotul privea cu ochi nemăsurați de mari și încerca să îndruge cîteva vorbe lui Ieronimus. Vraciul însă, cu fața întoarsă spre biserică, cu mîinile ținîndu-se de pîntece, agitîndu-se sprinten și elastic, rîdea cît îl ținea gura aceea tivită cu buze subțiri și uscate. Cînd Ieronimus tăcu, o liniște de mormînt se risipi în biserică. De la baptister pînă la ușa de ieșire din altar, lumea se dăduse în lături, lăsînd drumul deschis. Ieronimus privi absent în jur. Ochii îi mai rîdeau încă înlăcrimați. Și cu capul sus, cu buzele uitate într-un spasm de rîs, care-i desvăluia dinții, cu gulerul de dantelă scumpă cocoloșit, se îndreptă spre ieșire. Pășea mîndru și solemn. Sute de ochi nedumeriți îl urmăreau. Ajuns la ușă, înainte de-a părăsi biserica, se întoarse, privi roată sfidător și impertinent și ieși cu capul tot ridicat și cu gura aceea, care uitase să se închidă, rînjită.

★

Ziua, în colțuri de stradă, noaptea, în umbre de porți, nu se șoptea în cetate decît un singur lucru, că Ieronimus înnebunise. Fiecare cetățean cînd se întîlnea cu un altul întreba, ca dintr-o obligație : „Ce crezi de Ieronimus ?“

Unii nu împărtășeau părerea generală că ar fi nebun. Îl știau cu toții plin de curiozități, de surprize : iar alții, în legătură cu forțe oculte. De aceea zvonul începu să circule greoi, să se împiedice la oamenii mai prudenți. Dar peste cîteva zile, cînd se reîntoarse în cetate negustorul căruia îi murise copilul, toată lumea își aminti de această întîmplare aproape uitată. Toți își ziceau acuma că negustorul avusese dreptate. [...]

Vraciul, ca și cînd nu s-ar fi întîmplat nimic, mergea ca de obicei în cetate, își vizita mai departe bolnavii, se ducea la sfaturile consiliilor cetății și-și trăia viața tot atît de monoton. E drept, îl surprinsese o anumită răceală din partea unora, un ocol neîndeajuns de mascat din partea altora, apropouri neînțelese și chiar, uneori, zîmbete batjocoritoare. Nu le-a dat prea multă atenție : și altă dată l-au privit tot așa unii concetățeni ai săi. Dar într-o zi, un coleg consilier, într-o pauză, retrași în colțul salonului, îl întrebă direct :

— Ce-a fost cu tine în biserică, în ziua botezului lui Wunderbar cel tînăr ?

Doi ochi mari se căscară nedumeriți și tot atît de nedumerit a aflat întreaga întîmplare despre care el nu-și amintea nimic. Din ziua aceea Ieronimus începu să evite oamenii. Nu se ducea decît acolo unde era neapărat nevoie. Refuza unele invitații, devenise mai ursuz și chiar pe bolnavi nu-i mai vedea cu plăcere.

Într-o noapte a fost chemat la un copil bolnav. S-a decis greu să se ducă, iar cînd tatăl copilului i-a amintit că dorește să-i trateze copilul oricum, numai cu gîdilat nu, Ieronimus, privindu-l lung, s-a fîstîcit, a îngăimat cîteva cuvinte și-a plecat.

Mult timp după această nouă întîmplare Ieronimus era tot îngîndurat. O tristețe și-o oboseală îl cuprinseseră. În cetate nu se mai ducea cu zilele, lăsase să se creadă că-i bolnav. Și-n pădure ieșea tot mai rar. Aproape tot timpul și-l petrecea încuiat în camera lui de dormit, unde singur privea ceasuri întregi, pînă îl apuca noaptea, la Vîrful Dracului care străjuia orizontul ferestrei sale.

Avea foarte rar obiceiul să se urce pe meterezele cetății, noaptea, să stea de vorbă cu oștenii de pază. De acolo privea cu drag cerul înstelat și medita la neînțelesele legi care mișcă lumea și viața.

★

Într-o noapte cu pîclă, cu nori negri și deși, care apăsau aerul de-l făceau înăbușitor, Ieronimus ieși să se plimbe pe metereze. Șeful Bastionului Țesătorilor îl cunoștea. Îl lăsă să intre și-l conduse pînă la ușa la care dădea pe promenada zidurilor interioare.

Găsi acolo plimbîndu-se în tăcere, încălțat cu cizme cu talpa moale, cu o halebardă pe umăr, pe un tînăr paznic. Era fiul unui fost cizmar, îl cunoștea de copil. Se plimbară împreună. Apoi Ieronimus îngîndurat rămase singur; privea cît putea cuprinde vederea lui pe întuneric peste cetate. Își aminti de felul în care era ocolit și se mira și el cum de a ajuns acolo. Nu-și disprețuia concetățenii, avea pentru ei uneori o dragoste paternă, era însă stîngaci în arătarea acestor sentimente: în noaptea aceea însă i se păreau toți străini, toți dușmani, toți figuri hidoase. Privi fără să vrea la paznic, care se așezase lîngă el pe o piatră. Îl găsea atît de tînăr și-i fu parcă frică pentru el, singur acolo pe meterez, în noapte. Se apropie de el cît putu mai mult. Îl văzu că era blond și firav. Atunci, fără nici un motiv îl întrebă:

— Tu te gîdili?

Paznicul îl privi încurcat, dar vădit că luase întrebarea în glumă. Lui Ieronimus îi veni bine aceasta întorsătură a glumă și repetă întrebarea:

— Ei, nu-mi spui, te gîdili?

— Dar, ce-i dacă mă gîdil? încercă timid paznicul să se lămurească.

— Nimic.

De data asta cu teamă paznicul adăugă:

— Da, mă gîdil! — și începu să rîdă.

Figura lui Ieronimus căpătă o înfățișare atît de ciudată încît dacă i-ar fi putut-o vedea cineva s-ar fi speriat de ea. Și deodată, aplecîndu-se puțin peste paznic, îl apucă cu o forță neașteptată de subțiori și se apucă să-l gîdile. Două rîsete dezmățate plutiră scurt timp peste cetate. Iar Ieronimus fugind, ducea cu el, pe treptele strîmte ale bastionului și pe străduțele înguste, un rîs straniu ce părea că nu se mai termină.

Intră de-a dreptul în laborator. Acolo se învîrti căutînd ceva, nu știa precis ce, dar cînd găsi un taler de tablă în care i se oglindea figura descompusă de rîs, simți profund că oglinda era ceea ce i-ar fi trebuit.

★

A doua zi, de dimineață, se duse în cetate și-și cumpără o oglindă. Și-o agățâ într-un piron în odaia de dormit și pînă îl găsiră umbrele nopții se tot privi în ea. Fel de fel de strîmbături închipui figurii sale. Nici una nu-i amintea însă pe aceea plină de pitoresc și noutate pe care o văzuse în oglinda negustorului cu copil bolnav.

Seara se urcă din nou pe meterez și cînd află că paznicul din ajun fusese mutat pe un alt bastion, cuprins de-o tristețe adîncă, ieși din cetate și rătăci toată noaptea, fără căpătîi, printre brazi și ierburi, pînă ce-l surprinse, nedumerit și obosit, un soare mare și roșu.

III

Vara se scurse în aceeași monotonie. Ieronimus nu mai ieșea deloc în cetate. Într-o zi de tîrg ducîndu-se în cetate, atît a fost de ocolit încît n-a știut cum să plece mai repede. În drum spre casă auzi în urma lui rîsete ; întoarse capul și plin de spaimă observă că era urmărit de vreo zece copii obraznici care imitau gîdilatul și afectau un rîs exagerat. Această întîmplare îl umplu de-o tristețe adîncă. Și se decise să nu mai iasă în cetate decît atunci cînd, la porțile ei vor bate turcii și cînd va fi desigur iarăși nevoie de părerea lui pentru organizarea apărării.

Singura bucurie a lui Ieronimus rămăsese plimbarea în pădure. Nu rareori pleca dimineața și venea seara, obosit, murdar și cu caftanul găurit de mărăcini. Își găsise, dincolo de două văi, într-un desiș adînc de fag, sub niște stînci, un culcuș acoperit cu mușchi. Acolo se odihnea el uneori. Și-n singurătatea aceea cu miros puternic de frunze putrede se simțea Ieronimus liniștit și odihnit, departe de oamenii pe care acum îi ura.

Cînd veni toamna Ieronimus începu să se simtă tot mai îngîndurat și mai izolat. Ploile nesfîrșite desfundaseră potecile, pădurea golașă era tristă și rece, iar vîntul acela dinspre răsărit lovea furios crengile copacilor, încît acestea făceau un zgomot lugubru. Îi plăcea doar fluieratul vîntului printre brazi. Printre miile de ace de brad, ca printre niște coarde subțiri, vîntul cînta melodii care se uneau într-una singură, înălțătoare în finețea ei. Pe aceasta o asculta Ieronimus cu religiozitate. Iar cînd ploaia măruntă și deasă îl gonea în locuința lui, nu se putea ști bine, dacă pe fața bătrînului vraci, printre stropii de apă, nu șiroiește și cîte o lacrimă de durere.

★

Iarna veni grea, cu viscol, cu zăpezi înalte și mai de timpuriu. După ce zăpada căzu zile în șir dintr-un cer atît de jos încît se părea că-l poți prinde cu mîna, veni, din același răsărit, un ger năpraznic. Și-n nopțile luminoase, cu licărit sprinten de stele, cerul era atît de înalt, încît nici nu-i bănuiai marginile. Peste cetate

domnea o liniște de cetate părăsită : dacă nu ar fi fost sutele de coșuri care înălțau un fum, cînd cenușiu cînd albicios, puteai crede că sub mormanele de zăpadă își are lăcașul de veci cine știe ce armată învinsă.

Într-o dimineață, după o noapte de viscol, Ieronimus, cînd se trezi, prin ferestre nu mai putu vedea decît o ceață sticloasă prin care trecea cu greu lumina. Încercă să deschidă fereastra, dar de abia atunci își dădu seama că întreaga casă era înzăpezită. Îl apucă subit o bucurie de copil. Sculă pe Peter, îl aduse la geam și-i arătă noianul crescut, peste marginea de sus a ferestrei. După ce deschiseră fereastra, se urcară pe ea, își îndesară picioarele în zăpadă și așezîndu-se alături pe tocul ei, începură să dea cu pumnii în zăpadă. Curînd își pierdură echilibrul și amîndoi, cot la cot, căzură în zăpada afînată. Cînd își veniră în fire și priviră în sus, avură impresia că sînt într-o fîntînă adîncă cu pereți de zahăr. Peter cuprins de tandrețe mîngîia zăpada, iar Ieronimus avea viziuni identice cu cele din Schlaraffenland. Începură să cînte, mai bine zis să zbiere, Peter într-un ton scăzut, iar Ieronimus c-o voce ridicată de femeie. Încercînd apoi să pătrundă prin zidul de zăpadă mai rău se încurcară, iar Peter furios, începu să se zbată și să izbească cu toată puterea. Toate bucățile mari de zăpadă care începură să cadă de sus, parcă dinadins îl loveau tot în cap. Peter devenea tot mai furios, iar Ieronimus tot mai vesel. Într-o clipă, cînd Peter era întors cu spatele, lui Ieronimus îi veni o idee. Prin surprindere se apucă să gîdile pe Peter. Acesta nu rîdea însă și vraciului îi venea să turbeze de mînie. Și fiindcă insista inutil cu gîdilatul, Peter în culmea furiei, se întoarse și-l apucă pe Ieronimus de piept. Se iscă între ei o luptă aprigă. Tăvălindu-se, zăpada îi cuprindea tot mai mult și nu se potoliră decît atunci cînd un morman mare de zăpadă căzu peste ei și ca un ciment îi înțepeni în poziția în care se luptau.

Peste vreo jumătate de oră fură dezgropați de vecini care auziseră rîsul, cîntecul și zbieretul lor. Cînd aceștia căutară să-i despartă, ei erau înlănțuiți puternic : Ieronimus cu ambele mîini la subțiorile lui Peter, iar acesta cu mîinile amîndouă în beregata stăpînului său.

★

Cîteva zile după aceasta Ieronimus fu mereu ocupat în pivnița de sub laborator. Veneau de acolo zgomote puternice, lovituri de ciocan în fiare, zăngănit de lanțuri și cîteodată fîșîit de rindea. Peter se învîrtea inutil în laborator, fiindcă nu-i era îngăduită coborîrea în beci. Ca niciodată, seara Ieronimus încuie laboratorul.

În sfîrșit, după vreo zece zile de lucru Peter putea intra în beci și văzu, spre surprinderea lui prostească, că acesta luase o înfățișare cu totul nouă. Masa din mijloc era dată la rindea, albă și curată, încît părea o pată în întunecimea beciului. La cele două capete ale mesei însă, Peter putu vedea niște belciuge prinse în lanțuri, iar înspre peretele opus intrării, se găsea, nou nouț, un scaun înalt și drept, urcat pe cîteva trepte. Părea un scaun regesc într-o sală de consilii. De fiecare latură a scaunului se găseau înfipte în perete două inele mari în care Ieronimus băgase niște facle, Peter se plimba nedumerit, cu gura căscată și cu un pas plin de ezitare: dintr-un colț, așezat pe-un butoiaș, Ieronimus îl privea ciudat, extrem de atent și în ochi cu o sclipire care ar fi pus pe gînduri pe orice om cu mintea întreagă.

★

În seara aceea Peter se arăta obosit și prin semne cunoscute cerea stăpînului voie să se culce. Ieronimus părea însă că nu-l înțelege. Cînd Peter vru să intre în camera lui o găsi încuiată. Înapoindu-se trist în laborator, găsi pe Ieronimus ocupat cu învelirea unui sac mare prins cu curele la margini. După ce-l prinse bine, îl apucă de un mîner, ca pe-un geamantan. Dispăru cîteva clipe și se reîntoarse cu haina groasă a lui Peter și c-o căciulă. Îi făcu semn să le îmbrace. Peter se opuse și căsca niște ochi neobișnuit de mari. Toate însă păreau acum pregătite de drum, mai ales că și Ieronimus își pusese pe spate o șubă groasă de oaie: iar lui Peter îi era un somn de neînvins. Ca să-l îmbuneze Ieronimus puse mîna pe urciorul cu băutură întăritoare și plin de generozitate i-l întinsese. Lui Peter nu-i venea să creadă, cînd duse însă urciorul la gură și începu să bea, în gît îi gîlgîia băutura împreună cu un muget de satisfacție. Bău cît vru. Ieronimus păru că așteaptă doar să termine, căci imediat îi făcu semn s-o ia înainte, iar el îl urmă. Coborîră în beci, acolo aprinseră cele două facle și se îndreptară spre ieșirea secretă. Peter avea aerul că ezită, fu însă înfășcat de guler de către stăpînul său și împins înainte.

Prin întunericul gangului umed și friguros, mirosea a putreziciune. Se grăbiră în liniște încît pașii lor răsunau sec și parcă călcînd în ceva lipicios. Cînd ieșiră afară cerul senin era plin de reflexe luminoase. Gerul nu se întețise, numai zăpada scîrțîia tăios sub cizme.

Se îndreptară, paralel cu zidul cetății, ascunși printre mărăcini uscați și-ngrămădiți de zăpadă, către drumul de țară care ieșea din cetate. Acolo, în jurul porții principale se aciuiseră de mulți ani

cîțiva străini pricepuți. Trăiau din vînzarea grînelor. Alături de ei, după o cotitură a drumului, un evreu ursuz și ghebos deschisese o cîrciumă. Către aceasta se îndreptară pașii lui Ieronimus și ai lui Peter. Cînd ajunseră aproape de cîrciumă se opriră : Ieronimus căuta ceva, un colț ferit, care să nu fie la văzul celor ce-ar putea trece pe drum. Îl găsi după un grup de pomi, față în față cu cîrciuma, în partea de către cetate. Acolo desfăcu sacul, îl întinse pe zăpadă, cu gura spre șosea și începu să aștepte. Nerăbdător, Ieronimus făcu semn lui Peter să rămînă pe loc, iar el trecu drumul. Se opri în fața ferestrei cîrciumii și cu teamă privi înăuntru. Repede se trase îndărăt și sprinten trecu drumul la adăpost. Peter îi făcea semne de întrebare cu mîinile amîndouă, dar Ieronimus nu avea ochi decît pentru ușa cîrciumii. Într-un tîrziu se deschise și încet, a teamă, păși în șosea un om mic, gras și greoi. Părea beat, atît se legăna de rău. Ieronimus scoase din buzunar o sticluță pe care o puse alături. Era cuprins de-o nerăbdare crescîndă. Cînd omul ajunse în dreptul lor, făcu semn lui Peter și amîndoi se repeziră la călător. Ieronimus îi îndesă o cîrpă în gură, îi trase căciula peste ochi și-l prinseră puternic. Încercă să se opună, să strige, dar în cele din urmă, înghesuit de cei doi, renunță. Se lăsă tîrît pînă sub pomi. Acolo fu băgat în sac și înainte de a lega sacul la gură, Ieronimus precaut, scoase cîrpa din gura călătorului și-i vărsă puțin lichid din sticluța adusă de el. Apoi prinseră sacul în curele și fiecare de-un cap îl apucară zdravăn. Sarcina nu era ușoară, dar toată nădejdea era în forța deosebită a lui Peter. Totuși, de la un timp nu-l mai putură duce pe sus ; atunci lăsară un capăt în zăpadă și de celălalt, se apucară să tragă amîndoi. Greutatea se ivi însă în gang : sacul îi încurca, se împiedecară, căzură deodată amîndoi peste sac, încît din el se auzi un geamăt surd : încet însă, cu răbdare și sforțări enorme ajunseră cu el în beci.

Lumina faclelor și căldura păreau că vor să-i doboare. Se dezbrăcară în grabă și rămaseră numai în cămăși. Urcară apoi sacul pe masă și începură să-l desfacă febril. Omul din sac dormea adînc, un somn profund și sigur fără de vise. Cu greu, fu dezbrăcat de cămașe, așa că pînă la mijloc rămase gol. Îl urcară mai sus pe masă și-i legară apoi mîinile și picioarele cu lanțuri.

Ieronimus se opri puțin. Fața îi era concentrată, părea cu totul absorbit de gînduri. Peter privea năuc fără să priceapă ceva, privind însă la omul acela gras și gol, dădea semne de-o bucurie neînțeleasă. Ieronimus privea atent pieptul gras și păros al omului care dormea legat în lanțuri. Și încet, ca într-un ritual, se apropie de el și-i puse mîinile la subțioară. Tot atît de încet începu să-l gîdile. Părea că vrea să guste cu o perversă subtilitate cine știe ce

plăcere deosebită. Peter privea fără să înțeleagă : Ieronimus îi făcu însă semn. El se apropie. Stăpînul său îi luă o mînă și i-o puse în locul mîinii sale, la subțioara omului de pe masă, cu cealaltă îi făcu la fel, iar apoi, cu un semn al capului îi arătă ca să continuie.

Fugind repede, Ieronimus se așeză în scaunul său înălțat pe trepte. Din mîini îi tot făcea semne lui Peter să gîdile pe înlănțuit mai tare. Peter tot mai amuzat începu să se grăbească.

Ieronimus luă o poză severă de inchizitor, mîinile și le răzimă solemn pe marginea scaunului, iar capul de spătarul lui. În poziția aceasta aștepta. Apoi, ca și cînd și-a adus aminte de ceva, desfăcu o sfoară agățată într-un cui bătut în scaun și coborî din tavan oglinda pînă îi ajunse în dreptul obrazului. Apoi fixă iarăși sfoara de cuiul ei.

Omul începu să dea semne de trezire. Peter, parcă exaltat de puteri magice, îl gîdila cu o furie atît de mare, încît pîntecele gras al omului juca ca un aluat de pîine într-o postavă. Deodată se auzi ca un scîncet la care Ieronimus deveni atent. Omul, la început mai încet, apoi tot mai tare, începu să rîdă. Un rîs grotesc de om beat. Ieronimus la rîndul său se tot însenina și-i tot făcea semn lui Peter să întețească gîdilatul.

La un moment dat, de pe scaunul înălțat se iscă un rîs ciudat. Ieronimus cuprins de-un tremur isteric rîdea în fața oglinzii c-o putere drăcească. Se părea, că în pieptul acela uscat și bătrîn s-au strîns vînturi oțelite, care, scăpate pe gît, scoteau acele sunete de-o stridență neînchipuită. Peter, cu ochii la stăpînul său, continua să gîdile. Omul se trezise și privea năuc. Printre hohote de rîs vroia să îndruge țipete și strigăte de ajutor. Acestea nu-i ieșeau pe gură decît în frînturi, ceea ce-i făcea rîsul și mai macabru.

Ieronimus tăcu. Făcu semn lui Peter să se oprească. Și ușor, pe nesimțite, se apropie de om, iar cu ajutorul lui Peter îi descleștă fălcile și-i turnă pe gît aceeași băutură adormitoare. Un sforăit greu arătă că-și făcuse efectul. Îl îmbrăcară în grabă, îl băgară din nou în sac, se îmbrăcară și ei și pe aceeași cale îl scoaseră din pivniță. Cînd ajunseră la prima casă, îl vărsară din sac pe prispa ei. Omul dormea mai departe profund și liniștit. Ieronimus se apropie de geamul casei, bătu în el puternic pînă auzi în case zgomote : atunci o luară la fugă și gîfîind ajunseră acasă. Cînd trăgeau cîrligele ultimei uși se priviră în ochi, fiecare avea în el un licărit de mulțumire, ca al copiilor care au făcut în plin secret o ispravă bună.

★

Încercară într-o altă noapte, cu frig și nerăbdare să prindă un alt trecător. Cu greu l-au adus acasă : era un om voinic și asupra căruia băutura adormitoare nu-și prea făcea efectul. Cînd l-au întins pe masă, fiind prins doar de-o mînă, se smuci, și cu cealaltă izbi pe Peter în față de-i țîșni sîngele. Înfuriat, Peter se repezi la el și-l lovi peste cap cu un lemn noduros. Omul căzu într-un leșin, încît nici gădilatul nu-l putu trezi. Se chinuiră aproape o oră, totul fu însă zadarnic. Dacă omul n-ar fi respirat greoi, s-ar fi putut crede că-i mort. Peter făcuse cîrcei la degete și omul tot nu mai începea să rîdă. Ieronimus era dezolat, fața-i era destinsă și zbîrcită, iar ochii păreau că vor să plîngă.

Furioși amîndoi, l-au băgat în sac. L-au tîrît apoi afară și fără să mai aștepte să ajungă la prima locuință, îl lepădară într-un șanț cu mărăcini uscați și cu zăpadă troenită.

Ajunși acasă începură să se certe. Peter cerea urciorul iar Ieronimus se opunea. Din încăierarea ce se iscă, urciorul căzu jos, și se sparse. Peter se liniști, iar Ieronimus, lăsîndu-și sluga în laborator, plecă să se culce.

Rămas singur, tîrîndu-se în mîini și picioare, pînă spre ziuă, Peter tot mai lingea, de pe lespezile de piatră și dintre crăpăturile lor, resturile de băutură întăritoare. Iar dimineața, cînd Ieronimus intră în laborator, își găsi sluga dormind acolo pe lespezile încă umede.

★

Într-o noapte, pe un ger groaznic, Ieronimus nu putu scoate din casă pe Peter decît cu biciul. Îl gonea din urmă ca pe-o vită.

Ajunși la cîrciumă, văzură că avea ferestrele întunecate. Pe șosea nu era nici țipenie de om. Totul părea că se găsește cufundat într-o noapte de gheață și tăcere. Nu mișca nimic, totul părea sloi. Iar cînd pașii lor grăbiți alergau spre casă, scîrțîitul zăpezii părea că rupe în aer fîșii prelungi de gemete și durere.

Peter plîngea : se culcă alb la față, cu nasul și urechile degerate. Ieronimus era straniu la înfățișare : mai grav ca oricînd, nu mergea decît solemn. Din cînd în cînd murmura cuvinte neînțelese. Se vedea că-i pradă unei agitații. Cît timp să se fi tot plimbat în jurul mesei din pivniță, nu se știe, dar la un moment dat fu sus pe ea. Se uită, cînd la locul căpătîiului pe masă, cînd la tavan. Coborî apoi, luă oglinda și cu ajutorul unui drug de fier și al unei scînduri o fixă de tavan la locul ce i se părea lui potrivit. Apoi încet, fără

grabă își scoase halatul, apoi cămașa. Se așeză pe masă și pe rînd, întîi piciorul stîng apoi pe cel drept, le prinse de masă, în belciugele legate cu lanțuri. După aceea se culcă. Cercetă cu atenție și-și potrivi capul spre a i se vedea toată fața în oglinda ce-i spînzura peste cap. Și ca la o comandă își zvîrli amîndouă mîinile peste piept, cruciș, pînă ajunse fiecare la subțioara celeilalte. O clipă se opri, părea că ascultă. El însă răsufla adînc, ca atunci cînd te apuci de-o muncă grea. Și încet, așa cum a făcut și cu ceilalți, începu să se gîdile. Fața i se desfăcu ca gheața rîurilor primăvara. Ceva părea că clocotește. Gura îi desena mișcări grotești, pînă își găsi marginile. Se căscase adîncă și neagră. Din fundul ei, neverosimil și înfiorător, porni la început un gîlgîit, apoi un șuier care se termină într-un răcnet. Rîsul nu era omenesc, părea că acolo, în adîncul acelei guri negre, se bat dihanii de peșteră, care-și strigă în limbile lor durerea și bucuria. Sus, în oglinda spînzurată, se mișca o mască macabră, ca măștile acelea de spaimă din nopțile de carnaval. Rîsul clocotea tot mai tare în beci, bolțile păreau că se ridică și se coboară ca și pieptul acela uscat și păros. Deodată împinse de vînt, una cîte una, cele trei uși ale galeriei subterane se deschiseră. Trei trîntituri puternice de fierărie se amestecară cu răcnetul acela care nu cunoștea margini. Și, ca scăpat din strînsoarea de piatră a bolților pivniței, rîsul se furișă prin gang afară și se risipi darnic celor patru vînturi înghețate, ca un zvon din ultima bucurie a vraciului Ieronimus.

ȚARA DEPĂRTĂRILOR

Și astăzi încă, dacă întrebi pescarii Mării Nordului despre insula Sundö, te vor privi cu teamă și-ți vor arăta, spre miază-noapte, o direcție nesigură către care ai putea-o întîlni. Iar dacă le ceri să te ducă acolo, vor primi s-o facă cu mari dificultăți și oricînd în timpul anului, numai către sărbătorile Paștelui, nu. Și iarăși, dacă vrei să afli de unde pleacă neliniștea lor, îți vor povesti numai în tăcerea serii, cînd corabia plutește lin, ca în basme, legenda acestei insule, astăzi pustii.

Și iat-o, așa cum am auzit-o și eu din gura bătrînului corăbier Norbert, într-o noapte cînd vîntul fluiera prelung și monoton în pînzele întinse ale corăbiei care ne ducea spre Spitzberg.

★

Insula Sundö se află, undeva, la cîteva sute de mile departe de Continent, rătăcită singură în mijlocul mărilor din nord. Ridicată ca o cetate, stă rezemată pe stînci înnegrite de timp și ceturi. Doar spre partea de către apus a insulei se află un golf, ferit de vînturi și foarte prielnic corăbiilor. Restul e meterez de stîncă de neurcat și de necoborît. Tot din golf, pornește lin, spre vîrful cel mai înalt al insulei, o cîmpie cu pămînt bogat, cu iarbă grasă și cu soare.

Din timpuri îndepărtate, atrași de frumusețea golfului, a insulei și-a bogăției peștelui, s-au așezat pe ea niște pescari. La început erau doar o mînă de oameni. Încetul cu încetul au venit și alții, așa că, în ultimul timp de viață al insulei, ea număra cîteva sute de suflete. Sus, pe stînca cenușie și impunătoare și-au ridicat acești pescari înalți și blonzi, o biserică de piatră, dreaptă și semeață ca și înfățișarea lor.

Oamenii trăiau acolo liniștiți și cu grijile lor. Se năștea, trăiau și mureau fără ca în existența lor să se întîmple nimic deosebit. Boale, molime sau nenorociri nu cunoșteau. Iar copii lor, acele mici făpturi blonde și cu ochi albaștri, păreau veniți dintr-o lume de arhangheli.

★

Cu mulți, mulți ani în urmă, într-o primăvară mai caldă și mai frumoasă decît multe altele dinainte, pe insulă era o mare sărbătoare. De mult își doreau ei pentru bisericuța lor un clopot vesel și evlavios. Ani grei de muncă au însemnat și ani de speranță pentru cumpărarea acestui clopot. Și iată că acuma își adunaseră clopotul de aramă pentru biserică. Debarcarea, urcarea sus pe deal, cît și așezarea lui la locul cuvenit, în clopotniță, fură făcute cu mare grijă, cu orînduire și fără grabă, așa cum așezi la păstrare un lucru prețios. Nu l-au tras însă imediat. Pînă la Paște mai erau două săptămîni și vroiau ca primele sunete ale lui să vestească mărilor Învierea Mîntuitorului.

În acele două săptămîni de așteptare, fiecare privea biserica cu mai multă mîndrie. Fie că era în grădină, fie că era pe mare, tot mereu întorcea capul s-o vadă. Li se părea mai frumoasă și mai înaltă ca oricînd.

Cînd sosi ziua Învierii toți se sculară mai de dimineață, li se părea că au atîtea de făcut. Casele sclipeau de curățenie, corăbiile și bărcile luceau colorat în golf ca și florile într-o grădină. Copiii erau curați și veseli, femeile mai frumoase, iar bărbații mai mîndri. Pînă și marea părea că se pregătește de sărbătoare atît era de liniștită și de transparentă.

Către seară, tot satul porni să urce agale spre biserică. Poteca era tăiată prin mijloc, dreaptă, pe margini cu pomi și cu răzoare proaspăt săpate. Toți aveau fețele senine, ochii limpezi și aerul de sărbătoare.

Slujba fu înălțătoare. Fiecare se simțea o parte din acea zi mare, fiecare simțea minunea Învierii în sine. Și ca o bucurie de copil, fiecare ascundea în suflet nerăbdarea de a auzi clopotul cel nou, clopotul atît de dorit de ei.

Cînd fu timpul potrivit, cele două funii fură apucate de mîini tinere și voinice. Mai întîi se auzi un zgomot surd, apoi un scîrțîit și apoi primul sunet. Acesta fu scurt, după o clipă îi urmă un altul și după aceea, un sunet prelung se uni cu ecoul primelor 10 loviturі. Și încet, ca un cîntec de slavă, clopotul sună melodia lui rară și tulburătoare. Erau acolo tineri ce nu mai auziseră sunet de clopot. Aceștia îl ascultau cu gura căscată. Bătrînii aveau lacrimi în ochi, iar preotul Bonifaciu, alb ca un urs polar, sta drept, cu privirea pierdută în depărtări. În sunetele tot mai limpezi credincioșii simțiră o caldă legănare a sufletelor, o împăcare cu viața și cu moartea.

Deodată sute de ochi priviră în sus, sute de urechi fură neplăcut lovite de-un sunet dogit. Clopotul începu să sune fals. Şi tocmai cînd toţi în picioare priveau în culmea deznădejdii, clopotul se sparse în două şi bucăţile căzură cu un zgomot sinistru peste bîrnele clopotniţei, pînă pe lespezile altarului. Iar sus, limba lungă şi neagră a clopotului se agita neputincioasă în necuprins.

Începură să se audă gemete înnăbuşite, strigăte de spaimă şi plînsete de copil. Murmure tainice şopteau bătrînii şi vorbe de îmbărbătare preotul. Mulţimea se agita neputincioasă ca apele mării în furtună. Oamenii se frîngeau şi-şi îndoiau trupurile ca sub lovituri, plecau capetele ca sub greutatea păcatului şi-şi scrîşneau dinţii de umilinţă. Dar din loc nu pleca nici unul. Se părea că-n zbuciumul lor imploră cerului o minune.

Într-un tîrziu, după ce se întunecase, începură să coboare. Nu vorbea nimeni. O tristeţe de necuprins în vorbe omeneşti apăsa totul. Se părea că de prin tindeni se strîng temeri şi presimţiri, că fiecare duce cu sine o nedumerire mare cît cerul acela plumburiu şi înalt. Cînd ajunseră în faţa golfului, în piaţa lor, nimeni nu plecă spre casă. Se aşezară pe pietre, pe margini de bărci, pe iarbă şi în drum, cu pumnii strînşi se înghesuiau într-o umilinţă mută. Din cînd în cînd, cîte unul privea spre biserică. Se auzea atunci un geamăt de suferinţă. Şi încet, ca murmurul mării în timpul refluxului, se porni din mulţimea aceea prosternată, un zvon de plîns. La început încet şi apoi tot mai tare. Se legănau zările de atîta zbucium. Tot necuprinsul se frămînta de durere. Surd, dar puternic, plînsul lega nesfîrşite fire, încet tot la un loc, părea un uragan care ar putea nănui cea mai puternică stîncă.

Preotul coborî în mijlocul lor şi îngenunche rugîndu-se. Se frînseră sute de trupuri în umilinţă şi prosternare şi sute de guri murmurară, pătrunse de încredere, o rugă de împăcare cu cerurile ce nu le-au avut clopotul lor cel nou.

*

Intîia zi de Paşte se înalţă din spuma mării senină şi frumoasă, încît oamenii în primele clipe, pătrunşi de încîntarea luminii, uitaseră de durerea lor cea mare. Cînd îşi îndreptară însă privirile spre biserică, li se păru că ea e mai tristă, că nici cerul nu-i mai dădea atîta veselie şi coloare. Şi din toată îndurerarea lor care începea să se depună tot mai deasă, ziua li se părea tot mai tristă.

Se strînseră grupuri, grupuri și vorbeau pe șoptite. Le era parcă teamă de cineva, de un nevăzut pe care îl bănuiau totuși prezent. Fețele le erau triste, ochii îngînduraţi, mișcările grele și din toată înfățișarea te lovea aerul lor grav și îmbătrînit.

Tot timpul copiii au stat pe malul mării. Și ei erau mai liniștiți ca de obicei și lor nu le venea să se joace și să alerge ca în zilele cele mai frumoase. Fețele lor, în schimb, arătau o încîntare care pornea din adîncuri, ceva care îi făcea să le lucească ochii a dor și-a nostalgie. Un amestec ciudat de plăcere și de suferință. Între ei nu vorbeau, iar cînd fură întrebați de un pescar de ce sînt atît de atenți la mare, răspunseră aproape în cor :

— Așa de frumos cîntă marea !

— Marea cîntă ? — și un rîs forțat și necăjit deschise fața pescarului.

— Da, cîntă și tot mai tare și mai frumos se aude, iată, dintr-acolo ! — Și arătară spre apusul depărtat.

Tot mai îngînduraţi și mai atenți, curioși și contrariați, se strînseră și alți pescari. Fiecare își luă copilul de o parte și începu să-l descoase. Se puteau vedea atunci, zeci de mîini micuțe întinse spre apus și auzi zeci de glasuri care pronunțau cu emoție cuvintele :

— Marea cîntă !

Toată ziua copiii nu s-au mișcat de la malul mării. Nu le trebuia nici mîncare și nici chemările părinților nu-și mai făceau efectul. Ei erau tot mai liniștiți și tot mai concentrați.

Cu părinții lor se petrecea un lucru neînțeles. La început se îngrijorară, dar apoi fură și ei cuprinși de-o liniște curioasă, de mulțumire tristă însă.

Noaptea căzu palidă. Din toate părțile porneau liniști tot mai depline. Nu se auzea decît tremurul ușor al firelor de iarbă. Marea era liniștită ca o lespede de marmoră, iar pe cer stelele ieșeau timid, parcă cu teamă, să nu tulbure liniștea. Copiii însă, mereu susțineau că marea cîntă, ca o vrajă fără înțelesuri.

Și dacă cineva ar fi întîrziat în noaptea aceea pe malul mării, ar fi putut vedea, cum dinspre apusul acela melodic, creștea o lumină tot mai vie și tot mai apropiată.

*

A doua zi de dimineață, în rada portului insulei Sundö, era ancorat un vas străin cu pînze, înalt, de cinci ori cît cel mai mare al insularilor și frumos cum numai în basmele lor nordice se mai putea închipui. Avea o proră semeață, ca un fort de cetate, avea pînze noi și colorate în toate felurile. Funiile lor păreau de mătase,

iar piesele de pe punte poleite cu aur. Culoarea vasului era verde ca marea îndepărtată, iar în vîrful catargului din mijloc, se zbătea zvelt în vînt un steag alb de mătase. Pe corabie părea că nu-i nimeni. Nici o mișcare nu se vedea, nici un semn de viață nu străbătea pînă la țărm.

Cînd pescarii au ieșit din case s-au frecat la ochi, s-au uitat încîntați și speriați, rămînînd încremeniți. Sărmanele lor bărci, înnegrite de ploi și vînturi, erau vechituri triste pe lîngă minunea ce părea că nu vine din mînă omenească. După ei ieșiră femeile care rămaseră cu gurile căscate și cu mîinile în șolduri. Copiii însă, cînd au văzut-o, au început să zburde de veselie, cîntau și jucau strigînd în gura mare :

— Acuma știm de ce cînta ieri marea. Cînta corabia asta fermecată, care cîntă și acuma atîta de frumos !

Bătrînii se uitau întrebători unii la alții, nu știau ce să creadă, urechile lor nu prindeau nici o melodie.

Ca și cînd aceasta ar fi așteptat-o, îndată ce tot satul fu strîns în fața corăbiei, se desprinse de lîngă ea o barcă elegantă, vîslită de patru tineri frumoși. Ea era urmată de alte patru bărci goale, vîslite și ele de tineri care păreau frați cu ceilalți. Cînd ajunseră la țărm, din prima barcă coborî un personaj cu totul extraordinar. Era un bărbat înalt, blond, cu ochii ca azurul, cu o înfățișare semeață, însă cu o imensă bunătate pe figură. Îmbrăcămintea lui era ciudată. Pe deasupra purta o manta roșie și lungă pînă în pămînt, căptușită cu alb. Vîntul se juca cu pletele sale lungi, care păreau, în soare, de aur. Sub manta purta o haină albastru închis, încheiată cu nasturi de argint. Fiecare nasture avea în mijloc montat cîte un smarald de-o frumusețe nemaivăzută. Peste mijloc era încins cu un cordon țesut din fire de aur. De-o parte îi atîrna, prins de cordon, un crin artificial, de mărime naturală, lucrat dintr-un material alb, necunoscut. Pantalonii îi erau tot albi, de-un alb însă de marmoră cu reflexe albastre. Totul părea straniu în înfățișarea lui.

Străinul păși liniștit înainte peste nisipul moale. Spre mirarea pescarilor pașii lui nu lăsau urme, iar făptura lui nu făcea umbră pe pămînt. Mai curînd s-ar putea spune că plutea, atît de ușor călca. Toți se descoperiră instinctiv și-și plecară capetele. Copiii însă, ca și cînd l-ar fi cunoscut pe străin de mult timp, se strînseră veseli în jurul lui și îngenunchiară. Străinul le întinse mîinile pe care ei le sărutară. Puneau atîta evlavie în acest sărut încît pescarii se impresionară. Unul din ei vru să pășească înainte să-i sărute și el mîna. Se zbătu însă fără nici un rezultat. O putere necunoscută lui nu-l lăsa să-și schimbe locul.

Străinul la început fu liniştit, cum văzu însă copiii în jurul lui, faţa îi luă o expresie de nemărginită fericire. Se părea că vederea copiilor îl transformă, îi modifică toată starea sufletească.

După ce toţi copiii îi sărutară mîinile, străinul se întoarse şi cu acelaşi pas se apropie de barcă. Cu groază văzură însă pescarii cum copiii lor, băieţi şi fete, îl urmară. În paşii lor era ceva evlavios, ceva misterios care te încînta, dar care îţi dădea şi temeri. Păreau acuma liniştiţi, împăcaţi şi chiar fericiţi. Ca şi cum ar fi fost orînduit mai dinainte, ei se împărţiră în patru grupe, aşa că fiecare se urcă în cîte o barcă. Apoi cu toate porniră agale spre corabie.

Pe ţărm se iscă un freamăt, un zbucium, o disperare. Începură să alerge pescarii şi femeile, încercară să se urce în bărcile lor, dar ca într-o vrajă acestea păreau înţepenite cu fundul în apă. Atunci pescarii începură să strige, să ameninţe cu pumnii strînşi şi să arunce blesteme. Femeile îşi frîngeau mîinile de disperare şi neputinţă şi cu părul despletit hohoteau în plîns.

Bărcile ajunseră la corabie. Copiii dispărură undeva, în dosul unei scări de frînghie. După aceea, corabia iarăşi reintră în linişte. Deodată la proră apăru străinul. Atunci de pe ţărm porniră zeci de strigăte şi întrebări :

— Cine eşti ?

— Unde ne duci copiii ?

— De unde vii ?

— Care e ţara ta ?

— Nu te temi de blestemele noastre ?

— Înapoiază-ne copiii !

— Fie-ţi milă de noi !

— Lasă-ne bucuria zilelor noastre !

Şi peste ele se porniră ţipete, plînsete desperate şi blesteme.

Străinul stătea la proră corăbiei ca o stîncă. Şi în clipa în care corabia începu să se desprindă de ţărm, cu un glas care nu era omenesc, străinul spuse :

— Sînt PRINŢUL DEPĂRTĂRILOR. Mi-am luat copiii care mă cunosc şi mă iubesc. Îi duc cu mine în ţara minunată a tuturor fericirilor, în ŢARA DEPĂRTĂRILOR.

O linişte nemărginită cuprinse ţărmul. Fiecare părea în părăsirea lui o lespede de mormînt, fiecare în disperarea lui mută era un monument al durerii.

...Şi corabia se tot depărta, lăsînd în urmă o dîră de lumină şi în jur o aureolă de basm şi de miracol.

★

Trecuseră zece ani de la întîmplarea povestită mai sus. Pescarii din insula Sundö trăiră în tot acest timp cele mai felurite sentiménte. De la revolta care îi făcea să blesteme marea aceea care adusese corabia răpitoare şi pînă la extazuri mistice, în care cereau Divinităţii să le restituie copiii.

Au pornit şi expediţii în direcţia în care dispăruse corabia fantomă. Nu întîlneau însă decît cer şi apă, iar în liniştea nenaturală ce-i ouprindea, încercau să asculte dacă din depărtări nu vin plînsetele copiilor lor. Şi astfel timpul îşi însemna pe feţele lor tot mai mohorîte urmele sale de tristeţe şi părăsire. Cei tineri uitară mai uşor. Alţi copii le luară locul. Şi aceşti copii păreau mai veseli şi mai dragi şi toată insula îi privea ca pe-o minune pe care, poate, le-o dăruise cerul acela atît de mult rugat. Cei bătrîni însă, care nu mai puteau avea copii, mureau cu zile, răpuşi de dor şi de suferinţe. Se topeau din picioare, li se frînge a mijlocul pe cînd vîsleau sau picioarele deveneau moi cînd întindeau pînzele. Astfel că cimitirul satului deveni neîncăpător. Au trebuit să-i mute gardul cu mult spre vîrful insulei. Şi cum stăteau acolo mormintele proaspete şi mute, păreau că străjuiesc în eternitate depărtarea.

★

Totuşi, uitarea ca o supremă consolare, căzu ca un zăbranic de umbră. Întîmplarea rămase ca o poveste depărtată, tristă şi plină de evocări, pe care şi-o povesteau între ei pescarii în lungile lor seri de iarnă. Şi astfel, întîmplarea lor de a mai mare trecu la rîndul legendelor atît de frumoase şi de încîntătoare.

★

Cu vreo două săptămîni înainte de Paşte le sosiră pe insulă clopotele cele noi. Două clopote mai frumoase şi de o culoare mai roşie În lumina soarelui păreau de aur vechi egiptean.

Fu iarăşi prilej de sărbătoare. Iarăşi fură urcate în turn cu alai şi slujba, cu bucurie şi voie bună. Şi cei mai bătrîni pescari chiar, înţepeniţi în scaune de reumatisme dureroase, ţinură să fie de faţă. Feţele lor crispate de bătrîneţe zîmbeau ciudat, ca măştile de carton. Iar copiii săreau în jurul clopotelor dansînd ca într-o ceremonie rituală. Cîntece încă neîngînate fură cîntate. Toate veneau de nu se ştie unde, de acolo de unde vin toate bucuriile omeneşti.

Chiar în ajunul Paștelui se porni pe mare o hulă nemaipomenită. Se ridicau spre cer sfradele de apă cu spumă bogată și albă. Vîntul vîjîia nebun și împroșca toată insula cu stropi reci și sărați. Puținii pomi de pe insulă plîngeau straniu, se frămîntau neputincioși și se părea că se străduiesc să se smulgă din pămîntul acela care-i ținea prea strîns. Toată lumea era închisă în case și doar la ferestre se mai vedeau fețe înspăimîntate, care priveau cu groază nemaivăzutul prăpăd. Timpul în care trebuia să se țină slujba Învierii trecuse. Încercară unii să iasă din casă, dar ușile le fură smulse din mîini iar ei îmbrînciți pe lespezi. Preotul Bonifaciu, singur în biserică, încerca, cu puterea lui de care începu să se îndoiască, să înduplece tăria cerului. Se ruga încet și cu răbdare. Dar gîndul nu-i era la rugă. Și capul i se tot întorcea cu ochii aceia speriați spre ușa mare de stejar, care scîncea ca un copil bolnav.

Afară furtuna părea că se întețește, că ar vrea parcă să mături totul de pe insulă. Pe mal era o frămîntare de nedescris. Nici un otgon n-a fost destul de tare pentru a ține bărcile legate. Iar acestea, smulse, pluteau unele ca scoicile, pe valurile furtunoase, iar altele, întoarse cu dosul în sus, pe țărmul stîncos, păreau spinări enorme de cine știe ce vietăți hidoase.

Deodată, tocmai cînd preotul Bonifaciu era cufundat mai fierbinte în rugă, clopotele cele noi începură să sune. Vîntul pătruns în turn le frămînta fără odihnă. Nu era nici ordine, nici grijă în sunetul lor. Aici vîjîiau, aici sunau curat. Se loveau apoi de grinzi, încît răsuna biserica a izbitură în lemn uscat. Pe insulă sunetele clopotelor răsunau nestingherite. Se părea că nu se împiedecă de vînt, că vîntul le lasă să treacă mai departe, fără să le fie prag. Și în fiecare casă, fiecare pescar împreună cu familia îngenunchiară rugîndu-se ca în mijlocul unui miracol. Atunci preotul Bonifaciu se ridică în picioare, cu o tărie necunoscută lui se îndreptă spre ușă, trase zăvorul cel mare, încît ușa liberă se izbi, împinsă de vînt, de zidul bisericii. Și înfruntînd ca o stîncă furtuna, acolo, din ușa bisericii, strigă satului său drag :

— Christos a înviat !

Apoi, ca scăpat de o grea sarcină, răpus, se prăbuși în prag. Cu genunchii strînși, cu părul vîlvoi și cu mîinile încleștate pe un crucifix, se ferea parcă de urgia vîntului. Dar ochii îi jucau iscoditori spre satul lui frămîntat de furtună.

Și atunci, fără nici o vrere care să pară pornită întocmai pentru asta, clopotele se sparseră din nou. La fel ca și cu zece ani în urmă, bucățile cu sunet dogit loviră grinzi și lespezi, la fel ca și cu zece ani în urmă, limba clopotelor se abătea neputincioasă în vîrtejul vîntului.

Furtuna se păru că asta așteaptă : se porni cu răbufniri sonore și tari ca și cînd ar fi lovit cu pietre în case și-n pămînt. Fluiera prelung și sinistru, stropea de data aceasta cu fîșii întregi de apă și se tăvălea voluptuos peste case și ogoare, peste bărci și morminte.

Și-n acest tumult disparat de apocalips, din depărtarea apusului, întocmai ca și cu zece ani în urmă, începu să licărească o lumină. Din ce în ce ea devenea tot mai mare, plutind pe o mare care avea aparențele uneia liniștită. Se părea că este o lamă de sabie înfiptă dîrz în tumultul mării disperate. Aceeași muzică pe care au auzit-o și copiii de acuma zece ani, mergea alături de lumina aceea proaspătă. Totul era o minune. În acel haos de vînt și apă, din lumina caldă și liniștită, apăru din nou corabia PRINȚULUI DEPĂRTĂRILOR. Ca și cînd marea ar fi fost liniștită ca oglinda, corabia ancoră în port. Valurile o ocoleau, iar vîntul nu se atingea de ea. Stătea semeață și dreaptă în furia nebună a furtunii.

Și deodată, de acolo, din vîrful insulei, din ușa bisericii, din îngenuncherea aceea fără de tîlc, părintele Bonifaciu putu vedea peste insulă cea mai mare minune. Toate ușile caselor se deschiseră fără ca vîntul să le trîntească, în pragul lor apărură copiii, toți copiii satului. Și vîntul nu-i doborî și nici spuma mării nu-i udă. Ușile se închiseră singure la loc după ei. Și prin furtuna în care se îndoia și turnul bisericii, copiii aceia firavi pășeau drepți și senini. Toți pașii lor se îndreptau spre corabie. Pe fețele lor era aceeași seninătate ca și pe-ale fraților lor de acuma zece ani. Ajunși la țărm, cu un curaj și-o siguranță care făcură pe Bonifaciu să tresară înspăimîntat, copiii începură să păşească pe apă. Mergeau ca pe un covor întins drept prin toată frămîntarea aceea a furtunii. Păşeau fără grijă și în fața pașilor lor se trăgeau valurile mării înapoi și își domoleau furia. Cînd toți fură sus pe corabie, ea se desprinse de țărm cu aceeași liniște și încet, întocmai cum a venît, se îndepărtă în apusul acela, tîrînd după ea lumina și liniștea, melodia și măreția ei.

Preotul Bonifaciu era zdrobit. Furtuna nu se potolise și-și trîntea furia cu disperare peste tot. Negura nopții era adîncă, ca o pîclă, iar din cînd în cînd luceau spumele valurilor risipite fără margini peste locuri și adăposturi.

Într-un tîrziu, cînd furtuna vuia tot atît de tare și cînd în cimitir nu mai rămăsese nici o cruce în picioare, părintele Bonifaciu, încercînd să se ridice, văzu cu groază cum trupul lui era lespede înțepenită în pămînt.

Dacă n-ar fi fost casele goale de copii, cimitirul de cruci și biserica de clopote, frumusețea dimineții următoare te-ar fi făcut să crezi că totul n-a fost decît un vis urît. Cerul era înalt și senin, albastru și transparent, și-un aer proaspăt și sărat făcea piepturile sănătoase să se umple nestînjenite. Păsările coborîte de cine știe unde zburau vesele și zgomotoase.

Numai în fața bisericii, tot satul văduv de copii, era strîns în jurul preotului Bonifaciu, mort și înțepenit ca o stîncă în pămînt. Pentru pescari se petrecuseră atîtea lucruri extraordinare încît nu mai știau de care să se mire și pentru care să sufere mai mult. Rătăceau muți și zdrobiți ca niște fantome pe insulă. Găsiră și cimitirul răvășit. Morminte dezgropate, case înălbite risipite prin iarbă, iar cîte un craniu cu găuri hidoase rînjea stupid din vreun tufiș în care îl aruncase vîntul. Nu-i mai necăjeau casele desvelite, grajdurile zdrobite, bărcile sparte : tot ce li se părea mai straniu a fost fuga aceea a copiilor în mijlocul furtunii îngrozitoare. Își aminteau că unii, încercînd să iasă după copii, au fost trîntiți cu furie la pămînt, de unde priveau cu groază la ei cum calcă drepți și neatinși de furtună.

Supranaturalul era atît de evident, încît nu mai încercară între ei nici o lămurire. Tăceau și priveau absent, iar în clipele în care privirile li se întîlneau, tresăreau speriați ca martorii unei mari nenorociri.

Către prînz privirile le fură atrase spre mare, unde se vedea venind o barcă cu catargul sfărîmat, cu pînzele rupte, vîslită rar și obositor de un om. Cînd barca fu la cîțiva zeci de metri de mal, recunoscură în ea pe tînărul Dagmar, cel mai îndrăzneț dintre pescari, poate cel mai tînăr dintre ei. Uitaseră de el. Uitaseră că Dagmar plecase în ajun, dinimeața, la pescuit. Îl ținuse furtuna în larg, unde luptase eroic cu marea și cu moartea. Le-a învins pe amîndouă și acuma călca prin apă pînă la genunchi către țărm. Părea că nu se miră de devastarea furtunii și nici de fețele acelea de mort care-l primeau. El privea dîrz și senin, încît oamenii în prima clipă îl crezură înnebunit de groaza prin care trecuse.

Se așeză pe-o stîncă, oftă a om obosit, făcu un semn oamenilor să se strîngă și, răsuflînd adînc, începu povestea :

— Eram aseară în larg, la cîteva mile de insulă, nu mă puteam apropia din cauza valurilor prea mari, cînd deodată, văd venind dinspre insulă corabia aceea fermecată care ne-a luat copii acuma zece ani. În jurul ei marea se liniștea și lumina ce-o răspîndea strălucea în noapte ca o ploaie de diamante. Cînd trecu pe lîngă mine,

se auzea de pe ea un cor de copii, care înălța un fel de cîntec de slavă. Și nu cred să mă fi înșelat, la proră am văzut pe părintele Bonifaciu. Nu părea chiar el așa cum este în fiecare zi, părea mai mult o umbră a lui, un fel de făptură a lui din lumină, care cuprindea forma trupului său. Stătea acolo, cu brațele întinse, îngenunchiat, iar în mîini strîngea un crucifix.

— Întocmai cum stă mort acolo sus, în fața bisericii ! — întrerupse un pescar cu spaimă în glas.

Dagmar nu auzi și continua ca într-o încîntare povestea lui :

— Și atunci m-am luat cu barca mea după corabie. N-a trebuit să vîslesc, în urma ei se făcea un curent în care barca o dată intrată se ducea singură. Nu știu cît am mers, dar îmi aduc aminte că, înainte de-a adormi acolo în fundul bărcii mele, simțeam o mare plăcere în cîntecul acela care venea de pe corabie. Cînd m-am trezit corabia dispăruse, iar barca mea sta lîngă o stîncă, departe de un țărm pe care vedeam o țară și-o lume ca în basme. Palate frumoase clădite din pietre de multe culori, care în lumina soarelui aveau o strălucire încît abia te puteai uita la ele, grădini suspendate, cu plante străine și înalte, de li se pierdea vîrful în seninul cerului, terase bogate și lungi, încît pe ele se întreceau în fugă fel de fel de animale zvelte și elegante, pomi și flori de un farmec care cred că nici în depărtatele Indii nu pot fi mai frumoase, păsări colorate în mii de culori și cu pene bogate și miraculos de măiestrit desenate. Cîntecul acestor păsări se îngîna cu vîjîitul apei mării, cu tresăritul frunzelor în aer și cu zgomotul care îl făceau animalele acelea atît de elegante și de stranii la înfățișare. Și peste tot, pe terase, în grădini, în palate, pe malul mării, alături de animale și de flori, nu erau decît copiii. Se părea că-i o țară a lor, un loc făcut pentru fericirea lor. Căci toți erau veseli și zglobii, se jucau sau alergau, ori stăteau liniștiți și cîntau. Și atunci, punîndu-mi mîna streașină la ochi, am văzut mai bine și încet, am început să deosebesc și fețele copiilor... și erau printre ei, printre mulți străini și copiii noștri.

— Copiii noștri ? ! — întrebară în cor pescarii.

— Da, ai noștri, cei de acuma zece ani și cei de ieri, nu crescuseră, erau așa cum s-au dus atunci. Dar erau parcă mai frumoși, mai altfel, plini de-o viață care nu se vedea pe fața lor niciodată cînd erau aici : erau frumoși ca niște îngeri !

— Și-am văzut și pe Eulalia ta, bătrîne Ludger, ce plîngi acuma !

— Și pe Adelgunda ta — zise mai departe Dagmar adresîndu-se unei femei care, desigur, puțin putuse înțelege din vorbele atît de alese ale tînărului pescar.

— Dar pe Sibila ? — întrebă cu teamă un altul.

— Și pe ea ! — răspunse Dagmar.

— Și tu, viteaz corăbier, spune-mi, pe Vignad al meu, nădejdea bătrînețelor mele, nu l-ai văzut ? — întrebă un alt pescar, mai bătrîn ca celălalt.

— Se juca cu Cunigunda mea, prieten drag și trist — adăugă Dagmar răpus de oboseală și de tristețea care se întinsese ca negura nopții între toți pescarii și femeile lor.

★

Povestea lui Dagmar fu crezută numai cînd el le făcu propunerea să plece cu toții spre țara aceea. Să părăsească insula aceea pe care nu au noroc, să lase tot avutul care le este strîns zadarnic, care-i poate blestemat, și doar ei, sub conducerea tinereții și priceperii lui, să pornească spre ȚARA DEPĂRTĂRILOR, țara unde copiii lor sînt fericiți.

La început cu neîncredere, dar apoi cu dîrzenie, începură să construiască corăbii. Cele ce le aveau erau prea mici și prea distruse de furtună. Lucrul dură mai mult de o lună. Fură întrebuințate toate lemnele de pe insulă, de la case, de la grajduri și din tot locul. După muncă de zi și de noapte, cînd totul fu gata, șasesprezece corăbii de diferite forme și mărimi așteptau în port. Încărcară apoi apă și carne pentru drum, tăind toate animalele de pe insulă. Iar în ziua plecării, fiecare cu evlavie și umilință, sărută stînca aceea care avea forma preotului Bonifaciu.

Bărcile pluteau de mult în larg, cînd pe insula Sundö se stîrni un cutremur care în cîteva clipe dobori totul, încît nu mai rămăseseră decît urme de case, iar în vîrf, pe colină, ruinele bisericii. Sub ochii înspăimîntați ai călătorilor, tot ce mai stătea în picioare după îmbarcare se prăbuși în ruină și pulbere.

★

Pluteau în larg de zece zile. Dagmar era în frunte, într-o barcă ușoară, care spinteca apa ca o săgeată. Aveau vînt bun, îi mîna tot spre apus, iar pe corăbii era liniște și speranță.

Trecură încă zece zile. Curînd pescarii începură să arate semne de nerăbdare, iar femeile erau îngrijorate. Pe corăbii și în bărci apa începu să lipsească.

Peste alte zece zile, o ploaie bună potoli setea și disperarea călătorilor. Dar pentru scurt timp, căci un soare fierbinte începu să dogorească ca focul. De pe corăbii se ridicau murmure, amenințări și strigăte. Noaptea se auzeau blesteme și rugi. Începură să moară

cei mai bătrîni și mai slabi. Existența lor devenea o sarcină pentru ceilalți, așa că se bucurară cînd într-o zi svîrliră în mare douăzeci de cadavre de călători.

Corăbiile înaintau spre acel apus misterios de două luni. O furtună, mai puternică decît altele, nimicise șapte corăbii și înecase peste o sută de călători. Cele rămase erau pe jumătate goale. Dagmar era tot în frunte și tot tare. Cei rămași erau oameni cu putere și credință. Credeau în Dagmar și în conducerea lui. Peste scurt timp o altă furtună coborî în adîncuri încă cinci corăbii. În cele patru rămase mai erau doar vreo zece bărbați și cîteva femei. Aceștia tot mai credeau în Dagmar și în insula aceea a tuturor iluziilor lor.

Fiindcă se naviga greu în patru corăbii doar cu cîțiva pescari, într-o după amiază cu ploaie, Dagmar strînse pe toți cei rămași într-o singură barcă, dîndu-le celorlalte drumul în voia valurilor. Astfel puteau mai bine stăpîni marea și Dagmar pe oameni.

Trecu încă o lună. Oamenii erau disperați : doi se sinuciseră, o femeie înnebuni, iar alta vru să omoare pe Dagmar. După o nouă furtună Dagmar rămase doar cu trei bărbați pe ultima lor barcă. Aceștia însă aveau foc în ochi și credință în suflete. Nu pregetau și tot mai credeau în țara aceea atît de îndepărtată.

★

După vreo trei zile de liniște, care semăna cu agonia însăși a vieții, veni o noapte rece și cețoasă care cuprinse marea. Barca înainta cu greu prin negură. Un vînt ușor abia o mîna de la spate. Dagmar senin și fără să arate cea mai mică teamă sau îndoială stătea tot la proră și scruta zarea aceea neagră și vîscoasă dinspre apus.

Deodată strigă :

— Eu văd lumină !

— Ceilalți răspunseră în cor :

— Noi nu vedem !

— Eu cred în insula aceea atît de fericită ! — adăugă plin de încredere și curaj Dagmar.

— Noi nu mai credem ! — răspunse corul celor trei disperați.

— Eu... cred ! — murmură iarăși Dagmar mai mult ca pentru sine.

Plutiră așa în beznă multă vreme. Deodată, ca săltată de-o putere necunoscută, cu toate că marea era liniștită, barca se răsturnă. Cei patru începură să înoate disperați spre apus. Dagmar, ca și cînd ar fi vrut să-i îmbărbăteze strigă :

— Eu cred !

Ceilalți trei adăugară liniștiți, cu ultima suflare pe buze :

— Noi nu mai credem în nimic ! — și șase brațe se frînseră și loviră apa mării, care nu mai putu susține pe cei trei pescari.

Ca și pentru sine Dagmar șopti :

— Eu tot mai cred !

Glasul lui pluti îndelung pe largul mării pustii, iar ecourile întoarseră zvonul șoptit cu atîta evlavie. Dagmar era tot mai obosit, înota tot mai încet. Și, ca o încercare care pornea de dincolo de el, strigă din nou :

— Eu... cred ! — și mîinile i se frînseră extenuate.

Atunci, din lumina aceea pe care Dagmar tot o mai vedea în spre apus, apăru Corabia Depărtărilor. Ea înainta în clipe fără măsură, iar întinderile se luminau tot mai mult, ca într-o imensă bucurie a cerurilor. Și cînd Dagmar vru să deslușească mai puternic minunea, corabia depărtărilor era atît de aproape, încît răsuflarea lui obosită îi atinse prora.

BISERICA DIN FRAUSTADT

— Tată... tată... tată... !

Un zgomot ca de pasăre speriată în cuib trezi cuvintele :

— Ce e... ce s-a întîmplat ?... de ce plîngi ?

— Tată... vino lîngă mine... am visat urît ! și un sughiț cu melodie de oboi presăra spaimă în întunericul din cameră.

— Hai, liniștește-te, uite, aprind lumina acum !

Din toate părțile camera se umplu de o lumină caldă. Umbrele se furișară în ascunzișuri, iar pe luciul geamului se străduiau să se împace bezna de afară cu reflexele aurii ale lămpii electrice.

În vîrful patului răvășit, cu părul vîlvoi, cu respirația scurtă și cu o spaimă de copil în lumina ochilor, Edmund cel de șaisprezece ani căuta făptura salvatoare a tatălui său. De la comutator la patul copilului judecătorul Albert Irmschler făcu doar un pas. Un pas mare de om sigur pe puterea sa. Se așeză pe marginea patului și netezi cu o mînă fruntea unicului copil, iar cu cealaltă se încurca stîngaci ștergîndu-i lacrimile.

— Fii cuminte, nu mai plînge, uite, uită-te la mine, nu mă vezi lîngă tine, nu mă vezi că-s aici ?

Era contrariat de privirea fixă a copilului lipită parcă de un punct dintre ochii săi.

— Tată, ce vis urît, tată mi-e frică... nu simți cum îmi bate inima ?

O mînă mică, aproape de fetiță, încercă să convingă păroasa mînă a părintelui, ducînd-o la pieptul firav.

Cu teama cu care atingi un lucru delicat, paterna mîngîiere căută la pieptul acela drag tresăltatul plin de neliniște, ritmul accelerat ce făcea tîmplele lui Edmond să tremure ca două gușulițe de porumbel. Și-ncet, parcă sub înrîurirea acelei mîngîieri, copilul deveni mai prezent, se lăsă în jos, se făcu mic și se strînse ghem, de spaimă, în poala tatălui său.

Se coborîse liniște între ei, tăceau amîndoi, copilul de frica glasului, iar tatăl de teamă că nu va găsi cuvîntul potrivit. Se scurseseră așa vreo zece minute, copilul avea respirația tot agitată,

dar parcă într-un ritm mai ordonat. Și strîns așa, cu capul pe genunchii tatălui său, oftă prelung. Își ridică capul și cu ochii aceia atît de frumoși și atît de dragi, cuprinse întreaga lumină din fața părintelui său.

— Spune-mi, încercă judecătorul să șoptească, spune-mi, ce-ai visat ?

În glas îi tremura un presentiment și-n obraz i se furișă o umbră de teamă. Întrebarea o puse cu toate că simțea că nu-i momentul potrivit să răscolească visul unui copil speriat. Voia însă să știe, curiozitate frîntă pe din două de-un nod în gît.

— Tată, parcă mă plimbam printr-un oraș străin, cu străzi largi, cu case lungi și joase, cu garduri vechi și cu-n cer atît de tulbure ! Și nu era nici urmă de om pe străzi, pustiu, pustiu, încît cu fiecare pas ce-l făceam creștea și frica în mine. La o cotitură a străzii, cînd întorc capul, mi-apare înainte o biserică, înaltă și veche, veche și neagră de vreme și singură și pustie... ah ! tată, tată, de ce-mi este atît de frică cînd mă gîndesc la ea... și băteau și clopotele... tu n-ai auzit ?

Vorbele au răsunat ca dintr-o cutie, s-au spart tremurînd de colțul dulapului, de sobă și de tavan, s-au întors spre podele, s-au plimbat printre perdele și pe sub tablouri și numai după aceea, încet, chinuite parcă, au pătruns, una cîte una, în urechile judecătorului Irmschler. Au zăbovit acolo, în cotiturile capului, și înghesuite, într-un tîrziu, au rupt îndărătnicia părintelui care nu voia să le audă și-au năvălit sălbatic înăuntru. Cum ar fi vrut să nu le audă, cum ar fi vrut să fi rămas agățate, undeva, acolo de cuiul perdelei, să se uite la ele ca la un rău ce-l poți ocoli și la urmă să le întoarcă spatele și să nu le primească.

Copilul alunecase de pe genunchi în pat și parcă ușurat de-un greu care-l încordase ca pe un arc, a adormit c-un tremur ușor al genelor. Îl supăra lumina lămpii, sau printre gratiile de păr blond al genelor zărea încă umbra neagră a bisericii.

Lampa s-a stins mașinal, un pas nesigur și încet s-a apropiat de celălalt pat. Un scîrțîit de somieră primi un zbucium de om. Întins ca o scîndură, cu mîinile sub cap, privea mai treaz ca oricînd întunericul. Camera era plină de el, plină pînă la cea mai mică fărîmă. Și respirația obosită a copilului părea că nu-și mai află loc în întuneric. De ce plopul de afară părea străjer neclintit în fața geamului. Și de ce crucea ferestrei stătea atît de țeapănă în întuneric ? Cum ar fi vrut judecătorul Irmschler ca întreaga lume să fi fost atunci în plopul de afară și-n crucea ferestrei. Știa cel puțin că avea în față două întrebări și ce preț are uneori o întrebare față de o certitudine !

În gînd începură să prindă forme clare începuturile. Și înșirate ca mărgelele pe-o ață, gîndurile se strecurau nestingherite. Ce voiau cu el, ce voiau acele imagini ce stăteau țepene ca niște cărți poștale ilustrate ?

Se văzu mai întîi, așa cum este, un respectabil cetățean, un judecător cu nume și familie. Cu un copil pe care-l iubea și cu un trecut din care nu regreta nimic. O viață de liniște și cumpătare. Fără imbolduri spre înfăptuiri ce l-ar fi putut face ca apoi să regrete. O înșiruire logică de evenimente cusute într-o scoarță unică ca foile într-o carte. Atunci, atunci, de ce a trebuit ca în noaptea asta atît de neagră să audă visul copilului său ? Își aminti, cu vreo zece ani în urmă, cînd, pe patul morții tatălui său primi un secret șoptit cu teamă și zbucium. Visul, da, visul copilului de astă noapte, îl visase și tatăl său o viață întreagă, și el, judecătorul Irmschler, auzise de atîtea ori în somn, în fața acelei biserici negre de vreme și fum, clopotele acelea ce sunau atît de rar și atît de înspăimîntător.

Acum înțelegea și straja plopului de afară și crucea ferestrei ; erau lucruri trăite în firea lor. Dar visul, visul acela ce gonea prin noapte, de unde poposise el în trei generații la rînd ? Cine zvîrlise greul acelui întuneric în atîtea nopți de spaimă, tatălui său, lui și acuma, acuma, nici de-un ceas și în mintea tînără a copilului de alături ?

De undeva porneau tot mai multe umbre. Ca o imensă pată de cerneală noaptea se întindea tot mai adînc. Nu se mai vedea nici plopul de afară, iar pe crucea ferestrei se rezimau înfrățite bezna de afară cu aceea dinăuntru.

Într-un tîrziu, fără măsură și fără pornire, în vîrful plopului licărire scînteie roșii. Undeva, în curte, un zgomot se împiedică de-o piatră. Și-n podul casei noaptea începu să-și strîngă lucrurile. Mai încolo, ca o plesnitură de pahar spart, cerul s-a desfăcut în două. Din înălțimea lui au pornit cîntece de cocoși. Și ca un uriaș care-a dormit o noapte întreagă cu umărul înfipt în iarbă și care se întoarce căscînd să-și întindă oasele, curtea și casa, grădina și orașul începură să tresalte.

Numai doi ochi nedumeriți și țepeni, pîndeau în vîrful plopului nu știu ce în semn de neînțelegere și trudă.

Judecătorul Albert Irmschler nu era omul pe care să-l răpună viața. Nu-și amintea ca vreodată să-l fi muncit vreun gînd prea mult timp fără ca să ia o atitudine, fără să pornească la acțiune. Nu se lăsa niciodată doborît de presentimente sau de impresii, de întîmplări ivite neprevăzut sau de rupturi în perspectivă. Era obișnuit să se scuture de ele ca de un incomod oaspete. Nu-și făcea în această privință nici o concesie. Din contră, simțea un fel de voluptate în a se

supune la atitudini contra unei dîre neclare din ființa sa care-l îndemna uneori să rămînă pasiv. Cum simțea în apropiere de el această slăbiciune, pornea cu forțe îndoite și c-o îndîrjire nemăsurată spre a o răpune. Și astfel, toată viața a avut satisfacția puterii și-a stăpînirii sale.

De aceea, dimineața cînd s-a surprins nedormit și torturat de tot felul de neliniști, i-a fost rușine. A simțit că în sinea lui e cineva care l-a trădat, o putere care a fost mai dîrză ca el și care a putut o noapte întreagă să facă din mintea lui cal nebun scăpat peste cîmpuri fără hotar.

Sări repede din pat și c-o febrilitate care părea că vrea să recompenseze pierderea avută, începu să se îmbrace. Copilul mai dormea și în graba lui judecătorul mai găsi timpul să se apropie de patul său. Îl privi neliniștit și parcă îi imputa ceva. Îi era ciudă că-l făcuse pe el, pe judecătorul Albert Irmschler, să se simtă rușinat de sine. Faptul că și copilul său visase același vis nu i se mai părea atît de grav. Totul se învîrtea acum în jurul unei mîndrii atinse, unei substituiri a facultăților sale originare de apărare. Ar fi dorit ca slăbiciunea lui de azi noapte să poată fi personificată într-un obiect, ca astfel, c-o singură lovitură, să fi sfărîmat toată puterea lui. Era obișnuit cu formarea unităților din tot ceea ce i se ivea, fie material, fie spiritual. Era convins că dușmanul cel mai puternic al omului este acceptarea și conviețuirea în mijlocul unei realități risipite și dezordonate.

Albert Irmschler se opri în fața ferestrei înainte de-a ieși din cameră. Se uită pe geam la bucuria cu care se juca cățeaua cu cei trei căței. Vedea în mișcările lor o legătură strînsă și-o ordine. O renunțare la capricii personale și o supunere la un determinism natural. Bieții căței, chiar în clipa aceea erau zvîrliți într-o băltoacă și murdăriți de tăvăleala ce le-o făcea domesticul lor părinte. Judecătorul zîmbi, nu de plăcere pentru jocul lor, ci din aceea de-a vedea dictînd voința nestrămutată a părintelui. Fără să vrea întoarse capul spre copilul său. Dormea încă, adînc și liniștit. Și atunci, fără vreo motivare directă, se gîndi că între el și copil va trebui să fie, din acea zi, o anumită stavilă. Conștiința comună a visului îi va face să se ocolească în lumea intimităților. Și oare, avea el, părinte, dreptul să oprească calea normală a desfășurării ? Nu știa bine de ce, nu avea prezente în minte toate elementele ce l-ar fi putut face să ia o atitudine, îi era totuși teamă ; dacă peste zi, azi, mîine, mai tîrziu, copilul îl va întreba ceva în legătură cu visul. Dacă îi va cere lămuriri pe care el, ca tată, *trebuie* să le dea copilului său. Ce-i va spune ? Nu va simți el atunci vre-o vină ? Vreo obligație pe care nu și-o va putea îndeplini ?

O mică reculegere și se simți din nou stăpîn. Cu pas hotărît porni spre patul copilului. Era decis, el, părintele, care avea vina de-a fi transmis copilului său slăbiciunea de-a visa acel vis, era obligat să ia o atitudine. Nu știa bine ce trebuie să facă, în orice caz, pînă după masă, cînd avea timpul necesar și cînd va putea să se ocupe liniștit de această chestiune, nu se va mai gîndi la ea. Iar copilul trebuie prevenit ; nu mai are voie să se gîndească la vis și să amintească de el.

Îl trezi încet, precaut. Parcă îi era teamă să nu fie surprins de-o deșteptare prea bruscă. Se așeză pe marginea patului, în același loc și în aceeași poziție. Dar nu se simți bine, identitatea de poziție fizică îi era teamă să nu trezească identitate de sentiment. Și nu trebuia. Se sculă și se așeză pe cealaltă margine a patului. Copilul căscă naiv și privea pe tatăl său nedumerit. Își dădu seama c-a fost trezit. Dar prea erau mîngîierile tatălui său tandre spre a se putea gîndi la vreo vină a lui.

— Spune-mi, Edmund, ți-a trecut frica ? — întrebă părintele precaut.

— Ce frică ? — și doi ochi mari se deschiseră ca două turburătoare întrebări.

— Cum, ai uitat ? visul de azi noapte, — și vorbele judecătorului Irmschler se precipitau fără voie.

— Ah, da, tată, da, știu, vai, ce vis urît, cît de mult m-am speriat, cît de trist băteau clopotele... uite, parcă și acum le aud. Și un gest al mîinii schiță undeva, în depărtări, un loc unde poate și acuma mai răsună clopotele.

— Știi ce, Edmund, tu n-ai să te mai gîndești la acel vis, da ? îmi promiți ? și nici n-ai să-mi mai amintești de el vreodată ! A fost un vis ca toate visele, căuta să justifice cu neîncredere judecătorul. Ne-am înțeles, da ?

— Da, tată, da, — rupse copilul cu teamă..., dar spune-mi, de ce te uiți așa de speriat la mine, și de ce-ți tremură mîna de pe genunchiul meu ?

★

După-amiaza veni mai încet ca de obicei. Fiecare oră însemna o limită, o piedică. Printre clipele care, în mersul lor, aveau ceva zilnic, luneca parcă o materie vîscoasă. Clipele îi erau prezente în dificultatea lor de a trece, în îndărătnicia lor de a se arăta prezente.

În timpul prînzului spionă atent figura copilului. Era satisfăcut de liniștea lui, dar îl și mustra în gînd pentru că putea fi atît de indiferent. Ar fi vrut, contrar evidenței și logicei suficiente așa doar,

dintr-un spirit de simetrie sufletească, să vadă și în el o preocupare. Sau, cel puțin, atunci cînd li se întîlneau privirile să observe la copil un fel de ecou primit, o tacită subliniere.

În sfîrșit, se retrase, ca de obicei de altfel, după masă, în cabinetul său de lucru. Atrase totuși atenția servitoarei să nu fie deranjat. Nici copilul, care întotdeauna avea regim preferențial, nu avea voie, astăzi să intre la tatăl său.

Niciodată nu s-a simțit mai stîngaci, mai lipsit de atitudine, decît din momentele în care era singur cu sine. Viața-l obișnuise cu fapte. Acuma, lungit pe o canapea, puțin solemn, puțin jenat, aștepta. Ce ? Singur nu știa ce-și rezervase în minte. Ce anume avea să rezolve în liniștea și singurătatea acestei după-amieze cu cer atît de înalt și atît de senin ?

Începu, ca atunci cînd își revedea vreun dosar, cu enumerarea cauzelor care au pus în mișcare și-au determinat atitudinea sa. Judecătorul Albert Irmschler nu avea darul să vadă în lucruri partea interioară. Concavitatea fiecărei existențe, a fiecărui fapt, părticelele mititele care în armonia lor intimă purtau existențe sau declinuri. Se mulțumea cu suprafața lucrurilor, cu acele părți ale lor care provocau contactul și conflictul evident.

Își amintea, în aceste clipe de neputință spirituală, și ca o salvare venită de nu știu unde, de starea lui sufletească, cînd, pe la 18 ani, visase același vis pentru prima dată. Cum, aproape o viață întreagă, fără vreo ordine anumită, dar destul de des spre a forma o grijă, visul se repeta. Uneori stupid de banal, o repetiție stereotipă, un peisaj de o identitate litografică. Alteori, cerul era mai ridicat, dar parcă greu amenințat să se prăbușească, orașul plimbărilor nocturne era risipit pe vreo muche de deal sau se pierdea pe un nesfîrșit orizont. Și biserica, aceeași întotdeauna, apărea dintre case, de după pomi sau de după o coastă de deal. Clopotele aveau în sunetul lor ceva ritual, se părea că bat pentru o anumită slujbă. Și odată, cînd s-a trezit ca de obicei înspăimîntat, și-aduce așa de bine aminte, își auzea bătăile inimii, treaz fiind și acolo în cameră, acolo strîns legat de el, bătea și clopotul. Avea impresia că era agățat de limba clopotului, atît de intens simțea vibrațiile lui. Într-un timp se obișnuise cu visul, nu-l mai punea pe gînduri și nu-și mai făcea din el o problemă. A încercat o dată, sub impresia unei cărți citite, să introducă în visul său, în lumea subconștientului, posibilitățile lumii obiective. Și-a propus, în stare de veghe, ca atunci cînd visul îl va supăra din nou, să caute, visînd, să fie mai atent, să descopere vreun detaliu care să-l lămurească. O inscripție pe biserică, ceva caracteristic, după care să reconstituie originea visului. Nu a reușit, lumea visului rămînea pentru totdeauna, definitiv despărțită de avînturile

voinței din stare de veghe. Atît de bine cunoștea biserica încît și-o și desenase. Și cu acest desen în mînă răsfoia albume de artă, cărți comandate special, istorii de artă etc., doar, doar, va găsi undeva un semn care să-l pună pe calea cea bună. Și această experiență a dat greș. La fel și cercetarea unui medic psihiatru, și spre rușinea lui și-a unor femei care posedau, zice-se, virtuți magice. Biserica gotică din vis, rămîne aceeași, cu același lugubru dangăt de clopote. La urmă, ajunsese să-și facă din această problemă un capitol închis. L-a luat, visul, ca pe o realitate fizică a sa. Două mîini, două picioare, doi ochi etc. și un vis permanent.

Prăbușirea care s-a produs în sinea lui, a venit însă în ziua în care află, din gura tatălui său, pe patul de moarte, că și acesta dusese în el o viață întreagă visul. Și i-a spus această realitate fără a-l întreba dacă și el îl visase. Și nici n-a putut să-i dea altă lămurire. Moartea despărțise brutal tîrzia încercare de înțelegere. De atunci începură adevăratele gînduri, teama și neînțelegerea. Oare, ce făcuse tatăl său de trebuise să trăiască c-un vis pe care i l-a transmis și lui. De unde această dezordine, ca pentru ceva ce-l privea personal pe tatăl său, să suporte și el consecințe ? Ce lege atavică aveau aceste nemăsurate puteri de a trece mai departe, din tată în fiu, obsesii și gînduri atît de obositoare ?

A purtat cîțiva ani de la moartea tatălui său și acest secret nelămurit. Îi încolțise în suflet o teamă, o teamă adîncă ce-l frămînta ca o durere fizică. Dacă va transmite și el, fiului său, acest vis ?

Acuma cel puțin știa sigur, îl va visa și fiul său, după cum l-a visat și părintele său. Ce frumoasă e uneori certitudinea. Dar atunci, de ce s-a închis în acest birou răcoros și ceremonios, ce să facă, ce să rezolve ? Doar o viață întreagă căutase lămurirea.

Simțea cum crește în el încrederea și ciudat lucru, se împăca tot ca un dat biologic, și cu moștenirea lăsată fiului și primită atît de sigur de la tatăl său. Simțea că acolo, în chestiunea acelui vis, el, judecătorul Albert Irmschler, doctor în filozofie și drept, cetățean cinstit și respectat, judecător imparțial, nu avea nici o putere.

Dacă s-ar fi putut privi în acele clipe, ar fi văzut pe fața sa un zîmbet de mîndrie și-ar mai fi văzut, dacă ar fi avut un sîmbure de îndoială, în colțul gurii ca o simplă schițare, o amară linie de o experiență în plus.

Din curte veneau zgomote de veselie, dinspre apus săgetau culori tot mai roșii, iar în biroul judecătorului Albert Irmschler era tot mai multă certitudine. Viața pătrundea pe căile ei insinuante chiar prin geamurile închise și judecătorul nostru le primea c-o largă satisfacție. Erau confirmări certe despre realitate și viață, despre ordine și uniformă, despre regula clasică dintre cauză și efect.

Dincolo de puterea judecătorului Irmschler stătea timpul. El l-a învățat să nu mai caute dezlegarea visului, să-l primească pentru totdeauna ca pe o tristă realitate.

Trecuseră ani și visul se plimbase în aceeași haină sobră și obsedantă de la tată la fiu. Avuseseră discuții încă asupra lui, mai ales că Edmund ajunsese student, tînăr cu noi puteri de cercetare. Părintele încredințase zbuciumul său copilului. Poate din lașitatea de a nu mai putea lupta cu el, poate dintr-un spirit de încredere în tinerețea copilului. Căutase, chiar atunci cînd a văzut că nu poate transmite odată cu secretul său și gravitatea închipuită a faptului, să-i atragă atenția și să-l îndrepte spre o concentrare în adîncuri.

— De dincolo de noi s-a întîmplat ceva, — spunea grav și sibilin judecătorul Irmschler. Nu ne aparține nouă decît un efect, începutul trebuie să fie undeva, înapoi, în tulburătorul necunoscut al trecutului.

Era singura concluzie rațională pe care o acceptase. Și cît de mult îl lăsa aceasta să viseze în stare de veghe. Cîte nebănuite lumi îi deschidea. Reveria, această anticipare a morții, cum o numea el uneori, îi devenise un obicei. Era provocată însă întotdeauna de problema visului. De altfel, nu accepta reveria decît acuzată de visul cu biserică. Cine știe, dacă o dată, printr-o asociație de idei, printr-o atavică reminiscență în memorie, transmisă din întîmplare, nu v-a putea ieși adevărul, repeta el uneori.

Și într-o zi, așa cum tuturor întîmplărilor le este dat să apară odată juste și la locul lor, într-o zi, judecătorul Irmschler crezu c-a găsit calea. A fost o întîmplare, o coincidență care nu poate să se ivească decît din hazardul neînțeles al firii noastre.

Răsfoia fără scop un album de familie. În el se găseau bunici și rude îndepărtate. Redingote pretențioase și turnuri cochete. Zîmbete mîndre deasupra unor gulere albe și înalte. Și toate, toate aceste chipuri pluteau într-o ceață albăstruie. Timpul strecurase în culoarea fotografiilor ceva din pecetea lui ; și-n ciuda acestei morți ce se înfiripa, figurile de dincolo de azi, zîmbeau candid, ca într-o trecere spre veșnicie. Era o lume ciudată. Fantome înmărmurite pe carton. Între ele comunica ceva unitar, o atmosferă de înțelegere, de bună conviețuire. Și cît de credincioasă părea mîna bunicului apăsată inestetic, dar patern, pe umărul copilului celui mai mare. Chipurile din fotografii erau fericite, aveau în toată înfățișarea lor liniștea pe care o pui în față atunci cînd te duci la fotograf. Azi, nu mai poate exista un astfel de sentiment. El aparține bunicilor noștri,

atunci, cînd cu o fotografie păşeai încet spre o formă definitivă, spre portret. Azi, cînd fotografia este ceva cotidian, masca omului e o secundă. Pe timpuri, era cel puţin în ea o epocă din viaţa unui om. În contemplarea acestei lumi, se pierdu cîteva clipe judecătorul Irmschler ; iar tocmai cînd se pregătea să îndoaie o foaie a albumului, observă, că sub degetul care-i ţinea colţul, era tipărit un nume. Poate dintr-un respect pentru slova tipărită, poate din cine ştie ce cauză de dincolo de el, trase degetul şi citi : era numele oraşelului german Fraustadt.

Cu citirea acestui nume judecătorul Irmschler trecu de pragul cercului vicios în care vieţuise pînă atunci. Fraustadt i-a amintit de originea sa. După tată cobora dintr-o veche familie de negustori din îndepărtatul oraşel prusian. De acolo moştenise şi numele cu rezonanţe atît de nordice. Tatăl său părăsise oraşul natal cînd judecătorul avea cincisprezece ani. Îl rupsese din oraşelul cu mică garnizoană militară, cu paradă duminicală şi cu teatrul său din grădina cu castani, tocmai cînd simţea mai profund cît este de preţioasă livada cu pruni a bunicului. De atunci nu l-a revăzut. Viaţa-l despărţise definitiv de oraşul natal. Pînă la aceste gînduri, el era sigur că nu şi-l va mai revedea. Dar privind cu îngîndurare la silueta catedralei din piaţa cea mare din Fraustadt, găsită într-o fotografie în acelaşi album, simţi, odată cu o durere nelămurită şi dorinţa vie de a mai trece, cel puţin odată, pe sub teii înfloriţi din marginea bisericii.

Îşi aminti de copilăria sa, de moara cea veche din afară de oraş, aşezată lîngă rîul Bartsch şi din al cărui pod se zărea peste Oder, frumosul Glogau. Această moară rămăsese în proprietatea unei rude îndepărtate la plecarea lor din Germania. Ce s-o fi ales din nucul cel bătrîn din curtea morii, de care-şi lega întotdeauna măgarul, servitorul preotului evanghelic ? Dar pivniţa aceea veche, de sute de ani, peste care era zidită moara, ce-o mai fi păstrînd în întunecimea ei ?

După această neaşteptată surpriză, cu readucerea în memorie a întregului Fraustadt cu bunicii şi rudele sale, judecătorul Irmschler se simţi îndemnat să lege visul său cu ceva, nici el nu ştia cu ce, care avea neapărat originea în Fraustadt. Un argument pe care-l descoperi într-o zi pe cînd făcea baie, păru că-l stabileşte definitiv la această ipoteză. De ce visa, el şi copilul său, întotdeauna o biserică gotică şi nu una bizantină, ortodoxă, ca aceea din oraşul unde locuiau acuma ? Fără îndoială, biserica din vis trebuie căutată acolo, departe, în valea aceea unde văzuseră şi el şi bunicii săi, pentru prima dată, cum se ridică ceţurile din valea Oderului.

★

Fără multe pregătiri, fără a arăta familiei sale cauza plecării, fără a exagera în sinea lui motivele ce-l pun pe drum, într-o seară de vară luă expresul pentru Berlin.

Plecă atît de repede încît uită să-şi ia albumul cu fotografii. Îşi făcuse din el ceva esenţial. I se părea că el e singura dovadă că are ce căuta în Fraustadt, că fără acele ruginite fotografii, teii din grădina bisericii şi-ar fi ridicat crengile, dincolo de mîinile sale.

Se simţea însă sigur pe sine. Îi revenise ceva din liniştea sa caracteristică, ceva din puterile ce-l arătau sieşi stăpîn.

Nu era sentimental, dar cînd trenul se apropie de Glogau şi cînd apa Oderului apăru la orizont ca o fîşie roşie în apusul soarelui, simţi o furnicătură pe sub gene.

Iată şi mica gară din Fraustadt. Peste treizeci de ani nu schimbaseră nimic din ea. I se părea numai că lumea mişcă mai repede, că peronul e mai mic şi că trebuie să înghită mai puţin fum, decît atunci, cînd au plecat şi cînd nu-şi găsea părinţii din cauza fumului de pe peronul acoperit cu sticlă zăbrelită. În schimb, drumul de la gară, oraşelul, bulevardul cu bănci şi lampioane, păreau să se fi strîns. Păreau miniaturi faţă de ochii lui de azi. Iar cînd trăsura îl trecu prin piaţa bisericii, nu-i venea să creadă, teii din jurul bisericii erau toţi tăiaţi. Numai atunci şi-a dat seama că nu pentru grădina cu tei venise.

Trecu o săptămînă. Căutase să regrupeze cunoştinţele părinţilor săi, puţinele rude. Găsise însă o lume străină. Vagi amintiri şi regrete pentru cei ce nu mai sînt. Încolo, instalaţii electrice, maşini, copii mai grăbiţi şi peste tot, o lume străină de el. Cît de drag îi era albumul uitat acasă. În el se păstrase singura viaţă adevărată, singura amintire vie a trecutului. În păru bine, că, cel puţin la întoarcere, va răsfoi albumul cu evlavie. Va găsi în el ce n-a regăsit aici.

Rămăsese moara. Aflase că era şi acum în proprietatea aceleiaşi familii îndepărtate ca înrudire, că fusese renovată, că din vechea pivniţă, rămăşiţă a unei clădiri feudale, se făcuse un depozit de cărbune. Că moara era modernizată şi că în apropiere zbîrniiau avioanele unui aeroport.

Nu făcu prea mult cu trăsura pînă la moară. Fu chiar contrariat de iuţeala cu care ajunse. Ar fi vrut, ca drumul acesta, din Fraustadt la moară, să fi fost mai lung. Cel puţin atît încît să-i ajungă să reclădească copilăria risipită pe aceste cîmpii.

Îl primi o firmă mare şi albă — *Adolf Rieth — Kunstmühle*. În curte forfoteau oameni şi vehicule încît prezenţa lui părea contrastantă. În birou găsi chiar pe proprietar. Se recunoscură cu greu. La

plecare, cu treizeci de ani în urmă, Adolf era cu zece ani mai mare, tînăr ce se pregătea să intre în viață. Azi, era îmbătrînit de timpuriu și obosit.

Numai seara putură sta de vorbă nestingheriți. Și atunci le-a fost atît de greu. Nu găseau destule elemente comune, nu găseau trăsături sufletești care să dea ecouri reciproce ; iar înrudirea lor era atît de depărtată, încît se jenau să amintească de ea, ca de singura scuză ce-i aducea față în față.

Rămase totuși cîteva zile și ceea ce n-a putut face bucuria falsă a unei revederi, făcură discuțiile despre neamul lor, cel atît de risipit în lume. Nu rămăseseră în jurul Fraustadtului nici cinci din neamul lor. Și aceștia parcă purtau în ei ghimpi. Evitau să se întîlnească iar cînd întîmplarea îi făcea să se vadă, găseau, unul în celălalt, un străin atît de depărtat.

Într-o seară veni vorba de vechea pivniță. Știau amîndoi, că fusese cu cîteva secole în urmă, un castel feudal al familiei, că timpul măcinase zidurile. Bolțile pivniței, înalte și puternice, stăteau încă drepte. Și pe timpuri, tatăl judecătorului Irmschler o consolidase și zidise peste ea o moară. O moară mare, renumită în tot ținutul. Află apoi, că, cu cîteva luni în urmă, se surpase o boltă și atunci a trebuit s-o transforme și s-o adapteze unui depozit de cărbuni.

Ca și cînd n-ar fi fost nimic, Adolf scoase dintr-o cutie a dulapului, niște scoarțe galbene de piele, cariate, și le puse în fața judecătorului :

— Iată ce-am găsit într-o gaură din bolta surpată. Un manuscris vechi din care nu înțeleg nimic. Am tot vrut să-l duc la Fraustadt, să-l dau profesorului de la Colegiul Evanghelic, să-l descifreze și-am tot uitat. Ia-l cu tine și vezi, de are vreun preț, nu uita de unde l-ai luat, de nu, și așa pute a mucegai, fă ce vrei cu el !

În aceeași seară, trecut de miezul nopții, judecătorul Irmschler părăsi moara. Cînd trăsura coti drumul în așa fel încît în vale se vedea tot farmecul confluenței Bartschului cu Oderul, gîndul i se opri, stană de piatră, la manuscrisul ce-l ducea cu el. Simțea că-n filele lui galbene și aproape praf, se ascunde ceva din lumea aceea de altădată, ceva ce este și-n el crescut, nedumeriri pe care le simte vii și profunde.

Noaptea era adîncă și neagră. Judecătorul își aminti de cealaltă noapte, cînd copilul său înspăimîntat îi povestise visul. Și așa, cum strîngea la subțioară manuscrisul, cu ochii țintă în golul negru al nopții și-n urechi cu ritmul monoton al pașilor cailor, i se părea, că duce în sinea lui, gonit de nu se știe unde, un necuprins. Se simțea

larg în suflet, încăpere nemărginită în care se înghesuiau secole. Se simțea el, unul singur, om rătăcit, întretăiere a atîtor generații, purtător de vis greu și sinistru, purtător de ceea ce nu-i aparține.

Iar cînd vizitiul îndemnă caii c-un fluierat ascuțit, judecătorul Irmschler număra pe cer trei stele timide ce căutau printre nori, fereastră.

Judecătorul Irmschler privea prin fereastra deschisă afară. Departe, spre dealurile fumurii mișca neastîmpărat o lumină. Brusc se stinse. Reapăru peste cîteva clipe mai la stînga, iarăși dispăru, spre a reveni mai aproape, încît printr-o curiozitate optică părea c-o prinzi cu mîna.

De mai mult de un ceas, de pe cînd soarele nu trecuse de culmile din depărtare, Irmschler privea fără țintă. Lumina aceasta sprintenă îl preocupă, o urmări, iar la sfîrșit, cînd o simți atît de aproape, tresări. Și-aduce aminte, îi reveniră gîndurile din ziua aceea, toate deodată. Nu știu la care să se oprească. Un fel de vîrtej îi trecea prin minte, iar ochii priveau distrați și căutau din nou lumina.

Răcoarea serii îl ridică de la masă. Închise fereastra, trase transperantul, aprinse lampa și se reașeză. De data aceasta privind atent coperta manuscrisului, căutînd, parcă, să mai afle ceva pe lîngă tot ce știa.

De trei zile descifra la el. Era scris într-o limbă greoaie, cu imagini puține ; descrierea era o simplă narațiune de fapte, redate brutal și fără talent. Tremura și astăzi încă, în acele litere în care se simțea pana de gîscă, un fluid nervos. Se părea, că-n fiecare trăsătură e un zbucium, o revoltă. Spre sfîrșit era scris mai dificil, mai încîlcit. Fraze scurte, rupte ca aschiile dintr-un trunchi.

Cu o răbdare și cu o seninătate de care rămase surprins, judecătorul Irmschler începu să-l transcrie, într-o formă corespunzătoare stilului de astăzi, dînd textului aspectul unei povestiri împletite cu realitatea pe care o verificase atît de dureros :

„Johannes Morungen, strămoș din partea tatălui meu, trăia în castelul său feudal, așezat peste pivnița de astăzi a morii. Acolo își avea pămîntul și supușii săi. Acestora, într-un moment de mărinimie, tatăl său le zidise o biserică. Era o simplă biserică gotică în forma primelor influențe ale stilului. Aveau un preot și aveau acolo astfel cei 300 de supuși o biserică și-o cale de mîntuire.

Johannes Morungen se născuse însă om independent și încă păgîn. De copil nu se împăca cu biserica, iar cînd îi auzea clopotele, urla ca mușcat de șarpe. Tatăl său muri de timpuriu, așa că el la vîrsta de 30 de ani rămase stăpînul feudei. La început trăi în raporturi destul de bune cu supușii săi. Nu le arăta nici iubire și nici dușmănie. Aceștia, fiindcă îi știau groaza de clopote, nu le trăgeau decît cînd era plecat. Și cum vînătorile din îndepărtații munți ai Boemei erau dese și țineau mult, clopotele bisericii din Fraustadt sunau fără stînjenire.

Într-o noapte se reîntoarse de la vînătoare cu o mulțime de invitați. Toți erau beți. Sosirea lor la castel se făcu neobservată, așa că în zorii zilei, cînd primele raze ale soarelui sărutau crucea din vîrful bisericii, credincioșii începură să tragă clopotele. Cu spume de furie la gură ieși în balcon, și-n văzul și auzul comesenilor săi, căci cheful mai ținea încă, și-n disperarea supușilor săi, care-l văzură numai atunci, Johannes Morungen jură pe credința lui păgînă, că va șterge ca pe un vierme cu cizma, biserica de pe pămîntul său.

În dimineața celei de-a treia zile, curtea castelului fu neîncăpătoare pentru cei aproape două sute de oameni aduși din feuda vecină. Aceștia erau tocmiți pentru a dărîma biserica. Johannes Morungen strînse pe toți supușii săi, cu preotul în frunte, le spuse hotărîrea sa, și le mai spuse, că nu înțelege grația. Și pentru a vedea cum se zbuciumă o mînă de oameni, puse să se tragă clopotele pentru ultima dată. La auzul lor, toți îngenunchiară, și-n liniște își spuseră rugăciunea. Peste murmurul de rugăciune, care se împletea cu ecourile văzduhului, hohotea rîsul de brută a lui Johannes Morungen.

Lucrătorii începură ; zidurile erau coborîte, pietrele svîrlite în toate colțurile, lemnăria era arsă și cenușa vînturată, fierăria și părțile de metal au fost aruncate departe în Oder. În aproape o săptămînă nu mai rămăsese nimic din biserică ; o bucată netedă de loc, curată ca podul palmei.

Pentru ziua din urmă Johannes Morungen le rezervă bucuria lui cea mai mare. Pe podul solid de peste Bartsch zidi un cuptor. În el puse clopotele și odoarele sfinte ale bisericii. Adună pe toți supușii săi și-i înșiră sub lovituri de bici, pe cele două maluri ale Bartschului, iar cînd totul a fost gata, făcu foc la cuptor. Peste vreo cîteva ore, clopotele și icoanele, crucea din vîrf și cea de pe altar, era o masă vie și arzîndă. Și atunci, printr-un dispozitiv ce-l prevăzuse dinainte, dădu drumul să curgă în rîu, materia topită. Un nor de abur cuprinse tot locul. Nu se mai vedeau nici pod, nici castel, nici oameni. Se auzea în rîu doar un clocot și un vuiet continuu.

Tîrziu se limpeziră norii, se stinse focul în cuptorul de pe pod și se lăsă seara. Atunci apărură trei sute de supuși, toți unul lîngă

altul, îngenunchiați pe malul apei. Iar preotul, cu lacrimi uscate în ochi și c-un tremur al bărbiei, ridică glas spre cer. Și apoi, trei sute de glasuri repetară după preot :

„Blestem pe tine păgîn Johannes Morungen. Viața să-ți fie chin și moartea îngrozitoare. Iar tot ce-i viță bărbătească și a purcesc din tine, să poarte în somnul lor, sbucium de veci în chipul sfintei biserici ce ne-ai făcut-o scrum".

Johannes Morungen muri nu mult după aceasta, dus în colți de un mistreț și zdrobit în fugă de copacii unei păduri.

Iar fiul său Helfried Morungen, cel ce scrisese manuscrisul și-l ascunsese în gaura zidită în pivniță, se spînzură, fiindcă nu mai putea să doarmă de zbuciumul unui vis cu o biserică și cu un dangăt de clopote".

Cînd ultimele vorbe au fost transcrise, judecătorul Irmschler avea fruntea rece și umedă. În gît îi sta o stînjenire și mîna îi tremura. Pe filele îngălbenite ale manuscrisului se plimba nevinovat un fluture de seară. Iar undeva, un glas încerca să îngîne o melodie.

Părerile de rău sînt în firea lucrurilor. Tot ce trece prin fapta omenească poartă și abur plăpînd de suflet. Chiar și piatra svîrlită în păcătosul din praful drumului duce cu ea o fărîmă de suflet. De aceea uneori, durerea celui ce-a lovit e mai puternică decît a celuilalt care a primit lovitura. Numai destinul nu întoarce niciodată capul. El, tovarăș nedespărțit cu timpul, pășește trufaș înainte.

În urma lui privea în noaptea aceea judecătorul Irmschler. Se ridicau ca valurile în furtună, înălțimi de revoltă, pentru ca apoi să se culce liniștite ca umbrele. Sufletul lui suferea ca nicioadată. Nu de durere, ci de contrastele care-l agitau. Aici ar fi vrut să judece neiertător pe Johannes Morungen, aici i-ar fi mîngîiat fruntea neroadă și păgînă.

Simțea din nou o trădare în sinea lui ; ce preț mai poate avea gîndirea și viața lui, limpede și fără pată, cînd deodată, din umbrele nepătrunse ale trecutului, apare ca o predestinare, urma neagră și cleioasă a cine știe ce greșeală.

În golul tot mai adînc al nopții, Albert Irmschler, cetățean cinstit și judecător drept, își lăsă capul învins, îngreunat de gînduri, pe masă. Șuvițele de păr cădeau, ritmic, una cîte una, iar răsuflarea ascuțită presăra puncte în liniștea nopții.

★

A doua zi, spre seară, judecătorul Irmschler luă trenul spre casă. Îl goneau din urmă fantome. Nu-și mai luă rămas bun nici de la rude și nici nu restitui manuscrisul. Cu el într-un pachet, se strînse în-

tr-un compartiment al trenului ce pornea agale din mica gară Fraustadt. Încercă să gîndească, să simtă cel puțin satisfacția că lămurise visul. Că acuma știe ce explicație să-i dea. Era inutilă orice sforțare, avea impresia că gîndul îi stătea acățat de o ață, aici în față și că privea la el ca la un obiect inert.

Deodată trenul începe să treacă peste podul de pe Oder spre Glogau. Ca mînat de un resort sări la fereastră și de acolo încercă să lămurească în depărtare, spre stînga, Fraustadtul și moara. O nostalgie după ceva mai bun îl cuprinse, o dăruire ce n-o încercase niciodată în sufletul său. Ar fi vrut, ca în clipele acelea sufletul său să fie larg, larg cît orizontul ce înghițea căruța aceea mică de pe șosea. Să-i fi dat să poată, c-un gest al mîinii, să ridice din nimicul lui trecutul, să restituie șerbilor din Fraustadt bisericuța lor, cu clopote noi și melodioase.

★

Tot sufletul judecătorului era o furtună. Nu prindea bine formă clară un gînd de împăcare, cînd altul nebun, îi năvălea cu puteri îndoite. Ar fi vrut o liniște, o ordine, o normă de conduită. Aproape că nu se recunoștea în agitația care îl frămînta.

La Glogau coborî din tren. Nu mai putea răbda drumul. O revoltă necunoscută firii lui îl depășea. Își lăsă fără nici o intenție bagajul la magazia gării și doar cu manuscrisul la subțioară plecă în oraș. Nu-și dădu seama cînd îl traversă.

Umbrele și răcoarea nopții îl surprinseră obosit și transpirat, la marginea unei păduri, departe, spre valea Oderului. Se așeză jos, pe iarbă. Pălăria îi alunecă de pe cap. În toată dezordinea judecătorului nu se ivea nici o dorință de-a fi rezonabil. Nu-și amintea deloc în acele clipe că el nu era obișnuit să șadă jos, direct pe iarbă. Și nici ca să fugă în halul acela de neglijență și necumpătare. Nici un gînd care-i aparținuse înainte de găsirea manuscrisului nu-l mai tulbura.

Curînd se ridică și ca o fiară gonită și rătăcită din făgașul existenței ei, judecătorul Albert Irmschler întoarse capul roată împrejur. Încerca să se orienteze. Nu-și aminti însă nimic, nici de familie, nici de societate, nici de datorie. Atunci o luă la întîmplare în direcția în care i se întinse primul pas. Cu capul gol, gîfîind, cu ochii fierși și măriți, aplecat înainte și împiedicîndu-se la fiecare pas, judecătorul gonea fără preget. Se părea că din el o altă ființă vrea să-l depășească. Și astfel, pașii îi deveniră în curînd fugă, iar mersul legănat dezordonat, pînă cînd, într-un tîrziu, umbra judecătorului Albert Irmschler se topi în umbrele nopții.

MOARTEA PRIETENULUI MEU SAVIN

Omnia vulnerant ultima necat.

Astăzi se împlinesc doi ani de la moartea lui Savin. Toată ziua am fost cu gîndul la el, la întîmplările ce-au urmat morții lui, la drama sufletească pe care am trăit-o. Și curios lucru, nu este o amintire ca toate celelalte, o întîmplare memorizată ; o simt pătrunsă în mine, cusută aici, undeva, în cutele pline de umbră ale nedumeririlor mele. De aceea, astăzi, mi-a fost atît de greu să-mi rup gîndul de la el. Și nu pentru faptul că doar astăzi mă gîndesc la Savin, dar, pentru că astăzi și în aer, și în jur, și pe fețele oamenilor este aceeași atmosferă de oboseală, de neștiută tînjire după o înviorare ce pare în ceasurile acestea imposibilă. Dimineața de astăzi m-a primit cu aceiași tristețe ca și aceea de acuma doi ani cînd trebuia să moară Savin. După culoarea cerului, după lumina soarelui, după paliditatea și nesiguranța umbrelor, părea a fi predestinată, o zi în care urma să se întîmple ceva. Mi-am închipuit de multe ori că timpul va da morții lui o estompare de peisaj în ceață. Că vor dispare detaliile supărătoare, că vor rămîne doar contururile caracteristice și că, ceea ce a urmat morții lui, dacă nu mi se va fixa pentru totdeauna în memorie ca o sinistră închipuire a unei minți surmenate, va rămîne totuși ca o întîmplare în care nu știu precis unde începe ficțiunea. Cu toate acestea, astăzi am simțit, mai profund ca oricînd, că moartea prietenului meu este încă o realitate, supărător de prezentă.

★

Savin murise într-o marți seara. Murise stupid, într-un accident de tramvai. Cred că n-a avut timp să-și dea seama de sfîrșitul ce-l cuprinsese. Cînd vagonul s-a oprit și cînd l-au scos de sub roțile din față, era mort. Medicii au afirmat că moartea i-a fost fulgerătoare : fractura bazei craniului.

În afară de două dîre de sînge colorate, una roșu închis și prelinsă din nări și alta, aproape neagră, din urechea stîngă, nici o desfigurare nu-i luase ceva din înfățișarea lui obișnuită. Era tot palid

și cu același aer de om obosit și plictisit. În ochii întredeschiși licărea încă o ciudată lumină vie, o nostalgie după ceva nedeslușit ; părea o punte lăsată ca legătură între cele două lumi.

Cînd soția lui, Aurora, și unicul lor copil, Tudor, primiră vestea morții sale, el fusese dus la morgă. Acolo l-au găsit întins, gol, pe masa cu tăblie de zinc. Un cearceaf alb, cu cîteva găuri, îl acoperea pînă peste cap. În dreptul nasului, pe cearceaf, apăruse o pată roșie, umedă și proaspătă. Aveai impresia că-i caldă, atît era de viu colorată.

Prietenul meu Savin murise tînăr, la treizeci și doi de ani, după cinci ani de căsătorie, care apărea plină de armonie. Viața lui se scursese de altfel monoton, firea lui, cît și predispozițiile meditative, îl opreau de la manifestări zgomotoase și multiple. Trăia în mediul familial cu permanentul lui zîmbet, abia perceptibil, de ironie, oboseală și satisfacție, pe care-l risipea darnic în căminul său. Față de Aurora avea o afecțiune profundă, o iubire răscolitoare. O infirmitate înnăscută, o pudoare exagerată, îl făcuse însă ca niciodată să nu arate din ea prea mult. Se simțea stînjenit în exteriorizări spectaculoase și apoi, se bănuia ridicol în avînturi sentimentale. Își traducea iubirea prin gesturi și atenții dese și pline de semnificație. Unele chiar de-o substilitate prea mare și care, aproape întotdeauna treceau neluate în seamă. Pe cele pe care le observa, Aurora le primea candid, dar totuși ca ceva ce i se cuvenea. De multe ori se simțea pe marginea pudicității lui, gata de-a izbucni, gata de-a da totul pe față, de a-și arăta nesfîrșita lui iubire. Simțea însă în Aurora neputința de a-l înțelege, lipsa ei de sensibilitate. Avea impresia, de multe ori, că iubirea lui era un cîntec de slavă ridicat unor zei care nu-i pot înțelege graiul. Și atunci, mai dîrz se strîngea în mutenia lui, în lumea lui de liniști și meditații, clădind singular făptura unui idol fără reoglindire, înălțînd-o într-un templu în care domina imensa liniște a consolării.

De aici viața lui Savin era de natură interioară. Faptul zilnic și vecin era pentru el pretext de interiorizare, de încredere oarbă într-un fel original de-a vedea viața. Fiind construit din măiastra materie a logicianului, dădea lumii o transfigurare personală care avea uneori sclipiri exotice. Și, fiindcă adevărata trăire a vieții trebuia pentru biruința ei să treacă neapărat prin biologic, iubirea pentru Aurora era pretextul intelectual care-i înlesnea cunoașteri transcendente.

Viața sufletească a lui Savin nu era doar o atitudine variată față de viață, ea devenise un șir firesc de experiențe, de cunoașteri înlănțuite zi de zi, ceas de ceas și care-și urmau calea spre o desăvîrșire pe care Savin o confunda deseori cu scopul însuși al vieții.

Singura lui plăcere născută prin legătură intelectuală cu o persoană străină, pe care şi-o îngăduia cu voluptate, era aceea de-a veni uneori la mine, seara, de-a se aşeza pe fotoliul roşu din faţa biroului meu, şi de acolo, amîndoi, cu lumina stinsă ne lăsam în voia gîndurilor şi-a discuţiilor. Trăirea vieţii lui se completa astfel pentru nevoile de verificare intimă, în liniştea şi semiobscuritatea biroului meu.

În alte împrejurări faţă de mine se simţea stîngaci, lipsit de tandreţe şi curios de rece. La început îmi făcea impresia că-i era ruşine de confesiunile făcute seara. Mai tîrziu m-am convins de adevăr: acorda frămîntărilor interioare o anumită solemnitate, de aceea, pe cele care urma să mi le încredinţeze le păstra pentru liniştile serilor noastre de conversaţie.

În ultimul timp, cu cîteva luni înainte de moarte, se cimentase între Savin şi mine o prietenie care mă impresiona. Trăiam fiecare prin calea confesiunii şi prin censura celui ce-o primea. Din acest amestec de voit şi nevoit, prietenia noastră ne obliga la destăinuiri complete. Se ridicau înălţimi nebănuite din constrîngerile conştiinţelor noastre. Se frămînta un rechizitoriu de-o asprime neîntîlnită în momentele de ciocnire ale destinului cu voinţa noastră. Şi tot în acest timp, cîştigam, pentru cămăruţa cu oglinzi şi flori a sufletului nostru, cele mai discrete şi mai generoase dăruiri de iubire.

Vorbea uneori cu plăcere despre moarte, despre această neînţeleasă trecere mai departe. Era convins, şi cît suflet şi credinţă nu şi-a pus în convertirea mea la acest crez, că moartea omului, moartea trupească, nu e singura moarte; ei îi premerge, zi de zi, cealaltă mare experienţă, moartea sufletului. Se înfiora cu gîndul la lipsa de sincronizare ce se poate întîmpla între aceste două morţi. Şi avea o teamă de copil la gîndul că una poate depăşi în mod brutal pe cealaltă.

Şi cîteodată, într-un extaz care se ridica alături de lumina rece a judecăţii, ar fi vrut să poată trece cu mine împreună pragul vieţii. Să mergem alături, ca două destine cioplite în aceeaşi stîncă, pînă dincolo de zările cunoaşterii noastre. Să ne cufundăm, aşa, fără sens, în neverosimilul metafizic al existenţii.

★

L-am îngropat în aceeaşi săptămînă, vineri după masă. Era mai mult către seară, căci la întoarcerea din cimitir se întunecase. Groapa i-am ales-o eu, într-un colţ retras, fără pomi în jur, însă într-un loc mai ridicat pe-o muche dinspre răsărit a cimitirului. Era acolo o singurătate şi-o linişte care corespundeau gusturilor lui. Am încercat

în acest fel să las, între pămînt şi cer, între simbolurile lui dragi pentru materie şi spirit, un loc liber, fără umbre, prin care, să se întîmple, cît mai des, contopiri şi schimburi între forţele ce trebuiesc oricînd să meargă împreună. Alegerea acestui loc m-a mulţumit chiar, cu toate că Aurora, părîndu-i-se prea retras, spunea că-i e frică să întîrzie la groapa lui atît de izolată. Am minţit-o însă, i-am spus că alta mai favorabilă posibilităţilor ei materiale n-am găsit. Ea m-a crezut. Ştiindu-mă prieten cu Savin avea întotdeauna un respect faţă de mine, respect care de data aceea m-a jenat.

N-am fost prea mulţi cei care l-am întovărăşit la groapă. Cei cîţiva colegi de birou de la serviciul său, comercianţii de la care tîrguiau pentru casă şi cărora le plătea regulat şi o mătuşă a lui, o bătrînă care plîngea mai tare decît toţi. Din partea familiei sale mai venise un frate, era singurul care-l înţelegea şi cu care totuşi se vedea rar, rar de tot. Ultima dată fuseseră împreună la căsătoria lui Savin. Veniseră şi mama şi-un frate al Aurorei. Amîndoi erau dezolaţi, poate mai îngrijoraţi. Se temeau de soarta Aurorei, de situaţia ei şi-a copilului. Cînd au aflat însă că ea va primi o pensie suficientă pentru un trai modest, şi că va rămîne şi pe mai departe în acelaşi oraş, se liniştiră. Şi ciudat, cînd grija aceasta dispăru, durerea propriu-zisă, plînsul acela larg şi gratuit, aproape obligator la orice înmormîntare, se înteţi. Şi apoi mama Aurorei, femeie încercată în vicisitudinile vieţii, mi-a spus cînd am condus-o la gară peste cîteva zile, aşa, mai mult dintr-o dorinţă de a se lămuri decît dintr-o confesiune, că Aurora e încă tînără, şi e frumoasă, că aşa e viaţa, va uita şi ea, şi, cine ştie, poate se va recăsători.

Aurora a plîns tot timpul surd, înăbuşit, inexpresiv. Unora li s-a părut că afectează ; în orice caz, plînsul ei prin uniformitate contrasta cu al mătuşii, atît de variat. De aici, disonanţă şi suspectare. Eu cred însă c-a fost sinceră, c-a suferit profund. Savin era atît de atent cu ea, încît doar lipsa materială prin care-şi exprima el dragostea şi tot o putea determina la un plîns sincer. Iar ei îi plăceau şi ochii lui Savin, albaştri, încît păreau uneori minuscule ferestre deschise spre îndepărtate orizonturi.

În seara aceea a înmormîntării, întorcîndu-mă acasă, obosit şi plin de atîtea impresii am simţit puternica nevoie de adîncire, de răscolire, de căutare în adîncuri. Trebuia în clipele acelea să-l fixez oarecum pe Savin în sufletul meu, să-l transplantez din imaginea dinamică şi-n devenire într-una fixă cu caracter net şi definitiv. Trebuia să încerc o lichidare a nevoii mele sufleteşti de trăire spirituală cu Savin, să stabilesc o normă care să ajute de atunci înainte la o acomodare între o realitate dată, produsă prin neprevedere şi acea imagine fecundă a sufletului şi intelectului lui Savin, crescută

în mine evolutiv. Și-am pornit trăind din toate fibrele ființei mele personalitatea lui Savin. Prin această recapitulare m-am găsit față în față cu o realitate necunoscută îndeajuns de mine. Observam trăirea lui Savin numai prin mine, prin existența mea, prin îndărătnicia mea de-a elibera o normă sentimentală și de-a o construi în lumea ei obiectivă. Sărmanul Savin era clădit în mine, cu pietrele și varul meu. Din el luasem doar un plan, un chip, care era bun atîta cît se potrivea încăperii ce-i acordasem. Și din aceste precizări asupra prieteniei s-a născut în mine o suferință acută. Simțeam cum crește, aici, undeva, regretul. Mi se părea și ciudat, simțeam aproape fizic o lipsă, o suprimare a ceva ce-a existat înainte, o parte căreia nu-i puteam găsi înlocuire, o parte pe care n-o puteam părăsi fără să sufăr. Savin trăia în mine, trăia așa cum îl întărisem eu. Legătura sufletească, care învăluia ca un nimb magic această unire, mă impresiona cînd îi intuiam puternicul contur. Și-n această vîltoare în care se agita egoistă nevoia mea de-a regăsi ceea ce văzusem mort, începu o legănare dureroasă care căuta balsamul. Creștea în mine nevoia de consolare cu puterea cu care cresc idealurile în mințile înfierbîntate de tinerețe.

Din această autoiluzionare, care vroia să fie consolare, Savin lăsa impresia că n-a murit, că e prezent, cumva, într-un anumit fel, că există într-o formă oarecare, dar că, sigur, el este încă în lumea aceasta a certitudinilor. Ceea ce văzusem în cimitir, la morgă, și-n general în acele zile, părea o trecere neînțeleasă a lui Savin prin ipostaze necesare unei cunoașteri proprii mie. Așadar, le atribuiam un subiectivism exagerat, iar lui Savin, biată unitate de măsură a gîndurilor și sentimentelor mele, un rol de saltimbanc al egoismului meu.

De aceea, în contra evidenței, a zgomotului bulgărilor de pămînt ce răsunaseră lugubru în cosciugul său și care mă urmăreau cu insistență, întîrzia în mine, dintr-o încăpățînare a sufletului omenesc, siguranța unei legături indisolubile dintre mine și Savin.

II.

A treia zi după înmormîntare, seara, după o frămîntată agitare între interese și dorințe, mergeam spre casă ca spre un liman visat cu dor în tumultul cotidian. Îmi cîntăream în fiecare pas o silnicire de sclav, o sarcină pe care n-o puteam libera decît imaginar. Aș fi vrut în acele clipe să nu aparțin nimănui, să nu fac parte din nici o ordine socială, biologică, să fiu singur, singur cu mine, ca în acele nopți de destindere în care cu capul înfundat în perini simți o putere în singurătate și-o consolare deplină. Și mă mai mîna spre casă

și obișnuința. Era seara în care bietul Savin venea regulat la mine. Nu mă puteam deslipi de impresia, care pornea de nu știu unde, că Savin trebuie să vină și-n seara aceea. Iar cînd mi-am dat seama, presimțirea mă stăpînea atît de puternic, încît goneam inconștient, aproape gîfîind.

De aceea, nu m-am mirat, cînd intrînd în biroul meu, pe întunerec, am găsit, așa ca de obicei, șezînd în fotoliul roșu din fața biroului, pe Savin. Fără să aprind lumina, doar la reflexele de la becul de gaz aerian din stradă, m-am așezat la birou. Nu era nimic forțat în cele ce vedeam în acele clipe, totul se petrecea normal, ca de obicei, încît paznicul rațiunii mele nu s-a sesizat de nici un contrast care l-ar fi putut alarma.

Savin întoarse capul spre mine, încet, cu o precauțiune care mi se păru exagerată ; era palid, mai slab, cu părul în neregulă și îmbrăcat în costumul în care-l îngropasem cu trei zile înainte. În înfățișarea lui nu reținui nici un detaliu strident, nici o tulburare a convenienței, în afară de-un miros puternic ce-l adusese cu sine. Era un miros de amestec de fîn, de pămînt jilav și-o urmă parcă de sudoare rece. Am avut impresia, dar o impresie vagă, că Savin se jena de acest miros ce-l incomoda ca o deficiență fizică pe care trebuie totuși s-o suporți, așa, doar prin predestinare. Ca de obicei, peste birou, Savin îmi întinse mîna. Cît de curios s-a petrecut și acest lucru, i-am întins-o și eu pe a mea fără cea mai mică ezitare. I-am simțit-o rece, iar oasele erau mai prezente decît pielea și mușchii, aveau ceva rigid ; cînd și-a tras-o din mîna mea i s-au lovit degetele între ele. Au sunat pline de melodie ca lemnele unui xilofon.

Rezemat în scaunul meu așteptam. Era iarăși o atitudine obișnuită, îi lăsasem și înainte de moarte întotdeauna lui Savin inițiativa convorbirii. Cum îi priveam profilul, tăiat ca din piatră, se înălță în mine prima îndoială, oare nu-s victima unei halucinații.

Teama nu putu prinde forme concrete, se opri în pragul vorbelor pe care Savin începu să le rostească :

— Prieten drag, începe să-ți fie teamă de mine, o simt... uite, ochii ți s-au mărit și-un tremur îți frămîntă fruntea... și două șiruri de dinți albi, sticloși măsurau cu o cadență sonoră, vorbele risipite cald.

N-am avut timp să gîndesc, să prind înțelesurile, să le deslușesc temerile și să îngrădesc pornirile. Savin a continuat cu aceeași căldură în voce.

— Bănuiesc în tine teama cea mare, o văd cum pîndește, gata să te cuprindă. Ei bine, vei afla, din clipa aceasta, că eu sînt încă o realitate, că prezența mea aici nu e o iluzie, iar teama ta trebuie

s-o contopești cu dragostea ce-o ai încă pentru mine. Din ele să se nască tărie și încredere în mine : în acest Savin care stă în fața ta și care nu e mort !

Dacă aș fi fost în alte împrejurări, aș fi rîs de tirada aceasta melodramatică, de data aceea însă, fixat și de figura țeapănă a lui Savin, încercam să rămîn impresionat, să mă pătrund de înțelesul vorbelor sale.

Și iarăși, înainte de-a putea formula un gînd sau o intenție de răspuns, Savin reîncepu, cu același glas ciudat care părea în rezonanțele sale, ecoul strigătelor de copii în gurile de canal :

— Tu știi de mult convingerea, dar și teama mea, iată-le acuma pe amîndouă înfăptuite. Omul nu moare complet chiar cînd fiziceşte dispare, doar într-un singur caz, cînd moartea trupului și a sufletului sînt simultane. Trebuie ca și sufletul să sufere aceeași moarte, încet, în fiecare zi, cu fiecare oră, sufletul apune cîte puțin, și-n multe cazuri se întîmplă să duci în trupul încă viu, un suflet mort. Dar cazul invers e mai tragic, e cazul meu, e teama mea de totdeauna. Moartea mea fizică a premers morții sufletului. De aceea, eu voi mai rătăci încă, eu voi mai trăi printre voi, am nevoie de viață, de experiență, de trăire, de moartea sufletului. Și experiența mea pentru suflet a început din clipa morții trupului meu. E o trăire de felul celor vii. Se face prin aceeași putere care frămîntă : prin cunoaștere și suferință.

Camera era plină de vorbele lui Savin, tari, sonore și imperative. Le vedeam turnate în bronz, îmi păreau puternice și aveam sentimentul clar că mi se impun. Niciodată nu-l cunoscusem pe Savin atît de categoric. Iar precipitarea impresiilor, condensate de privirea aceea fixă, îmi dădu senzația unei prăbușiri în gol. În orice caz, lipsa de suport îmi păru evidentă. Tot eșafodajul meu logic, toată construcția omenirii se năruia prin aceste vorbe dinamitate în virtualitatea lor. Savin zvîrlise un pumn de vorbe care în semnificația lor erau o imensitate. De aceea spațiul camerii mi se păru mic pentru ele, spațiul înțelegerii mele infim, iar spațiul omenescului o categorie fără dimensiuni. Iar din această lipsă de acomodare între geometriile a două lumi care se petrecea în cunoașterea mea, se născu cu candoarea unui început o întrebare :

— Bine Savin, dar tu mă pui în fața vieții întocmai cum stă un primitiv. Să încep din nou a cunoaște ?

— Nu, nu, cunoașterea ta e condiționată de nevoia sufletului tău. Atît cît cere trebuie să i se dea. Moartea sufletului îți va veni fără să știi, fără s-o cunoști. Iar de-o vei presimți, să știi că ți s-a făcut un favor, acela de-a trăi cunoașterea mai profund și mai omenește.

— Cunoașterea care omoară sufletul, nu este numai aceea a înălțimilor metafizice — continuă Savin — ea te întîlnește în fiecare zi, la colț de stradă, la masă, în pat, în ochii unui prieten și în minciuna altuia. Din ascunzișurile sufletului tău vei cunoaște mai departe prăbușirile, felul în care mor alții în tine și în felul în care îi ucizi tu.

O pauză mare cît nedumerirea mea se așternu între noi. Savin, întors cu fața spre fereastră, fixa necunoscutul meu. Cît îmi era de drag în clipele acelea. Îl simțeam cum se frămîntă, cum încearcă să iasă dintr-o dilemă ce-l stăpînea. Vedeam că suferă, vedeam în strădania lui o încercare aproape inutilă de eliberare, o nevoie de confesiune. Și într-un elan de dragoste i-am luat mîna aceea rece, uitată pe birou, i-am strîns-o între ale mele, vroiam să-i dau căldură fizică, și încet, picurîndu-i cuvintele cu teamă, i-am spus :

— Savin, sînt tot eu acela de totdeauna în fața ta, de ce nu te destăinuiești ?

Și tot atît de încet, mi s-a părut chiar că era un șoptit de data aceasta, Savin reîncepu :

— Eu nu mă pot face văzut decît ție, o lege neînțeleasă puterilor tale mă leagă numai de tine. De aceea, cunoașterii mele, morții sufletului meu, nu-i poți fi decît tu martor. Și acuma ascultă, nu știu cînd mai pot reveni, pînă atunci să te gîndești la cele ce ți le voi povesti acum, la începutul cunoașterii mele de dincoace de viața noastră.

Printr-o curiozitate ce nu mi-o pot explica, îmi aduc aminte de clipa în care am fost dus la cimitir pentru îngropare. Acolo primul lucru ce m-a izbit a fost plînsul Aurorei, plîngea cu gîndul, ca lacrimile să nu-i șteargă fardul, de aceea s-a oprit brusc. Cînd toți îngenunchiară ea rămase în picioare, se gîndea să nu-și strice ciorapii. Iar pentru a găsi o justificare rămînerii în picioare a simulat leșinul. Adu-ți aminte, tu ai sprijinit-o !

Și-mi amintesc acuma de un lucru cunoscut mie, desigur ți-e străin, cînd a fost să-mi cumpere pantofi pentru înmormîntat, negustorul i-a dat două perechi, unii cu talpă de carton înnegrit, alții din talpă, așa ca ai voștri. Diferența de preț era mare, a tentat-o. Și-a zis, cu o nevinovăție ce m-a surprins : și-așa îi bag în pămînt, cu diferența iau altceva. Și într-adevăr, cu diferența și-a cumpărat un sutien negru, se gîndea că prin rochiile negre sutienul ei roz se va vedea.

La aceste vorbe își trecu mîna prin păr și observai cu surprindere cît de puțin elastic devenise.

Contrariat de judecata lui pe care n-o puteam verifica, i-am amintit de scena cînd Aurora plîngînd, acasă încă, îi spunea, aplecată peste ochii lui închiși : — Mie mi s-a întunecat cerul pentru totdeauna.

Savin, vădit iritat, mi-a desfășurat un zîmbet ironic, ca de mască, iar vorbele aruncate răsunară ca pietrele într-un butoi :

— Cerul ei era în ochii mei atît cît i-avea înainte. Și lui Tudor îi spunea la fel, că ochii lui sînt cerul ei. Vezi, dar eu nu pot suporta contraziceri de natura asta.

— Dar totuși Savin, încercai să-l înduplec, nu-ți amintești sfîșietoarea scenă de la morgă, cînd te-a găsit întins, rigid, cu reflexii de bronz ?

— Eu știu însă și altceva, cînd a ieșit de la morgă a întrebat pe portar de hainele mele, le găsiră, și începu să le caute spre a-mi strînge lucrurile ce-mi aparțineau, dintr-un instinct nobil de proprietate cum gîndea ea pentru ceilalți. În fundul sufletului o rodea o curiozitate : oare mă lovise tramvaiul după ce i-am cumpărat cerceii pentru care plecasem în oraș sau înainte ?

Lumea de argumente ce mi-o cobora Savin părea o clădire arti-artificială. Nu o puteam primi, era evident dincolo de ceea ce mintea noastră acceptă. Durerea Aurorei fusese atît de mare încît ca pe-un ecou o simțeam în sufletul meu care o răstălmăcea sincer ca o oglindă. De aceea Săvin îmi părea sinistru, dureros de sinistru, prin ambiția lui de a dovedi un neadvăr. Parcă, voind să răspundă gîndurilor mele, Savin reluă :

— Și aceasta-i numai începutul cunoașterii mele de dincoace de voi.

Cu aceste vorbe se sculă în picioare (era atît de lung) mi-ntinse mîna, aceiași mînă rece, și se îndreptă spre ușă.

Emoția mă cuprinse de-abia atunci, de-abia atunci spaima mă învălui în așa fel, încît rămăsei în scaun ca împietrit ; singur auzul mi-era prezent și în el se imprimară pașii lui Savin care se îndepărtau. Sunau ca de lemn, un mers rigid, fără elasticitate ; pantofii însă, cu talpa de carton, scîrțîiau straniu...

...pașii coborau scara ; prima treaptă, a doua... a treia... a cincea... a șaptea — apoi auzii deslușit ușa de la antreu, cîțiva pași pe podea, unul pe prag... și un ultim scîrțîit de carton uscat pe pietrișul din curte.

Iar în urma lui, ca o trenă, se întindea vîscos mirosul de mort.

III.

Dimineaţa următoare mi-aduse în gînd cel dintîi nedumerirea mare cît un necuprins. Îmi lipsea certitudinea faptelor petrecute astă-noapte la biroul meu, faţă în faţă cu Savin. Vorbele lui, pe care le culegeam ca pietricelele din memorie, una cîte una, se aşterneau în mozaicul frazelor lui, aspre şi pline de o imputare neînţeleasă. Şi culegînd aceste vorbe, le supuneam şi unei atente verificări. Astfel, că la urmă revăzusem tot materialul de idei ce mi-l lăsase Savin în noaptea aceea. Şi cît de schimbat vezi dimineaţa lucrurile, cîntăream detaliile, iar ansamblul şi chiar esenţialul îl omiteam de la verificare. Şi atunci, ca o năvală păgînă o întrebare mi se încleştă între dinţi ; Savin a fost într-adevăr la mine sau totul n-a existat decît în mintea mea înfierbîntată de osteneală.

Teama revenise încet, însă sigură. Din fundul sufletului se ridica ca o ceaţă groasă o înfrigurare care acoperea totul. Dacă într-adevăr Savin a fost la mine, atunci, atunci... şi simţeam o spaimă nebună, străjă neputinţei de a-mi termina gîndul... atunci, morţii trăiesc... ! Şi atunci... tot ce ştim despre lume şi viaţă e o minciună, adevărul este acolo în cimitire, unde se poartă pe mai departe socoteli neîncheiate şi unde se ţes destinele spre împlinire deplină.

Un gest reflex, o mişcare inconştientă de legitimă apărare mă împinse din pat. Şi uşor, aşa cum soarele risipeşte ceţurile, poziţia verticală îmi redădu încet echilibrul şi certitudinea : Savin n-a fost la mine, totul e o închipuire, e drept, o închipuire care se încheie logic, o discuţie care are un fundament serios, dar totuşi *evident*, am fost victima unei halucinaţii. Şi în vîltoarea aceasta de evidenţă care vroia să închege neapărat crustă şi rezistenţă, m-am trezit, nu-mi dau seama cum, că eram cu pulverizatorul în mînă şi încercam să risipesc din cameră mirosul acela greu şi jilav ce mi-l lăsase Savin în noaptea aceea.

★

O singură clipă în dimineaţa aceea avusei impresia că am intrat într-un cerc ceţos în care lucrurile nu se mai pot măsura cu raţiunea. Încet, intrai în panică, aproape fără să-mi dau seama cum. O lume de instincte şi intuiţii năvălise în mine. Din tot mediul în care mă învîrteam cu gîndul, nu avea preţ decît ceea ce, orice, era în legătură cu Savin. Gîndurile îmi umblau nebune în cap, căutam un liman. Şi cu cît îl căutam mai puternic cu atît mă încurcam mai rău. Iar într-o clipă de iluminare, scurtă cît o scînteie, nu ştiui ce să fac, să rîd de mine sau să mă sperii.

Îmi doream de undeva o verificare, aveam nevoie de-un însemn material al vorbelor lui Savin.

Şi gîndul mi se opri la Aurora. Mi se părea că am chiar o vină faţă de ea, că am lăsat să fie bîrfită fără să reacţionez. Pe de altă parte mi se părea că numai la ea pot găsi un sprijin al dezordinei mele. Un amestec de imputare şi de speranţă mă îndemnă la drum. Iar cînd, sunînd la locuinţa Aurorei, mă simţii năpădit de ruşine, înţelesei cît de mult aveam nevoie de prezenţa ei.

Îmi deschise uşa chiar ea, îmbrăcată în negru, cu ochii plînşi, cu faţa palidă, dar, ciudat lucru, de-o frumuseţe tulburătoare. Avea în faţă, în durerea aceea însemnată clar, o voluptate, o poftă de viaţă, care te invita s-o iei în seamă. Am fost atît de surprins de observaţiile acelea încît pierdusem din vedere să fac un pas înainte, să-i întind Aurorei mîna, să-i spun o vorbă. Obrajii mi se înroşiră, eram perplex şi ruşinat. În mine, de fapt, prindea forme clare şi faptul că niciodată în faţa Aurorei nu mi-am pus problema frumuseţii ei, aşa încît, pînă în acele clipe nici nu reţinusem că Aurora este o femeie frumoasă. Iar acuma deodată, prin surprindere, mă întîmpina această primă impresie.

Ea, parcă simţindu-mă încurcat, îmi întinse mîna, pe care i-o sărutai prelung şi cu întreaga gură (am pus chiar căldură în acest act), şi-i spusei :

— Hai Aurora, hai, fii tare !

O clipă ea păru surprinsă că eu am putut să-mi fac din înfăţişarea ei o astfel de părere şi puţin contrariată, cu o subtilă notă de imputare adăugă :

— Ah, nu, îmi stăpînesc durerea — şi avu intenţia să zîmbească — mai ales faţă de alţii !

În salon era o atmosferă intimă şi caldă. Totul era ca de obicei. Numai că fotografia lui Savin, mărită cu ocazia morţii lui, trona rece şi artificială lîngă sobă, pe-o măsuţă. Contrastul dintre ea şi cameră era atît de evident încît mă enerva prin rigiditate, prin masca aceea care părea atît de evidentă din hîrtie. Îmi venea să-i strig fotografiei să se ascundă, să-şi dea seama că e un artificiu, că ea nu poate suplini o fiinţă. De undeva, din sinea mea porni o teamă că greşesc, o nesiguranţă pe vorba şi gîndul meu. Savin din noaptea trecută îmi apăru din nou în minte ; şi încet, fără să simt, a coborît din gînd şi se aşternu peste liniile din fotografie. Ea deveni caldă, plină de viaţă, încît surprind şi pe Aurora că o priveşte, nu mă mirai găsind în faţa ei certitudinea că vede în acea fotografie chiar pe Savin.

Pe măsură ce cartonul îmi devenea drag, familiar, identificînd în el pe Savin, în sinea mea se mişca un nu ştiu ce incomod. Mă jena

parcă un gînd, o faptă de a mea. Și nu știu de ce gîndul mi se opri la observația mea că Aurora era o femeie frumoasă. Mi se părea că trebuie să dau socoteală cuiva de acest gînd, că Savin chiar mă întreabă plin de imputare de această îndrăzneață observație. Și doar nu era nimic grav în simpla remarcă că Aurora e frumoasă. Asta îmi dădu parcă curaj și începui să mă complac în jocul dublu de a-mi fi teamă și de-a face ceea ce mi se părea nepermis. Simțeam clar cum o perversitate fără sens mă îndemna s-o privesc tot mai atent. În timp ce-mi pregătea dulceața, ochii mei iscodeau formele trupului ei, căutam să văd dacă este o armonie între față și corp.

Cînd îmi amintesc acuma cît de ciudată a fost starea mea din acele clipe nu pot să-mi explic clar cum de a fost posibilă. De unde venea acel dor neînțeles după plăcerea de a o privi cu alți ochi ca pînă atunci. O văzusem doar de sute de ori, în diferite împrejurări și niciodată, da, niciodată, nu găsisem la ea cel mai mic lucru care să-mi atragă atenția în acest sens. Și atunci, în ziua aceea, totul schimbat deodată, neînțeles și neașteptat. Și încet, fără să-mi dau seama, în gînd, alături de plăcerea de-a o privi pe Aurora, luă loc Savin. La început nu mă jena, dar imediat mi se păru că se agită, că devine furios, că strigă, că-mi cere socoteală. În ciuda acestui zbucium, mi se părea că-mi face chiar plăcere, ochii mei căutau tot mai insistent plăcerea unor forme frumoase. Iar deodată, așa cum se rup zăgazurile unui rîu și năvălește apa, în gînd pătrunse bucuria și voluptatea unei singure evidențe : că acest trup este acuma fără stăpîn.

Glasul lui Savin care striga în mine devenea tot mai încet, iar fotografia lui părea tot mai mult de carton.

— Îmi e atît de greu singură, începu Aurora cu glas cristalin, nou pentru mine. Nu mă pot împăca cu gîndul că Savin e mort : totul s-a petrecut atît de repede încît sînt complet derutată.

Sub impresia întîmplării de cu seară, cu sufletul încă între certitudine și îndoială, aruncai, mai mult la întîmplare, vorbele :

— Ce-ai zice tu Aurora dacă Savin n-ar fi mort ?

Doi ochi mari, mai frumoși ca oricînd, mă priviră adînc și îngrijorat.

— De ce mă chinui cu glume de astea, cum să nu fie mort ?

— Bine, iată, închipuiește-ți că acum l-ai vedea că intră pe ușă.

— Dar bine, omule, ești nebun, cum să mai intre pe ușă ?

— Foarte simplu, ca și cînd ar fi viu.

Mă privi tot mai lung și tot mai îngrijorată, iar în fugă ochii ei aruncară o privire de teamă spre ușă.

— Nu știu, zău, ce să cred de tine, parcă n-ai fi în mințile tale !

— Bine, Aurora, dar tu nu poți să-ți închipui doar asta ? Uite, hai, ajută-mi, ce-ai zice să-l vezi pe Savin intrînd pe ușă ?

Poate speriată, poate de milă pentru figura mea obsedată, acceptă să ia întrebarea în serios.

— Cred c-aș leșina.

— Și pe urmă ?

— Pe urmă ?... pe urmă — și păru un moment că urmărește gîndul în adîncimea lui, cînd deodată izbucnind într-un rîs senin și limpede, adăugă, plină de nevinovăție — m-aș trezi și l-aș întreba ce vrea.

Renunțai de-a mai insista pe această cale, de altfel mă și miram de ce începusem.

Discuția a continuat banală, în jurul mortului, a înmormîntării, a scrisorilor de condoleanțe, a copilului. Cîtă plăcere mi-a făcut acea discuție nu pot spune. Cu fiecare vorbă Aurora mi se arăta tot mai plină de spirit, fină, inteligentă și mai ales cu acel ce ciudat pe care se pare că-l găsești în fiecare femeie altfel. Și tot mai mult îmi plăcea gîtul ei roz, plin de o viață resemnată în forma ei frumoasă. Apoi dantura era de-un alb imaculat, care alături de buzele acelea roșu pal, evidențiau armonii de flori de seră. Deodată, dintr-o încrucișare a hazardului, ochii mi s-au oprit pe sînii Aurorei : într-o străfulgerare de-o clipă Savin mi-apăru în minte, rece, rigid ca în ajun noaptea, povestindu-mi de sutienul negru ce și-l cumpărase Aurora. Atunci, atunci... și începui să gîfîi aproape, de spaimă cu ochii deschiși, măriți... dacă Aurora are pe ea sutienul negru, atunci Savin nu-i mort, iar vizita lui a fost reală.

Aurora mă privea lung și avea un zîmbet imperceptibil de ironie amestecată cu jenă. Nu înțelegea rostul privirii mele încremenite pe bustul ei.

Simțeam că mă sufoc, surescitarea creștea cu fiecare clipă și-mi fu teamă că nu voi mai putea fi stăpîn pe mine. Rupînd brutal tăcerea, cu un trîntit de scaun care sperie pe Aurora, mă sculai în picioare, stingher și nedumerit, încercai să spun cîteva cuvinte care se terminară într-un î... prelung și întinzîndu-i mîna, îmi luai rămas bun, sumar și mut. Privirile Aurorei erau tot mai nedumerite și tot mai insistente :

— Dar ce ai ?

— Nu, nu... nimic, parcă nu mă simt bine... îmi trebuie aer...

— Aer ?

În gura ei vorba luă alt sens, mai puțin grav.

— Da, da, așa ceva, adică... scuză-mă trebuie să plec.

Mă conduse pînă la ușă și de acolo, peste perdele, mă urmări îngrijorată pînă ce mă pierdu din ochi.

Eu mă oprii. Îmi lipsea ceva, trebuia să știu dacă sutienul Aurorei era negru. Dar atunci de ce plecasem. Să fi fost teama, teama cea mare, că dacă-l aflam negru trebuia să cred în existența lui Savin ?

Și în cadența pașilor cu ritm nervos, se încrucișau în minte temeri tot mai mari, iar dincolo de ele, apărea tot mai insistent, la început ca o filigramă, iar apoi ca un profil de piatră, chipul lui Savin care nu-i mort.

IV.

Începuse să-mi fie teamă că sînt victima propriului meu gînd. Aveam simțămîntul că mă învîrtesc într-un labirint din care nu puteam ieșit și în care mă întîlneam enervant de des cu prima întrebare ; ajunsesem într-o stare de nesiguranță și de neîncredere în limpezimea facultăților mele de înțelegere, încît toate concluziile ce mi se impuneau le primeam pasiv. Savin nu a mai fost la mine după înmormîntare, *e imposibil*, morții nu se întorc. Tot ce luam eu ca întîmplat în seara acelei vizite n-a fost decît o halucinație, o închipuire a minții mele bolnave. Și iarăși începea îndoiala să dea asalt, dar dacă totuși Savin a fost la mine, dacă mi-a fost mie dat să trăiesc această experiență a cunoașterii, a întoarcerii unui mort între vii. Dacă mi-a fost hărăzită puterea de-a vedea ceea ce alții nu văd. Oare eu nu pot fi altfel decît ceilalți ? Fiecare este doar un altcineva, fiecare poate purta în sinea lui pe Dumnezeu fără ca vecinul să știe.

În lupte de felul acestora se scurseră zile după vizita la Aurora. Din tot tumultul nesiguranțelor, ca un gust amar și permanent, teama cea mare apărea tot mai clară : ceea ce puteam să-mi dea confirmarea nelămuririlor rămînea totuși sutienul. Cu fiecare ceas ce trecea mi se fixa în minte tot mai imperios dorința acestei verificări : trebuia să văd dacă Aurora poartă sutien negru sau nu. Neverosimilul dorinței mele, stupizenia propunerii ce mi-o făceam, planurile care mai de care mai naive, îmi treceau fugar prin minte ; ceea ce rămînea din tot acest cortegiu era însă o dorință nouă, bizară aproape, plină de neliniște și bănuieli, incertă, clară însă în insinuarea cu care pătrundea : voluptatea de-a vedea chiar pe Aurora ce sutien poartă. Cînd m-am surprins în intimitatea acestei dorințe renunțai definitiv la gîndul care mă încercase uneori, de-a o întreba, pur și simplu, de culoarea sutierului. În această stare mă îndoiam că generatoarea dorinții era verificarea existenții lui Savin ; peste aceasta se suprapunea lent un imbold sensual. Dar de ce imboldul sensual, ce era aceasta ? De unde o nouă alternativă ? Și-n mijlocul acestor

întrebări, ca o consolare sau poate ca o confirmare, apărea Aurora altfel de cum o cunoșteam dinaintea morții lui Savin ; tînără, frumoasă, inteligentă și chiar atrăgătoare. Dar ce legătură putea să aibă această constatare obiectivă, să zic, a ochiului, cu pofta surdă ce se încolăcea în mine.

★

Într-una din după amiezile acelor zile, după un somn greu, obositor și sufocant în încîlcirile de vise, mă trezii ud de nădușeală, obosit și nu-mi dam seama decît de un gînd : sutienul Aurorei.

Mi-am făcut toaleta calm și pedant. Mi-am schimbat toată rufăria, m-am barbierit, iar la urmă, contrar obiceiului m-am și pudrat. Totul s-a petrecut mecanic, cu o absență totală. Ce-mi amintesc sînt doar imagini frînte, memorizate undeva, fără voia mea. Făceam totul fără să știu de ce, simțeam clar însă, în umbră, cum țelul precis e martorul acestui film inconștient de atitudini.

În drum spre Aurora, pe stradă, îmi zîmbeam. Pasul era sigur, gestul înscris într-o prudență demnă. O elasticitate curioasă a mersului mă făcu să mă admir în luciul unui geam.

Aurora era acasă. M-a primit îmbrăcată sumar, într-un halat. Nu mi s-a părut să fi fost jenată de felul în care mă primea, avea, din contră, o vagă tendință de cochetărie. Eu eram de-o curiozitate care m-a surprins. Zîmbeam mereu, ochii mi se făcuseră mai mici, ca atunci cînd vrei să capeți distanță în fața unui lucru pe care trebuie să-l admiri și priveam plin de atenție. Sub aceste priviri Aurora deveni mai înaltă și mai vioaie. O clipă m-am surprins că mă port astfel poate, dintr-un instinct de viclenie, ca și cum m-aș apropia de-o victimă fără ca ea să simtă. Am încercat să îndepărtez gîndul ; dar cînd privirea mi se opri asupra Aurorei, noțiunea de victimă deveni caldă, emoționantă și atrăgătoare.

Pînă în acele clipe totul s-a petrecut în mine în mod impulsiv. Nu deliberasem nimic, nu știam încă cum voi proceda. În clipa în care simții mirosul parfumului Aurorei, gîndul iscodea felul în care trebuie să obțin rezultatul. S-o întreb direct ? Dar mă decisesem să nu încerc astfel. Să-i surprind vreo mișcare care să-i dezvăluie vreun colț al îmbrăcămintei spre a zări cel puțin o pată mică din sutien. Dar eram încă în antreu, nu ne mișcasem spre salon, și nu înțeleg nici azi de ce, cu toată graba mea care cred că era evidentă, ea nu insista să mă introducă.

Atunci cînd un gol îmi cuprinse mintea, dintr-un îndemn pe care l-am simțit foarte adînc, m-am trezit c-o mînă întinsă, prinzînd

umărul Aurorei, iar cu cealaltă apucînd-o de pieptul halatului. O unitate de nedefinit dintr-o secundă avui impresia c-am comis o faptă de-o brutalitate neobișnuită, că un ireparabil luase loc atuncea între noi, că o prăpastie fără dimensiuni despărțeau ochii aceia ai ei care mă fixau straniu, de privirea plină de bunăvoință de mai înainte. Și din același neverosimil din care porneau toate actele mele în ziua aceea porni și impulsiunea de-a o săruta, a fost poate o intenție de-a justifica gestul meu sau o naivă mîngîiere pentru jignirea ce i-o adusesem, destul, că o sărutai fără să știu pentru ce.

O sărutai însă alături de gură, pe obraz, pe jumătate gură doar, un sărut stupid. Cînd mi-am retras capul de pe al ei, m-am surprins că ceva mă ținea de ea, era mîna mea stîngă care apucase halatul. Atunci am tras, ceva s-a rupt, Aurora a țipat, s-a zbătut (curios, cînd am sărutat-o s-a opus mai puțin) iar peste carnea albă-roz, plină de viață, apăru un sutien negru, strîns artificial peste doi sîni pe care nu-i mai puteam bănui cum sînt.

V.

Ziua următoare ploua. Stam la fereastră înfășurat într-o haină groasă, mi-era frig, și urmăream ca la un spectacol șuvițele de apă ce curgeau de sus. În monotonia lor simțeam o delectare, se părea că ritmul lor pătrunde și-n mine, că-mi ordonează gîndurile, că-mi liniștește sufletul. Mă gîndeam la Aurora. Oare s-a recules ? Desigur, ei i se va părea că eu am înnebunit, că numai astfel poate înțelege actul de totală necugetare ce l-am înfăptuit. Și poate în lungile ei discuții cu sine însăși să fi vrut ca fapta mea să-i pară potrivită unor sentimente omenești, eventual unei iubiri ce s-ar fi născut în mine pentru ea. Dar aceste gînduri le va fi gonit ușor și fără îndoială că Aurorei i se părea exclusă această posibilitate prin faptul că nici un gest sau vreo schițare de intenții nu i-a apărut ei din partea mea ca o pregătire, ca un preludiu de inițiere într-un sentiment care se naște. Poate se gîndea că din prima clipă cînd mă văzuse ochii mei erau injectați, cu priviri nesigure. Și oare cum își va explica ea excesul meu de politeță. Să fi avut și ea sentimentul comun că este o victimă, iar că eu mă apropiu pe această cale insinuantă spre a o surprinde ?

Aurora este o femeie inteligentă, îmi ziceam eu mai departe, și sensibilitatea ei a sesizat desigur că sărutul meu n-a fost un sărut pentru sine și va fi simțit că nu aceasta a fost intenția mea. O va fi surprins-o faptul că și eu m-am mirat de ceea ce făcusem. Și ceea

ce o umplea, desigur, de revoltă, ceea ce o umilea și o făcea să roșească era sfîșierea aceea bestială a hainelor ei. Ce-și va fi zicînd de fuga mea, fuga aceea de criminal surprins asupra faptului ? Poate liniștea și-a recăpătat-o văzînd în mine un posedat de puteri de dincolo de apărarea mea.

Și oare revederea cum se va petrece ? Ce atitudine va lua ea, și oare va discuta actul meu sau se va face că l-a uitat ?

De un singur lucru eram însă sigur : simțeam că ea dorește să mă revadă, că scotea din presupunerile ei posibilitatea unui refuz pentru o întîlnire. Atît de puternic mă domina acest sentiment încît gîndul că ea vrea să mă revadă mă încălzea fizic, ca un curent plăcut de aer cald.

★

Cît mă privește nu mă mai miram de purtarea mea, o găseam justă și chiar conformă cu planul propus, nu-mi trădasem doar cu nimic intenția. Groaza cea mare, căci acesta era singurul sentiment care domina totul, era acela al evidenței că Savin trăiește, că el din lumea lui vede și știe tot, că într-adevăr fusese la mine și că în mod sigur va reveni. Greutatea cu care era întîmpinată obișnuirea cu gîndul că va trebui să-i dau socoteală de gestul meu, îmi era măsurată de ciudata presimțire a unei revederi imediate. Mi se părea că Savin e la spatele meu, îl simțeam aproape cum mă privește, cum este martorul tuturor gîndurilor și faptelor mele. Prezența lui era pentru mine o evidență. Și acest straniu sentiment mă enerva mai mult decît mă înspăimînta, mă enervam pentru că nu-l puteam vedea. Doream să-l am din nou în față, aici la biroul meu, pe fotoliul roșu, așa ca-n noaptea aceea de după înmormîntare, să discut cu el, să-i cer socoteală, să-mi ceară și el. Doream o discuție de data aceasta nu metafizică, ci din lumea realităților noastre, o discuție care să-mi ușureze gîndurile care mă apăsau. Nu mă vedeam vinovat, curios lucru, de sărutul și gestul meu. Acestea fuseseră doar dorințe de verificare a opiniilor lui Savin. Mă simțeam atît de tare încît i le voi arăta chiar ca atare la viitoarea discuție. El provocase acest incident, vina era a lui. Îmi organizam răspunsurile în așa fel încît să pot preveni acuzarea ce mi s-ar aduce.

Și începusem să mă simt comod ghemuit în dosul acestor argumente ; ascundeam cu satisfacție observațiile mele privitoare la farmecele Aurorei, ritmul acela lent care se dezvolta în mine fără stavilă.

VI

Trecuseră mai mult de două săptămîni de la întîmplarea cu Aurora. Începusem să uit detaliile, cel puțin nu mă mai gîndeam la ele. Am vrut de cîteva ori să mă duc la ea, să-i cer scuze, să-i explic. Eram însă sigur că totul era inutil, explicațiile mele ar fi determinat-o și mai mult să mă creadă nebun. În tot acest timp ea n-a dat nici un semn de viață, cu toate că, în sinea mea deseori simțeam cum gîndul ei încearcă o lămurire.

Într-o seară, la masa mea de lucru, notam cîteva impresii cu caracter general, impresii culese din viață. Eram aprofundat în lucru nici nu știu cît să fi fost ceasul, cînd, deodată, fără să presimt sau să aud ceva, ușa se deschide și Savin apare în prag.

În lumina slabă ce-o arunca lampa de birou nu l-am recunoscut decît după siluetă. Tremurînd, nu știu dacă de teamă sau de indignare, am întors lampa, ca pe un reflector spre ușe, el apăru cu totul în plină lumină. Fără să vreau am scăpat un țipăt. La față era verde, buzele umflate, ochii la fel, fruntea ghemuită și părul ud și lipit de cap. Mîinile îi atîrnau lungi, nesfîrșit, iar pîntecul era umflat inestetic. Înainta încet spre birou clipind greoi din ochi din cauza luminii. Cînd s-a așezat pe scaun am văzut cu groază că fața lui purta urmele descompunerii. Ah, și mirosul acela insuportabil mă înăbușea.

— Te-ai convins ? — începu Savin, privindu-mă sticlos și fix — te-ai convins despre cele ce ți le-am spus ?

Nu știu dacă figura mea nu-i arăta încă îndoială, dar el continuă tot mai convingător :

— Ai văzut doar bine. Aurora purta sutienul negru, așa că ceea ce îți arătasem înainte trebuie să accepți ca adevăr.

Felul în care Savin a deschis discuția m-a tulburat, m-aș fi așteptat să înceapă cu imputări, poate chiar cu grosolănii. În cap începuseră să mi se încurce argumentele pregătite și acuma ajunse inutile. De aceea întîrziai cu răspunsul pe care poate i-l datoram. Savin însă continuă, avea aerul că se grăbește...

— Acuma, uite ce te rog, mi-e dor de Aurora, aș vrea s-o văd, s-o văd cel puțin într-o fotografie...

Atunci n-am mai avut putere să tac, mi se părea o șarlatanie de-a lui Savin această cerere :

— De ce nu te duci la ea ? — îi răspunsei în culmea revoltei.

Ochii lui Savin deveniră o clipă mai calzi, mai evocatori :

— Cum crezi că nu m-aș duce ? Dar nu pot, doar aici, în această cameră pot eu apare material, și doar aici pot vedea în sens omenesc. Restul cunoașterii mele pe pămînt se petrece printr-o clar-

viziune generală și printr-o intuiție atotcuprinzătoare. Pe ea vreau s-o văd material, cu mijloacele mele fizice, așa cum te văd pe tine acuma cît ești de palid. De aceea, uite, te rog, pentru mine, în numele prieteniei noastre, cerei Aurorei o fotografie de-a ei și adu-o aici, astfel ca atunci cînd revin s-o văd.

— Dar cum pot să-i cer așa ceva, nu te gîndești, ce va crede Aurora despre mine ? Și așa nu știu cu ce părere a rămas despre mine după ultima noastră întîlnire.

— Totuși tu trebuie s-o faci, o faci pentru mine, gîndește-te că altfel nu se poate — încerca Savin să mă înduplece.

— Dar de ce nu-mi răspunzi la întrebare, ce va gîndi Aurora despre mine ?

— Aurora... și aici glasul lui păru că ezită — Aurora... nu va crede nimic rău, o știi doar, ea poate vedea orice lucru în mod mai simplu, și apoi poți să invoci motivul că dorești să ai o fotografie de-a mea, și-i ceri una în care sîntem amîndoi sub pretextul că aceea ți se pare mai realizată.

Ochii lui Savin, tulburați, umflați și sticloși, murdari și respingători, mă priveau cu milă.

Din tot tumultul de întrebări ce le pregătisem n-am putut rosti niciuna. Mă domina un tragic neînțeles, o încîlcire de resentimente și gînduri, presimțiri vagi, încît nu mai știam bine unde începe halucinația și unde sînt marginile realității.

— Tu știi cît o iubesc, tu știi cît sufăr, de ce nu vrei să-mi ușurezi durerea ?

Eram, pe deasupra tuturor sentimentelor ce încercam, contrariat de acest Savin care dispunea de puteri supraomenești și care se plîngea infirm în fața mea pentr-un petec de hîrtie. Nu m-am putut abține să nu-i spun :

— Dar tu, care ai la îndemînă virtuți atît de mari, încît ai putut ieși din groapă spre a sta aici în fața mea, cum de simți nevoia unei simple și vulgare fotografii. Pentru tine, bănuiesc că-n această ipostază superioară tuturor trăirilor, ar trebui să existe dorințe mai înalte, mai puternice, de dincolo de banalitatea vieții noastre.

Savin deveni agitat, iar trupul acela în putrefacție era sinistru în gesturile lui care păreau rupte și cîrpite cu frînturi culese de peste tot :

— Am spus încă o dată, nu pot destăinui nimic, sînt și eu o existență căreia nu i se dau lămuriri, dar care-și duce spre desăvîrșire destinul. Eu trăiesc încă ca și tine, încerc aceleași sentimente, aceleași dureri, în plus, doar știu tot ce se petrece. De aceea, crede-mă, suferința e înzecită. Simt că trăiesc într-o precipitare de evenimente, de gînduri care mă uluiesc. Cunosc și rușinea și sur-

prinderea ta față de noile sentimente ce le încerci pentru Aurora, știu și îndoielile ei asupra purtării tale. Simt cum crește în voi o putere nouă, cum un nou destin se împlinește ; nu pot însă opri nimica, din contră, sînt mînat către deznodămînt printr-o fatalitate oarbă.

Fără să înțeleg tot ce-mi spunea, nu m-am putut opri să nu-l întreb :

— Atunci de ce mă trimiți tu însuți la ea după fotografie, de ce provoci tu o reîntîlnire, o ocazie ca lucrurile să evolueze ?

— Ți-am spus doar... și Savin cu glasul stins încerca ultimele lui argumente — ... drumul e pornit, ca un bolovan desprins din munte, eu nu pot face nimic, am impresia că-mi joc un rol scris de-un necunoscut puternic și stăpîn... eu trebuie să mor încet, încet și sufletește, așa cum voi, cei vii, muriți fără să vă dați seama, zi de zi, oră de oră, și ceea ce voi cunoașteți pentru a muri în viața întreagă, eu trebuie să cunosc în timp scurt, scurt de tot.

Atunci nu aveam timp să înțeleg, mă pătrundea însă tot mai adînc sensul înalt al suferinții lui Savin, trebuința și graba lui de-a muri.

Ca și cînd îmi ghici gîndul, Savin, adăugă, calm și rar :

— Privește-mă — și mîinile lui se desfăcură în lături, capul se săltă puțin în sus, iar tot hoitul acela puturos se ridică în picioare — privește-mă, iată trupul care mă părăsește, uite-l cum putrezește, de aceea trebuie să mă grăbesc.

Nu mi-am dat seama cînd m-a părăsit ; atîta îmi amintesc, că dimineața m-a găsit la birou, cu capul plecat pe notele începute și-n urechi cu toate vorbele lui Savin.

VII.

Tot timpul după această nouă vizită am fost într-o stare sufletească de așa natură, încît chiar Savin să-mi fi spus să nu mă mai duc la Aurora după fotografie și n-aș fi putut-o face. Eram într-o exaltare care mă surprindea. Mi-era frică chiar să mă gîndesc, căci simțeam cum în acest caz gîndurile se vor strînge într-o convingere. Mi-era teamă să recunosc că frumusețea Aurorei este aceea care mă îndemna s-o caut. Și lucru curios, misiunea lui Savin nu mă grăbea, simțeam chiar că eram mai neforțat în deliberare, iar că încredințarea lui avusese doar darul de-a declanșa primul gînd către o acțiune, de-a mă scoate din indeciziune.

Fel de fel de preocupări de suprafață luaseră locul celor serioase ; felul în care mă voi prezenta ei, cînd, dacă s-o anunț sau nu și printre altele și cum să mă îmbrac. Mă decisei s-o anunț că-n după-

amiaza acelei zile o voi vizita la ora 5. Îmi închipuiam că este mai bine ca ea să fie avizată. Cine știe pentru ce, iar presentimentul meu devenise justificat cînd îmi ziceam că poate vrea și ea să fie îmbrăcată într-un mod deosebit pentru această vizită. Dorința mea de-a mă prezenta ca de vizită ridicase în mine nevoia de-a o găsi și pe ea la fel pregătită. Să fie și din partea ei un fel de subscriere formală la atitudinea mea.

Îmi trimise vorbă că mă așteaptă așa după cum o anunțasem. Simțeam o bucurie de tînăr care se duce la prima întîlnire sentimentală. Mă copleșea o teamă plăcută, dulce, care lua forme curioase, de bucurie nestăpînită și de izbucniri lirice. Cînd căutam să aflu rațional motivele acestei bucurii îmi apărea în minte, fără să vreau, silueta Aurorei, pieptul ei, gîtul cald și viu, privirea ei atît de nedumerită și naivă.

După masa de la ora trei începui să mă îmbrac. Pînă alesei cămașa care s-o iau trecu jumătate oră, iar cînd o îmbrăcai, gata, a trebuit s-o schimb căci transpirasem de-o emoție neînțeleasă. Gîndul mi-era tot dus, tot la Aurora. Consumam dinainte clipa revederii și cît de curios părea că dispăruseră orice urme de scrupul sau rușine.

Cravata o alesei pe cea roșie, bordo, cu picățele albe. Îmi amintisem dintr-o discuție cu Aurora, nu știu de cînd, că ei îi plăceau cravatele roșii. Cînd m-am surprins că-n mod expres mă îmbrăcam pe gustul Aurorei, mă zgudui un val de revoltă, mi se făcu rușine, mă gîndii la Savin (la el din timpul vieții) la legăturile noastre dinainte de moarte și, mușcîndu-mi buzele de indignare, începui să monologhez : — Nu, nu, asta nu se poate, e prea mult, trece marginile, nu se poate s-o plac pe Aurora, n-am deci pentru ce să mă îmbrac pe gustul ei. Și iarăși apăru Savin în minte, de data aceasta, așa, hidos, descompus cum îl văzusem ultima oară, și atunci, din adîncul neînțeles al firii omenești se ridică din mine un gînd de stăpîn, de superior, de om viu, de cineva care are drepturi asupra vieții.În acele clipe Savin dispărea tot mai mult, de-abia îi ghiceam silueta, sărmana lui siluetă de mort întîrziat printre cei vii.

La paloarea feții cravata roșie îmi ședea excelent, aducea o notă de exuberanță, ceea ce lipsea obrazului meu. Această veselie artificială a culorii nu mă jena, îi căutam, din contră, în suflet o stare corespunzătoare. Mă pudrai apoi cu grijă, ștersei resturile pudrei cu degetul umed de pe sprîncene și gene, de pe lobul urechilor și de pe bosele frontale. De obicei evitam încălțămintea de lac, mi se părea de prost gust pentru vizite, de data aceea însă, am găsit nenumărate argumente ca la costumul maro ce-l îmbrăcasem să se potrivească pantofi negri de lac.

Îmi dădeam seama că exagerez, însă o îndărătnică insistență pornea neînțeles din mine și eu eram prea slab ca să-i pot opune rezistență. Aveam impresia clară că-n mine este un alt stăpîn decît cel de fiecare zi și că acestuia trebuie să mă supun orbește.

Plecai de acasă la patru și jumătate cu toate că Aurora locuia la cinci minute depărtare de mine. Pe stradă mergeam încet, mă oglindeam în toate vitrinele, îmi verificam ținuta, mersul și aerul general. În oglinda unei drogherii mă zării crestat de brici pe obrazul stîng. În cameră nu observasem, dar pe stradă apărea clar o dungă roșie, lungă, destul de evidentă, iar de sub pudră părea și mai puternică. Ocrul pudrei o exagera. Scosei batista, și într-un elan care mă surprinse, ștersei toată pudra de pe obraz. Într-adevăr se vedea mai puțin, dar totuși mă gîndeam, oare Aurora nu va crede că m-am crestat de emoție.

După ce sunai și o zării pe Aurora că vine să-mi deschidă, fără să-i văd însă fața, mă cuprinse o agitație de nedescris. Tot sîngele mi-era în obraz, gura mi se încleștase, broboane de sudoare mi-apărură pe frunte. Și-n așa hal mă prezentai Aurorei. Prima privire ce i-o aruncai mă făcu să văd că și ea era într-o stare similară și să bănuiesc că și ea trecuse prin aceiași tensiune sufletească. La ea însă emoția luase o formă deosebită, zîmbea, ochii priveau puțin umezi, fix și respira adînc. Părea o luptă ce să dădea între ea și emoție. Cuprins de-un curaj neașteptat devenii prezent, volubil și chiar tandru... da, eram chiar tandru.

Felul în care i-am pronunțat numele m-a surprins, nu mă știam capabil de atîta voluptate în vorbă :

— Aurora, prezența mea aici s-o iei ca pe-o dorință de expiere — și după o mică pauză adăugai : vreau să mă ierți pentru purtarea mea de ultima dată.

C-un aer ca și cînd i-ar fi dificil să-și amintească despre ce vorbeam, răspunse :

— Am înțeles aceasta și te-am așteptat de mult să vii s-o faci.

— Într-adevăr ? — și glasul meu tremura imperceptibil de emoție.

— Desigur, căci nu-mi închipuiam ca tu să fii în stare de așa ceva fără să cauți să repari.

De unde venea oare în vorba Aurorei căldura aceea care se risipea darnic în jurul ei ca un farmec.

Între timp intrarăm în salon și luarăm loc în jurul aceleiași mese. Aurora era îmbrăcată într-o rochie gri-pal, dintr-un material care-i

modela corpul în mod grațios. Părea o provocare și tot provocare părea și timbrul vocii sale, melodios, încît un moment aveam impresia că-și rîde de mine.

Discuția continuă banală cîteva minute. La un moment dat mi-aruncai ochii prin cameră, simțeam că ceva este schimbat, într-adevăr lipseau fotografiile lui Savin. Dintr-o perversitate neînțeleasă o întrebai :

— Dar ce-i cu fotografiile lui Savin, le-ai luat ? — Evident surprinsă, dar neîndeajuns de încurcată pentru a o arăta rușinată, răspunse alene, c-o atenție la fiecare vorbă ;

— Știi, muștele astea grozave, tot murdăresc și dacă ți-aduci aminte erau fără sticlă.

De abia după ce-și termină Aurora răspunsul îmi dădui seama că se ivea cea mai nimerită ocazie spre a-i cere fotografia, așa cum dorise Savin. În clipa în care-mi propusei să formulez cererea, eram decis ca să mă mulțumesc cu una în doi, așa cum pretextase Savin, ci, voi cere una în care e singură. Adusei așadar vorba de fotografiile lui Savin, că aș vrea să văd ce i-a rămas de la el. Vădit surprinsă Aurora mi-aduse un album mare plin cu fotografii. Erau acolo tot felul de momente din viața lor conjugală. Observai pe cînd răsfoiam albumul, că la fotografiile unde Savin era singur mă opream mai puțin, iar la cele unde se găsea Aurora insistam mai mult. În acea clipă privii în ochii ei, nu știu de ce a zîmbit, dar am avut impresia că mi-a ghicit gîndul :

— Dacă vrei pot să-ți dau o fotografie de-a lui Savin, alege, uite, — arătîndu-mi una în care era el singur ; ia-o pe asta de exemplu, sau, în sfîrșit, alege tu, oricare alta, care ți se va părea mai bună.

Generozitatea ei mă încurcă, iar curajul cu care-mi propusem să-i cer una de-a ei îmi dispăru. Alegeam, greoi, căci trebuia să-mi ascund gîndul adevărat, și tot mai des mă opream la o fotografie de-a ei, un instantaneu, luată în plin aer, unde apărea mai vie și mai frumoasă ca-n oricare.

— Ce bine ești în asta — îngînai cu teamă, arătîndu-i-o.

— Ah ! nu-mi place, nu vezi ce riduri neadevărate îmi scoate ? Și-mi arătă niște riduri aproape inexistente.

— Uite, asta e mai bună, ce zici... ?

Acel „ce zici" mi se păru curios, alunecasem la o discuție în jurul fotografiei ei și uitaserăm că o căutam pe-a lui Savin. Constatarea îmi dădu curaj, mi-arătă că și ei îi plăcea noua discuție.

— Dar în asta cum îți plac ? și rămase atentă ca și cînd ar fi fost surprinsă de acel „cum îți plac".

— Ești bine, dar totuși, eu rămîn la asta — și-i arătai acel instantaneu.

Cu toate că vorbele mele fixaseră o alegere și-o dorință, ea se făcu că nu-nțelege, și cred, pentru a nu lăsa impresia că am ghicit purtarea ei, răspunse :

— Te-ai decis, ce fotografie iei de la Savin ? și începu să-mi răscolească nervos albumul, arătîndu-mi una cîte una, dar tot din acelea în care Savin era singur.

— Asta ?

— Nu.

— Dar asta ?

— Nici asta ?

— Care atunci, omule ? și o cuprinse o agitație aparent nemotivată.

— Nu, încă, nu... mai la urmă ! răspunsei eu și mă arătai încurcat.

Simțeam că între noi se născuse o cursă de-a ne ascunde unul de altul gîndul adevărat, faptul că știm fiecare precis ce vrea celălalt, de-a ne face din asta o plăcere, de-a ne surprinde reciproc cu toate că cunoșteam sigur ce vrem.

— Cred că rămîn la asta — și-i arătai prima fotografie a lui Savin care-mi veni înainte, „dar, uite, aș mai vrea..." și înainte de-a formula întrebarea, într-un moment de elan, de grabă de copil care nu poate păstra un secret, Aurora spune :

— Știu ce vrei, bine, ia-o pe aceea pe care ai ales-o ! Fiindcă nu eram sigur de care vorbește, mai mult automat decît rațional întrebai :

— Pe care, pe aia cu ridurile ? — cu o vădită intenție de ironie. Ea trecu însă peste ea și-mi adăugă iertător :

— Pe aia, da, dacă așa-ți plac !

Cu toate că tot procesul îmi fusese evident, forma în care înțelese ea să termine mă surprinse. Mi se păru că se grăbește, că precipită un lucru pe care eu l-aș fi vrut mai încet, mai gradat, să-i gust trecerea printr-o trăire voluptoasă între îndoieli și dorințe. Să fi putut să tresar la fiecare gest nou, să cîștig ceea ce cîștigasem prin suferință nu prin surpriză. Graba Aurorei mi se păru deplasată, și nu știu de ce aveam impresia că sîntem ridicoli îmbrăcați atît de ceremonios pentru improvizația care decursese.

Fotografiile fură scoase din album și puse pe masă, una peste alta, a Aurorei deasupra, a lui Savin dedesubt.

Ca și cînd nu s-ar fi petrecut nimic deosebit, Aurora mă întrebă ce mai fac, de ce nu vin s-o văd mai des, că îi e urît, c-ar vrea

să mă roage, într-o zi, s-o conduc la cimitir. N-am priceput acest amestec ciudat de dorințe. Oare eram victima unei simple impresii poate că Aurora nici nu bănuiește gîndurile mele. Era însă imposibil, prea o contrazicea privirea.

Discuția începuse să devină obositoare. Se simțea din partea amîndurora o dorință stînjenită, o inhibiție în mersul normal al discuției. Tot atunci mi-am dat seama că ședeam amîndoi într-o poziție curioasă : cînd căutasem în album, spre a ne putea uita în el mai bine ne apropiam într-atît scaunele, încît genunchii ni se alăturară. După ce-am scos fotografiile și-am pus albumul pe masă am rămas în aceeași poziție. Amîndoi în aceeași clipă ne-am uitat la genunchii noștri, și nu știu dacă acesta a fost motivul, dar în clipa următoare amîndoi ne-am sculat în picioare. Ea însă, pentru a-mi arăta că nu este încă timpul să plec s-a răzimat de bufet în picioare. În poziția aceea și-a pus ușor un picior peste altul, așa că prin rochia atît de plastică pulpele apăreau mai puternice. M-a privit lung, în tăcere, ochiii și-i făcuse mai mici, părea că vrea să prindă un contur depărtat, buzele și le mișca ușor, una de cealaltă spre a le umezi puțin, pieptul îi tresări... și atunci avusei certitudinea că așteaptă. Ca mînat de-un imperativ făcui spre ea pasul care mă despărțea, o apucai în brațe, și ea, fără să miște cîtuși de puțin, să vrea să se apere sau să mă ocolească, închise ochii și-și lăsă ușor capul pe spate.

Sărutul a fost lung, cald, și tulburător. Nu-mi amintesc bine ce s-a mai petrecut, știu doar atîta, că la un moment dat, printre genele umede Aurora mă privea fix, ca un sfinx. N-am știut cum să-i înțeleg privirea, era în ea un amestec bizar de imputare și plăcere.

M-am rupt din loc, i-am sărutat mîinile amîndouă, plin de grabă, puțin jenat, dar foarte mîndru, am îndrugat cîteva vorbe, probabil stupide, în orice caz banale, căci ea a zîmbit ușor. M-am îndreptat spre ușă, luînd în treacăt fotografiile de pe masă.

★

Acasă am ajuns tîrziu, după miezul nopții. Am lăsat intenționat să treacă ora cînd ar fi putut să vină Savin. În seara aceea nu-l doream. Mi-era silă de el, de chipul lui hidos, de mirosul lui respingător cît și de tragicul cu care-mi umplea camera. În seara aceea aș fi vrut un cer înstelat, albastru intens, cu sclipiri reci de stele și cu pași agale prin alei de parc. Aurora mi-apărea în minte tandră și pură, limpede ca cele mai frumoase sentimente. Mă simții cald la suflet, dornic de mîngîieri pe care le-aș fi dăruit generos. Fugeam de raționamente, de scrupule și de presimțiri. Mă înălțam în mine tot mai puternic, tot mai drept.

Dezbrăcîndu-mă, simții în buzunarul hainei ceva tare, băgai mîna, era fotografia Aurorei. O căutai și pe-a lui Savin, peste tot, prin toate buzunarele, a fost imposibil s-o găsesc. Și atunci, îmi apăru în minte, ca o imagine culeasă în fugă, ascunsă între clipe, faptul că, atunci cînd am plecat grăbit fotografia lui Savin rămăsese pe masă.

★

Trăiam de cîteva zile o existență stranie. Îmi împărtășeam sufletul din calda aducere aminte a voluptății Aurorei și-mi cîntăream incertitudinile și întrebările conștiinței. Savin părea că vrea să se fixeze tot mai adînc în mine, fără voia mea și parcă mînat de Aurora. Aveam impresia că încep să ne lege lucruri neînțelese, că ciudatul sentiment față de Aurora nu era indiferent întîlnirilor mele nocturne cu Savin. Și de cîte ori mă opream din gîndire, cu sufletul la gură și cu ochii căscați, de cîte ori în fundul conștiinței se mișca viermele îndoielilor și-al îndrăznelilor frînte, Savin mi-apărea ca o umbră tandră și prietenă. Acel Savin însă, acela viu, dinainte de moarte, acela care iubea pe Kant și căruia îi plăcea, cu un zîmbet să-mi deschidă raiul sufletului său. Savin cel mort și putred însă, nu putea cu indexul întins să-mi arate gest de acuzare și protest, el n-avea puterea să trezească în mine zbucium de conștiință și plîngere ; el mă umplea numai de-o mare groază, de scîrbă, de-o revoltă fără margini pentru uzurparea care mi se părea imensă în nelogicul ei. Ce căuta el aici între noi, el cu majestatea lui ce simula destinul, între noi cei vii, cei cu ochiii limpezi și cu miros de trup cald și viu.

★

Și peste toate acestea, într-una din după-amieze, mă simții minat de-un îndemn neînțeles spre cimitir. Pornii spre el pe drumurile cele mai lungi, cu ocolurile cele mai mari. În suflet era nevoie de odihnă, de tînjire după senin, de liniște revelatorie care însemna întotdeauna balsam. Nu cred să fi fost și teamă în ezitarea mea, pornisem cu sufletul plecat, aproape învins, biruit, adică cu conștiința vraf tocmit de biciul dureros al părerii de rău. De aceea pasul spre groapa lui Savin mi-a fost pas de pelerin, care cu fruntea pe lespezile reci ale templului trebuia să primească ispășirea. Cu ritualul tuturor înfăptuirilor ce au legămînt cu marile începuturi, ființa mea se opri în fața mormîntului lui Savin pătrunsă de îndurare. Am rămas acolo într-un extaz, adîncit în gînduri de prosternare, într-o umilire pe care conștiința mea o credea iertarea zbuciumului ei.

Şi-ncet, aşa cum după furtuni apele fiind pojghiţă de linişte şi oglindire, sufletul meu înjghebă în clipele acelea de înălţare, netezime de lespede de piatră. Creştea în suflet şi se întărea seninătatea împăcării ca printr-un sărut prieten depus pe frunte. Creştea apoi din mine, ca fumul altarelor cărora zeii le primesc jertfa, mărirea propriei mele fiinţe în ochii mei.

★

Într-un tîrziu, cînd timpul nu-şi lăsase urme în memoria mea, paşi uşori, paşi care tremurau în ureche a ispită, se apropiau de locul unde stam. Am întors capul fără voia mea, iar ochii prinseră în tremurul lor aburit de lacrimi uscate, o siluetă neagră de femeie, care în legănatul ei avea ceva felin. Era Aurora.

Fără înţeles am început să tremur, intuiţia unei prăbuşiri mi-a fost imediat prezentă. Tocmai cînd se părea că totul este redat clarităţii şi liniştii, păşea Aurora cu un fel de impertinenţă în pas. Avea în zgomotul tocurilor pe prundişul aleii ceva de provocare, ceva de băţ vîrît între gratii spre întărîtare de animal închis.

Nu s-a arătat deloc surprinsă că m-a întîlnit acolo, chiar părea că se bucură, încît vorbele ei nici nu mă mirară :

— Ce bine că te-ntîlnesc chiar aici !

Iarăşi căutai în gînd semnificaţii subconştiente acestui „chiar aici", iar mi se păru că era un joc orb care dintr-un hazard provoca întîlnire şi nelinişte. Mă apucă un fel de presentiment nelămurit care se traduse într-o stare vecină cu furia şi care desigur mi se citea pe faţă, de vreme ce Aurora avea ochii deschişi nedumerit, asupra mea :

— Dar ce ai, s-ar părea că nu te bucuri ?

— Nu, nu ! — şi mă mirai de glasul meu, — nu mă bucur, aş fi vrut linişte şi singurătate de aceea am venit aici.

— Dar tu — şi acest „tu" fu accentuat, — nu crezi că şi eu am aici drepturi ?

Mă gîndeam că iarăşi este un raţionament feminin căci faţă de un mormînt nu poţi avea decît datorii nu şi drepturi.

Şi fără voia mea, dar desigur fiindcă Aurora se apropiase atît de alături de mine încît îi simţeam răsuflarea, zîmbii un zîmbet greu, mecanic, ca tras de aţe invizibile. Aurora a înţeles ceva ce eu nu pricepeam, căci se arătă liniştită şi fără nedumerire faţă de vorbele cu care o privisem.

— Cît de frumos au înflorit mixandrele, uite ce pline şi bogate sînt — continuă Aurora.

— Și mai ales privește-o pe aceea de lîngă cruce ce culoare vie are — încheiai eu.

— Ai observat ? pe cruce e o greșală, în loc de 13 Aprilie ziua nașterii i-au pus 12.

— Nu, dar, dacă spui tu, așa trebuie să fie, eu de fapt nici nu știam cînd s-a născut.

— Cum, tu prietenul lui cel mai bun și nu știai asta ? — și-n voce avea o evidentă nuanță de provocatoare ironie.

— Nu cred că asta să fie o obligație a prieteniei ca să înregistrezi banal date ; prietenia e aici — și arătai viteaz pieptul — e sub altă formă, curată și întreagă fără date materiale.

Aurora mă privi lung, ar fi vrut să spună ceva dar se opri. Eu nu știu de ce roșii puternic, iar ea deschise gura, așa ca din întîmplare, spre a-mi arunca în față un abur cald cu miros de apă de gură.

— Și știi că-mi place locul acesta unde i-ai ales groapa ? E atîta liniște și nimeni nu trece pe aici. Mai sînt morminte în sus ? — și arătă cu vîrful umbrelei o direcție incertă.

— Nu, acesta e ultimul, — și observam cu indignare cum discuția este ruptă ca un mozaic, banală, fără ca Aurora să afle vreo singură vorbă despre Savin, ceva pornit din sentiment, un semn grăit de reculegere și gîndire supusă mortului.

— Vai ! ce obosită sînt, unde am putea ședea ?

— Nu văd să fie vreo bancă pe aici, e drept, la asta nu ne-am gîndit.

— Cum adică ?

— Că trebuia să facem și o bancă lîngă groapă, așa se obișnuiește.

— Se vede că eu n-am mai avut mort, căci nu știam că trebuie așa ceva și nici nu mi-a spus nimeni.

— Dar nici nu-i nevoie să-ți spună, singură să observi asta — și simțeam cum deveneam tot mai nervos.

— Pentru ce ?

— Pentru că singură spui c-ai vrea să șezi, deci singură trebuia să găsești soluția.

Părea că se miră, și-n clipa aceea mi-a făcut impresia că-i proastă și că prezența ei jenează ca haină cu țepi pe dinăuntru.

— Și totuși eu trebuie să șed — reluă ea, — nu mai pot !

— Iată — zisei eu dezbrăcîndu-mi pardesiul — l-aștern aici, — și căutai un loc cu iarbă, — șezi pe el !

Aurora se așeză fără să-mi mulțumească, o luă ca și cînd i s-ar fi cuvenit.

— Tu nu şezi ?

— Eu nu-s obosit.

— Bine, omule, dar nu vezi că eşti caraghios în picioare lîngă o femeie care stă jos pe iarbă ? Contrastezi doar !

Intenţia ei estetică nu mi-a părut evidentă, dar simţeam că insinuează din răutate. Fără îndoială că-i făcea plăcere să mă tachineze. De aceea mă aşezai lîngă ea, pe sfertul de pardesiu ce mi-l lăsase liber, aşa că, puţin şedeam lîngă brazda mormîntului lui Savin. Stăteam incomod, aproape cu spatele spre mormînt. Cînd vrusei să mă mişc, să-mi caut o poziţie mai comodă, mă trezii că ţipă la mine, brutal, aşa ca un animal lovit :

— Dar ai astîmpăr !

O privii lung şi serios, ea ca răspuns zîmbi. Trecură clipe de linişte, eu stăteam tot incomod şi ea era preocupată de închizătorul umbrelii pe care căuta să-l dreagă. Într-un tîrziu încercai să aduc vorba de Savin :

— Bietul Savin ! — şi fără voia mea vorbele fură însoţite de-un oftat.

— Ce să-i faci, dragă, aşa e viaţa, morţii cu morţii, vii cu vii !

Presimţeam demult că acest răspuns tip îl va da şi Aurora într-o zi, o bănuiam, căci, sincer spus, în timpul ultimei vizite la ea, mă surprinsesem şi pe mine că era să-l spun. Eu m-am stăpînit, dar din partea ei eram sigur că nu se va putea opri.

La început mă miram de enervarea Aurorei atît de deosebită de starea ei cînd mă primea acasă, dar apoi m-am convins că prezenţa mormîntului o indispunea. Am vrut să-i spun să plecăm, dar nu ştiu ce m-a oprit, şi aşa, în tăcere, fiecare cu gîndurile şi presimţirile lui aşteptam.

Se înserase aproape, umbre mari se înălţau din tufişuri, de după pomi şi din morminte. O înfiorare tresărea în aer. Şi-n clipa aceea, simţii cald lîngă mine şoldul Aurorei. Mă lipii şi mai mult de el, fără să vreau, aşa ca cineva care-şi caută adăpost. Aurora tăcea profund, o simţeam însă agitată fără să ştiu de ce, parcă suferea ca atunci cînd aştepţi o plăcere.

Cînd ne-am privit în ochi am tresărit amîndoi deodată, acelaşi gînd ne-a sfredelit creierul amîndurora. Se părea că din pămînt cresc în noi forţe oarbe, să sîntem în legătură cu o putere primitivă care-şi amînă inconştientă vieţile spre destinul lor. De undeva, parcă din aer, din pămînt, din necuprins, a poposit în amîndoi o puternică dorinţă de viaţă. O reîmprospătare venită de dincolo de noi îşi cerea trăirea.

Şi fără voie, aşa cum plesnesc munţii şi se desfac mările, am întîrziat pe trupul cald al Aurorei, acolo, pe marginea mormîntului lui Savin, pînă tîrziu, cînd umbrele nopţii au coborît perdelele lor de urît şi înfrigurare.

VIII.

Aşteptam vizita lui Savin aproape furios, mi-era necaz că întîrzie, că nu vine să-şi vadă fotografia. Nu mă mai surprindea prezenţa lui şi, atît de curios, nici nu mă impresiona faptul că el mai trăieşte sub o formă nouă. Iar teoria lui cu moartea sufletului îmi devenise indiferentă. În sine clocoteau pasiuni mult mai mari decît să am timp să cred în explicaţiile şi justificările lui. Pentru mine el era mort, evidenţa era fapt, vizitele lui, da, într-adevăr mi-erau prezente în memorie, dar atît de vag încît, ziua nu le mai puteam crede. Şi fiindcă în ultimul timp tot sufletul mi-era plin de Aurora, Savin rămînea tot mai în urmă.

★

Totuşi a revenit într-o noapte cu ploaie, cu nori, cu vînt şi cu teamă. A intrat în casă tot atît de agale, murdărindu-mi cu noroi parchetul şi covoarele. Ghetele cu talpă de carton se rupseseră, printre crăpături apăreau nişte ghemotoace curioase, care poate fuseseră degetele, hainele erau aproape sfîşiate, iar figura ajunsese îngrozitoare ; mîinile erau deja pleznite, încît printre fişiile de carne se zărea un gri al osului care sticlea în întuneric.

L-am primit cu furia care aştepta de atîta timp să se dezlănţuie :

— Ce mai cauţi aici, încă n-ai murit, nu ţi-a fost deajuns, mă enervezi cu prezenţa ta între noi — şi acel „noi" fu rostit de mine cu mîndrie. Cum crezi că mai poţi avea un rost printre noi cei vii, fugi, fugi repede de aici, nu vezi că eşti un hoit, puţi îngrozitor. Ai venit poate să-mi ceri socoteală ? N-am ce-ţi răspunde decît că-i dreptul nostru.

Ca şi cînd n-ar fi auzit ce-i spun, Savin se aşează în fotoliu, iar eu sculat în picioare mă mişcam agitat. Tăcerea lui avea în ea ceva cleios, ca noroiul ce mi-l adusese în casă.

— Şi nici nu te-ai şters pe picioare — continuai frumos — intri ca la tine acasă, fără să-ţi ceri măcar scuze.

Îmi venea să-l lovesc, să-l dau afară, să țip la el, să chem poliția, să aduc pe cineva în ajutor. Parcă în ciuda furiei mele continua să tacă.

— Și de ce taci, spune, ce vrei ? N-auzi ?

Afară ploaia picura monoton sunete minore și-n casă pe fereastra larg deschisă intra un aer proaspăt cu duh de pădure. Și încet, ca smuls, din Savin porni un glas :

— Sînt obosit, prietene, nu mai am mult, curînd nu voi mai putea veni. Mor mai repede decît credeam. Știu, eu sînt o piedică între voi, știu, prezența mea e prag, dar nu pot dispărea pînă nu-mi sfîrșesc rolul, eu trebuie să fiu între voi pînă la urmă. Acesta e destinul meu.

Încercai să răspund, dar teama care iarăși răsări în mine mă împiedică.

— Nu mă mir de schimbarea ta, e în firea lucrurilor, uitarea este pentru noi, morții, mai mult decît pentru voi, cei vii. Știu, aproape nu mai aveți timp pentru mine.

Îmi ceru apoi fotografia Aurorei, eu uitasem de ea. I-am întins-o cu ezitare. O mînă lungă se dezlipi din maldărul de haine, pămînt și hoit, o apucă de un colț și întorcîndu-se sub abajurul lămpii o privi lung, lung și tăcut. La lumină, fața lui Savin era de nedescris, și nu cred să mă fi înșelat, prin colțurile gurii mișunau viermi mici și leneși.

Nu mai știu cît s-a pierdut în contemplarea fotografiei, dar noaptea se adîncea tot mai mult și eu simțeam tot mai limpede că nu mai am să-i spun nimic. Acest Savin era atît de străin de celălalt, venea dintr-o lume curioasă, cu voințe și cu dorinți care nu se potriveau cu ale noastre și nu puteam înțelege de ce avea încăpățînarea de a fi pînă la urmă martorul propriei sale prăbușiri.

Deodată fotoliul roșu a scîrțîit, ceva vîscos s-a desfăcut ca dintr-un ghem, și-o umbră înaltă, mai mult un însemn negru, a prins să se deslușească în cameră. Căzut de oboseală pe canapea, fără gînduri, priveam țintă la mortul acela care întîrzia.

Savin a plecat fără să-mi spună o vorbă, fără să mă lase ca eu să-i spun vreuna. Tăcerea lui mă înfioră din nou și-o teamă necuprinsă puse stăpînire pe mine.

*

Aurora devenise pentru mine o pasiune, o nevoie tot mai mare îmi îndemna pașii în fiecare zi spre locuința ei. Mă primea uneori veselă și tandră, alte ori, arțăgoasă și ursuză, dar întotdeauna plină de-o neînțeleasă căldură senzuală, de-o îmbiere care mă făcea să uit

totul, timp, măsură și ordine. Devenisem un inconștient frămîntat de ispita crescîndă a Aurorei. Dragostea mea, dacă o pot numi astfel, era din acelea care te consumă, care te agită și-ți lasă în suflet întotdeauna senzația unui vîrtej. N-am cunoscut în acel timp nici o clipă de liniște, de armonie interioară, de aceea pe care o simți la o dragoste împărtășită. Savin de mult nu mai era o problemă și desigur pentru ea și mai puțin. Totul era uitat, căzut într-un trecut cețos din care nu deslușeam decît o vagă amintire. Iar nopțile acelea cu vizite obositoare aparțineau tot mai mult convingerii că nu fuseseră decît halucinații.

Trăiam o existență concretă, fără ecouri sufletești, fără presimțiri și fără intuiții. Totul se scurgea într-o frămîntare pătimașă, într-o dragoste plină de o tulburătoare neliniște.

Acasă la Aurora eram prea puțin timp singuri, fie că era copilul de față, fie servitoarea, așa că nu găseam decît rareori cîteva minute de liniște din aceea atît de necesară în astfel de împrejurări, în care să simți cum sufletele cresc într-unul singur peste trupurile frămîntate de patimă. Simțeam amîndoi nevoia unei contopiri sufletești, simțeam nevoia unei izolări în doi, spre a ne măsura acolo puterea îndemnurilor noastre și tăria sentimentului.

★

Într-o după amiază cu căldură apăsătoare, fusei la Aurora. O găsii plîngînd. Îmi povesti că visase pe Savin care o mustra pentru uitarea ei și mai ales o condamna pentru iubirea ei față de mine.

N-am încercat să-i explic, s-o fac să uite sau să nu dea crezare. Vedeam că-i inutil, eu știam limpede că Savin e mort de mult, că și acele vizite se sfîrșiseră. Trecuse atîta timp fără să vină și apoi ultima dată era într-un hal încît se presimțea imediata lui moarte definitivă, așa după cum susținea el. Așa că am lăsat-o cu visul ei. Într-un ceas, după discuții cu caracter stăpîn, visul devenise un vis comun, pe care-l uiți și de care ți-e chiar rușine că l-ai povestit cuiva.

I-am cerut atunci, ca-n seara aceea să vină la mine. Nu m-a refuzat, mai ales că și ea îmi spunea cît de mult dorește să fim singuri.

★

M-am grăbit spre casă. Am cumpărat flori și-am adus mîncare pentru o cină, am adus băuturi și fructele favorite ale Aurorei. Timp de două ceasuri am aranjat camera. Cînd am terminat era primitoare și veselă. Mă găseam atît de tînăr, atît de fericit și pentru prima dată

liniştit. Mi se părea că dacă Aurora vine la mine, se pecetluia un legămînt care pînă atunci fusese o improvizaţie.

După ora nouă a venit, veselă, graţioasă ; lăsase rochia de doliu şi era îmbrăcată într-o tinerească toaletă care o făcea şi mai frumoasă.

Seara a trecut plăcut, plină de tandreţe şi căldură, de voie bună, de îmbietoare plăcere şi mai ales de deplină înţelegere. Aurora era ca niciodată, tînără şi atrăgătoare, tandră şi înţelegătoare. N-avea nimic din silnicia de altădată, din ezitările de uneori sau din temerile ivite cînd şi cînd. Pot zice că-n seara aceea Aurora mi-a aparţinut complet.

IX.

Aurora intrase, după miezul nopţii, înaintea mea în aşternutul patului. Tocmai mă pregăteam s-o urmez, cînd auzii uşa antreului deschizîndu-se şi paşi grei, greoi de tot, venind spre uşa dormitorului : o mînă apăsă clanţa, iar uşa se deschise încet, precaut parcă, dar sigur. Eu eram năuc, eram într-o stare de nedescris, instinctiv mă îndreptai spre Aurora ; şi ea simţise că se petrece ceva neobişnuit, auzise zgomotul, tăcea încă ca-n clipele de mare dezorientare.

Dintr-un instinct comun de apărare ne îmbrăţişarăm, şi inima ne bătea la amîndoi cumplit. Mie mi-era teomă să gîndesc, să cred ceea ce ştiam sigur că este. Şi atunci din întunericul acela dinspre uşă, încet, mai mult un şoptit, plin de suferinţă, şi zbucium, Savin îngînă cuvintele :

— Am venit ultima oară, de-acum totul s-a sfîrşit, sufletul meu e mort, e mort aşa ca şi trupul care de-abia mă mai ţine. Destinul s-a împlinit.

Aurora într-o panică de nedescris, îmi şopti la ureche întrebarea :

— Cine este, cine a vorbit ?

Eu ca dintr-un vis am şoptit răspicat :

— Taci, e aici Savin !

Un ţipăt desnădăjduit, metalic, ca de ceva ce se rupe, sfîşie pieptul Aurorei. Într-un spasm scurt îmi căzu din braţe pe perină, iar Savin, întors cu spatele începu să plece. Maşinal mă sculai să-l urmez.

El mergea înaintea mea, îi vedeam silueta neagră şi înaltă, coborîi scările după el, îl urmai pe stradă, prin parc, pînă la marginea oraşului. Doream să-l ajung, simţeam nevoia să-i spun o vorbă, una singură, o împăcare, ceva ce tresălta curat în mine... dar el era tot

mai înainte şi-n gît vorbele îmi întîrziau tot mai mult. În goana mea după Savin insista o impresie : un ireparabil ce s-a deslănţuit. Provizoratul de pînă atunci, chiar vizitele şi raporturile mele cu Aurora prindeau, ca într-un film rapid, forme concrete şi clare. Fugeam parcă spre a înlătura acest definitiv, acest ireversibil.

*

Ajuns la cimitir, Savin, puţin grăbit, intră pe poarta larg deschisă. Cînd am ajuns şi eu în acel loc şi cînd am vrut să trec pragul cimitirului, o putere străină şi necunoscută mă opri. Ţintuit acolo, mă zbătui, încercai, forţai, era zadarnic, se părea că-n negura nopţii străjuieşte un hotar între două lumi. Iar Savin se îndepărta tot mai mult, tot mai mult.

SEMN RĂU

(1943)

SEMN RĂU

În satul lui Ivan Muchin ploua de-o săptămînă încheiată. Începuse să pice într-o seară. Un vînt furios se iscase de peste Nistru şi muşca usturător în aer. Stropi mari şi reci săgetară văzduhul. Apoi se potoli şi-o ploaie liniştită se întinse peste toată zarea. De atunci nu s-a schimbat nimic. Negurile plutesc tot jos, iar ziua de-abia se deosebeşte de noapte.

În drumul satului noroaiele nici nu se mai văd de apă. Se pare cîteodată că-i un rîu. Un rîu cu apă stătută şi cleioasă. Ori casă, ori pom, în beznă arată tot a mogîldeaţă ; iar satul se înşiră cu umbrele lui, ca un drum străjuit de năluci.

La începutul ploilor oamenii încearcă să-şi mai vadă de treburi ; unii plecară după lemne, alţii cărară bălegarul. Dar se-napoiară devreme, uzi pînă la piele şi fără să fi istovit ceva. Mai încercară şi-n altă zi, dar mai puţini. Şi cînd văzură că nu răzbesc, se potoliră. Aprinseră foc mare în cuptoare, iar la gura lor sau după ele, pe-ntuneric, moţăiau pufăindu-şi pipele.

Cam în această vreme nevasta lui Ivan Muchin căzu la pat. Trebuia să nască. În fiecare zi se căsnea cîteva ceasuri, gemînd sfîşietor, ca o vită înjunghiată. Către seară se liniştea. Dimineaţa o lua din nou. Şi aşa trecu o săptămînă fără s-arate vreun semn a mai bine. Lîngă patul ei, pe-o laviţă, dormea Katia, moaşa ciolănoasă a satului. Ivan, cînd văzu că nu isprăveşte repede, a tocmit-o aşa, pînă s-o termina născutul.

Ivan Muchin nu mai răbda să stea în casă. Se tot învîrtea a om cu treabă. Cîteodată, cînd gemetele erau mai aprige, în fundul sufletului încolţea bucuria : „De-o veni mai repede pe lume, şi... de-o fi, să fie băiat". Dar cînd văzu că merge greu i se făcu milă şi ieşi din odaie. I se părea că are el vreo vină şi se mulţumea să stea ascuns. Îşi pusese pe prispă o mînă de paie şi-nvelit într-un cojoc vechi, stătea ceasuri întregi cu ochii căscaţi în benza ploii. Cînd începeau gemetele îi venea şi lui să se zvîrcolească. Atunci parcă se mai liniştea şi prindea curaj.

Într-o după masă, tocmai cînd negurile creşteau tot mai dese, gemetele se porniră din nou. Ivan nici nu le băga în seamă. Îşi su-

gea pipa stinsă şi asculta cum ţipă o cucuvaie pe casă. Începuse să-l necăjească. De cînd cu ploile, de cum se-ntuneca, în fiecare zi, îşi făcuse năravul să-i ţipe pe casă. O dată dăduse cu pietre după ea, dar parcă era înţepenită acolo. Ivan mai ascultă ce-ascultă şi-şi ronţăi tot mai a furie coada pipei. Şi nu mai putut răbda. Se sculă trîntindu-şi şuba, intră în cămară, îşi luă puşca jos din cui, căută pe-ntuneric într-o cutie un cartuş, îl băgă pe ţeavă şi ieşi în curte. Se dădu în spre gard pînă văzu tot acoperişul. Cucuvaia ţipa de spinteca văzduhul. O clipă i se păru că aude scîncet de copil. Puse puşca la ochi şi... bang ! O bufniţă mai mult seacă umplu ograda. Pe acoperiş se auzi un zgomot de ceva ce se izbeşte. Ivan se duse într-acolo : sub streaşină, într-o băltoacă urîtă şi neagră îşi mai bătea o aripă cucuvaia. O lovi cu patul puştii pînă se potoli. Apoi o luă de-o gheară şi-o ridică. Cu aripile desfăcute, era mare cît un vultur. Se miră şi Ivan. La început nu ştiu ce să facă cu ea. O luă apoi spre fundul curţii, păşind orbeşte prin noroaie, pînă ajunse la gardul dinspre zăvoaie. Şi, ducînd mîna cu cucuvaia cît putu mai îndărăt, o zvîrli peste gard cu atîta furie, de ţiui aerul :

„Na ! Mînca-ţi-ar dracu' oasele !" mormăi Ivan, alături de pipa pe care tot o mai strîngea între dinţi.

Întors pe prispă, îşi şterse c-o cîrpă puşca de apă, o frecă pînă i se uscă şi lemnul, şi-o aşeză apoi la loc în cuiul ei în cămară. Cînd ieşi afară şi-aduse aminte că nu-şi curăţase cizmele. Se aplecă să şi le descalţe, cînd urechea-i prinse, amestecat cu ropotul ploii, un plîns ca de copil. Odată tresări şi se-nţepeni în picioare. Îl duru că-şi uitase de nevastă-sa. Nu vru să-şi creadă urechilor şi de aceea rămase nemişcat. Cînd îl ajunse însă al doilea val de plîns, se repezi ca nebun în uşă, o deschise, larg şi strigă cît îl ţinu gura :

„Ce-i ?"

Făcînd semne desperate să închidă uşa, Katia zîmbindu-i ştirb, îi arată pe-o cîrpă roşie de sînge, un ghem care se mişca şi scîncea. Ivan nu se dumiri bine. Se apropie cu sfială şi văzînd că-i băiat, scăpă pipa din gură. Şi rămase aşa. Îi veni nu ştiu cum că nu se bucură. Întoarse capul spre pat şi-şi zări nevasta cu-o faţă trasă, cu ochii în fundul capului, tremurînd încă, scofîlcită toată în aşternutul care duhnea a murdărie şi năduşeală. Se aşeză pe marginea patului. Cît stătu acolo nu-şi dădu seama, dar într-un tîrziu, cînd copilul amuţise şi cînd Katia sforăia pe laviţă, Ivan se sculă în vîrful picioarelor, închise uşa cu grijă şi se trînti pe paiele lui de pe prispă. Pînă-l prinse somnul trecu mult timp, şi-n ploaia care cădea fără grabă, i se tot părea că aude ţipăt de cucuvaie amestecat cu scîncet de copil.

★

Trecuseră aproape trei ani. Ivan Muchin își creștea băiatul cu trudă și cu mîndrie. Nu-i păsa de nimeni și de nimic. Tolea al lui era totul. Îi pîndea fiece pas și fiecare gîngurit îl ținea minte. Nici nu se uita că nevastă-sa, roasă de oftică, se tot împuțina din picioare. Ochii lui erau la obrăjorii lui Tolea care se împlineau rumeni și rotunjori. Și așa, zi de zi, viața lui nu era decît teamă și bucurie : să nu-i pățească ceva Tolea și să-i crească mare și zdravăn cît el.

În primăvară, în timpul roiului, Ivan avea stupi mulți și ținea la ei, mai ales cînd copilului îi plăcea mierea. Într-o dimineață un vecin îl strigă că-i fuge un roi. Ivan sări ca ars, luă scara și un băț și se urcă cu un coș în mînă. Treaba merse ușor și era mulțumit mai ales că-n ajun pierduse două roiuri. Cum se ducea cu roiul spre stupi, zări pe Tolea alergînd în curte. Se mira că fuge așa tare și încă drept spre gard. Cînd îl văzu că se izbește de scînduri, svîrli roiul și sări la el. Se lovise urît la frunte și țipa cît îl ținea gura. Ivan încercă să-l îmbuneze, îl mîngîie și-l șterse pe lovitură c-o cîrpă udă. Cît ținu plînsul copilului Ivan era turbat. Nu vedea și nu auzea. De aceea nici nu dădu seamă la vecin care auzind țipetele venise să vadă ce-i. După ce se liniști copilul, Ivan ridică capul.

„Da' ce-i ?"

„Ce să fie, uite s-a lovit ca prostu-n gard".

„Da' cum ?"

„Ca năuc s-a repezit în el !" și după ce stătu puțin, „o fi vrut să iasă pe poartă și a nimerit alături !"

„Ei poartă, da ce, el nu vede ?"

Ivan primi întrebarea ca pe-o arsură. Cu vederea lui Tolea era o poveste. De aceea Ivan rămase pe gînduri și se-ntristă. Pe față îi apărură urme înăsprite în grabă și privirea-i căuta numai în jos. Vecinul care și el știuse ceva de întrebase cu înțelesuri, îl răscoli.

„Are ceva la ochi ?"

Ivan tăcea năuc. C-o mînă se proptise de gard și alta îi atîrna ca moartă. Dar simți că nici nu mai poate tăcea. Își făcu curaj și începu :

„Nu știu ce-o avea, dar cînd soarele sticlește prea tare, nu vede bine... și, cum se-nserează, numai atunci zburdă prin curte !"

Vecinul se miră. Îi era și lui milă, căci ținea la Ivan ca la un vecin de inimă și săritor la nevoie.

„Lasă, Ivane, că-o trece... poate ți se pare și ție !"

„Nu, nu..." îngînă Ivan și vorbele lui porneau ca dintr-o înțelegere sigură și adîncă a lucrurilor.

Vorbele vecinului îi făcură bine. Și atunci se deschise și el. Simți nevoia să-și împărtășească temerile și să-și spună cuiva necazurile. Se așeză pe-o bancă în curte și-l pofti pe vecin.

Și începu liniștit și sigur ca la spovedanie :

„Mai am și alt necaz cu el... Nu vorbește încă. Uite, îi de trei ani aproape și nu știe să scoată nici tată".

Vecinul rămase pe gînduri.

„Și toată ziua ar dormi, iar noaptea îi e tot de joacă !"

„Hm, poate că de aia nu știe încă vorbi că ziua cînd vorbesc oamenii, el doarme".

„Nu știu ce-o fi, dar de cînd îl am, mie ziua nu mi-e zi și noaptea nu mi-e noapte".

Ochii vecinului îl priveau pe Ivan cercetător. Nu-i venea să creadă, dar prea îl vedea îmbătrînit și alb ca să se mai îndoiască.

„Și mă-sa ce face ? Nu-l ajută ?"

„Ea tușește și scuipă sînge, are fierbințeli și vrea pace".

Despre asta știa vecinul, cum știa tot satul. Întrebase doar așa, să vadă ce mai zice și Ivan.

Copilul se așezase la umbra gardului și învîrtea în mînă o roțiță de fier. Avea figura pierdută. Cîinele din curte se apropie de el și-ncepu să se joace. Copilul rîdea și se apăra cu mîinile. Dar le punea unde nu era animalul.

„Uite la el cum nu vede !" mîrîi cu furie Ivan și se sculă în picioare. Îl apucă pe copil de cămașă și ducîndu-l ca pe sac, îl aruncă în casă, în mijlocul odăii.

„N-a, dormi și ți-oi aduce la noapte cîinele la joacă !"

Cînd Ivan ieși în curte vecinul plecase. Îi căzu bine. Un zumzet de albine îi aminti de stupi. Se uită într-acolo, dar parcă nu văzu nimic. Și, cu zumzetul de albine în urechi, Ivan încerca zadarnic să vadă cît era de frumoasă ziua aceea de mai.

★

Cu cît se uita în urmă, Ivan Muchin găsea anii tot mai grei. Nu mai avea nici avînt, nici spor. Îl doborîse înainte de vreme viața. Se așternuse în sufletul lui o ceață prin care nu mai vedea înainte. Îndărăt însă, lucrurile îi apăreau tot mai limpezi și tot mai triste. Și nu-și vedea răul decît în copil. În Tolea pe care-l iubea cu egoism de animal, dar și cu mare rușine. Îi crescuse în cei zece ani ai lui aproape pînă la umăr, dar rămăsese tot năuc și tot fără de grai.

De la moartea nevestei trecuseră cu greu doi ani. Se obișnuise și cu ea, bolnavă în pat. Atunci cînd văzuse că puterile o părăsesc de tot și cînd își închipuise el că va muri curînd, gîndul c-o va pierde îl ardea cumplit. Și a zăcut mai bine de trei ani. În ultima vreme ajunsese doar o mînă de rămășițe care horcăiau și oftau. Se împuținase de nu se vedea că-n pat e cineva. De aceea, în dimineața în care a vărsat sînge, de-a umplut patul și odaia, Ivan s-a mirat întîi și apoi s-a speriat. Unde mai stătea sîngele acela în trupul de culoarea cizmei, numai piele și oase colțuroase. S-a apucat cu răbdare să spele casa de sînge. A adus o găleată cu apă și o mătură de nuiele. Terminînd cu podeaua nu știa ce să facă cu sîngele din pat care se uscase. Și atunci, fără grabă, s-a apucat să scoată, întîi pătura, pe urmă așternutul. Se tot împiedica de nevastă-sa. Ea îl urmărea mută cu ochii mari și mirați. Cînd Ivan i-a întîlnit privirea, a spus doar atît :

„Tu Mărie, tu !" și a luat-o în brațe ca pe-o jucărie și-a pus-o pe laviță.

În patul curat a așezat-o la loc. I-a netezit părul cu podul palmei și i-a pus sub cap încă o perină. Maria a început să sufle mai tare. Odată s-a opintit, a încercat să se ridice într-un cot, a rotit privirea în odaie și apoi s-a lăsat la loc. Asta i-a fost toată moartea. A rămas cu ochii țintă în colțul odăii. Pe buza de jos îi apăruse o spumă roșie, care încet s-a prelins pe bărbie. Și Ivan se uita la ea fără să-nțeleagă. Încă nu văzuse murind un om și nu știa ce este aceea. Într-un tîrziu s-a așezat pe laviță. Parcă-i era prea tare. Apoi s-a proptit cu amîndouă mîinile în ea. Pe urmă le-a pus pe genunchi. Nu prea știa ce să facă cu mîinile. Cu una, mai spre prînz numai, și-a scos căciula și și-a pus-o alături, cu cealaltă stătea tot țeapăn. Nu s-a trezit decît la vederea roiului de muște ce se strînsese pe gura moartei.

Cînd a ieșit pe prispă se-ntuneca. Era spre toamnă și ziua se scurtase. Ivan se uită prin curte, părea că vrea să găsească pe cineva. Auzind că bocăne la ușa podului întoarse capul. Tolea cobora din pod. Acolo se furișa de cîte ori era ziua lumină prea mare. Ivan îl aștepta, apoi se priviră în ochi. Ai lui Ivan erau triști și înfrigurați, ai lui Tolea străvezii ca de vis.

„Tolea, a murit mamă-ta !" rupse Ivan vorbele cu greu.

Tolea auzi ceva, dar nu înțelese. Îl privea pe tatăl său în ochi de-aproape de tot. Atunci Ivan îl luă de mînă și-l duse în odaie. În fața patului se opriră. Se țineau încă de mînă, cînd Ivan îi arătă fața moartei. Tolea nu se dezmetici și nu înțelese.

Cît timp a stat moarta în casă şi s-a perindat tot satul s-o vadă, Tolea stătea pe laviţă, ca de lemn. Îl îmbrăcase tatăl său în haine curate şi-l făcuse să-nţeleagă că trebuie să stea nemişcat, acolo. Şi a stat de se mira satul. În lipsa lui Ivan, lumea şoptea şi-l arăta pe copil. Unii nu-l văzuseră încă. Vestea se dusese despre el, dar în fel şi chipuri. Şi toţi dădeau din cap şi nu pricepeau cum un băiat aşa de rumen şi de frumos, poate fi atît de prăpădit, să nu vadă şi să nu vorbească.

La înmormîntare ploua, mărunt şi des. Era frig şi noroi. Şi cu toată vremea rea lumea a venit grămadă. Le era milă tuturor de bietul Ivan. Şi cei ce nu ştiau încă tot despre nenorocirea lui cu copilul, aflaseră acuma. De aceea mila le era mai adîncă şi mai cinstită. Le-o vedeai în vorbe şi-n mers. Parcă toţi voiau să-l atingă, să-l mîngîie.

La „Veşnica pomenire", Ivan se lăsă în genunchi, Tolea rămase stingher în picioare. Cineva din spate îl împinse. Căzu şi el alături de tatlă său, cu mîinile înfipte în noroiul cleios. Apoi, ridică privirea împrejur. Se părea că vede şi înţelege ceva de izbucni în plîns. Se legăna glasul lui Tolea într-un ţipăt neîntrerupt, ascuţit şi puternic, de toţi se speriară. Ivan, care nu-l auzise de mult plîngînd, întoarse şi el capul şi se uită buimac.

Şi glasul popii, al lui Tolea, al bocitoarelor, şi al ploii se topiră într-unul singur, care părea coborît dintr-o lume în care nenorocirea se plimbă în voie.

De atunci viaţa lui Ivan Muchin îi era mai sfîşietoare. Nici nu-i venea să se-ntoarcă acasă. Tot îi părea pustiu, şi casa şi sufletul. Tolea sta toată ziua ascuns, iar noaptea se scula ca o nălucă şi hoinărea prin sat. Îl goneau cîinii fugărindu-l pe cîmp. Rătăcea aşa în neştire pînă către ziuă. Şi atunci se furişa în casă, ca un hoţ, pe tăcute, drept în pod. Ivan nici nu-l mai căuta. Îi ştia viaţa şi rostul. Pe-o scîndură în prispă îi punea în fiecare zi o bucată de mămăligă şi-o fiertură. Copilul o găsea acolo şi-o mînca. Uneori era înjumătăţită. Se înfrunta din ea şi cîinele.

Dar lui Ivan nu-i mai păsa acum. Îşi vedea ca un dobitoc de muncă şi seara, cînd îşi trîntea ciolanele ostenite pe laviţă, ofta şi se chinuia pînă către miezul nopţii. Atunci adormea şi începea alt zbucium. Visa fel şi chipuri de arătări. Cîteodată frumoase de plîngea dimineaţa cînd se trezea, alteori dureroase, dar se bucura cînd vedea că viaţa tot i-a mai păstrat cel puţin mintea întreagă.

Fără nevastă îi era şi mai greu. Cît timp o ştia în pat bolnavă şi pe copil în pod, dormind, îşi închipuia că poate nu-i toată vina a lui, că Tolea este aşa cum îl vede. Îşi credea păcatul împărţit pe

din două cu Maria. Singur însă, i se părea că toată greutatea îl apasă numai pe el. Și de această greutate nu se poate scutura în nici un fel.

Acum nu mai avea nici o împăcare. Toate se împuținaseră în jurul lui, de se mira că nu înnebunește într-o zi.

Într-un timp îi veni gîndul să-și ducă copilul la oraș, să-l arate doctorilor la spital. A strîns bani, a mai vîndut pămînt și l-a dus. L-au ținut acolo cîteva luni. Ivan trimitea doar bani prin poștă și aștepta. De cîte ori primea plicul de la spital, un plic mare, galben, prin care i se cereau banii pentru încă o lună, nădejdea creștea mai tinerește în el. Credea că bolii lui Tolea îi trebuie timp, și că ei, cei de la oraș, nu se poate să nu-l vindece, ei știu doar tot. Pînă cînd, către un sfîrșit de lună cînd aștepta plicul să-i ceară iarăși bani, a primit o telegramă. N-a înțeles mult din ea. Dar simțea că s-a sfîrșit cu nădejdea asta. Oamenii l-au lămurit. I se făcea cunoscut că boala copilului e de nevindecat și că trebuie să-l ia în grabă. Ivan tot nu s-a grăbit. Ba că-i o roată la căruță de dres, ba că-i un cal șchiop. Nu știa nici el de ce face asta. Dar ar fi vrut ca-n acest timp să se-ntîmple ceva cu el, să nu mai aibă putere pentru nimic. Sîmbătă tot a plecat. În fața spitalului s-a oprit. Nici nu a coborît din căruță, nici n-a întrebat pe nimeni. Și a stat așa, pînă cînd portarul spitalului l-a recunoscut. A vorbit și cu doctorii, i-au sporovăit o limbă repede și încîlcită, din care nu s-a ales cu nimic. I-au mai cerut bani și i-au dat niște sticluțe verzi. „Să-i fie somnul mai adînc".

„Da doarme toată ziua în pod, ce-i mai trebuie ?"

Doctorii nu i-au mai răspuns. L-au dus și i-au arătat copilul. Stătea într-o odaie cu geamuri vineți. Cînd l-a văzut, Ivan n-a clintit. Parcă se schimbase. Era mai frumos și mai bălai. L-a podidit plînsul. Copilul nici n-a tresărit. Se arăta ca și cînd n-ar ști cine venise după el.

În căruță, cot la cot, Ivan cu copilul parcă mergeau la cimitir. Caii nu grăbeau, o lăsaseră la pas. Nici Ivan nu-i zorea. La ce bun ? Acum știa tot și pentru totdeauna. I se spusese doar lămurit. Doctorașul acela tînăr care l-a adus pînă la căruță i-a amintit răspicat :

„Bade, de-acuma numai Dumnezeu poate, noi oamenii am terminat !"

Și Ivan Muchin, de-o vreme, știa bine ce poate și Dumnezeu.

★

Trecuse încă o iarnă. Primăvara era mai veselă și mai gureșă. Zvonuri de pe cîmp și din cuiburile de sub streașină dădeau semne de an bun. Iar ploilor potolite la vreme le urmă un soare fierbinte

și dătător de viață. Numai lui Ivan Muchin nu-i mai surîdea nimic. Iarna trecută fusese mai tot timpul bolnav. Sus pe cuptor pe întuneric cu Tolea, zăcînd cu răbdare ca un martir, avea uneori părerea că-i într-o călătorie mare. I se părea că umblă-n lumi străine de pămînt, că plutesc prin nori sau că sînt în praful de pe cîmp. Și la acest gînd se simțea cel mai bine. El cu Tolea să fie odată sub pămînt.

Primăvara îl găsi slăbit și alb. Vecinii nu-l mai cunoscură aproape. Iarna la lumina opaițului ce puteau vedea ? Dar prima zi sub soare fu zdrobitoare și pentru ei și pentru Ivan. Curînd prinse puteri, se înzdrăveni, ca și cum mirosul jilav al pămîntului i-ar fi dat un suflu nou. Capul și-l ducea însă tot plecat, ca cineva care nu mai are ce căuta de la buza pămîntului în sus.

Într-o noapte frumoasă și caldă, luminată doar de stele, Ivan n-avea somn. Nici nu-și scoase cizmele. Sta în odaie pe întuneric și-și muncea gîndul cu durerea lui cea mare. Tolea lipsea de acasă, era dus zănatec peste cîmpii. Cum s-a întunecat a și plecat. L-a zărit o clipă doar, cînd a ieșit pe poartă.

Să fi fost trecut de miezul nopții cînd Ivan auzi pașii lui Tolea pe prispă. Bocănea ca de obicei, năuc și cu picioarele svîrlite-n lături. Îl auzi depărtîndu-se de casă. Și, ca mînat de-un îndemn puternic, se sculă hotărît să-l urmărească. Cînd fu în curte, Tolea tocmai ieșea pe poarta dindărăt. Ivan ieși repede după el și-l urmă de departe, așa ca să-l zărească numai. Tolea trecu șanțul și-o luă pe marginea arăturii. Mergea drept și fără grabă. Dar avea un alt mers, cum nu i-l cunoștea Ivan. Pășea sigur și bărbătește, își mișca mîinile sprinten și dîrz.

Noaptea era atît de liniștită, încît se auzea foșnetul pașilor în iarbă : ai lui Tolea mai puternici, ai lui Ivan mai temători. Cînd se termină arătura Tolea se îndreptă spre pădure. Drumul scurt trecea prin pășunea bisericii. Ivan era tot mai înciudat. I se părea că acest drum îi va aduce o mare lămurire. Că va afla și el ceva din viața aceea ciudată de noapte a lui Tolea. Intrînd în pădure Ivan grăbi pașii. I se făcu frică. O clipă nu-l mai zări pe Tolea și i se păru că din fiecare umbră îl vor atinge făpturi de spaimă și de întuneric. Copilul apăru în mijlocul unui luminiș. Stătea singur ca într-o biserică. Ivan, ascuns după un copac, privea înfricoșat, atît părea de măreț copilul lui în mijlocul acelui luminiș.

Și plecară mai departe. Pașii lui Tolea se duceau prin locuri pe care nu le mai văzuse. I se părea un vis tot drumul acesta. Și ce-i era nelămurit era că Tolea mergea ca într-un loc în care toate-i

sînt prietene. I se părea, în spaima lui, că-n fața lui Tolea tufișurile se trag înapoi, ierburile se culcă, iar crengile pomilor se ridică. Cînd ieșiră din pădure, Ivan recunoscu locul, era cealaltă margine a satului, cea dinspre Nistru. Îl și vedea în depărtare lucind ca și oțelul în noapte. Tolea mergea tot înainte și cu aceeași siguranță. Deodată se opri. O luă spre stînga ca și cînd ar fi văzut ceva în partea cealaltă. Ivan se uită într-acolo și nu văzu nimic. Tolea iarăși se opri. De data aceasta se întoarse și Ivan încremenit. Cînd îl zări, Tolea veni de-a dreptul spre el. Și, aproape unul de altul, se priviră în ochi ca și atunci cînd murise Maria. Dar ochii liu Tolea aveau ceva straniu în ei, ceva nemaivăzut, ceva neomenesc. Ivan se sperie atît de tare, că dădu un țipăt. Dar Tolea întinse blînd o mînă și-o luă pe-a tatălui său strîns în ea. Apoi, așa mînă-n mînă, Tolea o luă spre casă cu Ivan. Și-n mersul lor, atît de sigur și împerecheat, nimeni n-ar fi putut bănui toată durerea ce-i sfredelea pe amîndoi.

★

Vara a trecut mai ușor pentru Ivan Muchin. Din noaptea aceea de cînd Tolea l-a luat de mînă și i-a dat primul semn de înțelegere, era fericit. Iarăși se agăță cu nădejde de gîndul unei vindecări. Și-n bucuria lui a mai încercat să se țină după el. Voia să facă cumva să se repete acea fericită întîmplare. Dar n-a izbutit. Fie că se rătăcea de Tolea, fie că, văzîndu-l, copilul fugea și se ascundea. Și de teamă că fericirea din acea noapte să nu i se pară acuma și ea prin neizbînzi, o nălucire, a părăsit gîndul de a-l mai urmări.

Toamna venise iarăși cu ploi, cu ploi mari, neguri dese și vînt aprig de peste Nistru. Iarăși oamenii trebuiră să se-nchidă în case, să se culce pe cuptoare și să-și fumeze pipele în răbdare. Ivan Muchin făcu la fel. Și-n tăcerea aceea a nopților cu ploaie, i se părea că timpul fuge vijelios de repede, și că el e bătrîn și puțin mai are pînă trece pragul lumii, dincolo, unde credea el că-i liniște. Dar din toropeala unei tăceri de acestea îl trezi un țipăt de cucuvaie. Țipa prelung și trist, prelung de se părea că vine de cine știe unde. Ivan tresări și așteptă. Dar nu era nălucire, cucuvaia țipa într-adevăr. Și nu era departe, era chiar pe casa lui, sus pe coș. Deodată îl cuprinse o spaimă oarbă, o neliniște. Își aduse aminte de noaptea aceea cînd Maria a născut pe Tolea și cînd el a împușcat cucuvaia de pe casă.

Ivan sări de pe cuptor, se îmbrăcă în grabă și ieși pe prispă. De acolo țipătul cucuvăii creștea în noapte și mai înfiorător. I se părea că nenumărate ecouri îl învăluiesc. Buimac, fără să gîndească la nimic, intră în pripă în cămară, își luă pușca și și-o încărcă. Și,

la fel ca-n noaptea cealaltă cu ploaie, trecu în curte, pînă la gard, așa ca să vadă bine de tot acoperișul. Da, tocmai de pe coșul casei țipa cucuvaia și acum. Dar Ivan nu aștepta, ca și cînd îl mînau puteri de dincolo de el, puse pușca la ochi și trase. O bufnitură umplu aerul. Dar în aceeași clipă fu acoperită de un țipăt deznădăjduit. Și-un corp greu se auzi rostogolindu-se pe acoperiș.

Zbătîndu-se, c-o mînă ridicată de la cot în sus, în balta de sub streașină, murea împușcat Tolea.

WILHELM TEMERARUL DUCE DE BRABANT

Dintre ducatele Brabantului numai al lui Wilhelm Temerarul nu putea ține pas cu vremea. Toate celelalte înfloreau. Fiecare își desfășura pe crenelurile foișorului ducal, în fiecare an, cîte un nou stindard, semnul unei alte cuceriri sau biruințe. Doar al lui Wilhelm Temerarul tînjea. Nici nu pierdea din ce avea, dar nici nu sporea. Erau zadarnice trudele și în deșert zbuciumările.

Gînduri de alte cuceriri nici nu mai avea. Era cel mai întins ducat, cel mai bogat și cel mai dîrz. Vitejia lui Wilhelm era vestită, mai ales în urma ultimelor lupte avute în țara Maasului. În timpul acestor aprige frămîntări, care ținură peste doi ani, Wilhelm cucerise toată provincia vecină dinspre miazănoapte și-o supusese blîndă și pașnică la rînd cu celelalte. Întors victorios, avea să poarte pentru restul vieții o rană la genunchiul drept care-l făcea șchiop și gloria de temerar, ce avea s-o înscrie ca titlu de noblețe numele său, în cartea de aur a biruințelor brabante.

Cetatea ducală se înghesuia, la prima privire prea strîmtă, pe culmile de la miazănoapte de Breda, pe dealurile sterpe care coborau lin spre golfurile mereu încețoșate ale mării. Era legată însă, spre inima țării cu ducatele vecine, prin drumuri pietruite, pînă dedeparte, chiar pînă spre țările neastîmpăraților principi germani.

Lui Wilhelm Temerarul nu-i era greu să-și stăpînească ducatul ; nu era un om slab și nici sentimental. De un curaj și o loialitate cu care intra în istorie, nu se temea de nimeni, după cum nu se temuse de nici o oaste dușmană, înfrîntă pe rînd, fie în mlaștinile Sliedrechtului, fie la Mook sau chiar în celebra lui luptă de la Tolen. Altă durere îl rodea și alta era piedica prosperității sale.

De vreo doi ani se încuibaseră în cetate, veniți de undeva sau născuți acolo, niște șobolani mari și roșii, sprinteni și foarte sîngeroși. La început nimeni nu-i luă în seamă. Care cetate n-avea șobolani ! Dar încetul cu încetul se înmulțiră tot mai mult, încît îi puteai întîlni ziua pe stradă, noaptea în pat, și-n biserică chiar, plimbîndu-se nestînjeniți pe crucifixul înalt și drept. Lumea îi privea cu răbdare, dar cînd se împiedică de ei peste tot, începu să cîrtească. Și nu aceasta era vina cea mare ce li se aducea, că se plim-

bau peste tot, dar mîncau alimentele, subminau prin canaluri întortochiate grînarele, umpleau turnurile în care se păstra slănina, rodeau burdufurile cu brînză și nu rareori îi găseai în cazanele cu supă sau la hîrdaiele cu lapte.

Wilhelm Temerarul primea tot mai multe plîngeri. La început le lua în rîs :

„Cum, tu van Looken, fiu de cavaler, erou de la Münsterland, să te temi de niște șobolani ?" îi spunea într-o zi Ducele în batjocură primarului cetății, venit să i se plîngă.

Și discuția urmă pe același ton pînă în clipa în care, pe unul din picioarele pologului de la patul pe care se odihnea Ducele, începu să coboare în spirale iuți un șobolan roșu-gălbui, cu ochii verzi și cu o uitătură de te treceau fiorii. Primarul se făcu pămîntiu la față, iar Ducele rîzînd își trase pumnalul din teacă și cît ai clipi îl înfipse în spinarea șobolanului. Animalul înțepenit ca-ntr-un proțap guița sinistru. Rîsul Ducelui creștea însă tot mai vesel și se împletea cu guițatul șobolanului într-o simfonie de stridențe, spre spaima tot mai mare a primarului.

„Iată, primare van Looken, dacă fiecare cetățean ar face treaba asta de cîteva ori pe zi, într-o lună am stîrpi această hoardă nepoftită !"

A doua zi ordinul fu dat. Fiecare cetățean era dator să omoare în fiecare zi cel puțin cinci șobolani. Se alese pe fiecare stradă cîte un om încredințat cu numărarea victimelor. Cine vîna mai puțin, plătea amendă.

Prima săptămînă recolta fu impresionantă, în fiecare colț de stradă, seara, erau arși pe rug mii de șobolani. Se păru că-n acea primă lună se împuținaseră. Lumea se bucura, iar Wilhelm Temerarul își recîștigă încrederea în el.

Bucuria nu ținu însă mult. Curînd, peste cîteva săptămîni, doar, cetatea, mișună iarăși de șobolani. Și, parcă, cu o furie mai mare, stricau și infectau totul pe unde se furișau. Nu cunoșteau nici un fel de piedică, nici o sfială și nici o ezitare. Goneau în grupuri cu o iuțeală de nu vedeai decît șiruri roșii, iar nopțile, liniștea cetății era sgîriată cu nenumărate ronțăituri care păreau nesfîrșite ferăstraie ce tăiau din temelii pămîntul. Oamenii intrară în panică. Groaza le-o vedeai pe față, în gesturi și-n vorbe. Iar femeile, cărora nu rare ori li se cățărau pe picioare șobolanii, umblau de spaimă cu fustele legate în jos de genunchi, încît cetatea părea un grotesc amestec de femei orientale cu bărbați din miazănoapte.

Comerțul stînjenit sărăcea pe negustori. Brînzeturile lui Wilhelm Temerarul erau ocolite. Negustorii străini, care nu știau prea adînc durerea acestora, îi batjocoreau și-i necăjeau :

„Nu mîncăm noi cașcavalul amestecat cu mustăți de șobolan !"

Culmea fu ajunsă însă într-o seară cu ceață și ploaie, cînd o femeie înnebunită de spaimă și durere, alerga pe străzi spre locuința Ducelui, purtînd pe palmele întinse resturile încă sîngerînde ale copilului mîncat de viu de către șobolani.

Chiar a doua zi Ducele strînse un sfat. Pericolul tot mai mare înspăimînta și pe cei mai liniștiți și chiar pe Wilhelm Temerarul. Sfatul fu însă agitat. Ținut sub panică, fiecare avînd în ochi resturile copilului mîncat de șobolani, fiecare privind mereu într-o parte și alta, parcă spre a se ptuea din vreme feri de șobolani, nu duse la un rezultat prea bun. Se făcură fel și chipuri de propuneri, care mai de care mai plină de inedit și mai îndrăzneață. Nici una nu era însă de îndeplinit. Destul că, spre seară, cînd se-ncheie sfatul, fiecare plecînd spre casă, ducea cu sine o nedumerire tot mai mare și-n suflet o teamă ce se îngroșa odată cu bezna nopții.

Încercară totuși, toți cetățenii, cu otrăvuri, puse în carne, în grîu, cu fum și cu altele. Mureau șobolanii și astfel, dar numărul lor creștea zi de zi.

Într-una din aceste zile de panică și teroare, un Consilier, înspăimîntat că și-n pălărie găsise un șobolan, propuse Ducelui, să părăsească cu toții cetatea și apoi să-i dea foc.

Wilhelm Temerarul îl privi lung și trist :

„Cum crezi tu, Înalt Consilier Ducal, că eu, Wilhelm Temerarul, Duce de Brabant, voi capitula în fața acestui dușman ? M-ai văzut pe mine vreodată ezitînd ? M-ai văzut înfrînt ?". Și după o pauză în timpul căreia asculta atent un ronțăit de șobolan : „Voi porni război împotriva acestor lighioane... și vom vedea cine-i mai tare !"

Și-ntr-adevăr, a doua zi vestea cea mare fu auzită. Toată lumea, de la copiii de șapte ani, pînă la bătrînii care nu era țintuiți în pat, fură constrînși să se pregătească de război. Fiecare casă trebuia să aibă cîte o ceată de stîrpire care să lucreze cel puțin o jumătate de zi. Li se mai dădură sfaturi : scîndurile să fie scoase, bîrnele răscolite, cămările golite, podurile vînturate, străzile desfundate, găurile zidite, magaziile vechi arse, așa încît să nu mai rămînă nici un loc în care s-ar putea ascunde vreun șobolan.

Lupta începu, ca și oricare alta, c-o sfîntă slujbă religioasă. În frunte porni chiar Ducele, iar primul șobolan fu ucis tot de Duce. Înfrigurarea era atît de mare, încît în cele dintîi zile se lucră pînă noaptea tîrziu. Curînd o înjumătățire însă. Nici cînd noaptea nu venea ca o binefacere pentru trupurile istovite de atît aplecat, tîrît și alergat. Dacă cineva, vreun străin, ar fi putut vedea atunci cu ce se îndeletniceau cetățenii lui Wilhelm Temerarul și dacă ar fi văzut

furia oarbă cu care căutau orice colț și orice urmă de șobolan, ar fi putut crede c-au înnebunit. Se puteau vedea în acest timp figurile cele mai grotești, expresiile cele mai macabre și gesturile cele mai brutale. Totul se agita între furie, disperare, neputință și extremele lor, pace desăvîrșită, calm și izbîndă. Dacă vreunuia îi scăpa vreun șobolan, gonit atît de mult încît să-l înfurie, era în stare să-și înfigă în propriul gît cuțitul cu care ar fi trebuit să spintece animalul.

Cam la două săptămîni după ce începuse stîrpirea, se putea vedea cum într-adevăr numărul lor scăzuse simțitor. Aproape ceasuri întregi trebuia să alergi pînă să mai prinzi unul. Cînd Wilhelm Temerarul se convinse, nu ezită; un nou ordin fu dat. Toată lumea va lucra și mai mult, trei sferturi din zi, la stîrpire. Unora li se păru ciudat ca tocmai acuma, cînd erau pe terminate să muncească mai mult. Curînd înțeleseră însă. Trebuia să nu mai rămînă nici unul, căci din acesta, de va rămîne, se vor naște iarăși mii.

Trei luni încheiate dură lupta. Trei luni muncă aprigă, fără odihnă și fără bucurii. În acest timp nu fu nici o nuntă, nici un botez și nici o petrecere. Iar femeile care trebuiau să nască, o făceau în grabă, căci brațele lor erau așteptate pe după cotloanele cuptoarelor, locurile unde se ascundeau cu plăcere șobolanii. Atunci Ducele opri poporul, îi mulțumi și-l sfătui să mai pîndească. Iar pentru ca să nu-i obișnuiască cu lenea puse preț, doi galbeni de fiecare cap de șobolan. Și cu toată răsplata, preț a cinci vedre de vin, de abia la săptămînă odată dacă se mai găsea cineva să aducă vre-un șobolan mort.

O întîmplare însă, pe care unii o credeau poveste doar, putu fi auzită din gura paznicului de la poarta cea mare a cetății. El povestea, că-ntr-una din nopțile cu lună ale ultimei săptămîni de luptă, a văzut o ceată de cîteva sute de șobolani fugind nebănuit de repede prin mijlocul drumului cel mare, ieșind pe sub poarta cetății, afară, și de acolo, pierzîndu-se în cenușiul cîmpului.

★

Zile senine răsăriră din nou pentru cetățenii lui Wilhelm Temerarul. Scăpați de urgia nemiloasă a șobolanilor, bucuria lor nu găsea margini. Munca era mai voioasă, petrecerea mai puternică. Comerțul începu din nou să se înfiripeze și-n curînd ducatul fu iarăși în rîndul celor dintîi din Țara Brabantului.

Urmară zile de pace și de belșug, de plinătate și de voie bună, încît invidia ce fremăta la hotare îl făcu pe Wilhelm Temerarul să se gîndească serios la o apărare și la o înarmare mai bună. Puse de se ridicară ziduri noi, puternice, înalte. Arme făurite din nou, zale

puternice şi coifuri tari se puteau vedea în atelierele cetăţii. Tinerii străjeri erau aleşi dintre cei mai destoinici, dintre cei de frunte din cetate. Şi, ca o încoronare a izbînzilor, o biserică nouă şi semeaţă îşi înalţă turlele gotice spre seninul cer al Brabantului. Cetatea lui Wilhelm Temerarul stăpînea acuma mările şi drumurile, ducînd peste tot gloria unui ducat fără teamă şi fără prihană.

Într-o după amiază de vară, cu legănat monoton de vînt şi cu ciripit înfocat de păsărele, un paznic din turnul cel înalt al cetăţii, se plimba agitat dintr-o parte a meterezului în cealaltă. Punea mîna streaşină la ochi şi-şi tot lungea gîtul, cînd într-o parte, cînd într-alta. Părea foarte atent la ceva ce i se năzăreşte în depărtări. La început nu-l văzu nimeni, dar apoi, rămăsese într-o aşa curioasă poziţie, încît atrase atenţia celor de jos. Sub turn, la o masă, stăteau vreo zece halebardieri cu şeful lor şi-şi beau liniştiţi vinul. Cînd văzură pe paznic atît de agitat, îi strigară mai mult în rîs decît în serios :

„Hei, ce-i acolo ?"

De sus porni un glas sugrumat de-o teamă mare parcă :

„Nu ştiu ce-o fi, dar de jur împrejur cetatea este înconjurată de nori de praf ce se ridică din iarbă, drumuri şi păduri !"

Sub turn izbucniră rîsete zgomotoase :

„Auzi tu, se sperie de praf ! Ha, ha, ha... !"

Şi-şi văzură mai departe de joc şi de băut.

Chiar în acea clipă sosi în cetate un călător gonind călare. Pe faţă avea întipărită spaimă, iar ochii mari deschişi păreau că văd încă cine ştie ce lucru de groază. Descălecă din fuga calului şi se opri la şeful gărzii :

„Vin... vin... şobolanii !" şi se prăbuşi pe o bancă, suflînd fără putere.

Cel din turn auzi. Cînd putut înţelege vestea, înmărmuri. Şeful postului lăsă totul şi fugi la paznic. De acolo îşi îndreptă privirile spre cele patru colţuri ale lumii. De jur împrejurul cetăţii, la o fugă bună de cal, un zid viu de praf încercuia cetatea. Atunci luă buciumul şi sună. Porţile fură închise, podurile ridicate, clopotele trase şi armata la ziduri.

Wilhelm Temerarul sosi în grabă în turn cu toţi consilierii săi. Cînd ajunseră ei acolo, şobolanii se apropiaseră atît de cetate, încît se vedea, jos, sub un nor imens de praf, o dungă roşie, care forfotea ca marea agitată. Nesfîrşite mii de şobolani năvăleau din toate părţile. Erau atît de deşi, încît ce se vedea de praf părea un cîmp înflorit cu mac. În turn era nedumerirea atît de mare încît nici unul nu ştia ce trebuie să facă. Nu cunoscuseră încă un astfel de duşman. Să te lupţi cu el prinzîndu-l sub pat sau în dulap e altceva, dar să te atace cu grămada, ca o cavalerie războinică, li se părea ceva atît

de înspăimîntător încît toți își pierdură cumpătul. În acest timp, odată cu groaza creștea și liniștea în cetate. Și-n liniștea care se întindea ca un giulgiu, începu să se audă un foșnet îndepărtat, ca de pădure freamătată de vînt lin. Șobolanii se opriră la cîteva sute de metri de zidurile cetății. Se puteau vedea cum își strîng rîndurile, cum așteaptă pe cei din urmă și cum se pregătesc de atac. Praful se ridicase puțin, așa că apăru tot cîmpul ca o spinare enormă, pe care miile de șobolani se întindeau ca un covor exotic.

În turn înlemniseră cu toții. Se vedeau oameni plîngînd de disperare, alții schimonosiți de groază și alții într-un hal de parcă erau în pragul nebuniei. Și cînd disperarea era mai adîncă, glasul lui Wilhelm Temerarul tună :

„Ce, ați înnebunit ? La metereze și sub porți. Toată lumea cu securi, om lîngă om, nici o palmă de loc să nu fie fără apărare. Și acolo tocați-i, măcelăriți-i, oricît ar fi de mulți !"

Oamenii se dezmeticiră și rînduri dese urcară scări și lespezi, creneluri și metereze. Sub porți se așezară zeci de oameni cu săbii și topoare. Niciodată nu văzuse cetatea atîta om strîns cot la cot pe ziduri.

Șobolanii, ca la un semn, porniră năvala. Mulți cît firele de iarbă se mișcară lipiți unii de alții. Zidurile fură urcate într-o clipă și acolo, pe muchea lor, începu lupta. Soldații tocau c-o furie nebună. Dar omorau zece și alți zece le scăpau printre picioare, pe sub mîini și chiar pe sub secure de cîte ori o ridicau în sus. Rîndul al doilea de tocători lupta și el, dar și acestuia îi scăpau șobolani, încît ajungeau și la al treilea rînd de apărători. Cei scăpați și de acolo, erau scăpați în cetate.

O clipă doar se păru că năvala poate fi oprită. Dar șobolanii, care erau de-o ferocitate înfrozitoare, deveneau dușmani de neînvins. Se urcau pe luptători, pe spate, pe piept și pe mîini pînă la gît, unde mușcau adînc, încît soldații se prăbușeau neputincioși, urlînd de durere și murind în chipuri de nedescris. Și, valuri, valuri împînzeau zidurile, încît, în curînd, nici un apărător nu mai era în picioare. Și acum lupta începu pe străzi. Era în zadar să te aperi de șobolani : bieții soldați se frămîntau zadarnic cu săbiile și cu mîinile atîta timp cît lighioanele turbate parcă li se cățărau pe picioare, pînă la gît. Cavalerii îmbrăcați în zale, eroii neînvinși nici în măcelul de la Müsterland, stăteau neputincioși. Și prin cutele zalelor, mușcături adînci făceau să se prăbușească și acești viteji, fără ca ei să fi putut ucide cel puțin un singur șobolan.

Goniți, neputincioși și-n stradă, lumea și soldații se refugiară în case. Dar nici acolo nu putură fi mult timp singuri. Prin găuri

nebănuite de ei, prin crăpături ce păreau astupate, își făcură șobolanii apriția. Luptele erau și aici scurte, căci în întunericul ce cuprindea cetatea nici n-aveai timp să-i vezi cum te atacă ; mulți mureau gîtuiți tocmai cînd se credeau mai ascunși.

Wilhelm Temerarul rămăsese în turn cu garda lui personală. Cei o sută de cavaleri, neînfricați luptători, pe toate cîmpiile Brabantului, priveau neputincioși, împreună cu stăpînul lor, la masacrul ce se înșira tot atît de sîngeros ca pe ziduri și-n stradă și-n case. Curînd, întreaga cetate era roșie de șobolani. Mișunau peste tot, încît casele și zidurile, străzile și cadavrele oamenilor păreau că mișcă. Și valuri, valuri, nesfîrșite șiruri treceau mereu peste ziduri. Iar orizontul de jur împrejur era tot mai roșu, ca un cerc viu de foc ce cotropea cetatea.

Deodată Wilhelm Temerarul ridică glasul :

„Viteji cavaleri ai gărzii, vom muri oare masacrați de aceste nimicuri în patru picioare ! ? Poate oare Wilhelm Temerarul pieri în acest fel ?"

Zeci de voci strigară „nu" și zeci de jurăminte de credință se auziră de la oamenii din gardă.

Coborîră apoi cu toții în încăperile de piatră ale turnului și acolo, înconjurînd într-un eroic avînt pe Ducele lor, așteptau nerăbdători dușmanul.

Nu trecu prea mult timp și din colțuri, de sub pietre, pe sub uși și pe la ferestre începură să se audă zgomote ciudate. Și aici se apropiau nemiloșii călăi. Și fără să mai aibă careva timpul să organizeze o apărare, șobolanii săriră ca săgețile prin cîteva găuri făcute atunci și cu ochii injectați de plăcerea masacrului porniră la luptă. Și aici fu scurtă : curînd se puteau vedea doar leșuri cuprinse de moarte și înțepenite în zvîrcolirile din urmă, în poziții grotești și macabre.

Nimeni nu văzu însă, cum în clipa cînd primul șobolan pătrunse-n chilie, Wilhelm Temerarul se strecură singur în gangul subteran și se închise acolo cu zăvoare puternice după uși grele de fier.

*

A doua zi de dimineață, soarele nu lumină decît o cetate moartă și prăpădită de hoardele roșii. Nu era nici un loc gol, nici un petec pe care să nu se frămînte vreun șobolan. Din beciurile cele mai adînci și pînă în vîrfurile crucilor de la biserici șobolanii se plimbau liberi și stăpîni. Nici leșurile cetățenilor n-avură pace. Cele mai multe dintre ele erau mîncate pînă la oase, încît apăreau în ames-

tecul lor cu resturi de haine, ca un cimitir răscolit de cine știe ce putere drăcească. Totul părea un furnicar. Cîmpul în jurul cetății cît și întreaga întăritură cu ziduri și bastioane fremăta de aceeași puzderie de lighioane iuți și scîrboase. Nu era nici urmă de om viu. Se părea că-n cetatea lui Wilhelm Temerarul nu viețuiseră niciodată oameni, ci, că tot ceea ce străjuia încă drept, zid, casă și biserică, nu fusese din începutul începuturilor, decît locaș liber poftelor unor șobolani lacomi și sîngeroși. Iar în năvala ce nu mai contenea și în dezordinea care agita pe cotropitori se părea că a coborît de cine știe unde un blestem de neastîmpăr.

În acest timp, în sala tronului, șobolanii așezați în rînduri așteptau pe cineva. Simțeau și ei ceva din măreția acestei încăperi în care se încoronaseră cîțiva duci și principi de Brabant. Fiecare era mai reținut și fiecare se arăta ca și cînd ar ști ce rol trebuie să joace. Și aceia care se cățăraseră pe perdele din stofe orientale și aceia de sus de pe candelabre, sau de pe ramele tablourilor își lăsau cozile în voie să atîrne într-o așteptare plină de respect.

Se părea că-n această încăpere se strînseseră căpeteniile, acei șobolani pentru care nu era jaful cea mai mare desfătare. Și-ntr-adevăr, așteptarea lor era dintre cele mai nobile, căci își așteptau stăpînul spre a li se acorda întreaga lui grație pentru marea biruință ce-o înfăptuiseră.

Dinspre intrarea principală se auzi o rumoare. Capete întoarse spre ușă, cozi înghesuite și mustăți ridicate demn, arătau încordare și nerăbdare. Și, iată că-n fruntea unui grup de cîteva perechi de șobolani, apăru căpetenia tuturor, un șobolan mai frumos și mai sprinten, cu chip mai arătos și cu uitătură mai semeață. Întreg grupul se îndreptă în pas domol spre estrada ducală. Toți se cățărară, fiecare pe unde putu, pe scaunul ducal. Căpetenia se urcă pînă sus de tot, pe spătarul scaunului, făcîndu-se comod într-un ornament de aur al coroanei brabante. Ceilalți rămaseră pe scaun, acolo unde șezuseră atîtea generații de duci victorioși. O liniște ca de mormînt împînzi sala. Era ca-n preajma unei mari întîmplări. Și glasul căpeteniei răsună :

„Victoria a fost a noastră. Răzbunarea e împlinită. Nici o ființă nu mai este vie în această blestemată cetate în care n-am avut liniște. Vreau să știu un singur lucru, vrednici căpetenii, unde este bestia de Duce de Brabant, acel Wilhelm Temerarul ?"

Se auziră glasuri răzlețe și timide, șoapte și iscodiri ; cînd un șobolan din apropierea tronului izbucni :

„Stăpîne, Wilhelm Temerarul a fugit prin gangul secret și s-a ascuns în casa subterană a vrăjitoarei. Nu știu ce face acolo, dar de aseară se tot aud cum fierb cazanele și cum se agită baba-vrăjitoare".

„De ce nu intrați ? Lași ce sînteți ?", sună într-un acces de furie stăpînul. Vă e teamă de-o babă scofîlcită și de un duce fricos ? completă într-un spasm de indignare, agitîndu-se grotesc prin ornamentele coroanei ducilor de Brabant.

„Nu se poate, stăpîne, casa vrăjitoarei e adînc săpată sub pămînt și are uși groase de fier. Trebuie timp... vom încerca... !"

În această clipă vorba șobolanului fu oprită de-un tumult ce se auzea de afară. Toate capetele se întoarseră spre ușă și toate urechile se ciuliră atente într-acolo. Deodată năvăliră înăuntru cîțiva șobolani înspăimîntați și uitînd de protocol și ordine, apropiindu-se în fața tronului, vorbiră toți deodată :

„Stăpîne... ! Stăpîne... ! vine Wilhelm Temerarul !"

„Cum... vine... ?"

„Nu vreau să-l văd !"...

„Omorîți-l"...

„Mîncați-l de viu !"...

„Toți pe el !"...

„Nu m-auziți ?"... striga zbîrlit de furie șobolanul stăpîn.

„Nu putem... !", răspunseră toți într-un glas.

„Nu putem să-l omorîm,... căci s-a schimbat... ?"

Și, chiar atunci, într-o liniște și-o înmărmurire ce cuprinse toată încăperea, se putu vedea intrînd în sala tronului, singur și șchiopătînd, un șobolan mare și roșu, care semăna la chip leit cu Wilhelm Temerarul, Duce de Brabant.

FLOAREA ALBASTRĂ

Trecuse cu mult de amiază şi arşiţa nu se potolise. Un abur străveziu tremura peste tot, pe şosea, prin iarbă şi în lanurile cu porumb. Cerul era de un albastru spălăcit şi părea că e mai înalt decît lumina lui. Vedeai bine cum razele soarelui străbat şi-n sus. Iar zarea se topea într-o ceaţă subţire de credeai că pămîntu-i încercuit de foc.

Cu capul în piept, desculţ, doar cu pantalonii din stofă englezească şi cu cămaşe pe el, Andrei nebunul părea că nu simte căldura. Călca prin mijlocul şoselei în praful fierbinte şi moale cu o plăcere atît de mare c-ai fi crezut că umblă prin puf. Mîinile îi atîrnau grele, mai lungi ca de obicei, întinse şi aproape ţepene. Se mişcau numai din umeri, iar în bălăbăneala lor semănau cu nişte aripi care bat fără rost aerul. Pasul îi era mare, a om încercat la drum. Părea că are cale lungă de făcut şi că vroia cu tot dinadinsul s-o termine cît mai curînd. De aceea nici nu clinti capul şi nici nu se arăta c-ar fi auzit strigătele celor ce-l întreceau în căruţe sau îl întîmpinau pe jos. Căci fiecare vedea că are de-a-face cu un om într-altfel decît ceilalţi. Andrei nebunul îşi urma serios drumul, căutînd doar în albul şoselei după firul necunoscut al căilor lui.

La o răscruce, într-un tîrziu, se opri. Mai întîi ridică ochii în sus. Păru că nu vede nimic, de îndată ce-i întoarse repede înapoi. După cap întoarse şi trupul, ca şi cînd tălpile i-ar fi fost lipite de pămînt. Aşa era chiar cu soarele în ochi. Clipi o dată, a doua oară mai repede, iar cînd vru s-o facă şi-a treia oară, strănută. Ca trezit, mişcă mîinile în lături. O clipă încercă să apuce ceva, dar năluca i se risipi. Le lăsă să cadă moi în jos. Se miră cînd i se loviră de pulpe şi atunci băgă de seamă că-i desculţ. Ridică un picior în sus şi trupul i se strîmbă în partea cealaltă căutînd sprijin. Aşa îndoit, părea în mijlocul drumului, plin de praf şi de năduşeli, o arătare cu minte secată de friguri.

„Hii... bă !" îi strigă un copil dintr-o căruţă.

Andrei rîse. Îi plăcu strigătul şi încercă să fugă după căruţă. Rămase însă, după vreo zece paşi, cu mîna întinsă. Din norul de

praf ce-l stîrnise căruța, făptura lui Andrei nebunul se deslușea tot mai ușor, țeapănă, c-o mînă întinsă după căruță și cu fața limpezită de-un surîs. Deodată își veni în fire. Auzise dinspre pădure, de sub dealurile din dreapta, niște strigăte depărtate și tropot de cai. Încercă să vadă într-acolo, dar nu deslușì nimic. O presimțire îl făcu nervos și agitat. Se vedea că vroia să fugă dar nu știa încotro. Cînd zări însă de după o muchie de pămînt trei călăreți, un jandarm în haină albă, un polițai în tunică verde și-un civil numai în cămașă cu mînecile sumese, o rupse din loc spre partea dimpotrivă. Acum fugea prin iarbă. Pe cît de liniștit a știut să meargă pe șosea, pe atît de zăpăcit fugea acuma. Fugea ce fugea și se oprea, schimba direcția, fugea și iar se oprea, încît, în clipa cînd călăreții, care păreau că gonesc după el, ajunseră la răscruce, Andrei nebunul se trezi că aleargă chiar înspre ei.

Călăreții de-abia putură opri năvala cailor, să nu dea peste nebun. Acesta se oprise în genunchi, chiar în mijlocul lor. Capul și-l ținea plecat ca un vinovat, iar mîinile și le sprijinea neputincioase în pămînt. Și așa aștepta.

Călăreții rămaseră surprinși. Schimbară o privire fugară și toți trei deodată săriră din șa. Jandarmul și polițaiul se opriră alături, spre nebun înaintă doar civilul.

„Andrei, pentru Dumnezeu, cum ai ajuns aici..." și cercetîndu-l de sus pînă jos, continuă... „și-n așa hal, cu tălpile sîngerînde și cu trupul numai noroi de praf și nădușeală".

Spunînd aceste vorbe civilul se așeză pe iarbă în fața lui Andrei și c-o mînă încercă să-l înduplece să se așeze și el. Nebunul se supuse ca un copil. Privirea însă îi iscodea mai departe pămîntul. Se părea din întreaga lui stare că-și dă seama cine-i în jurul lui și că-i sînt cunoscuți aceștia. Apoi ridică încet capul și privind cu ochii lui albaștri drept în aceia ai civilului, spuse clătinînd puțin capul :

„Doctore, încă n-am găsit îngerul alb".

„Dar e mort, doar tu, Andrei, ne-ai povestit cum l-ai văzut prăbușindu-se".

„Da, așa e, îmi amintesc prea bine, l-am văzut căzînd cu azurul aripilor lui în cenușiul acestui pămînt murdar... dar totuși eu trebuie să-l întîlnesc !" și după o pauză... „și nici floarea n-am găsit-o..."

„Bine, Andrei, îți vom ajuta noi să le găsești, dacă așa vrei tu, dar acum haide, ești obosit și-n așa hal... hai, vino înapoi la spital... uite, vom lua de aici din sat o căruță".

Andrei ascultă atent. Fiecare vorbă o urmărea în toate întorto-chierile ei și nu păru mulțumit decît mai tîrziu, cînd terminîndu-și gîndurile zise un „bine" aspru și decis.

Se sculă în picioare și pentru prima oară gesturile lui amintiră un om. Dădu cu ochii de ceilalți doi și-ntrebă, cu o privire serioasă, pe doctor despre ei.

„I-am adus să-ți fie pază, să te apere de lumea care nu te-ar lăsa să cauți îngerul alb".

Andrei zîmbi mulțumit, privind pe cei doi păzitori atent și cercetător ca și cînd nu ar fi văzut niciodată astfel de ființe. Se opri apoi la cai. Mîngîie gîtul unuia și se arătă mulțumit. Se duse la altul și căută să-l privească în amîndoi ochii deodată. Cînd nu reuși, îi suflă calului în bot un suflu puternic încît calul necheză speriat. Andrei căuta ceva, iar cînd doctorul încercă s-o ia spre sat, să caute o căruță, nebunul îl opri și-i spuse :

„Eu mă întorc călare".

Cei trei se priviră speriați. Doctorul însă se descurcă mai repede și spuse jandarmului :

„Dumneata rămîi aici, noi plecăm toți trei călare spre oraș".

Andrei atîta așteptă. Dintr-o săritură fu pe cal și pînă polițaiul și doctorul să se dezmeticească, nebunul gonea în galop spre oraș. Tot drumul nu l-au putut ajunge, vedeau însă după fețele speriate ale oamenilor și după agitația orătăniilor de pe șosea, că-naintea lor trecuse Andrei în pasul cel mai întins al calului.

În curtea spitalului îi aștepta. Cu calul ținut de dîrlogi, cu fața plină de bucurie și-n jur cu cîțiva paznici care păstrau o cuviincioasă distanță, Andrei lăsă dîrlogii și veni spre el :

„Doctore, doctore, a fost așa bine... am fost fericit... știi... o clipă... colo... după cotul cu izvor... în umbrar, am zărit... o filfîire doar... îngerul meu alb !" și cu fața roșie de emoție continuă agitînd mîinile, „și aici, uite aici, doctore... aici pe umăr i-am simțit aripa caldă, ah ! ce atingere sfîntă... !" și deodată se porni pe-un urlet de se cutremură toată grădina. Pe fețele tuturor apăru spaima și chiar pe-a doctorului se putu vedea o mare frică amestecată cu durere.

Andrei urla și sărea ca apucat de cine știe ce puteri diabolice. Nu l-au putut liniști decît cu furtunul cu apă, cu șase pazinici și-o cămașă de forță. Cînd îl ducea pe sus, spre camera capitonată, în colțul scării, o maică înmărmurită și albă la față de cele văzute, murmură c-an vis : „Cine mai recunoaște în el pe profesorul Andrei Sutașu ?"

★

Criza profesorului Andrei Sutaşu ţinu mai mult ca de obicei. Trecuse şi de Sfînta Marie Mică şi el tot mai tăcea inconştient şi agitat în spasme. Tratamentul i-l făceau aproape maşinal. Ştiau cu toţii prea bine că nu mai au cu ce-l ajuta şi că, de pot să-i apere cel puţin trupul de dureri, căci sufletul îi era şi aşa torturat fără izbăvire de cele mai aprige chinuri.

Într-o după amiază, spre seară, bolnavul păru că se linişteşte. În cameră, în patul cu plasă, zăcea Andrei Sutaşu cu privirea lipită pe colţul camerei. Ofta încet şi des. Aceasta atrase atenţia doctorandului care era pus de pază în cameră şi care se uita discret pe fereastră cum se joacă vîntul. Cu paşi de pîslă se apropie de pat. Spre surprinderea lui găsi faţa bolnavului de-o linişte şi de-o seninătate nebănuită. Un imbold din adîncuri îl făcu să uite că-i medic şi cu o privire blîndă, de om ce vede suferinţă, se apropie cu totul de patul bolnavului. Privirile li se întîlniră. Ca atras de-un magnet viu, doctorandul se lipi cu fruntea de plasa patului. Şi aşa rămase cîteva clipe pierdut în lumina aceea liniştită ca niciodată a ochilor atît de frumoşi ai lui Andrei Sutaşu. Bolnavul simţi şi el o mîngîiere şi cu un oftat care semăna cu al tuturor oamenilor ce nu stau în pat cu plasă, deschise gura şi silabisi aproape :

„Doc...to...re şe...zi, şezi... ai...ci", şi-i arătă cu mîna o bancă mică la capătul patului. Doctorandul se supuse blînd, fără să poată gîndi la ceva, iar cînd îşi dădu seama cu totul că bolnavului i-a trecut lunga criză, şi cînd vru să se ridice, să aducă vestea la cunoştinţa superiorilor, fu oprit de Andrei Sutaşu : „Nu... pleca ! Şezi ! Vreau să-ţi spun şi dumitale... povestea... îngerului meu alb".

Şi cu glas monoton, de izvor ce n-are grabă, începu :

„Eram, doctore, acuma un an, în salonul nr. 5, în patul de lîngă fereastră", aici bolnavul se opri.

Doctorandul păzi pauza şi se gîndi, privind faţa palidă a lui Andrei Sutaşu, că ştie povestea îngerului alb. O ştia şi el, cum o ştia şi tot personalul spitalului şi toată lumea din cartier, şi chiar tot oraşul. Cine nu cunoştea nebunia lui Andrei Sutaşu ?

„Da doctore, în patul de lîngă fereastră... Şi era o noapte caldă de toamnă, caldă şi liniştită... aşa cum sînt liniştile sus în ceruri. Eu eram tot bolnav. Trupul mi-era greu lovit, dar mai aprig mi-era sufletul. Şi voi, doctore, nu ştiaţi ce să-mi faceţi. Veniseră la mine mulţi, mulţi doctori. Toţi erau îmbrăcaţi în alb, cu papuci tăcuţi, şi cu priviri grave. Albul vostru se amesteca cu al pereţilor şi cu al nopţilor mele de chinuri şi nelinişti".

„Şi-n noaptea aceea sufletul meu era mai disperat ca oricînd. Şi-am început să mă rog, să mă rog lui Dumnezeu, să mă rog fierbinte... ca atunci cînd eram copil. Şi-n focul rugii mele, a coborît din neştirea trecutului o imagine. Ştii, doctore, ştii poate şi dumneata, că fiecare copil are un înger păzitor. Şi eu, în ruga mea, mi-am amintit de pătucul meu de copil şi de icoana ce-o aveam pusă de mama la cap. Pe ea era un copil la marginea unei prăpăstii, neştiutor, gata să păşească înainte... iar deasupra lui, un înger alb, mare şi frumos care-l păzea şi-l ocrotea. Şi atunci în disperarea suferinţei mele am rugat pe Dumnezeu să-mi trimită îngerul păzitor al copilăriei mele, să mi-l trimită şi să mi-l pună la cap, pază sufletului meu care se agita între ştire şi nebunie".

„Şi doctore, n-am aşteptat mult, Dumnezeu mi l-a trimis. Cît era pervazul ferestrei de mare, s-a umplut deodată de-o lumină vie. Cînd am întors bine capul, în fereastră, senin şi măreţ, măreţ ca bolţile cerului, stătea îngerul alb, îngerul păzitor al copilăriei mele. Era leit chipul său de atunci. Dar avea un farmec nesfîrşit, răspîndea în jurul lui o bunătate atît de mare şi-o alinare atît de nesfîrşită a durerilor, încît din zbuciumul şi disperarea mea, m-am regăsit doctore, în cea mai sublimă dintre fericiri. Eram în paza îngerului alb !"

„Nu ştiu cît a stat îngerul acolo, dar dintr-un tîrziu, a coborît chiar lîngă patul meu. Atunci am zărit de-abia că-n mînă duce o cutie. Era o cutie lunguiaţă şi tot albă, îmbrăcată în pietre nestemate şi cu străluciri discrete de toată măreţia. Şi fără să aştept mult, fără să-mi spună ceva, fără să-i cer ceva, îmi ia în mîinile lui pure sufletul zbuciumat şi mi-l aşează în cutie. O închide cu grijă şi apoi, înainte de a-şi relua zborul, îmi spune, dar Doamne, ce grai, de şopot de noapte senină şi de tremurat de fir de iarbă, îmi spune, că-l duce-n ceruri să-l vindece, şi apoi, mi-l aduce înapoi, curat ca şi făptura lui, mi-l pune iarăşi în trup şi astfel mă voi face bine".

„Cînd m-am dumirit de ultimele lui cuvinte, zborul lui îl înălţase. Era chiar dincolo de coşurile cele mari ale spitalului, zbura în albastra noapte senin şi nevinovat, ca gîndurile celui mai curat dintre copii".

„Şi cum zbura îngerul spre cerurile lui de culori şi seninuri, îşi arunca încă o dată privirea spre pămînt. Şi-ntr-o vîlcea, lîngă o piatră mare, vede cum se chinuieşte în durerile morţii o pasăre rănită de-un vînător. N-a stat o clipă să pregete ; dintr-un fîlfîit întors de aripă a şi fost jos, lîngă pasărea ce trăgea să moară. A pus cutia pe piatră şi se pregătea să primească sufletul păsării spre a-l lua şi duce sus, împreună cu al meu în cutie. Şi deodată, pasărea zbătîndu-se, c-o lovitură de aripă doborî cutia. Ea se deschise, şi sufletul

meu fără pază și stăpîn, se pierdu în neființa firii. Și de atunci doctore, trupul acesta ce-l păzești aici, e bolnav și nebun, căci și-a pierdut sufletul".

„Dar dureroasa poveste nu s-a sfîrșit aici. Îngerul păzitor a început să se zbuciume. A zburat în ceruri trist, și acolo sufletul lui nu-și găsește liniște. Îl durea pierderea sufletului meu. Se tot întreba, ce-ar fi în lume dacă toți îngerii păzitori ar fi atît de nesăbuiți și-ar pierde sufletele ce le sunt date în pază ? Și într-o seară tristă i-a încolțit în gînd dorința neagră a sinuciderii. N-a așteptat mult. A doua zi de dimineață, cînd soarele nu ridicase încă cețurile de pe pămînt și nu limpezise încă bine roua de pe cîmpuri, și-a legat strîns aripile cu-n fir de lumină și de acolo, din înălțimea albastră a cerurilor, s-a zvîrlit pe pămînt. Căderea lui a fost măreață. Era conștiința care a învins pe cei mai neînvinși dintre paznicii lumii, pe un înger alb. Și-a căzut pe pămînt, nu departe de locul unde mi-a pierdut mie sufletul. Iar în locul în care trupul lui s-a sfărîmat, din amestecul luminii lui și-al rouăi de pe iarbă, s-a născut o floare albastră, o floare încă străină pe pămînt".

„Și, doctore, de atunci a început zbuciumul conștiinței mele. Nu puteam găsi liniște. Gîndul zbura mereu la îngerul alb, la sacrificiul lui și la prețul acestui sacrificiu. De atunci n-am liniște. De aceea fug mereu din spital. Caut floarea albastră și caut îngerul alb. Căci el chiar dacă-i mort, făptura lui de azur încă mai trăiește și umblă pe pămînt. Și nu l-am mai zărit, doar atunci... călare... i-am simțit fîlfîirea aripii..."

În noaptea aceea profesorul Andrei Sutașu a dormit adînc și liniștit. Peste vreo cîteva zile l-au scos din patul cu plasă și l-au dus într-un salon, cu încă un bolnav alături. Se simțea mai bine și privirea lui era tot mai limpede. Și așa, în așteptarea desăvîrșirii, Andrei Sutașu păzea, cu făptura lui fără suflet, liniștile nopților tot mai tîrzii de toamnă.

★

În luna aceea, în spitalul în care zăcea bolnav Andrei Sutașu, urma să se țină un mare congres al tuturor medicilor de boli nervoase din țară. Au venit cu trenuri de dimineață și de seară, din toate colțurile țării, figurile cele mai curioase. Iar cînd s-au strîns în amfiteatrul cel mare al spitalului, nici un loc nu rămăsese liber, pînă la ultimul era ocupat de cîte un medic.

Directorul spitalului, cel mai erudit dintre toți savanții, cel mai deștept și cel mai luminat, a început expunerea ciudatului caz al lui Andrei Sutașu. Cît erau auditorii de serioși și cît de savant a expus

directorul cazul, și totuși, la auzirea vedeniilor bolnavului, s-au putut vedea destule zîmbete de largă înțelegere și de compătimire pentru o minte de profesor întunecată de-o viziune atît de serafică.

Nu li se întîmplase încă niciodată acestor savanți să audă că o vedenie putea să apară unui bolnav în forma logică a unei necesități. De aceea cazul arătat de director, pe lîngă că-i predispunea la oricare reflexii răutăcioase la adresa unui savant care poate crede într-o astfel de ficțiune, îi făcea să simtă nebănuite satisfacții intime, gîndind la liniștea lor sufletească și la ordinea rațiunii lor.

Dar tocmai cînd expunerea culmina, cînd argumentele se strîngeau ca o plasă în jurul obiectului, într-o clipă de neliniște, se auzi dinspre curte un fîlfîit ciudat. Și deodată, în cadrul larg al ferestrei celei mari a amfiteatrului, apăru îngerul alb, vedenia lui Andrei Sutașu. Peste o sută de glasuri de savanți se auziră exclamînd a surprindere, a teamă sau a groază, peste o sută de rațiuni reci și obiective se simțiră încătușate în nelămurire și stupoare. Agitația fu imensă, iar culmea o atinse moartea subită a directorului, în urma atacului de cord ce-l cuprinse la vederea îngerului alb.

A doua zi, congresul se întrerupse, iar apoi se suspendă. Moartea directorului fu prilej de nesfîrșite comentarii și neînțelegeri. Peste tot domina ca un destin larg, ciudata apariție, pe care nimeni dintre cei ce o văzuseră n-a putut-o nega.

Iar în ziua următoare, Andrei Sutașu fu dat afară din spital, în urma unei decizii unanime a congresiștilor. Trebuia pedepsită cumva, această primă încercare a unei vedenii de nebun, de-a se arăta în plină ființă, unei adunări de oameni sănătoși.

★

Dar zbuciumul lui Andrei Sutașu nu luă sfîrșit. Alungat din spital, se duse acasă, într-un sat de munte, la părinții lui. Acolo, toată ziua căuta floarea albastră, pe care el o numea în ultima vreme, sufletul îngerului alb. Pînă cînd, într-o zi o găsi. Creștea, singură și curată, la picioarele unei stînci înalte. Venea în fiecare zi și-o îngrijea, sau dacă nu, să o privească doar. Cum se apropia însă toamna, un gînd de groază îl frămînta. Oare să poată sta el martor nepăsător la moartea floarei albastre?

Și-ntr-o zi de toamnă, cînd în poiană nu mai rămăsese vie decît floarea lui Andrei Sutașu, și cînd un vînt rece tăia fîșii prelungi de ger prin aer, Andrei Sutașu, liniștit ca și atunci cînd călca praful fierbinte al șoselei, se urcă în vîrful stîncii, și-ntocmai ca îngerul alb, după ce-și încolăci brațele strîns, se aruncă în gol, murind zdrobit, cu fața lîngă floarea albastră.

CETATEA CU STEAGURI ALBE

Cei doi călători se opriră. Descălecară agale și mergînd cu picioarele crăcănate de atîta călărit, se îndreptară spre izvorul care țîșnea din stîncă. Cît timp își adăpară caii nu scoaseră o vorbă. Erau obosiți și grăbiți, pînă-n noapte trebuiau să ajungă tocmai jos, în valea Moldavei, în satul de păstori, Grusanik. Cînd să încalece, ascultară.

„Ce vuiește așa ? întrebă cel mai tînăr.

„Valea...", îi răspunse celălalt morăcănos.

Dar tînărul nu se arătă mulțumit. Lăsă dîrlogii calului și se apropie de marginea prăpastiei. Se sprijini cu mîinile de trunchiul unui pom și se întinse să vadă cît mai adînc. Trecură cîteva clipe și tînărul nu se mai sătura privind. Valea largă se deschidea într-o parte și-ntr-alta pierzîndu-se în ceturile serii. Brazii de-o înălțime neobișnuită împungeau văzduhul peste tot cu sulițele lor puternice. Iar jos, jos de tot, aproape o lucire violetă, întinsă ca o ață scîlpitoare printre stînci și desișuri, se bănuia rîul Moldava.

Vuietul văii răsuna prelung, aproape straniu. Tînărul îl asemuia cu o melodie de orgă auzită în Catedrala Sfîntului Ștefan. Din visarea lui ridică privirea spre dreapta și rămase cu ochii țintă la o filfîire care licărea în depărtări. Pe cenușiul muntelui cîteva pete albe se jucau în vînt. Cînd ochii i se obișnuiră, tînărul zări zidurile unei cetăți, cu mulțimea acoperișurilor țuguiate. Și de fiecare vîrf de casă mai înaltă, stătea agățat cîte un steag mare, alb.

„A cui e cetatea asta, tată ?"

„E a Regelui Venceslav, stăpînul tuturor pădurilor Boemiei".

Tînărul păru fermecat. În liniștea aceea și-n încîntarea care-i cuprinse, cetatea cu steagurile ei albe i se părea o poveste.

„Și tu ai fost în cetate, tată ?" întrebă tînărul cutremurat de emoție.

„...Nu... și nici nu-i chip...", și zicînd aceste vorbe, aruncate peste curiozitatea tînărului ca o lespede, încălecă.

Drumul cobora șerpuind. Prăpastia cu valea fu în curînd lăsată în stînga, calea înfundîndu-se în pădurea tot mai deasă. Umbrele

serii începură să se anine și de vîrfurile brazilor. Iar dintre triunghiurile groase părea că se înalță un abur cenușiu, care împînzea aerul. Călătorii grăbiră pașii. În liniștea pădurii copitele cailor răsunau sec. Ecourile lor se întorceau din cînd în cînd de departe, ca niște lovituri de secure. Drumul cotea într-o șerpuire mare. Din nou se deschidea privelișteа spre vale. Murmurul apei se auzea iarăși mai tare și mai de aproape. La capătul cotiturii, chiar în fața lor, peste vale, pe o poiană mare și netedă ca o tablă, le apăru din nou cetatea Regelui Wenceslav. Steagurile fîlfîiau molatec, desenînd în umbrele serii, limbi năprasnice, care păreau că se furișează din guri negre și hidoase.

„Și de ce au pus steagurile albe ?", întrebă din nou tînărul, înfiorat de priveliștea măreață pe care o lăsară iarăși în urmă.

„E ziua Sfintei Elena, zi de mare sărbătoare în cetate. În fiecare an, la această zi, se pot vedea pe cetate steagurile albe".

Liniștea se întindea tot mai adînc între călători, ca și noaptea între brazi.

După un timp călătorii își apropiară caii. Se simțeau prea singuri în întuneric și în liniște. În mersul lor legănat, din cînd în cînd li se loveau picioarele, încît sunetul scărilor atinse suna vesel. Într-un tîrziu, cînd în vale începură să apară, peste apa Moldavei, luminile din Grusanik, bătrînul rupse tăcerea, spre bucuria tînărului care-și simțea inima strînsă de urît :

„Cu cetatea asta e-o poveste întreagă. De zeci de ani nimeni n-am mai văzut om intrînd sau ieșind din ea. Cei din Iselberg spun că ies prin partea Grusanikului, cei de aici, că ies prin partea Iselbergului. Alții spun că Regele Wenceslav își primește oamenii numai noaptea, pe furiș, aduși printr-un gang subteran, care iese tocmai în pădurea Cerbului".

...Iar după o tăcere în care părea că-și adună gîndurile, bătrînul continuă :

„Dumnezeu știe de-o mai fi și trăind Regele Wenceslav. Acum vreo patruzeci de ani se vorbea de el ca de un om în vîrstă, azi, oamenii-l pomenesc tot pe el..."

Copitele cailor plescăiau în apa Moldavei, iar cîinii din Grusanik lătrau furioși spre călători. Tînărul se bucura într-ascuns că ajunseseră. Drumul prin pădure și povestea cetății îl înspăimîntaseră.

Cînd călătorii își legară caii de bîrna din șoprul cîrciumii lui Ulrich, dinăuntru îi ajunseră cîntece și vorbe, strigăte în toate vocile.

Cîrciuma lui Ulrich Peter cuprindea o sală mare, din care, pe-o scară îngustă de lemn, te urcai la etaj, la odăile de dormit. Spre stînga era tejgheaua ; din spatele ei pornea scara. Iar drept în fața

ușii prin care intrară străinii, era căminul și mesele strînse în jurul lui. Din obișnuința lungilor seri de iarnă oamenilor nu le venea nici vara să lase vatra focului.

Străinii după ce-și aleseră camera de dormit și-și trimiseră bagajele sus, se așezară la un colț de masă. În sală erau mai mult de douăzeci de oameni și toți păreau a fi din partea locului. Ce li se păru curios străinilor fu faptul că strigătele nu porneau atît din veselia ce le-ar fi stîrnit-o vinul, cît din neînțelegerea ce se iscase între ei. Din vorbele ce le prinseră străinii aflară că era vorba chiar de cetatea Regelui Wenceslav, de steagurile ei albe și de sărbătoarea Sfintei Elena. Dar nu era doar o poveste ce și-o spuneau, nu-și schimbau doar impresii și amintiri, ci puneau la cale o faptă cu adevărat mare. Unii din ei, cei mai tineri, în frunte cu-n țăran tînăr și frumos, pe care aflară mai tîrziu că-l cheamă Bohumil Duja, țineau morțiș, că pentru lămurirea misterului, trebuiau să încerce a doua zi o intrare în cetate. Dar nu voiau doar așa, de plimbare, o doreau cu mîinile înarmate, în așa fel, ca să doboare tot ce le va ieși în cale, pînă vor ajunge la Regele Wenceslav. Cealaltă tabără, a celor în vîrstă, cu preotul catolic în frunte, se opuneau. Invocau, ba asprimea legilor pentru o încercare de acest fel, ba teama de legendele care mai toate prevedeau aspre pedepse pentru cei ce ar fi încercat să le spulbere. Ba grija că-și vor tulbura liniștea ce-o aveau din partea Regelui, care nu-și mai trimisese oamenii după tributuri de zece ani. Și apoi, unul din ei, poate cel mai bătrîn, le prevestea luptă aprigă cu apărătorii cetății, fiindcă atacatorii sînt prea puțini, și fiindcă, desigur, pe metereze sînt sute de ostași înarmați pînă-n dinți. Și nu primea să fie contrazis : el văzuse în cetate lumină de multe ori, căci locuia cel mai aproape de ea, zărise chiar pe metereze umblînd om cu făclie aprinsă, în nenumărate rînduri ; apoi Sala Tronului, a Sfatului, chiar și turnul bisericii, trimiteau lumini prin ferestrele lor gotice. Auzise orga cîntînd și nu de mult, chiar cu o săptămînă înainte, dimineața, vîntul îi adusese melodii profunde. Iarna coșurile fumegau, iar primăvara stoluri de porumbei zburau în toate părțile, fîlfîind îndelung peste zidurile cetății. Numai la vorbele acestuia tinerii se mai potoliră ; se vedea bine că ceea ce spunea nu putea fi tras la îndoială. Cînd se făcea puțină liniște bătrînul continua cu mai multă înverșunare. Povestea că-n ultima iarnă, într-o noapte liniștită, a auzit tropot de cai gonind spre cetate. Și ceva mai tîrziu, rămas în curte, curios la ce s-o petrece, vîntul i-a adus scîrțîitul lanțurilor de la podul ridicător al cetății.

Într-un tîrziu discuția se mai potoli. Se făcură cîteva grupuri care încercau mai departe să se lămurească. Și toată seara se scurse

în șopotul molatic al vorbăriei, stricîndu-i monotonia, doar din cînd în cînd, tusea seacă a unui bărbos, cu-n spate lat cît ușa și c-o uitătură care te înfiora.

Către miezul nopții, unul cîte unul se ridicară și părăsiră hanul. Se văzu îndată că cei tineri nu se lăsaseră bătuți. Unii ieșiți afară se-ntoarseră, alții își făcură de lucru cu negustorul pînă cînd nu mai rămaseră decît doisprezece la număr.

Cînd se văzură singuri, aruncară, înainte de-a începe discuțiile, priviri furișe spre cei doi străini. Cel bătrîn dintre ei pricepu, se ridică și se apropie de masa lor spunîndu-le :

„Iată, eu sunt de peste munți, din partea Iselbergului și pe noi, cei de acolo, ne necăjește mult povestea acestei cetăți. Nici noi nu știm ce-i cu ea. Fiindcă văd că vreți s-o călcați și fiindcă și pe noi amîndoi ne roade curiozitatea, vă rugăm să ne luați cu voi".

Toți primiră cu bucurie pe tovarășii cei noi și făcîndu-le loc la masă, între ei, începură să facă planul de atac, să-și împartă rolurile.

Trecuse cu mult de miezul nopții, cînd se risipiră, cu înțelegerea făcută, că a doua zi, cum s-o lumina, să fie cu toții, înarmați, strînși sub un nuc bătrîn, într-o vale ferită de ochii oamenilor.

★

A doua zi dis-de-dimineață, cînd străinii fură gata îmbrăcați, lumina soarelui aurise vîrfurile brazilor de pe culmile din fața hanului. Prin fereastra deschisă se auzeau tălăngi îndepărtate. Aerul era de-o prospețime usturătoare. Se simțea în nări și-n piept ca un balsam.

Călătorii erau plini de bărbăție și de voie bună. Cînd să plece și-aduseră aminte că sînt neîndeajuns de înarmați cu cele două pumnale ce le aveau asupra lor. Coborînd, cerură de la hangiu o secure mare, pe care bătrînul și-o agăță de curea și și-o acoperi cu grijă, cu pulpana pelerinei.

Drumul spre nucul ascuns în vale trecea prin sat, pînă la biserică și de acolo într-un urcuș ușor, o lua spre stînga. Pe acest drum în pantă casele se răreau tot mai mult, încît după o bucată de drum, de-o parte nu aveau decît malul stîncos și de cealaltă, valea care fugea repede sub picioare. Din pădure se ridică o ceață care întindea perdele de neguri, încît nu mai puteai vedea prea departe. Iarba era umedă și alunecoasă, iar un vînt ușor le topea pe obraji aburul dimineții.

La o răscruce bătrînul se opri căutînd să se orienteze. I se părea că valea și nucul trebuie să fie pe aproape. Privind cu grijă urmele

potecilor care se răsfirau ca niște drumuri în necunoscut, se auzi un strigăt de departe care aducea a semn. Bătrînul îl ascultă. Și cu simțul omului pentru care pădurea este cel mai bun tovarăș, se luă după ecourile lui. După ce trecu peste o șuviță de apă, limpede și sprintenă, și după ce coborî într-o groapă împrejmuită cu tufișuri înalte, găsi nucul, care se ridica în ceața dimineții ca o făptură pusă anume să sperie pe trecători.

Nu fură ei cei dintîi. Sub nuc se mai strînseseră cîțiva. Fiecare adusese cu sine arme : securi ori halebarde și chiar sulițe puternice. Erau îmbrăcați în haine de luptători și-n lumina aceea cenușie, aveau cu toții un aer misterios de conspiratori. În fiecare clipă mai sosea cîte unul. Și nu trecu mult timp și se strînseră cu toții, mai mult de vreo cincizeci. Lipsea însă căpetenia. Tînărul acela cu figura energică și cu mișcări hotărîte. Sosi și el într-un tîrziu, ud pînă-n brîu și cu obrajii îmbujorați de aer și mers.

„Am fost să văd de aproape cetatea. E-o ceață în jurul ei de nu-i vezi nici zidurile. Și e tocmai bine. Vom fi ocrotiți de ceață și apărătorii cetății nu ne vor putea surprinde mișcările. Și așa trebuie să lovim prin surprindere, sîntem prea puțini și prost înarmați pentru o luptă îndelungă și fățișă".

Cu căpetenia în frunte porniră prin ierburile ude, în șir de cîte unul, făcînd o coadă lungă și vie, asemănătoare în ceață cine știe cărei lighioane care să tîrăște spre vizuina ei.

★

Drumul era anevoios. Oamenii își purtau cu grijă pașii prin iarbă și spre a nu aluneca se sprijineau în armele lor. Urcușul începu să fie mai greu. Poteca se strîmtase de tot și părea că sălbăticia prin care treceau, nu mai fusese de mult călcată de picior omenesc. În crengile joase ale brazilor se agățau din cînd în cînd vîrfurile lăncilor. Și scuturîndu-le să se desfacă, pomii lăsau peste oameni stropi mari și reci de apă. Cîte-o fiară surprinsă săgeta pădurea lovind surd pămîntul. Iar păsări speriate țipau sfîșiind liniștea pădurii și trezind oamenii din teama care li se sălășluise în suflet. Se opriră într-o poieniță, strîngîndu-se grămadă în jurul lui Duja. După ce aruncă asupra tuturor o privire, le spuse, că de n-ar fi ceață, din acel loc s-ar vedea, doar la depărtare de cîteva sute de metri, cetatea cu turnurile ei. Duja își împărți apoi oamenii în trei grupuri. Toate aveau să atace poarta cea mare a cetății : unul prin mijloc, iar celelalte două pe de lături. Fiecărei grupe lăturașe le dădu cîte o scară,

adusă anume pentru acest scop. Înainte de-a porni la atac, le aminti, că de vor fi prea mulți apărătorii cetății, oamenii să se retragă și să se adune în același loc, dar puțin mai jos, la adăpostul unui grup de brazi. Și, deodată, vîntul care mîna ceturile ca pe niște arătări, dezveli o clipă doar bastionul cetății, cu turlele lui și-n fund cu acoperișurile țuguiate ale caselor.

La îndemnul de pornire, oamenii începură să se codească. Măreția în care le apăruse o clipă doar cetatea Regelui Wenceslav le-o depărtase atît de mult, încît voința lor se stinse neputincioasă, ca-n fața unei năluci. Dar Duja veghea la slăbiciunile oamenilor săi. Îi îmbărbătă cu cîteva cuvinte, le promise chiar o pradă bună, pe care-o vor împărți cinstit. Și rupți odată din loc, porniră cu semeție, spre cetatea temerilor lor.

Grupul din mijloc avu de făcut drumul cel mai scurt. Ajuns la marginea șanțului de apărare al cetății, oamenii văzură cu surprindere că nu se zăresc nici zidurile. Doar sus, prin negură, se bănuia o umbră mare, pe care unii o luară încă drept o amenințare sinistră.

De pe malul șanțului Duja vru să vadă dacă este apă în el. Nu vedea însă nici la cinci pași înainte. Luă o piatră mare și-o aruncă cu toată puterea. Nu se auzi nimic. Ceilalți mai aruncară cîteva, dar toate aduceau un sunet curios, de parcă pietrele ar fi căzut în ceva vîscos. Atunci, la un semn, săriră cu toții în fundul șanțului. Ierburi crescute sălbatic, tufișuri încîlcite și putreziciuni de tot felul îi acoperiră pînă la brîu. Se descîlciră cu greu, mai ales că-n spaima cu care săriseră, unii căzură în șanț pe mîini, iar alții pe spate. Și toată grămada, în truda ei de-a se libera de ceea ce prinsese de mîini, de trup și de picioare, în ceața aceea care părea că și ea lipește noroiul din fundul șanțului, semăna cu o groapă plină de lighioane scîrboase, care se zbat într-o luptă fără noimă.

Din fundul șanțului, pînă-n zidul cetății mai aveau cîțiva zeci de pași. Orientați de Duja, cu lăncile întinse înainte, pipăind drumul, îl ajunseră. Dar totul se petrecea orbește. Ceața se lăsa acolo în fundul acelui șanț, ca o pîclă groasă pe care o simțeau grea ca pe-o lespede. Unul din oameni lovi deasupra capului său cu lancea, în ierburile crescute desmățat. I se păru c-a dat de ceva tare. Cînd lovi a doua oară, urechile îi prinseră un sunet de fier lovit. Întinzînd mîinile, găsi atîrnînd de sus, din buza porții, un lanț gros, rupt și mîncat de rugină. Omul se cățără pe el și începu să se urce. Nu avu mult de făcut pînă la malul porții. Dar cînd să ajungă se rupse, și vrînd să se agațe de-o bîrnă ce ținea pragul porții, puse mîna într-un putregai de lemn și căzu peste ceilalți în șanț. În aceeași clipă, un zgomot mare ca de prăbușire se auzi peste capetele lor, și, deodată, o gră-

madă întunecoasă porni la vale. De-abia avură timp să se dea în lături. Cu o bubuitură surdă, poarta cetății, cu podul ridicător și prag se prăbușiră în șanț. Dar nu fu zgomot de lemn ce lovește pămîntul. Cînd se uitară la grămada căzută, văzură cu surprindere că nu era decît un morman de bîrne și scînduri putrezite, amestecate cu fierărie subțiată și scofîlcită. În aceeași clipă, de sus, din ceață, se auziră glasuri omenești. Cu ele veniră și țipete și alte zgomote de prăbușire. Cei din șanț crezură că pe metereze începuse lupta cu cei ce-au atacat prin bastioane. Dar peste toată spaima și învălmășeala un glas puternic răsună de sus :

„N-am găsit pe nimeni pe ziduri. Cei ce-au încercat să coboare în bastioane, au căzut cu scări cu tot. Totul este putred în jurul nostru !"

Bohumil Duja împărți porunci. Cei de sus primiră ordin să coboare în cetate, trăgînd după ei scările pe care se urcaseră. Iar cei din șanț începură să se cațere pe mal, ajutîndu-se de ierburile crescute sălbatic, pînă pătrunseră în gangul cetății de sub poartă. Acolo nu găsiră decît o hrubă întunecoasă, cu miros de beci umed. Fiecare bîjbîi cu lancea. De lături erau zidurile, în spate golul șanțului prin care se intra în cetate și-n față o pată mare de întuneric. O pipăiră cu lăncile și la un semn împinseră toți deodată. Era a doua poartă a cetății. Întîi se auzi un scîrțîit lugubru, apoi pocnituri, cîteva căzături și-n urmă o bubuitură care umplu tot locul de cutremurare. Și această poartă, toată numai putregai, căzu ca o bucată de gard trîntită de vînt. Din lături, din bastioane, se auziră glasuri, și, în curînd, cu ele pătrunseră sub poartă și ceilalți oameni. Toți aveau fețele înspăimîntate și-n umbra care tînjea sub boltă păreau arătări venite de cine știe unde. Cu ei ajunseră și geamăte. Unii purtau pe brațe pe cei căzuți. Unul avea picioarele rupte, altul era plin de sînge, altul căzuse în mîini de-i intraseră oasele coatelor în piept. Acesta sufla greu, cu clăbuci de sînge la gură. Bolta ajunse în curînd neîncăpătoare pentru toți. Cînd Duja își dădu seama că ceata îi este speriată, se puse în frunte și dădu porunci : cei răniți să fie lăsați cu pază sub poartă, iar ceilalți să pornească prin gangurile laterale și să intre în cetate. Prin beznă pășeau orbește. Călcau prin fel de fel de lucruri : aici trosnea, aici simțeau sub călcîie moale, aici se împiedicau în zdrențe și lucruri tari.

Ajunși dincolo de ziduri Duja îi pregăti de atac. Pe cei cu lănci îi puse în frunte, iar pe cei cu halebarde alături. Toată lumea își scoase săbiile și pumnalele, iar cei cu securi se așezară pe margini. Dar cînd să dea semnalul de pornire, prin negurile plimbate de vîntul dimineții, răzbi la început o șuviță firavă de soare, pentru ca apoi să năvălească lumina lui, ca o revărsare bogată de rîuri de aur.

Şi ochii tuturor rămaseră ţintă la desfăşurarea unui spectacol care depăşea toate aşteptările lor. În faţă, spre inima cetăţii, alături pe drumul pe care se înşiruiseră, în loc să găsească rînduri dese de apărători, văzură spre groaza lor doar ruine şi moarte. Casele erau prăbuşite, zidurile crăpate, pietrele plesnite şi aplecate în toate părţile. Pe lespezile pe care începură să calce cu teamă crescîndă, se împiedecau de oase, de arme vechi şi mîncate de rugină, de resturi de haine şi de neînţelese urme de lucruri şi fiinţe, din care rămăseseră doar semne de nerecunoscut. Ochii oamenilor nu se puteau dumeri îndeajuns. Întreg nu mai era nimic în cetate. Porţile caselor stăteau prăbuşite, ferestrele erau înfundate cu surpăturile bolţilor, iar clanţele uşilor atîrnau în lemnul putred, de păreau crescute acolo, din mîzga urîtă şi neagră.

Cîte-un zid stătea să cadă, amintind oamenilor zădărnicia pietrei care poate muri şi ea de moartea tuturor. Vreun acoperiş strîmb, părea că-şi ia zborul, aşa cum stătea dezvelit în aer. Din crăpăturile zidurilor, din deschizăturile acoperişurilor prăbuşite şi dintre lespezile drumului, răzbea spre soarele vesel al acelei zile, o vegetaţie bogată. Pomi crescuţi pe muchii de ziduri, în faţa vreunei porţi, îţi dădeau fiori prin amestecul acela grotesc de moarte şi de viaţă sălbatică. Sub o boltă adîncă loviră cu lancea o grămadă. Din ea se desfăcu o mîzgă de stofă şi zale, sub care luciră la lumina soarelui oase albe şi mucegăite. Şi, de sub ele, se furişă leneş un şarpe. Alături, sub o altă boltă, deschisă doar într-o parte, era o grămadă de oase înalte de cîteva palme. Se mai vedeau urme de picioare putrezite, din care nu rămăseseră decît şuviţe ca de cenuşă, încîlcite cu aţe şi resturi de pînză.

Şi oamenii se risipiră în voie în cetatea Regelui Wenceslav adăugînd cu fiecare pas, sufletului lor agitat, o nouă nedumerire. Găsiră străzi năruite cu totul, fîntîni una cu pămîntul şi porţi prin care trecuse ca ultim oaspete, moartea. De departe zidurile întregi şi drepte ale bisericii îi chemau. Se părea că ea rămăsese încă întreagă spre a dovedi celor ce vor veni unde mai poate rămîne tăria şi viaţa. Pînă în vîrf stătea neclintită. Îi găsiră doar porţile date de perete şi putrezite, aplecate pe-o rînă. Dar cînd intrară în ea, ochii nu vrură să prindă imaginea de groază ce li se desfăşura. Pe bănci, ca şi cînd ar şedea vii şi s-ar ruga, pe jos, pe lîngă pereţi, de la intrare şi pînă la altar, sute de schelete de oameni desenau o încîlcire macabră a morţii şi a pierzării. Fiecare era într-o poziţie atît de vie, că ţi-era teamă să nu mişte. Se vedea limpede că moartea îi surprinsese acolo, rugîndu-se, pe scaune, în genunchi sau culcaţi pe lîngă ziduri. Era în mişcarea aceea înţepenită a tuturor morţilor, o dramatică încleştare, o agăţare dispe-

rată, care voise să le fie, atunci, cîndva, cînd îi surprinsese moartea, cea din urmă încercare de salvare. Se putea vedea, după felul în care putrezeau oasele mîinilor, elocvența ultimului gest : aici era o resemnare oarbă, alături revoltă nemăsurată, aici o deznădăjduită implorare, iar alături, o încăpățînare cu scrîșnet de dinți.

Cu greu, ferind grămezile de oase, oamenii ajunseră lîngă altar. Pe treptele lui, întins ca-ntr-o ultimă încordare, zăcea scheletul celui ce fusese preot, îmbrăcat în resturile roșii ale sfintelor lui haine. Iar sus, peste capul lui, din crucifix nu mai era decît un braț ; așa că lui Cristos nu-i mai rămăsese pe cruce decît o mînă. Cealaltă, desprinsă de lemnul care căzuse, atîrna în aer, îndoită, ca și cînd ar fi vrut să arate în jos, spre mulțimea celor morți în spasmul neputinței.

Oamenii nu știură cînd au ieșit afară din biserică. Unul cîte unul, în grupuri, se furișară, mai mult, ca mînați de-o teamă de neînțeles, ce li se sălășluise în suflete. În fața bisericii înaltă și dreaptă, care părea că nu voiește să simtă moartea din jurul ei, oamenii nu-și mai găsiră drumul ce-l aveau de făcut. Privirile le rătăceau nesigure pe ziduri și pe peisajul acela putrezit și mort. Coborîse în înfățișarea lor o oboseală care se plimba în voie prin cetatea aceea a tuturor morților și a tuturor ruinelor. Așa îi surprinse ochii lui Duja, care întîrziase mai mult în biserică. Îi îndemnă la drum, nu-i lăsă în părăsirea sufletească care-i cuprinsese, și o luă înainte, spre palatul Regelui Wenceslav.

Palatul Regelui li se arăta măreț. Înalt, cu ziduri drepte și parcă, fără pată. Nu arăta deloc părăsit și mort. Avea porțile întregi și închise, ferestrele nelovite și prin ogivele lor elegante se vedeau perdelele din interior. Scara care ducea la intrarea principală, înaltă de cîteva zeci de trepte, era curată și întreagă : simțeai, cum fără voie pașii ți se îndreaptă spre ea, ca spre o oază de fericire și adăpost în mijlocul acelor grotești urme de distrugere și moarte.

Atunci, în liniștea aceea mare care cuprinsese pe oameni și cetatea, se auzi un scîrțîit prelung de ușă. În capul scării, în cadrul ușii de intrare, apăru o făptură cu totul stranie. Un bătrîn înalt, gîrbovit, dar încă sprinten, cu părul și barba albă, lungă pînă către mijloc, își purta cu mîndrie o hlamidă care fusese cîndva albă și din care fluturau acuma fîșii rupte. Bătrînul se înclină adînc ; în mișcarea lui risipi cu generozitate, curtoazie și eleganță, și cu-o mînă pe piept, invită cu cealaltă oamenii înăuntru :

„A... ce bucurie, oaspeți la nuntă... !", iar un rîs pițigăiat, care amintea pasărea de noapte îi întrerupse vorbele. „Îndrăzniți, vă rog, ați venit cam tîrziu, vin nu mai am, mi-au putrezit butoaiele și nici servitorii care să vă primească... dar mireasa, prea fericita mea Re-

gină vă aşteaptă... şi sunt aici şi toţi cavalerii mei, feţe încoronate chiar... Principele Burgundiei... un Paşă şi chiar trimisul Papei îmi onorează casa...", şi rîsul acela de pasăre de noapte risipi iarăşi groaza în jur.

Oamenii rămaseră înmărmuriţi, unii scăpară armele, iar alţii căzură în genunchi. Păreau o grămadă de statui împietrite în clipă de groază.

„Nu-mi place... de ce nu intraţi !... v-am aşteptat de atîta timp... !", continuă bătrînul rîzînd şi începu să coboare scara. Ajungînd la cîteva trepte de oameni, privi atent figurile acelea cu uitătură de desperare :

„Nu mă cunoaşteţi ?, sînt Regele Wenceslav, stăpînul acestei ţări şi prea fericitul mire !"

Duja îşi veni cel dintîi în fire. Se rupse din loc, porni spre rege, se descoperi şi se înclină adînc. Încet, cu teamă, toţi ceilalţi făcură la fel.

„Ei, vedeţi, am ştiut eu că sînteţi nobili, se vede doar... după feţele şi portul vostru". Coborînd ultimele trepte puse mîna pe obrazul celui mai apropiat :

„Uite ce faţă frumoasă ai...", şi cu degetele lui uscate ca şi crengile, morfoli obrazul grăsun al omului.

„Prea Mărite Stăpîn, te urmăm !", îngînă Duja cu vădită emoţie în glas.

„Ha... ha... ha... aşa-mi place, după mine, copii !"

Săltînd dezmăţat de scară, o luă înainte, vînturîndu-şi hlamida, din spatele căreia curgeau zdrenţele. Ajuns sus, deschise larg amîndouă aripile uşii şi repetă cu mai multă solemnitate gestul de invitaţie de la început.

Oamenii urcară agale, cu teamă parcă să nu se răsfire prea mult, intrînd apoi în sala cea mare a Palatului Regal cu solemnitate şi cu îndoială.

Cînd intră, în faţa ochilor le apăru un spectacol de-un grotesc înfiorător. În sala cea mare a tronului era aşezată o masă lungă, din acelea care se-ntind numai la sărbători. De amîndouă părţile scaune grele, puse în ordine, unul în faţa altuia, cuprindeau cîte un schelet de om, învesmîntat în resturile hainelor în care murise. Dar se vedea bine că erau îngrijite şi rînduite. La unii scheletele mîinilor stăteau pe masă, pe lîngă pahare, la alţii le stăteau în poală, cu toate oasele căzute grămadă. Scăfîrliile însă, erau puse frumos în capul oaselor, unele legate cu sfoară de spatele scaunului, altele proptite în şira spinării. Pe cîte-o frunte se odihnea o căciulă sau un coif. Părul le era lung şi răsfirat. Femeile aveau corpul mai drept, ţinut în corsaj.

Unii comeseni erau prăbuşiţi în fundul scaunelor, grămadă respingătoare de oase. Peste ele, însă, cu grijă, trona scăfîrlia, aşezată de mîini ordonate. Masa era ca la un ospăţ. Cu talere şi farfurii, căni şi pahare. În ele se mai vedeau grămezi acoperite cu praf. În capul mesei se găseau două fotolii goale. Erau ale Regelui şi Reginei, căci purtau coroane regale. În sală cădeau raze de soare făcînd totul să plutească într-o lumină stranie. Praful gros de nemăsurat, acoperea totul ca-ntr-un voal ciudat. În jurul acestei mese Regele Wenceslav alerga vesel şi zglobiu, strigînd :

„Poftiţi, strălucitii oaspeţi... să vă prezint...", iar gura lui ştirbă pronunţa în spatele fiecărui fotoliu, cîte-un nume de nobil, de rege sau de cavaler. Şi cînd termină, se adresă oamenilor, punînd un deget la gură :

„Acuma... dar încet... veniţi să vă prezint Reginei, prea fericita mea mireasă". Păşind în vîrful picioarelor se apropie de fundul sălii, unde, pe-o estradă, sub un baldachin verde, se vedea două tronuri. Oamenii, unii pe-o parte a mesei, alţii pe cealaltă, se apropiară. Pe scaunul din stînga, se vedeau resturile de haine ale unei femei. Oasele picioarelor erau legate cu sfori de picioarele scaunului, ale mîinilor de margine, iar trupul tot, legat cu şuviţe de pînză de speteaza scaunului. Capul miresei Regine, o scăfîrlie mică cît un pumn, pe fruntea căreia se ghicea în praf o coroană din flori albe de lămîiţă, era legat cu sfori trase prin orbite, de marginea de sus a scaunului.

„Eh !... ce ziceţi de frumoasa mea mireasă ?..." spuse Regele luîndu-şi o poză îngîmfată, cu braţele încrucişate pe piept. „E atît de tinerică...", şi rîse şiret, trăgînd cu ochiul. „Are numai şaisprezece ani".

Rîsul lui sinistru umplu măreaţa sală a tronului, speriind liliecii ce stăteau agăţaţi în ciorchini de perdele şi în tavan.

*

Zadarnic încercară oamenii să se înţeleagă cu Regele Wenceslav. La orice întrebare el rîdea şi ridicîndu-şi hlamida pînă la genunchi, începea să joace. Rîsul lui creştea şi scădea fără încetare, încît umplu de groază pe oameni.

Într-un tîrziu îl lăsară în pace. Ieşiră afară şi se aşezară pe trepte, neştiind ce să înceapă. Regele îşi făcu de lucru cu comesenii. Le aşeza farfuriile în faţă, le îndrepta cîte-un os sau le potrivea scăfîrlia, iar unora le şoptea cuvinte fără înţeles, chicotind apoi, pe înfundate. Deodată se opri, şi păru că-şi aduce aminte de ceva. Ieşi afară la oameni şi le strigă, fugind pe scări în jos :

„Acum să vă cînt marșul nupțial... ha... ha... ha... ha... !" Și-ntr-o goană de nedescris se repezi spre biserică.

În acest timp, unul din oameni descoperi pe-un zid o inscripție. Erau litere tremurate, scrise cu negru. Cînd se strînseră toți citiră :

„Astăzi, 1432, ziua Sfintei Elena, ziua nunții Regelui Wenceslav, ciuma a pătruns în cetate..." Iar după cîteva cuvinte, șterse de vreme, se mai putu citi : „Fiat voluntas tua, domine !"

Și-n timp ce tînărul călător împingea cu piciorul niște oase omenești ce se găseau sub inscripție, pe lespede, din biserică porni un cîntec straniu de orgă, care risipi în cetatea moartă a Regelui Wenceslav, melodii de nebunie și groază.

PENDULA

Sinuciderea prietenului meu Octav Alboteanu este învăluită în mister. Acuma trei săptămîni a fost găsit spînzurat în locuința lui din Sighișoara. N-a lăsat nici o scrisoare și n-a putut fi găsit nici un indiciu. Pentru toți, această stranie sinucidere a rămas una din acele probleme cărora le este dat să fie în veci nerezolvată.

Aseară, cuprins de o adîncă și răscolitoare nostalgie după prietenul dispărut, m-am pierdut în lectura celor peste o sută de scrisori primite ani de zile de la el. Aici părea așa cum îl știam mereu, calm, lucid și modest, aici se ridica vijelios și impresionant în atitudinile lui critice și frămîntate. Totuși construcția lui intimă era departe de bizar. Avea un suflet sănătos și o minte care îmi impunea prin perfecta ei limpezime.

Am găsit și ultima lui scrisoare. Are în scris un tremurat de emoție, plin de îndoială și de temeri. Uneori pare că rotunjește energic literele, dar după cîteva rînduri revine la moliciuni de visător. Am impresia că această ultimă scrisoare a lui este cea mai sinceră și mai lucidă din toate care le-am primit. Se pare totuși că-n ea circulă un fluid subteran al paradoxului.

M-am decis să o public. Nu este exclus ca din lectura ei cititorul să poată prinde un fir conducător, care să-l ducă în labirintul destinului acestui spirit ales și cald prieten.

Brașov, la 28 septembrie 1926.

Drag prieten,

Te vei mira că primești aceste rînduri din Brașov. Mă știai aranjat definitiv la Tîrgoviște. Cred că ultima mea scrisoare din acel oraș, în care-ți povesteam întîmplarea mea stranie cu locuința, nu te-a putut face să bănuiești că am motive să părăsesc și orașul. Nici eu n-am crezut! Întîmplarea, cu toată brutalitatea ei, nu avea-n aparență puterea să mă dezaxeze, să mă arunce iarăși în nesiguranță și-n rătăcire. Totuși, cînd prin luna trecută, mă gîndeam la Sovata,

că trebuie să revin la Tîrgoviște, că va trebui să-mi caut o altă locuință, simțeam un fel de teamă. Și ea creștea din zi în zi. Mi se părea că nu voi putea găsi în tot orașul o altă locuință și că oriunde mă voi așeza, nu voi avea liniștea și tăria de a trăi izolat. Cînd îmi reveneau în minte clipele acelea de groază pe care le-am trăit, starea aceea de surescitare permanentă, obsesia, agitația și tenebrele ce mi se păreau că mă-nlănțuie cu nălucile din toate părțile, simțeam o puternică amenințare. În plină plimbare sau pe malul lacului, pe vreo bancă, mă apuca o groază de nedescris. Cît mi-a plăcut orașul Tîrgoviște, cu casele lui cu grădini, cu liniștea și cu bisericile lui, cu ruinele istorice și cu împrejurimile atît de atrăgătoare, pe atît mi se păreau în acele clipe lucruri urîte și respingătoare, morminte sinistre din care strigoii întind brațele descărnate să mă cuprindă. Cum mă mai puteam întoarce în Tîrgoviște? Crezi poate că-s arbitrar în judecata mea, îți închipui poate că-s dominat și astăzi de osemintele Elenei Pavlovna, peste care am dormit luni de zile? Nu, drag prieten, nu, judecata mea e limpede și rece. Dar știi și tu că-s lucruri de dincolo de puterile omenești. Sentimente ce-ți vin de nu știu unde, presimțiri care te-ncercuiesc, temeri nejustificate și imbolduri care te mînă c-o forță de nebănuit. Și-n starea aceasta de spirit am plecat la București. Era ultima zi pentru detașări. Mi-am ticluit în grabă certificatele medicale, dovezile că am neapărată nevoie de aer de munte și înarmat cu ele, nu ușor, mi-am obținut detașarea la Brașov.

Cum ți-aș putea descrie bucuria cu care m-am întors la Sovata, nesfîrșită fericire, cînd, ieșind cu trenul din Valea Timișului, sub umbra măreață a Postăvarului, am zărit Brașovul. Mi se părea un cuib de fericire, o oază binefăcătoare pe care, călător, o găsesc la sfîrșitul peregrinărilor mele.

Dar probabil că-mi este mie scris de un destin nefast să-mi petrec existența gonit din locuință-n locuință, de întîmplări ce ies din comun, de stranii înlănțuiri de fapte, pe care ființa mea trebuie să le dezlege. Dar să nu anticipez. Și nici să nu-ți las impresia că-s obsedat sau bolnav, îți voi descrie toată întîmplarea și te rog și pe tine să judeci.

Din Sovata am plecat spre Brașov la 25 august. Am tras la hotelul „Vesta", pe strada Gării. A fost singura cameră ce mi-am găsit-o. Afluența vizitatorilor și a sezoniștilor făcea imposibilă găsirea unei alte locuințe, cum se cade. Din acea zi a și început căutarea. N-a fost ușor să-mi aflu o locuință. Toate ocupate, toate goale, doar prin octombrie, noiembrie. Ce puteam face? Am colindat Șcheiul, Brașovul Vechi, Blumăna și Cetatea. Am luat-o spre Warte sau peste Livada Poștei, dar nicăieri nici o locuință goală. Stăteam de-o săptămînă la hotel și nu-mi puteam găsi loc. Atunci m-am decis

să-mi iau o cameră mobilată și s-aștept liberarea locuințelor, ca atunci, în toamnă, să mă instalez în largul meu. Și a început din nou căutarea. Camere mobilate erau puține și pe care le găseam erau scumpe și aproape proaste. În plus, începuseră niște ploi, le știi tu, caracteristice Brașovului. Dimineața goneam în pardesiu cu umbrelă, după masă în impermeabil și galoși. Seara eram ud ca un marinar și-n piept c-o umezeală care mă făcea toată noaptea să tușesc. Și zilele treceau fără să-mi găsesc ceva. Exasperat, mă întorceam la camerele care în ajun nu mi se păruseră destul de bune. Le găseam ocupate. Și-ntr-o zi, cînd mă răpusese oboseala, plictiseala și gripa ce mi se încuibase în oase, am luat-o la întîmplare prin strada Michael Weiss, pînă am ieșit în strada Neagră, apoi am cotit-o în strada Castelului. Cum am intrat în ea mi-am zis, prima cameră ce-mi va ieși înainte liberă, pe această stradă, o voi închiria imediat. Și așa am făcut. Un bilet într-o fereastră pătrată îmi arăta pe nemțește că proprietarul casei este sas. Am tras de un mîner de la poartă și undeva în curte a sunat un clopot cu glas vechi. Am așteptat cîteva clipe după care un cap bătrîn de femeie se ivi la o fereastră. O deschise cu grijă, ca pe un lucru fragil, și cu glas atît de stins că de-abia îl înțelesei în ropotul ploii, mă întrebă ce vreau. Să-i fac plăcere, i-am răspuns pe nemțește.

Camera era drăguță, adică, cum să-ți spun, în mizeria în care mă găseam mi s-a părut că este. Era chiar la stradă, joasă, veche, cu tavanul din bîrne și scînduri vopsite în verde, cu două ferestre la stradă și c-o ușă groasă de stejar. Mobila era simplă dar curată, un pat tot așa de vechi ca toate lucrurile-n casă, un dulap, o oglindă, o masă-n mijloc cu două scaune și-ntr-un colț un spălător de lemn. Nici nu-mi trebuia mai mult. Mi se părea că toate acelea erau suma atributelor care să mă facă fericit. Pe pereți se găseau cîteva tablouri în cromolitografie. Dar atît de vechi, încît prin negreala lor de-abia se putea descifra ce reprezintă. Între ferestre atîrna o perdea lungă de catifea roșie care acoperea ceva. Dînd-o la o parte găsii că ascundea un ceas mare. Pornea din pămînt și se ridica pînă peste capul meu. Era o pendulă veche de cîteva zeci de ani, cu greutăți care trebuiau ridicate tot la o săptămînă. Dar ce avea curios, era că deasupra cadranului cu minutare, se mai găsea unul. Pe el aflai în cercuri concentrice diferite semne. Pe primul cerc, cel exterior, era zodiacul, urmau apoi, lunile, zilele și-n mijloc anii. Printr-un sistem curios de arătătoare timpul ce trecea se înregistra și pe cadranul de sus, însemnînd anul, luna și ziua. Rostul zodiacului nu l-am priceput din explicația bîlbîită a bătrînei. Mi-a spus că-i o pendulă veche, primită de ea cadou de ziua nașterii. Ceasul mergea. Pendula lungă ca o limbă de clopot se mișca leneșă, cu-n tic-tac straniu, de

orgă învechită. O întrebai dacă și eu trebuie să-l țin învelit. Mi-a spus că doar ziua și că noaptea puteam trage perdeaua. Nu m-am gîndit prea mult la excepția ce mi se ridica. Și găsind și lumină electrică în cameră o închiriai imediat. Era în ziua de 8 septembrie, în ajunul deschiderii cursurilor la liceu.

Dar nu ți-am povestit nimic despre bătrînă. Era micuță și uscată. Mai tîrziu am aflat că se apropia de nouăzeci de ani. Era îmbrăcată cu îngrijire și-n figură i se mai deosebeau linii de-o distincție rară. Avea ochii șterși și înlăcrimați, gura uscată și întinsă ca o piele tăbăcită, iar pe toată fața mii de cute și îndoituri, cum n-am mai văzut în viața mea pe o față omenească. Pe cînd o priveam cu atenție, ea contrariată îmi zîmbi. Ce zîmbet, e de nedescris! Se părea că văd dintr-un avion cum se încrețesc munții și văile, cum apele se strîng și cum vîrfurile se clatină. Am avut o senzație precisă de amețeală.

Prima seară în noua locuință mi-o petrecui așezîndu-mi lucrurile. Îmi făcui un ceai și aprinsei focul în sobă. Mă simțeam minunat. Nici nu-ți poți închipui ce liniște mă cuprinsese. Nu mă puteam îndeajuns felicita pentru alegera făcută. Cuibul meu era mic și cald și o tăcere de mormînt împresura totul. Se auzea doar de afară șiroitul ploii și măsura lenească a pendulei. Ai simțit vreodată nemăsurata plinătate a unei camere în care toate-ți convin? Parcă-i toată lumea acolo. Parcă nici nu vrei să știi de ceea ce este alături sau aiurea. Un cosmos mic, ce te cuprinde și care-ți dă siguranța stăpînirii tale. Și în această stare de spirit trăsei perdeaua pendulei. Era ora unsprăzece și un sfert. Cît farmec avea și pendula aceea cu cadranele ei. Completa starea mea de spirit în modul cel mai potrivit. Parcă lumea era acolo toată, iar timpul, singura măsură, mi se părea nelimitat. Anii, lunile și zilele, orele și minutele, ce minunată cascadă a eternității. Și-n jur zodiacul: racul, vărsătorul, săgetătorul și celelalte. Mă simțeam ca Faust în laboratorul său în care închisese toată lumea.

Cînd trăsei plapuma peste mine era ora douăsprezece fără un sfert. Stinsei lampa și așteptai. Erau clipele acelea atît de plăcute înainte de adormire. Lenea și oboseala, plăcerea și topirea în necunoscutul somnului. Redeschisei ochii într-un timp și spre surprinderea mea zării cadranul pendulei lucind. Era o fosforescență curioasă, verzuie, mată și veche, veche ca o lucire de cine știe unde, din trecut.

Adormii cu ochii la acele cifre și semne verzui, care clipeau ca stelele îndepărtate. Dar deodată mă trezii. Pendula bătu douăsprezece. Sunete mai tari ca celelalte și mai pline de nostalgie, umplură camera cu o melodie veche și uscată.

Și somnul mă cuprinse din nou gonindu-mă în vise care mă chinuiau cu teama că timpul trece prea repede.

Nu mi-am dat seama cît timp a trecut. Destul că, întors cu fața în sus, dormeam. Urechile însă prindeau melodia ploii de afară. Și în starea aceea de somn superficial mă simțeam însă foarte bine. Ceasul cu tic-tacul lui părea că mă leagănă. Și începură să-mi treacă amintiri prin minte. Cînd îmi dădui seama, observai că sunt treaz. In cameră însă mai era un zgomot. Pași ușori, ca de femeie, călcau rar pe covor. Apoi se opriră. Se auzi cum trage un scaun de la masă și cum se așează cineva. Apoi, cum se deschide cutia mesei, și cum se închide la loc. Toate le înregistrai cu sufletul la gură. Și începui să mă căznesc să-mi aduc aminte dacă încuiasem ușa. Da, desigur, pusesem chiar zăvorul cel mare care făcuse atîta gălăgie cînd l-am tras. Atunci panica năvăli mai puternic în mine. Așadar, ușa încuiată și totuși cineva în cameră. Dintr-un instinct de conservare mă ridicai în capul oaselor pînă ajunsei la butonul electric. Și-l întorsei. La masă, da, la masa din camera mea încuiată, pe un scaun, ședea o femeie. Privea în jos, căci tricota ceva. Mîinile îi mergeau ritmic și se părea că o grabă nesfîrșită o îndemna la lucru. Rămăsei înmărmurit. Nu-ți pot spune simțirile ce le încercai. Dar nu teama era cel mai mare sentiment. Începui să simt curiozitate și un imbold neînțeles spre descifrare. Îmi adunai gîndurile și mă pregătii ca într-un salon unde trebuie să susțin o convorbire cu un interlocutor interesant. Atunci chiar, femeia înălță capul. Ce să-ți spun, era o femeie de-o frumusețe răpitoare. O tînără, în jurul a douăzeci de ani, îmbrăcată într-o toaletă de modă veche, cam după timpul cînd bunicii noștri erau tineri. Ea mă privi lung, c-o privire pierdută, îndepărtată, care îmi dădu senzația unui nesfîrșit. Și, deodată, deschise gura, și începu să-mi vorbească nemțește :

„Te-am trezit, te rog să mă ierți, dar nu bănuiam că vei fi deșteptat. Știi, eu vin în fiecare noapte să-mi continui lucrul".

Și-mi ridică bucata la care tricota.

„Dar de vreo douăzeci de ani, nici un chiriaș nu s-a mai trezit la ora asta cînd eu veneam aici." Iar după o pauză, în care mă măsura atent, continuă, „e ora mea aceasta."

Și tăcu îndelung. Vrusei să vorbesc dar nu puteam scoate o vorbă. Mă chinuii, mă zbătui, imposibil. Stam în pat, ridicat pînă la mijloc și o priveam. Cît era de frumoasă și cîtă tinerețe era în bustul acela pe care-l vedeam aplecat peste lucrul pe care se silea să-l termine. Intr-un tîrziu, cînd ceasul mai bătu o jumătate, continuă:

„E pentru Wolfgang, logodnicul meu. Trebuie să-l termin și să i-l trimit la Sighișoara. E închis acolo. Cu revoluția l-au arestat și pe el." Și un oftat amar îi scutură pieptul.

Timpul trece leneș în bătăile pendulei. Ea continua să tricoteze grăbită și atentă. Cînd ceasul bătu trei, ea ridică ochii la pendulă și zise :

„Trebuie să plec, continui mîine." Și privi atent pendula. Cînd se scuză în picioare îi văzui o siluetă de o eleganță deosebită. Merse vre-o doi pași în cameră, apoi se opri, deschise cutia mesei mele și-și băgă lucrul acolo. Și, între două clipe, femeia dispăru. Cum, pe unde, nu-ți pot spune, drag prieten, dar camera rămase din nou goală, doar cu tic-tacul pendulei și cu răsuflarea mea grăbită.

A doua zi m-am trezit c-o durere puternică de cap. Și, ce ciudat, aveam toată întîmplarea din noapte prezentă în mine. Nu m-am putut gîndi la ea toată dimineața. M-am prezentat la liceu, am asistat la deschidere și doar după amiază, în liniștea camerei reîncepui să mă gîndesc la strania întîmplare. Cercetai cu atenție camera, nu găsii nici o altă intrare decît ușa pe care o zăvorîsem cu atîta grijă. Eram contrariat, dar mă cuprinse în curînd o emoție plăcută, o stare de beție, la gîndul că poate-mi voi mai revedea vizitatoarea.

Spre seară, observai pe perete un portret de femeie. Nu înțelegeam cum de nu-l văzusem pînă atunci. Și ce crezi ! Pe el era chiar femeia ce venise noaptea la mine, în cameră. Aceeași figură, ovală și străvezie, aceeași coafură, aceiași ochi și același bust. Pe ea se descifra într-un colț anul 1847.

Și, deodată, mi-adusei aminte de cutia mesei. O trăsei repede și spre completa mea năucire, găsii acolo lucrul acela la care tricotase femeia în noapte. Era un început de flanel, un piept sau un spate, neterminat, cu două ace lungi înfipte, unul în ghem, altul în ochiul la care ajunsese lucrul.

Surescitat și contrariat chemai gazda. Veni agale cu pasul ei măsurat de bătrînă care nu are pentru ce se grăbi. Îi spusei că mi-ar trebui cutia mesei și-o întrebai ce urmează să facă cu lucrul de acolo. Cînd îl văzu, tresări. Se ridică grabnic de pe scaunul pe care ședea și veni la mine :

„Nu, nu, te rog, am uitat să-ți spun, lucrul acesta trebuie să rămînă aici... e o amintire tristă."

O întrebai al cui este și dacă se poate să-mi spună mie amintirea ce i-o trezește.

Cu vocea înecată în plîns, îmi povesti, că erau, aproape optzeci de ani în urmă, cînd, într-o noapte, la ora două, sta la masă și lucra flanelul care era pentru logodnicul ei închis la Sighișoara, ca revoluționar. În miez de noapte se apucase de el și se grăbea să-l termine pînă-n zori, cînd venea să-l ia cineva și să-l ducă logodnicului ei. Și, că, chiar la ora două în acea noapte îndepărtată, cineva bătu

la geam. O voce a unui vecin îi aduse vestea că logodnicul ei fusese împușcat în după-amiaza aceea, într-o grădină din Sighișoara. Și de atunci lucrul a rămas așa, cum îl văd și că-l păstrează căci este cea mai prețioasă amintire a ei.

De atunci, drag prieten, au trecut douăzeci de nopți. În fiecare, la ora două mă trezeam subit și-o găseam pe tînăra femeie continuîndu-și lucru. Iar la trei, se scula și pleca. Dar niciodată prin ușă. Mai bine zi dispărea. Și nu mi-a mai vorbit deloc în acel timp. Doar cînd pleca, îmi arunca o privire mulțumită. Uneori n-am aprins lumina, auzeam prin întuneric cum se lovesc acele și cum ea lucrează.

Dar ieri n-am mai putut suporta. Cînd mă gîndeam că vine noaptea și că voi revedea femeia frumoasă, mă cuprindea o teamă plăcută și o exaltare de care mă înfricoșam. Și, într-o clipă de puternică stăpînire, m-am decis să plec. Mi-am cerut concediu medical. Cînd să părăsesc locuința am chemat-o pe bătrînă.

Văzîndu-mă cu lucrurile împachetate, gata de drum, s-a uitat lung la mine. Mi-a spus că-i pare rău că plec. Că de douăzeci de zile de cînd eram la ea, visa în fiecare noapte pe Wolfgang al ei. Îl visa aproape și cald, plin de tinerețea lui zvăpăiată, pe care n-a uitat-o în cei optzeci de ani care-au trecut. Iar la urmă, la despărțire îmi adăugă, că nu-l mai visase pe Wolfgang de vreo douăzeci de ani și atunci chiar, puțin, vreo trei nopți, cît a stat la ea un chiriaș care a plecat și el grăbit.

Acum îți scriu dintr-o cameră a hotelului „Coroana". Am în buzunar aprobarea concediului medical de-o lună. Lucrurile mi le-am cuibărit într-o magazie și mîine plec la Sighișoara.

De ce acolo ? Nu știu. Mă simt atras ca de un miraj. Mi se pare că acolo m-așteaptă ceva nedeslușit, dar mare și impresionant. Nici nu cunosc orașul în care mă duc și nici nu mă gîndesc ce voi face la expirarea concediului. Ceea ce simt astăzi pozitiv și zdrobitor de puternic, este faptul că trebuie să plec la Sighișoara.

Octav

PĂCATUL FRATELUI BEATUS

Noaptea în care a ars castelul Serapinilor li s-a părut tuturor ciudată. Nu numai vîntul care sufla de jos în sus, dintre ziduri spre acoperișul în flăcări, ci și vuietul acela grozav, care în amestecul de pîrîituri și pocnete surde părea că vine de-a dreptul din iad, făcea să se creadă că nu duhuri curate cuprinseră castelul. Mai văzuseră cu toții foc, focuri mari chiar, iar unii chiar pe-al aceluiași castel, cu șaizeci de ani în urmă, dar nicăieri nu aflaseră ca în aceeași clipă, din zece locuri să izbucnească cu aceeași furie vîlvătaia înverșunată. Și mai era și în toiul verii. Nici un foc nu mai ardea în castel, iar ultimul, acela de la bucătărie, se stinsese imediat după-masă. Căpitanul Telluri, care în clipa cînd a izbucnit focul venea călare spre castel, povestea, că îndată ce-a văzut flăcări ieșind prin toate ferestrele podurilor, deasupra castelului a zburat o pasăre mare, albă. În alte împrejurări toți ar fi rîs de vedenia căpitanului Telluri, era doar cunoscut prin minciunile ce le scornea, dar în clipa în care a intrat în castel, în zăpăceala și spaima ce cuprinsese pe toți, vestea lui a făcut să încremenească și pe cei mai îndrăzneți. Cît a ținut focul, toată lumea era cu privirile ațintite în sus, peste foc. Și nu puținora li s-a părut în vîrful limbilor roșiatice ce mîngîiau văzduhul, că văd rotind o pasăre albă.

Spre dimineață, cînd soarele doborîse pe toți curtenii, pe ostași și pe servitori, castelul Serapinilor arăta ca după un crunt asediu. Zidurile se ridicau goale de ornamente și picturi, negre de fum și crăpate, iar turnurile de apărare, mîndria Serapinilor, ca niște găoace goale din mijlocul cărora fumega încă abur negricios. Pînă și podul ridicător nu scăpase întreg. Era ciupit de foc pe margini, de arăta ca o dantelă grotescă. Întregi nu mai rămăseseră decît scările de jos, acelea care erau sprijinite de șiruri înalte de coloane, susținătoare de bolți, împodobite cu ornamente tăiate în piatră.

Din curtea castelului fugiseră toți. Bîrnele ce căzeau, scînteile și fumul goniseră și pe acei ce trebuiau să ajute la scoaterea lucrurilor de preț.

Toată lumea era strînsă pe cîmpul din fața castelului, în jurul cupeului celui mare al Serapinilor, în care luaseră loc, chiar de cînd izbucnise focul, bătrîna Ducesă de Tiatorino Wessa, tînăra Principesă Iolanda de Jungenhamer și junele Duce Albert Serapius. Alături, în două landouri, stăteau domnișoarele și doamnele din înalta curte a Serapinilor, printre care și două verișoare ale Papei. Cei douăzeci și doi de cavaleri, mareșali și burgrafi, toți nobili de cea mai aleasă speță, cu care se mîndrea atît de mult bătrînul Duce Serapius și care formau curtea de onoare a castelului, își plimbau melancolic caii în jurul celor trei trăsuri. Oștenii formau tabără aparte ; unii dormind cu capul înfundat în iarbă, alții jucînd cărți pe una din fețele tobelor. Toată gloata de servitori lucra de zor la alegerea lucrurilor scoase în grabă, unele aruncate pe ferestre, altele tîrîte în spaimă prin cenușă și lemne aprinse.

Nimeni nu îndrăznea să tulbure solitudinea înaltelor doamne din trăsuri. Așteptau vreun semn și se mirau că bătrîna Ducesă de Tiatorino nu dădea semnalul unei aprige activități ce-o bănuiau toți că se va dezlănțui.

Prin grămada adunată atît de pestriț și totuși risipită cît cuprindeai cu ochii pe cîmpie, se plimba agale un măgar cenușiu, care se părea că nu-i deloc stăpînit de aceleași sentimente ca și celelalte vietăți, nobile sau mai puțin, naufragiate odată cu el. În pașii lui resemnați nu vedeai nici nervozitate și nici indispoziție. Iarba îi pria de minune, umedă, cum i-o servise acea dimineață atît de senină. Cînd un cavaler se întîlni față-n față cu măgarul, rămase pe gînduri. Părea că vrea să-și amintească cui aparține dintre nobili, acea umilă și modestă creatură. Și, fiindcă nu se lămuri, strigă unuia de alături. Acela, care era un locotenent de gardă, la vederea măgarului, tresări. Se sculă grăbit de pe locul lui și veni spre cel ce-l întrebase :

„E al fratelui Beatus !"

„Și fratele unde-i ?, întrebă mai mult din curtoazie decît din vreun sentiment de îngrijorare. Locotenentul se apropie de urechea cavalerului și-i șopti, rotind speriat privirea :

„Cred că-i tot în închisoarea unde l-a băgat aseară prea luminata noastră stăpînă."

Cavalerul zîmbi, dar pe măsură ce clipele treceau, fața lui deveni gravă.

„Ar trebui să se ducă cineva să vadă în închisoare, ce s-a ales cu el !"

„Nu avem ordine în acest sens !", răspunse cu o ușoară notă de ironie locotenentul, arătînd spre cupeul Ducesei de Tiatorino.

Cavalerul nu mai aşteptă. Se duse direct la cupeu şi bătu discret în geamul acoperit cu perdea. Dinăuntru se auzi un oftat, apoi după o scurtă pauză, perdeaua fu dată la o parte şi apăru capul de păpuşă uscată al Ducesei de Tiatorino. Cavalerul făcu o adîncă înclinare, care în decorul acela păru grotescă. Apoi se apropie de uşa cupeului şi-i aminti Ducesei de nenorocitul călugăr de-a cărui soartă nu se mai ştia nimica. În timp ce discutau se mai strînseră şi alţi cavaleri în jurul cupeului. Glasul Ducesei părea plîns, iar privirea o ferea să cadă pe ruinele castelului ei atît de drag.

„Imediat Ottokar, ia personal cîţiva oameni şi vezi ce-l cu fratele Beatus în închisoare. Sărmanul, pentru vina lui de aseară nu merita noaptea de groază s-o trăiască închis." Şi figura ei luă o poză de adîncă compătimire.

Din grupul de cavaleri se desprinse o voce :

„Mai bine l-ar lăsa să putrezească acolo..."

„Filip de Allancourt, îndrăzneşti prea mult !", îl întrerupse Ducesa.

Din cupeu se auziră cîteva ţipete scurte, a surpriză, şi indignare. Şi în timp ce Ducesa de Tiatorino îl mustra pe Filip de Allancourt, cu toată asprimea ei de adînc credincioasă fiică a lui Dumnezeu, din cupeu venea un zvon latinesc de rugi spuse în grabă, pentru iertarea greşelii acestui nelegiuit.

Călugărul franciscan Beatus sosise în castelul Serapinilor cu două nopţi înainte de foc. Era noapte tîrzie, cînd în lumina lunii căpitanul Telluri, de gardă în turnul de pază, zări pe drumul ce venea spre castel o mogîldeaţă curioasă. Vedea bine că-i un călător, dar îl mirau şi cal şi călăreţ. Şi se apropia atît de încet de castel. încît pe Telluri începuseră să-l usture ochii privind fix la acea arătare. Cînd ajunse în capul podului, călăreţul se opri, descălecă, şi la crucifixul ce străjuia rîpa înaltă, îngenunchie şi se închină. Atunci căpitanul Telluri desluşi pe călugăr şi măgarul său. Se mira însă de acest oaspete tîrziu şi se întreba dacă trebuie să-i deschidă sau nu. Şi-l lăsă mult să bată în stîlpul podului. Coborînd agale pînă la fereastra cea mai de jos a bastionului şi deschizînd-o strigă spre călător.

„Cine-i şi ce vrea ?"

„Sunt fratele Beatus, trimis de la mînăstire, ca părinte sufletesc al acestui castel."

Glasul călugărului era moale şi fără vlagă, iar vorbele spuse nu mai puteau aştepta o altă întrebare. Căpitanul Telluri închise geamul şi mormăi supărat. Bucuros l-ar fi lăsat să doarmă cu măgar cu tot noaptea întreagă acolo, cocoţat în capul podului, ştia însă evlavia Ducesei bătrîne şi-i fu teamă să n-o supere. Coborî puntea

în scîrțiit prelung de lanțuri. Măgarul se trase înapoi speriat. Cînd să treacă, animalul șovăi. Se încăpățînă și proptindu-se în picioarele din față părea că vrea să prindă rădăcini acolo. La poarta deschisă, căpitanul Telluri cu toată garda aștepta. Dar așteptarea începu să dureze supărător. Măgarul fratelui Beatus se încăpățîna mai departe. Atunci căpitanul lăsă călugărului să priceapă că nu poate aștepta acolo pînă se va decide animalul să intre. Fratele Beatus parcă înțelegînd, își luă cu un oftat samarul și lăsînd măgarul pe punte, intră în castel. Trecînd prin fața gărzii fratele Beatus ridică mîna dreaptă binecuvîntînd. Garda se înclină evlavioasă murmurînd răspunsul.

În ziua următoare, Ducesa de Tiatorino invită la ea pe călugărul Beatus. Știa dintr-o scrisoare primită cu cîteva săptămîni în urmă, că marea ei dorință de-a avea un călugăr în castel va fi împlinită. Dorea din inimă să-l vadă acuma pe acela în care-și pusese nădejdea mîntuirii sufletului ei. Și-l închipuia o făptură înaltă și demnă, care să aibă virtuțile creștine, dar și pe acelea ale vitejiei, ca să poată răpune diavolul în toate întortochiatele lui încercări de cucerire. Șezînd pe colțul unei canapele, modest îmbrăcată și cu un crucifix scînteietor pe piept, aștepta. Ușa se deschise încet, parcă cu prudență și teamă. În crăpătura ei apăru silueta firavă a fratelui Beatus. Închise ușa dintr-o parte, privind speriat în jos, la covoarele scumpe pe care trebuia să calce. Și se opri acolo, cu mîinile încrucișate pe piept. Ducesa se sculă în picioare și vădit emoționată, șopti mai mult :

„Binecuvîntează frate !“

Beatus ridică o mînă uscată și mică și schiță în aer semnul crucii. Ducesa se închină și ea și se apropie de călugăr. Acesta ședea tot cu ochii în pămînt și cu gluga trasă adînc peste frunte.

Ducesa de Tiatorino fu neplăcut impresionată de aparența prea nedemnă a fratelui Beatus. Prețuia și ea umilința creștină, dar ar fi vrut ca acela în mîinile căruia avea să-și lase sufletul, să aibă în înfățișarea lui și ceva de stăpîn. Sufletul ei, care trebuia condus prin prăpăstiile vieții, se făcu mic. Dar revolta începu să crească în ea nestăpînită. Și cu un accent aspru în glas, strigă călugărului :

„Hai, frate, privește spre mine să te cunosc !“

„E voia Domnului să privesc în pămînt.“

Ducesa se potoli ca prin farmec. Miracolul simbolului celui mai înalt stăpîn îi doborî nemulțumirea și-o făcu iarăși mică. Ducesei de Tiatorino nu-i plăcea să iasă înfrîntă din nici o luptă. Mîndria ei de femeie care stăpînea un ducat nu de dispreț uit, se învățase să nu fie contrazisă. De aceea, după ce-și reveni din umilința ce i-o

provocă invocarea Domnului, reveni la simțămintele ei de femeie și stăpînă :

„Totuși, frate Beatus !“

„Nu trebuie să dispreţuim voia Domnului.“

Ducesa se potoli din nou. Gîndul începu să-i răscolească amintirile, să caute undeva un semn vădit că voia Domnului este într-adevăr aceea și că nu este doar o încăpăţînare a fratelui Beatus. Cînd simți că a început lupta cu puterea Domnului, tresări cu mîndrie.

„Frate Beatus, doar azi, o dată, să te cunosc !“

„O dată a întins și diavolul mărul lui Adam !“

Ducesa nu-și mai aminti în acea clipă dramatică ca cineva s-o mai fi asemuit pe ea cu divolul. Și cu o furie într-adevăr drăcească, Ducesa se repezi la călugăr, îl apucă de mîneca largă a rasei lui, și cu o putere neașteptată îl trînti la pămînt. Deschise ușa și strigă după gardă. Îl dădu pe mîna a doi ostași cît ușa, cu ordinul sever de a-l încuia în cea mai joasă celulă a castelului.

★

Cînd îl văzu pășind pe poarta cetăţii, printre ruinele fumegînde, avu viziunea clară a unei pedepse cerești. Mintea ei prea încurcată în îndoieli și lupte, în ispite și trădări, găsi îndată a cui e vina. Era păcatul ei, era pălmuirea pe care a dat-o ea unuia dintre cei mai aleși fii ai Domnului, fratele Beatus.

Pătrunsă de cea mai aprigă umilinţă, într-un acces de autoflagelare, ieși din cupeu și, prosternîndu-se la picioarele fratelui Beatus, murmură printre lacrimi de amară pocăinţă, eterna ei părere de rău pentru jignirea ce a adus-o Domnului.

Fratele Beatus stătea nemișcat, în aceeași poză de idol ca și în seara trecută. Curtenii strînși în jurul lui nu știau ce să facă, ghicind în scena a căror martori erau, amestecul capricios al unei femei bigote și ambiţioase totodată. Dar silueta castelului ars ca o sodomă cu foc ceresc, îi făcu și pe ei să se cutremure și să creadă în clipele acelea, că minuscula făptură cenușie în fața căreia se închina mîndra lor stăpînă, este o părticică din puterea divină, care știe să și înalțe, dar care poate și cu un bici de foc, să lovească drept în creștet trufia omenească.

„Frate Beatus, roagă pe Domnul să-mi ierte păcatul, îngînă în spasmuri de plîns Ducesa.“ Și fratele Beatus, privind nemișcat în pămînt, rosti cu o voce transfigurată pare-se de vreo misiune de dincolo de viermii pămîntului :

„Domnul e mare și puterea Lui e nemărginită !“

★

Către prînz sosi galopînd, într-un nor de praf, trimisul Ducesei de Tiatorino. Fusese mînat în zori, cu o scrisoare grabnică către unchiul ei, Ducele de Valentino, stăpînul cetății Kronina, căruia îi aducea trista veste a nenorocirii lor, cerîndu-i pentru ea și toată curtea ospitalitatea pînă la restaurarea castelului. Răspunsul adus fu îmbărbătător și înduioșător în căldura cu care o ruga pe Ducesă să-și mute curtea în frumoasa lui cetate.

Cîteva porunci grabnice avură darul să pună măsură și ordine în echipele care rămîneau mai departe în castel. Ele trebuiau să organizeze inventarierea avutului scăpat din sinistru, să înceapă cît mai curînd lucrările de refacere și mai ales, să păzească cu ochi atenți castelul care ar putea ușor acuma să cadă pradă vreunor aventurieri.

Caravana care urma să plece spre Kronina se înșirui cu disciplina în care era învățată Ducesa să-și stăpînească curtea. Drumul îl deschideau călăreții italieni, urmați aproape de un șir de cavaleri. După ei urma cupeul Ducesei și celelalte două ale doamnelor. Apoi un alt șir de cavaleri. În urma lor veneau carele cu lucruri de preț și toaletele curtenilor. Și caravana se încheia cu uriașii spadasini elvețieni, niciodată grăbiți să fie mai în frunte. În învălmășeala orînduirii fratele Beatus fu uitat la o parte. Un timp se părea că el nici nu observă că e gata de drum. Dar cum se știa de-acuma legat de curtea Ducesei de Tiatorino, pricepu că drumul ce se deschide îl așteaptă și pe el. Atunci, pe îndelete, își găsi măgarul și se apucă să-și lege samarul. Se arătă destul de destoinic pentru o sarcină atît de umilă, și, cu dîrlogii domesticului slujitor în mînă, aștepta caravana să treacă, să-și ia și el locul pe care și-l alesese, îndărăt de tot, în urma spadasinilor elvețieni.

Dar cînd caravana se puse în mișcare, fratele Beatus nu mai putu rămîne neobservat. Primul șir de cavaleri ce-i trecu prin față se uită lung la el. Și unul care fusese martorul scenei de prosternație a Ducesei pricepu că figura aceea umilă de călugăr nu putea rămîne în afara protocolului unei caravane ducale. Își opri calul, îl întoarse pe loc, și-n trap se înapoie spre cupeul Ducesei. Merse cîtva timp în pas cu el, vorbind Ducesei. Deodată cavalerul primi un ordin, și cînd Ducesa ajunse în dreptul călugărului, întreaga caravană se opri. Ducesa coborî din nou și se îndreptă spre fratele Beatus cu cea mai pocăită figură :

„Frate, nu te pot lăsa să mergi pe jos. Oboseala drumului te va face să suferi."

„Domnului îi plac suferințele trupești ale credincioșilor..."

„Dar totuși nu se poate..."

„...ele înalță și purifică sufletul", își continuă fratele Beatus gîndul lui.

O clipă se-ntinse o pauză care nu se știa cum va sfîrși. Cavalerii schimbau priviri furișe, iar Ducesa amesteca nervoasă un dumicat inexistent. Fratele Beatus stătea însă resemnat ca și cînd nimic nu s-ar fi petrecut grav în jurul lui.

Ducesa făcu un gest brusc, care prevesti o mare deciziune :

„Atunci, frate, dacă Domnului îi plac suferințele trupești, le voi suporta și eu alături de tine !"

Din toate părțile porniră murmure de consternare, de indignare și chiar de revoltă. Caii, ca și cînd adulmecară în aer ceva, începură să-și muște zăbalele și să-și frămînte nerăbdători copitele în praf. Ducesa se făcu însă că nu observă nimic. Dădu semnalul de plecare și se așeză alături de fratele Beatus, în urma cupeului ducal. La gestul tuturor doamnelor și cavalerilor, care vrură să coboare și ei spre a-și imita săpîna, Ducesa se opuse cu dîrzenie, amenințînd aspru pe aceia care n-o vor asculta.

Din cauza celor doi pelerini caravana trebui să meargă la pas. Caii moleșiți își tîrau picioarele, răscolind un nor înecăcios de praf. Ducesa c-o mînă își ținea un șal ușor la nas, iar cu cealaltă își ridicase rochia în față, spre a nu se împiedica de ea. Mersul ei neobișnuit pe drum cu praf și bolovani, era atît de curios că amenința să devină caraghios. Era un amestec de tărie pe care vădit și-o impunea cu o grație pe care nu putea s-o mascheze. Fratele Beatus părea de altfel cufundat în adînci meditații, nedînd atenție companiei distinse căreia îi era încredințat.

De cum porniră la drum, după vreo cîteva clipe, Ducesa își dădu seama că-n elanul ei de bigotism, exagerase. Nu trebuia să se umilească chiar atît în fața curții. Pînă să vadă Dumnezeu gestul ei, ea era sigură că l-au văzut toți curtenii. Și autoritatea ei între cele lumești nu se putea păstra, desigur, cu avansuri făcute unei probabile vieți viitoare. De ce oare îi venise în gînd tocmai acum, cînd se afunda pînă-n gleznă în praf, vechea ei obsesie, a vieții viitoare ? Privi furiș spre călugăr și furia-i creștea tot mai mult. Cînd îl văzu călcînd atît de indiferent și regulat, părînd că măsoară drumul, nu se putu stăpîni să nu oftеze. Se sperie și ea de șuieratul ce-l scoase pieptul ei neobișnuit cu marșuri de acest soi. Cînd se mai gîndi și la lungimea drumului ce-l avea de făcut pe jos, crezu că înnebunește. Și furia i se văzu îndată după mers, căci i-o luă înainte fratelui Beatus cu vreo doi pași. Acesta nu se arăta

deloc impresionat și nu căuta să-și ajungă stăpîna. Mergea tot în ritmul lui, căutînd cu ochii adînciți în praful drumului cine știe ce dezlegare vreunui gînd. Ducesa era decisă, va trebui cît mai curînd să găsească soluția de-a ieși onorabil din rușinea pe care singură și-o făcuse. Îi era imposibil să mai continue, mai ales că măgarul pe care-l ducea alături de ea călugărul de dîrlogi, mirosea îngrozitor, a duhori pe care Ducesa nu crezuse că va trebui să le suporte.

Și, cînd drumul șerpuia într-o vale umbrită și cînd pașii tuturor deveniră mai înceți, Ducesa crezu c-a sosit clipa să scape printr-o șiretenie de cavalerul pe care-l ducea :

„Nu-i așa, frate, că Domnul nu vrea moartea păcătosului ?"

„Nu stăpînă, îngînă Beatus. El vrea numai mîntuirea lui."

„Și atunci Ducesa neputîndu-și ascunde un zîmbet de biruință, răspunse poate prea repede pentru a nu i se trăda bucuria :

„Atunci, frate, eu mă urc în cupeu și tu încalecă-ți măgarul."

★

Chilia care-i fu dată fratelui Beatus în cetatea Kronina, se afla într-un colț ferit al palatului ducal. Pînă la ea trebuiau parcurse cîteva coridoare strîmte și întunecoase, cu miros de mucegai și umezeală, prin care nu pătrunseseră raze de soare de sute de ani. În acestea nu ardea niciodată vreo lumină, așa că pasul trebuia la început să ghicească, pentru ca apoi obișnuit să calce mașinal în același loc. La ultima cotitură a gangului, după ce urcau cîteva trepte, se găsea o firidă adîncă. În partea din afară a ei era tăiată o ferestruie îngustă de nu puteai scoate capul prin ea. Șuvița de lumină ce pătrundea prin fereastră, lumina ultimele trepte care duceau în chilia fratelui Beatus.

Chilia era strîmtă și înaltă. De sus, două arcuri gotice prelungi, cuprindeau încăperea într-un aer sobru și liniștit. Coloarea albă, curată a pereților nu-i dădea un aer vesel, ci prin simplitatea ce ți-o împărtășea, te făcea să bănuiești că-n chilie nu putea sălășlui decît gînduri bune. Singura fereastră ce se găsea față-n față cu ușa era pătrată și c-o cruce de lemn care-o împărțea în patru părți egale. Geamurile erau făcute din bucățele rotunde și ornamentate, desenînd în ramurile lor de metal un arabesc ciudat, care amintea nu știu de ce duh de liniște. Singura mobilă era un pat de scînduri, așezat jos. Deasupra lui se găsea o scîndură proptită în două piroane. Pe ea stătea o cană cu apă și-un sfeșnic c-o lumînare. În celălalt colț, un pupitru de rugăciune cu loc pentru îngenunchiat, străjuia solemn și contrasta cu simplitatea restului. Era un pupitru

de lemn negru, lustruit, care aparţinuse cîndva altei încăperi. Şi sus, deasupra lui, un crucifix negru şi simplu, arăta că acolo nici un alt simbol nu putea să însemne o poruncă mai aprigă ca aceea.

Fratele Beatus cum intră în chilie, ca şi cînd asta ar fi aşteptat, îşi încuie cu grijă uşa groasă de stejar şi-şi zvîrli gluga peste cap. Atunci apăru o figură osoasă şi mică, spînă aproape, cu nişte sprîncene subţiri ca urma unui creion. Gura avea nu ştiu ce însăilare elegantă şi ca un simetric desen se arcuia expresiv şi inteligent în două curbe pline de grandoare. Nasul era puţin ascuţit, iar nările uscate şi întinse, aproape străvezii, te lăsau să vezi prin ele raza soarelui care cădea pe cealaltă parte a lor. Ochii aveau ceva ciudat în înfăţişarea lor. Nu erau prea vii, dar în fixitatea lor verzuie te făcea să te simţi pironit. Erau dintre aceia pe care odată văzîndu-i nu-i poţi uita uşor.

Agale îşi scoase din desagi cărţile lui şi încercă să le aşeze pe poliţa de peste capul patului. Puse cana de apă sub pat, iar sfeşnicul pe pupitru, se urcă pe pat şi începu să-şi aşeze volumele. Erau doar vreo cinci, dar mari şi negre, de păreau crescute undeva, pe întuneric. Unul mic, îmbrăcat în piele cafenie şi-l aşeză pe buza înrămată a pupitrului cu grijă să fie drept la mijloc. Rămase apoi cu privirea pierdută prin fereastră în jos. Se vedea curtea mare, în care căruţele stăpînei sale erau descărcate. Forfota din curte îi plăcu, avea ceva de viaţă, de plinătate şi de sănătate. Şi fratele Beatus nu dispreţuia chiar în toate clipele viaţa.

Cînd fu gata curăţat şi pieptănat, îşi scoase dintr-o cutie un crucifix cu lanţ negru şi şi-l agăţă de gît. Astfel plecă spre biserica pe care-o zărise-n treacăt.

Drumul pînă la intrarea în biserică trecea prin grădină. Pe potecă se întîlni cu cîţiva curteni care-l salutară foarte reverenţios. Fratelui Beatus îi plăceau aceste semne de respect. Nu şi le lua asupră-şi însă, le trimitea în zbor de gînd Domnului căruia i se cuveneau.

Înainte de a se închina, se duse la preotul bisericii să i se prezinte. Îl găsi pe o bancă de piatră, ciugulind dintr-un ciorchine de strugure. Cît timp fratele Beatus murmură formulele de rigoare preotul nici nu ridică privirea. La urmă făcu un semn călugărului să se aşeze alături de el şi-i întinse şi lui un strugure. Fratele Beatus îl luă şi cu răbdare, bob cu bob, ales parcă, îl ciuguli. Cine i-ar fi văzut unul gras şi altul slab, ar fi crezut că dreptatea nu se împarte egal nici între feţele bisericeşti.

După rugă, care fu fierbinte şi plină de cea mai adîncă umilinţă, fratele Beatus vru să plece. Părintele, cît timp fratele se ru-

gase, stătu de-o parte și-l privi, cu mîinile în șolduri, ca și cînd s-ar fi uitat la o panoramă. Văzîndu-l că pleacă îl opri :

„He... he..., cînd văd vreun frate mai tinerel cum se închină, cu cît zel și căldură, mă gîndesc cum trece timpul. Și eu pe vremea mea făceam la fel, azi... m-am obișnuit și eu cu Dumnezeu... și el cu mine... he..., he !" Și burta mare cît un hîrdău se scutura grotesc în rîsul preotului. Fratele Beatus nu știu ce să facă. Afrontul era atît de puternic încît o clipă îl ameți, încă nu întîlnise atîta cinism la un părinte de-al bisericii.

Dar se stăpîni și rupîndu-se din loc, murmură mai mult pentru sine :

„Domnul e mare"...

„...Și puterea lui nemărginită", continuă părintele, urmînd pe călugăr cu mîinile la spate. Și după ce-l privi lung dinapoi, completă :

„Hei, băiețele, băiețele... să te văd cînd ți-o crește și ție burta !"

Se întunecase cînd fratele Beatus fu iarăși în chilie. Nu-și putea lua gîndul de la insulta gravă ce-a provocat-o umila lui ființă Domnului. Doar de el s-a legat preotul de-a jignit pe Dumnezeu. Se simțea umilit și izolat, ar fi vrut în acea clipă să poată striga și acuza în public, să arate în fața tuturor că un astfel de preot nu mai poate pîngări cu ființa lui păcătoasă mai departe sfînta casă a lui Dumnezeu.

O bătaie discretă în ușă îl trezi din furia lui. Fără să-și dea seama se ridică-n picioare și întoarse spatele spre ușă. Atunci strigă „intră".

Un servitor, gătit elegant ca un cavaler, invită pe călugăr la masă, anunțîndu-l că e așteptat de toată curtea. Fratele Beatus se miră de onoarea ce i se face. Dar cînd înțelese că această onoare i se face Domnului prin el, zîmbi împăcat. Se gîndi însă că-n furia lui nu este în stare să stea între persoane atît de distinse. Și întorcîndu-se spre servitor îi spuse :

„Sînt foarte obosit de drum și roagă-i, ce s-or milostivi să-mi dea, să-mi trimită aici."

Peste cîteva clipe apărură iarăși doi servitori, purtînd tăvi grele cu bucate. Cînd vrură să le așeze se uitară mirați în jur :

„Dar fratele n-are nici masă ?"

Fratele Beatus ca și cînd atunci observă și el, le răspunse pe un ton care nu mai dădea ocazie la replică :

„Puneți-le jos."

Și cei doi servitori se supuseră și așezară pe lespezile de piatră cele două tăvi scumpe de argint. Fratele Beatus rezimîndu-se de marginea patului se apucă să privească ce i se trimisese. Pe o tavă

era o bucată mare de carne, atît de mare cît nu mîncase el altădată într-un an. Pe cealaltă erau fructe multe și alese și-o cană mare cu vin roșu. Nu știu ce să facă, și-n clipa cînd vru să întindă mîna și-aduse aminte de preot. Se ridică, și, furios, gîndind că din astfel de bunătăți crescuse burta preotului atît de mare, zvîrli cu piciorul în tăvi. Se auzi clinchet de metal și-o pată mare roșie desenă o hartă curioasă pe lespezi.

Și deschizînd fereastra, fratele Beatus, adunînd bucatele, una cîte una, le aruncă afară, drept în mijlocul curții.

★

Ducele de Valentino găzduia de cîteva luni în cetatea Kronina pe Principesa Lialula, soția Prințului german Leopold cel Mîndru, care era plecat într-o lungă expediție contra unor nomazi slavi. Principesa era nepoată de soră a Ducelui de Valentino. Față de Ducesa de Tiatorino, Lialula simțea o adîncă stimă și dragoste. O legau și amintiri din copilăria ei. În fiecare an castelul Serapinilor o găzduia cîteva luni. Conviețuirea cu Ducesa de Tiatorino imprimase și sufletului ei o năzuință către lumile pocăințelor și ale ispășirilor, în vederea unei fericiri viitoare. Cu toată frumusețea și tinerețea ei, se purta deseori, spre surprinderea tuturor, cu o discreție și o decență între oameni, care arăta o fire aplecată mai mult spre meditații și introspecție. Cum auzi că în cetate a sosit un călugăr de reputație, un frate ales, cel mai în vază și prețuit, vru numaidecît să fie primită de el.

Soarele nu se ridicase bine pe cer, în prima dimineață a fratelui Beatus în Kronina, cînd auzi pe scară pași grăbiți. El tocmai își terminase ruga de dimineață, căci se decise să nu mai calce în biserică, cît i-o fi dat să rămînă acolo. Același servitor din ajun îl anunță că este așteptat de Ducesa de Tiatorino și de Principesa Lialula în capela palatului.

Fratele Beatus nu întîrzie. Cu gluga lăsată pe spate, cu mîinile băgate una în mîneca celeilalte, tropăind pe lespezile coridoarelor cu papucii lui de lemn, se îndreptă agale spre capelă. În fața ușii se opri. În liniștea care sălășluia pe coridoare auzi două glasuri vesele de femei. Rîdeau povestindu-și ceva. Cînd se potoliră puțin, intră. Și-n fugă, prin deschizătura ușii, zări fețele celor două femei vesele, care la vederea călugărului deveniră serioase. Și fratele Beatus zări tot în fugă că Principesa Lialula era de-o frumusețe răpitoare.

După ce-i fu prezentată Principesa, fratele Beatus se așeză pe-un scăunel simplu de lemn, în fața celor două fotolii din dreapta

altarului, în care luaseră loc Ducesa și Principesa. Se așeză cu picioarele strînse, cu călcîiele lipite, cu genunchii îndesați unul într-altul și cu mîinile căzute în poală, mai mult uitate decît voit așezate. Privea în jos, tocmai la marginea estradei pe care erau fotoliile.

„Frate Beatus, am auzit că nu ți-a plăcut mîncarea aseară."

„M-ați chemat să mă judecați ?", răspunse cu privirea tot în jos fratele Beatus, cu un gest prea puțin reținut de revoltă.

„Nu frate", îngînă împăciuitoare Ducesa, „dar vezi, aici suntem oaspeți și gestul tău poate fi luat în fel și chipuri."

Fratele Beatus, după o clipă de ezitare, le povesti întîmplarea cu preotul în toate amănuntele ei. Vorbele lui fură alese, nu căutau jigniri, tonul însă era al celui mai aspru judecător. Și cu surpriză Ducesa observă cît de mare elocvență are acea făptură uscată și umilă, care ședea în fața ei ca un școlar la examen.

„Bine frate", nu vei mai intra în biserică cît vei fi aici, dar să știi că gazda noastră va fi surprinsă de felul în care îl vezi pe preotul lor. Ei țin la el, este un ales fiu al Domnului".

„Domnul și-a luat de mult mîna lui ocrotitoare de deasupra lui... și acuma părăsit, crește ca buruienile care umbresc alături de ele plăpîndele flori."

„Dar frate, tu nu crezi că poți greși în judecata ta ?"

„Judecata mea e judecata Domnului și el nu greșește."

„Dar dacă și părintele spune la fel ?"

„Nu se poate, căci astfel poate vorbi numai acela care are în sufletul lui naivitatea lui Isus." Și mîinile lui Beatus se strînseră pumn, ca și cînd ar fi vrut să arate, că acestei discuții îi pune punct, cu pumnul. Apoi discuția continuă împăciuitoare despre alte lucruri și puteri. Cele două femei se arătară îndeaproape curioase asupra căilor pe care trebuie să le urmeze un păcătos pentru desăvîrșirea lui și pentru a putea să-și răscumpere o părticică din fericirea vieții viitoare.

Dar discuția se poticni iarăși cînd Ducesa îi ceru, pătrunsă de cea mai adîncă umilință, să-i dea vreun canon, pe care ispășindu-l să-și simtă sufletul ușurat de povara rătăcirilor ei.

„Un păcătos ca mine nu poate împărți pedepse."

„Cum... frate ? întrebă cu voce sugrumată Ducesa.

Fratele Beatus tăcu îndelungat. Pe față îi tresăriră mușchii, iar pe frunte îi apărură broboane mici de sudoare. Se vedea limpede că-n sufletul lui se dă o luptă aprigă, o luptă dintre acelea care te țin pe marginea unei prăpăstii. Și, într-un tîrziu, cînd

liniștea după întrebarea Ducesei arăta că e tot rîndul fratelui Beatus să răspundă, el îngînă mai mult pentru sine :

„Conștiința... mea."

„Cum frate, tu ai o conștiință alături de aceea a lui Dumnezeu cu care ne-ai arătat atît de amănunțit că ești legat pe veci ?" Fratele Beatus, ca și cînd n-ar fi auzit nimica, continuă :

„Conștiința mea."

Dar în acea clipă se trezi. Își dădu seama că s-a pierdut, c-a lăsat din zbuciumul lui să treacă o nelămurire în afară. Se simți mic și năpăstuit, blestemat și fără nici un sprijin. Își simți păcatul lui cel mare, care-l făcuse să scape acele vorbe fără noimă pentru alții, și-l simți cum crește ca o arătare de spaimă în întuneric. Deodată se sculă trîntind în mișcarea lui grăbită scaunul și fără să spună ceva ieși din capelă, lăsînd ușa larg deschisă.

Și în stupoarea și liniștea în care rămăseseră cele două femei, pașii lui Beatus răsunară încă mult, ca un ecou îndepărtat de deznădejde și de groază.

★

Dezlănțuit, scos din făgașul liniștii lui aparente, fratele Beatus ajuns în chilie se aruncă cu disperare pe pat. De-acuma simțea limpede că nu mai putea rămîne singur. I se părea că este cu pieptul deschis la margine de drum și că fiecare călător curios se apleacă să privească durerile sfîșietoare ale inimii lui. Își dezvăluise fără să vrea slăbiciunea lui de om și tot fără voia lui lăsase să cadă masca aceea de autoritate și tărie pe care-o purta fără semeție, dar c-o conștiință limpede că voia Domnului îl va ajuta să biruie păcatul.

Mintea lui înfierbîntată începu să aiureze, să gonească fără stăpîn, peste locuri și oameni, amintiri și dureri. Își aduse aminte, cum pentru întîia oară, cu mai mult de zece ani în urmă, chiar în săptămîna dinainte de Paște, ochii lui verzi, ochii lui pe care îi temea de atunci c-o furie nebănuit de mare, uciseseră pe copila aceea blondă și nevinovată. Se întorceau de la biserică, și-n drum ajunse din urmă pe blonda Graziela. O strigă și ea se opri. El se uită lung la ea și-i plăcu. Și spuse o vorbă atît de nevinovată :

„Grazi, de ce ești astăzi atît de frumoasă ?" Și o văzu deodată pălind. Figura ei frumoasă și rumenă se-nălbi, privirea începu să-i alerge și-și duse o mînă la frunte. Apoi o cuprinse un tremurat. El rămase ca împietrit în fața ei. Nu știu ce să facă, și, ca și cînd își presimți vina, fugi repede, după un gard și de acolo se pierdu în cîmp.

Seara, tîrziu, cînd se întoarse acasă, află de la părinții lui că Graziela murise, pe seară. Murise din deochi. Noaptea aceea de zbucium îi semăna cu cea de acuma, numai că atunci era copil și disperarea nu se împletea atît de straniu cu neputința ca acuma. Din ziua aceea Beatus nu mai îndrăzni să ridice ochii pe ceva. Și într-o zi, cînd simțea că nu mai poate trăi în felul acela, fugi de acasă. Rătăci mult prin pădurile și satele din munții țării lui. Oamenii îl priveau lung și bănuitor. Atunci pașii își găsiră calea pe care-o credea el firească : într-o dimineață de toamnă, rece și umedă, sună cu curaj la poarta unei mînăstiri din jurul Florenței.

Viața de mînăstire îi arătă păcatul lui în mărimea care era într-adevăr. Și cînd această conștiință luă formă clară și puternică nu mai ezită, începu să lupte disperat spre a-și sălășlui doar pe Domnul în suflet. În acest chip credea că va putea pentru totdeauna să îndepărteze pe omul mic și plin de păcat. Liniștea părea să prindă în ființa lui chinuită loc. Cînd, într-o zi, un episcop avea să viziteze mănăstirea, iar fratele Beatus trebuia să deschidă poarta cea mare a mănăstirii la venirea lui. Se pregăti cu răbdare și cu mîndrie. Cu mult înainte de sosirea acelei clipe solemne, Beatus, nerăbdător, mîngîia verigile groase de fier de la poartă. Prin ochiul porții privea șoseaua care cotea de după un grup de pomi. Își amintea mereu atît de clar clipa aceea cînd, după acel grup, apăru cupeul elegant al episcopului. Era deschis și în mijlocul lui, cu figura uscată și impresionantă, ședea Episcopul Paviei. Trăsătura mergea la pas, și în tot timpul ochii lui Beatus fixau acea arătare atît de majestuoasă. Cînd trăsura se opri și lacheul deschise ușa, episcopul era mort.

Fratele Beatus nu-și destăinuise nimănui păcatul. Dar simțea nevoia să fugă dintre aceia în mijlocul cărora îi era teamă să nu i se afle păcatul. De aceea, cum se află liber locul în castelul Serapinilor, își oferi el serviciile.

Și zbuciumîndu-se în pat, ca un bolnav cuprins de friguri, își aminti și de privirea lui plină de mirare ce-o aruncă asupra castelului în noaptea sosirii și de focul ce i-a urmat în noaptea aceea de groază, cînd el zăcea în beciul castelului.

Prin fereastra deschisă a chiliei venea zgomotul ploii care șiroia afară. Fratele Beatus încerca zadarnic să se liniștească, să-și găsească un punct de sprijin. Și din ce pornise totul ? Că i se ceruse lui să dea pedepse, lui, care nu găsea destule pedepse să-și dea sieși pentru păcatul lui cel mare. I se părea în noaptea aceea de chin cum toate fibrele sufletului său se încîlcesc cu șuvițele de ploaie și cum împreună se topesc într-un noroi mare, lipicios și nesfîrșit de negru.

A doua zi de dimineață lumina străbătea cu greu în chilia fratelui Beatus. Nori cenușii și grei pluteau jos de tot, mîngiind pămîntul. Șiroitul ploii nu înceta, încît prin întunericul ce străjuia, melodia ei părea o plîngere tristă și sfîșietoare. Pe pat, tot îmbrăcat cum se aruncase deznădăjduit în ajun, fratele Beatus încerca să-și limpezească gîndurile. Era o luptă obositoare. Din ziua în care deochiase pe Graziela și simțise cum poartă în ochii lui verzi secera morții, aceeași zbatere continuă nu luă sfîrșit. Dar pînă-n ajun păstrase doar numai pentru el secretul. Acum se simțea trădat. Orice clipă i se părea că este un pas sigur către sfîrșitul lui. Ca și cînd ar fi căzut pe-o pantă alunecoasă, simțea că timpul nu face decît să-l coboare cît mai adînc în prăpastie. Atunci îi veni în gînd să fugă. Să caute din nou în acea alergare fără noimă, să uite totul și mai ales să se simtă cît mai sigur. Iar în zbuciumul lui simțea o teamă neînțeleasă ca o amenințare. Deodată gîndul i se opri ca la un blestem, la figura pe care și-o amintea vag, a Principesei Lialula. I se părea că albul acela senin al feței ei se întinde ca binefacerea unor aripi de înger păzitor. Atunci simți în el un gînd mai liniștitor, un sprijin, ca o insulă ce se ivește pe neașteptate în fața unui naufragiat. Dar un alt gînd dureros ca un sfredel își făcu drum. Și-aduse aminte de Graziela, de plăcerea ce-o avusese de cîte ori o vedea și de năpraznica ei moarte. Cu pumnii amîndoi strînși la tîmple, ca într-un chin suprem, fratele Beatus căuta să-și afunde capul în pătura patului, să nu audă cum prin șiroitul ploii străbătea pînă la el cuvîntul de groază ce-l aruncă oamenii și fug, aceluia ce poartă moartea în ochi : jettatoare, jettatoare...

Către prînz fu trezit de-un servitor spre a fi chemat la masă. Se sculă cu trudă, picioarele și le simțea grele ca de plumb. După ce se spălă cu apă rece pe față se învioră puțin. Gîndurile îi apărură mai blînde și mai împăciuitoare. Îi păru bine, și, coborînd treptele se simți chiar fericit că va revedea figura aceea atît de frumoasă și blîndă a Principesei Lialula.

Ca și cînd toți comesenii ar fi bănuit în el un zbucium aprig, îl menajară și nu-l întrerupseră prea des cu întrebările. Așa că masa trecu liniștită, fără a-i adăoga noi motive de neliniște. Dar cînd se ridică de la masă se trezi fără să vrea față-n față cu Ducesa de Tiatorino. De data aceasta o privi atent și serios. I se păru că are o față bună și îngrijorată :

„Frate Beatus, pari grozav de bolnav !"

„Da stăpînă, sînt bolnav, dar nu la trup, ci la suflet."

Spuse vorbele mașinal fără să-și dea seama că adăugă la confuzia din ajun încă o nedumerire. Ducesa îl privi lung și înciudată.

„Totuși frate, trupul ți-e bolnav, sufletul tău nu se poate îmbolnăvi. El are liniștile cele mai senine, acelea pe care numai Domnul le poate da."

Fratelui Beatus îi căzură bine vorbele. Nu simți intenția Ducesei de-al menaja și crezu adînc că într-adevăr nimeni nu se alarmase de afirmațiile lui.

Se retrase în chilie mai liniștit. Dar cînd încercă să se adîncească în meditațiile lui atît de îmbărbătătoare se simți ca zdrobit. Aproape tîrîndu-se se culcă în pat și așteptă în clipele acelea de liniște care creșteau mari cît un necuprins în urechile lui, să se săvîrșească cumva trupul acela care nu mai putea suporta greutatea unui zbucium atît de mare.

Boala fratelui Beatus ținu mult. Zilele treceau ușor, dar săptămînile se încheiau cu dureri mari. În fiecare sîmbătă fratele Beatus se pregătea ca a doua zi duminică, să se scoale. Dar cum se ridica, în cap simțea săgetări aprige, iar privirea i se încețoșa. Și zdrobit începea o nouă săptămînă de suferință.

În tot acest timp a primit de două ori pe Ducesa de Tiatorino. O rugase să dea ordine să nu-l tulbure nimeni. Și într-adevăr, nimeni altul nu-i călcă pragul în tot acest timp.

Într-o după amiază, cu lumină multă și cu ciripit vesel de păsări, în ușa chiliei fratelui Beatus se auzi o discretă bătaie. Cum nimeni nu răspunse, ea se repetă mai insistent, dar tot atît de ușor. Fratele Beatus se dezmetici cu greu. Era obișnuit cu pașii grei ai servitorilor și cu intratul lor brutal. Simțea de data aceasta că-i ceva nou, dar nu-și dădea bine seama. Aproape în vis, cu gîndul aiurea, spuse un „intră" care semăna mai mult a oftat.

În cadrul gotic al ușii sărace de chilie apăru Principesa Lialula. Fratele Beatus rămase cu ochii mari deschiși, țintă la acea arătare care lui, în starea de amețeală în care se găsea, i se părea mai mult o făptură de vis, decît o realitate. Dar văzu cînd gura Principesei zîmbește, cum ea închide ușa și cum, cu pași ușori ca de fulguit se apropie de pat. El o privea tot cu ochii mari. Iar urechile îi auziră atunci un murmur ca de izvor, firav, și plin de melancolie :

„Frate, suferi mult ?"

În minte despărțea cuvintele în silabe ca și cînd altfel nu le putea bine prinde înțelesul. I se părură stranii și fără sens. Parcă nu-i erau spuse lui. Privind pe Principesa Lialula drept în ochi începu să se mire de chipul acela frumos și palid, care ședea la capul patului său ca un arhanghel.

Și deodată văzu negru. Lialula plecase, camera era goală și parcă un vîrtej agita pereții care stăteau să se năruie. Iar el în

mijlocul furtunii ţinea ochii ficşi după acea arătare care dispăruse atît de uşor, precum şi venise.

În seara aceea chiar, Principesa Lialula muri. Nu scoase nici o vorbă, mută, cu privirea pierdută ca în aiurare aştepta ceva. Cînd moartea îşi flutură aripa neagră deasupra capului ei, Lialula zîmbi trist şi cu ochii întredeschişi păşi în cealaltă lume.

Fratele Beatus nu ştiu nimic. Nu auzi nici zarva nemaipomenită care se iscă în cetate, nici clopotele ce sunară toată ziua şi nici plînsetele fără de sfîrşit din ziua înmormîntării. Se mira doar că nimeni nu-i mai calcă în chilie, nici servitorul care-l întreba în fiecare zi, de trei ori, ce-i trebuie ceva, şi nici nu mai primise puţinele bucate ce le mînca. Şi-i lipsea mai ales apa. Cam în a patra zi de la vizita Principesei Lialula, fratelui Beatus i se termină şi ultimul strop de apă. Aşteptă socotind că poate în truda lui nu putuse număra bine zilele care se scurseseră şi că, poate, nu trecuse nici o zi. Dar spre seară, în febra lui, gura îi era uscată ca o piatră încinsă şi în gît simţea cum i se lipeşte tot mai stăruitor o neînţeleasă greaţă. Atunci se sculă agale şi aruncîndu-şi rasa pe umeri, împletic indu-se, începu să coboare treptele chiliei. De la primii paşi îl întîmpină un miros înţepător de tămîie. Cu cît cobora, cu atît nările îl simţeau mai pătrunzător. După ce trecu de primul cot al scării, zări în fundul coridorului ceva neclar, în jurul căruia ardeau lumînări. Se rezimă de zid să privească. Şi în timp ce clipele treceau încet, ochii i se obişnuiră cu întunericul. Jos, în capul scării, era un altar improvizat, cu un enorm crucifix, împrejmuit de lumînări care pîlpîiau anemic în sala neaerisită. În faţa lui era o grămadă nedesluşită. Cineva se ruga. Crezu că este o arătare, atît de mult nu-i înţelese rostul. Şi coborî încet mai departe. Dar la un moment dat, cel ce se ruga ridică capul şi la vederea fratelui Beatus, plecă ochii în jos, ridică două degete în sus şi strigă cît îl ţinu gura:

„Piei, diavole"...

Deodată, din firidă ieşiră doi soldaţi înarmaţi, în armură şi zale, cu coiful pe cap şi cu viziera lăsată. În mîini aveau suliţe lungi. Cînd dădură cu ochii de călugăr, se repeziră la el şi apucîndu-şi lăncile din partea cea mai de jos, îl împinseră cu ele înapoi în chilie. Din prag îl izbiră atît de tare încît fratele Beatus căzu pe lespezile chiliei lui.

Nu îşi veni în fire decît noaptea tîrziu. Un vînt prelung fluiera sinistru prin cetate. Se părea că gem din adîncimi lighioanele pămîntului. Prin fereastra deschisă cîte-o fişie de aer rece mîngîia fruntea înfierbîntată a fratelui Beatus. În întunericul acela care ge-

mea, Beatus se sculă în picioare. Se simți zdravăn și puternic. Își aminti limpede totul. Și înțelegerea îi veni tot atît de repede. Desigur își zicea el, murise Lialula, iar el era socotit ca înfrățit cu diavolul. Și fratele Beatus privind la cerul greu ca plumbul, cum goneau pe el umbrele nopții, cugeta la pregătirea sufletului pentru ultima și cea mai grea a lui călătorie.

★

În sala de judecată îl duseră legat la ochi și împins de subțiori de două lănci puternice. Un scaun i se potrivi la spate și fu împins să șadă pe el. Fratele Beatus ascultă. După felul în care ecoul se plimba, socotea că trebuie să fie într-o sală mare, înaltă, cu multă lume. Auzi fel și fel de șoapte, mai tari, mai încete, mai speriate și mai liniștite, de femei și de bărbați, de copii și de bătrîni. I se părea că stă într-un stup de albine. Începu să-i placă. Găsi că este deplin singur cu sine și asta-l făcu fericit. Gîndurile-i putură astfel zbura spre Domnul de la care aștepta ultimul semn.

Într-un timp se făcu mare liniște. Se auziră pași gravi călcînd agale pe lespezi și covoare. Zgomotul soldaților ce se sculară și-și potriviră lăncile. Mișcat de scaune și scîrțîit de uși. Și peste tot o liniște care prindea un fel de pojghiță. Cineva îl împinse de la spate, făcîndu-i semn să se scoale în picioare. Fratele Beatus o făcu ușor. Se simțea ca un fulg, trupul nu-i mai punea nici o piedică.

De undeva, din sala aceea mare, porni o voce sonoră, care se vedea că este obișnuită să poruncească :

„Ființa din fața noastră a fost un frate creștin, fratele Beatus. Pentru păcatele lui fără seamăn diavolul i-a pus stăpînire pe suflet. Astăzi îl vom judeca pentru vinile lui pămîntești."

Și-un murmur împînzi sala, ca vîntul pădurea. Se auziră glasuri care cerură liniște, iar o altă voce, pițigăiată și fricoasă, începu să-nșire păcatele pentru care fratele Beatus trebuia să moară :

„A adus diavolul în castelul Serapinilor de-a ars."

„A jignit pe Ducesa de Tiatorino, nevrînd s-o privească în ochi. Desigur că de-o privea, diavolul l-ar fi îndemnat s-o ucidă."

„A jignit casa Domnului în cetatea Kronina, pronunțînd rugăciuni cu înțelesuri necurate."

„A contrazis pe Ducesa Tiatorino și pe Principesa Lialula, spunîndu-le că Domnul nu există, ci doar conștiința lui."

„A ucis cu privirea lui păcătoasă pe Principesa Lialula, deochind-o."

„A putut să stea două săptămîni fără apă și mîncare în chilie. Desigur că numai diavolul l-a ajutat să nu moară de foame."

„Mai în fiecare noapte se vedeau diavolii zbătîndu-se la fereastra chiliei. El le arunca uneori mîncare să-i astîmpere."

Fratele Beatus asculta liniştit ca şi cînd n-ar fi fost vorba despre el. Nu se gîndea nici la micimea sufletului omenesc, nici la negrul lui păcat care ucidea cu o privire orice i-ar fi plăcut. Simţea un fel de încîntare că i se apropia clipa ispăşirii. Şi la acest gînd, sub gluga aceea care îi astupa capul, figura lui blîndă zîmbea fericită.

Discuţiile urmară mult timp. Dar nici pe acestea nu le asculta. Cînd i se puse la urmă întrebarea dacă mai are de spus ceva, murmură mai mult pentru sine, încît nu fu auzit :

„Domnul e mare şi puterea Lui nemărginită."

★

Dimineaţa în care avea să fie ars pe rug se ridică limpede. Cerul era de-un albastru străveziu. Se părea că lumina din el deschide căi neumblate.

Pe fratele Beatus îl pregătiră din vreme. Îi puseră pe trup un fel de sac din pînză aspră de cînepă. Îl legară la ochi şi pe cap îi aşezară coiful de batjocură al vrăjitorilor. Şi astfel, dimineaţa de tot, îl porniră pe jos în piaţa cetăţii Kronina, unde se ridică rugul. Mulţimea era veselă şi-l striga în fel şi chipuri. Fu lovit şi cu pietre, fu şi scuipat, fu şi înţepat. Dar nu simţi nimic. I se părea că trupul îi este tot mai uşor, tot mai eteric. Cînd ajunse la rug, se urcă pe trepte sprinten şi drept. Nu avea nici o clipă de ezitare. Îşi ghicea singur locul. Se-ntoarse singur cu spatele la stîlpul de care-l legară cu funii groase. Atunci se făcu o clipă linişte. Se auzeau murmure de rugăciuni şi paşi de mulţime ce se apropia. Bănui că şi preoţii şi tot clerul trebuiau să fie mărturie. Apoi auzi zgomotul crengilor şi lemnelor aruncate la picioarele rugului. O aşchie ruptă sări pînă la picior. Înţepătura i se păru o ciudată atingere, parcă nu mai era trupul lui cel ce-o simţi. Şi deodată un miros înecăcios de fum îi atinse nările, iar murmurul mulţimii se opri ca prin farmec. Fratele Beatus începu să simtă în învăluirea de fum o îmbrăţişare caldă. I se părea că valuri făcute din şuviţe de soare îi scaldă trupul. Încolăciri ciudate îl mîngîiară. Aici mai calde, aici mai reci. Şi nu dură mult pînă simţi spre brîu o mare fierbinţeală. Se mişcă puţin şi îşi dădu seama că nu mai are sprijin. Picioarele nu le mai simţea, iar tot trupul i se părea că pluteşte.

Şi în fericirea acelei clipe, legătura de la ochi căzu. Ochii i se deschiseră fără să vrea. Nu văzu decît fum încolăcit pînă în bolta cerului. Apoi, zări o clipă doar, prin fumul ce se învolbura, crucea neagră cu Christul de argint, pe care o purtaseră afară la locul osîndei lui. Atunci se pierdu în admirarea ei. Pe figura lui Christ juca în luciri roşii, focul. Şi fratelui Beatus îi plăcu figura tristă a lui Christ. Dar tocmai cînd privea mai pătrunzător chipul Mîntuitorului, crucifixul sub o putere de neasemuit, se sfărîmă în mii de bucăţi, care se risipiră ca şi fumul peste locuri şi oameni.

CASA DIN STRADA PRIMĂVERII

N-am fost niciodată superstițios și n-am putut crede nicicînd, că-n afară de lumea noastră sensibilă mai poate fi și o alta. Aptitudinile mele, ocupația mea de profesor de matematică, mi-au susținut întotdeauna o personalitate pentru care lumea era aceea care se desfășoară sub cele cinci simțiri omenești. Și mai mult, nu aș fi crezut că voi ajunge vreodată să nu pot verifica întîmplările de a căror realitate sînt convins. Mistic n-am fost niciodată, iar pentru metafizică am avut întotdeauna o aversiune, pe care o numeam organică. Simțeam nu știu unde o durere trupească atunci cînd descopeream gîndul că scapă din limitele pozitivului și aleargă ca un cal scăpat din frîu, spre lumea nemăsurată a presupusului. Iată însă, că o întîmplare, pe care o voi povesti mai jos, a dat vieții mele, printr-o totală răsturnare, un alt colorit și-o altă îndrumare. Și, poate că întîmplarea ar fi fost trecută cu vederea, uitată cu timpul și atribuită exaltării firești a tinereții. Dar totul s-a petrecut la o vîrstă cînd judecata trebuie să fie cea care tresare întîi, cînd personalitatea era definitiv consolidată și cînd visarea sentimentală nu mai era nici un refugiu și nici o plăcere. Eram trecut cu mult de treizeci de ani, o vîrstă asupra căreia toți oamenii sînt de acord că aparține maturității.

Fusesem mutat în orașul de provincie în care s-a depănat întîmplarea în interes de serviciu. Nevoile învățămîntului mi-au impus-o să aleg, între alte tîrgușoare încă și pe acest oraș. Nu cred ca-n alegerea făcută să fi fost vreun determinism de dincolo de firea mea. L-am ales fiindcă nu era nici prea mic și nici prea mare. Așezarea geografică îi prilejuia o climă plăcută, iar rîul larg și domol care curgea pe lîngă el, îi da un aer de provincie bogată, în care nu monotonia putea fi aceea care să te alunge. Oamenii erau sprinteni la minte și iuți, o activitate vie colora plăcut orice adunare. Și, pe lîngă acestea, orașul mai avea și cîteva cartiere liniștite, patriarhale, în care fiecare casă mai avea o grădină și fiecare grădină era un loc de recreație și desfătare. Toate aceste lucruri le știam înainte de alegere și fiindcă doream să-mi trăiesc

viața în mod liniștit și cumpătat, n-am stat la îndoială și m-am fixat asupra lui. Insist, încă o dată, nu mi-am dat seama nici atunci și nu cred nici astăzi, cînd s-au scurs atîția ani de atunci, că eu aș fi fost predestinat acestei încercări prin nu știu ce determinism de dincolo de judecata mea.

Fiindcă toamna se apropia destul de repede și urma ca în noua reședință să-mi găsesc și locuință, mi-am sfîrșit mai repede vilegiatura de pe malul mării și m-am grăbit spre capitală, locul de unde trebuia să mă mut. Trebuie să amintesc că mi-a plăcut întotdeauna să trăiesc comod. Și, fiindcă locul unde mă puteam simți în toată libertatea era locuința, am ținut la acest lucru și mi-am dat silința ca întotdeauna locuința mea să poată cuprinde în larg, toată firea și curiozitățile mele. De aceea îmi aveam mobilele mele. Aveam aranjate un dormitor și-o cameră de studiu, cu biblioteca ei. Iar pentru gospodărit țineam o servitoare. Așa că trebuia să-mi împachetez mobila și s-o expediez spre noul meu oraș.

Am terminat mai repede decît credeam. Niște rude îndepărtate au ținut să mă servească și mi-au ajutat la mutat. Rămăsesem înțeleși ca eu să plec singur, iar la trei zile după mine să mi se trimită și mobila.

În noua mea reședință am sosit noaptea. O noapte caldă de vară cu un cer înalt și oameni veseli. Impresia ce mi-a făcut-o m-a cîștigat și mai mult și-n gînd eram mulțumit de alegerea făcută. Hotelul la care am fost dus m-a găzduit bine, mi-a dat ocazia unei odihne complete, ceea ce avea să-mi dea o zi plăcută. Dimineața primul gînd mi-a fost la locuință, era doar cel mai important lucru ce mă interesa.

Pentru a avea o impresie asupra orașului și pentru a putea simți mai bine bucuria unei plimbări, am luat o trăsură și în pas domol am colindat toată dimineața cartierele liniștite ale orașului. Știam de mai înainte că-n partea de apus a orașului, în cartierul dinspre rîul de care am amintit, se află un grup de străzi în care liniștea era cea mai mare calitate. Și-am verificat acest lucru și cu ocazia plimbării.

După masă primul drum mi-a fost către acest cartier. Nu era prea departe nici de liceul în care urma să profesez și nici de centrul propriu-zis al orașului. În drum mă gîndeam cu melancolie că poate acesta îmi va fi drumul pe care voi trece din acea zi, ani întregi poate pînă cînd pensia îmi va scurta și mai mult drumurile mele. Cartierul era împărțit pe din două de-o stradă largă, umbrită pe ambele părți de castani bătrîni. Pe fiecare parte a străzii casele erau în fundul curții, împrejmuite cu pomi înalți, de obicei plopi, cu grădini de flori sau cu ochiuri de iarbă înaltă și moale. În cîte

un loc se afla cîte o casă la stradă, în care-şi avea prăvălia vreun negustor sau vreun bărbier. Străzii căreia îi zicea „Primăverii" mi-a plăcut de la început. Nimic nu trăda în ea vreo urmă de activitate prea intensă, care i-ar fi putut răpi liniştea. Şi-am mai observat că era atît de puţin umblată, încît, pe marginea drumului, printre pietrele cubice, ce-o pavau, creşteau firicele de iarbă, de-o culoare verde-gălbuie. Către jumătatea străzii, aproape de o încrucişare, îmi atrase atenţia o casă albă, veche. Era una dintre acele case boiereşti, de la începutul secolului trecut, care avea în faţă vechea culă românească, iar de fiecare parte a ei cîte o casă. Din culă intrai în casă printr-un coridor, care avea de fiecare parte cîte o cameră spaţioasă. Una din aceste camere da spre stradă şi avea două ferestre, cealaltă dădea spre fundul curţii. Sub culă, prin faţă, era intrarea în pivniţă. Părea a fi un beci înalt, c-o boltă ce făcea desigur faţă construcţiei. Cu toată vechimea ei aparentă era destul de curată, poate chiar îngrijită. Avea însă aerul acela cert de casă nelocuită. La nici o fereastră nu se vedea vreo perdea şi peste tot nici urmă de om. Uitîndu-mă peste gard văzui curtea plină de bălării, crescute în voie. Tot pietrişul curţii era împănat de buruieni, încît nici nu mai puteai bine distinge poteca care ducea de la poartă către casă. Scaieţii şi păpădia se lăfăiau în largul lor, dînd aspectul unui cîmp ocolit de piciorul omenesc. Poarta era încuiată, iar pe ea, sub o sticlă, se găsea un bilet pe care scria : *„De închiriat"*. Aşa cum era de învechită această invitaţie arăta că de mult nu mai putea convinge pe cineva. Ce mi-a rămas în amintire din această primă impresie, mai este şi faptul că această casă avea un aer ciudat : cu toate că era doar la cîţiva metri de gard, îţi făcea impresia că o vezi de departe. Pe faţada ei albă parcă se strînsese nu ştiu ce oboseală, o linişte din acelea care vine după o epocă de viaţă agitată, de mişcare şi de plinătate. Am încercat în faţa ei un nu ştiu ce regret, după nu ştiu ce încîntare de altă dată.

Grădina de pomi fructiferi care se întindea în spate era tot atît de părăsită. Peisajul acela trist era înveselit puţin de petele gălbui ale merelor văratice care punctau discret verdele tare şi dur.

Şi, după cîte îmi amintesc acuma, în afară de impresiile arătate nu ştiu să mai fi încercat şi alte stări, pe care să le reţin prin caracterul lor curios, deosebit. Din contră, un fel de atracţie, dealtfel nimic anormal în ea, mă făcea să insist cu privire asupra casei. Atunci descoperii că avea instalată şi lumină electrică. Nu pot spune iarăşi că în mine era ceva deosebit, care îmi arăta în mod imperativ că trebuie să închiriez această casă. Eram deplin stăpîn pe puterea mea critică şi-mi simţeam toate facultăţile mele deliberative în toată plinătatea lor. Întotdeauna mi-a plăcut să cred

despre mine că am anumit gust în artă şi-n acele clipe de contemplare găseam că acea casă putea fi chiar o casă frumoasă, o casă care ar putea fi chiar o atracţie pentru un intelectul. Urma deci să caut s-o văd şi-n interior. Nu era nimeni de faţă. Proprietarul evident, nu locuia acolo. Casa era singură în curte. Rotind atunci în mod instinctiv capul spre a găsi pe cineva, observ pe celălalt trotuar, în faţa unei băcănii, un om cu şorţ albastru care mă privea. Desigur era chiar negustorul, iar privirea lui întrebătoare şi curioasă mi-a fost ca o invitaţie. Am trecut strada şi-am intrat în vorbă cu el, întrebîndu-l dacă nu cumva ştie unde-i proprietarul.

„Cum, doriţi să închiriaţi casa?", mă întrebă negustorul, privindu-mă de data aceasta cu-n evident aer de încurcătură şi de curiozitate.

„Aş vrea, desigur, dacă mi-ar conveni preţul şi interiorul, căci după cum arată îmi place".

„Probabil sînteţi străin, altfel..." şi aici privirea negustorului mi-arătă cu-n aer de teamă casa.

„Dar ce-i cu ea?, spusei eu apoi, cu o evidentă surpriză în glas.

„Nu, vai de mine, nu-i nimic cu casa. Dar vedeţi nu prea e căutată!"

De data aceasta îmi dădeam seama că interlocutorul meu ascundea un gînd, că la mijloc este desigur ceva. Şi pentru că observai că la prima mea întrebare încă nu-mi răspunsese, am repetat-o.

Proprietarul locuia în apropiere şi mulţumindu-i m-am îndepărtat. Gîndeam şi ştiam din experienţă că nu poţi conta pe părerile vecine. Motive personale, răutăţi sau invidiii pornite din cine ştie ce neajunsuri erau mai întotdeauna îndeajuns ca nici un vecin să nu aibă păreri prea bune despre tine.

Locuinţa proprietarului am găsit-o pe-o stradă lăturalnică, strada Roiului. Deschizînd poarta care scîrţîia ca un animal chinuit, mă aflai într-o curte veche, cu bălării crescute în toate părţile, cu pomi bătrîni şi uscaţi, deşiraţi ca nişte sperietori. În fund, printre mărăcini se zărea faţada unei case din acelea care te aştepţi să se prăbuşească dintr-o clipă într-alta. Peste tot plutea un aer obosit, uitat, fără vlagă, fără viaţă. Şi lumina soarelui părea mai înceţoşată. Te cuprindea fără să vrei o teamă ca de-un loc pustiu, ca de-un cîmp ars pînă în orizonturile ce scufundă în ceaţă.

În mijlocul acestui peisaj, obositor de dezolant, proprietarul şedea pe-un fotoliu tot atît de vechi ca şi toate celelalte. Cînd mă zări ridică puţin capul şi mai mult îmi dădu să înţeleg decît îmi spunea să iau loc într-un scaun de nuiele, ascuns parcă între bălării. Proprietarul era un om fără vîrstă. Mic şi uscat, părea o ruină.

Ce-am reținut era figura lui prelungă și aspră. Un obraz din acelea obosite, care au pe ele încrustată toată viața. Un rezumat al unei existențe. Dar mai avea ceva curios. În ochi îi plutea o nelămurită ceață, o privire obosită, nu însă atît de vîrstă cît din cauza unor oboseli sufletești îndelungate. O obsesie părea că este prezentă pe retină, o frămîntare interioară străbătea pînă afară.

De obicei nu am nici un interes pentru figurile oamenilor și nici vreo calitate de psiholog nu mi-a dat vreodată îndemn să caut să descifrez vreo viață de om din înfățișarea lui. Și lucru curios, spun curios, căci niciodată nu-mi veneau în minte astfel de gînduri, mi s-a părut atunci, că-n figura bătrînului aflu ceva din aerul casei din strada Primăverii. Mi se întîmpla pentru prima oară să fac o astfel de apropiere. Ceva însă, de dincolo de mine, insista și mă făcea să reținăceastă impresie. Luptam cu impresia ce îndărătnic se cuibărea în mine. Era însă inutil, totul curgea ca de la sine, totul se fixa în memorie cu puterea unui fapt evident. Și nu aș povesti această impresie atît de curioasă, dacă întîmplările ulterioare nu ar fi dovedit că-ntr-adevăr între acest om și casa aceea era o legătură mai adîncă decît mi s-a părut mie la început. Cu tot timpul care a trecut, i-am reținut figura aceea așa cum mi-a apărut ea la primele vorbe ce mi le-a spus.

„Și vrei să închiriezi casa" ?, mă întrebă el, privind lung și absent, după ce-i arătai ceea ce mă îndemnase să-l caut.

„Da, vreau, dar mai înainte trebuie s-o văd cum arată pe dinăuntru și să ne înțelegem asupra prețului".

De preț, n-avea nici o grijă, e mai ieftin decît ți-ai putea închipui, iar înăuntru sînt sigur că-ți va plăcea, e curată și îngrijită. Trebuie să-ți spun un alt lucru și mai bine vreau să-l afli de la mine decît de la vecini".

La aceste vorbe mi-apăru în minte figura negustorului. Iar, fiindcă eu tăceam și-l priveam tot mai insistent, el continuă :

Casa mea, așa spun cel puțin toți care-au locuit în ea de vreo optsprezece ani de cînd m-am mutat eu de acolo, este vizitată în fiecare noapte de marți sau miercuri de o fantomă. Înțelegi, o fantomă, adică sufletul unui mort, care nu-și află odihnă acolo unde l-au pus oamenii. Repet, eu tot timpul cît am stat acolo, și-am stat mult timp, căci acolo m-am născut, nici n-am văzut și nici n-am auzit de vreuna din astea, de vreo fantomă".

Ochii mei se făcură mari și-am simțit un nod în gît, încît a trebuit să înghit în sec. Am simțit atunci o revoltă de nedescris împotriva mea. Mă surprinsesem speriat de vorbele proprietarului, lucru ce nu știam să mi se mai fi întîmplat pînă atunci vreodată.

Şi cum proprietarul mă privea tot atît de atent, iar eu tăceam (şi azi mă întreb cum n-am izbucnit într-un hohot de rîs, căci astfel ar fi fost conform cu firea mea pozitivă), a continuat :

„Mi s-au mutat de acolo aproape opt chiriaşi, cel mai mult a stat un neamţ, un pensionar surd, care a locuit cinci ani. Cînd s-a mutat mi-a spus că el n-a văzut nici o fantomă, că nu se mută din cauza asta, însă de multe ori, miercurea dimineaţa găsea uşa deschisă. Şi că el este prea bătrîn şi răceşte uşor. A certat zadarnic servitoarea ce locuia în camera de alături, însă ea se jura că o închidea uneori chiar cu cheia. Alţi chiriaşi n-au stat decît o lună. Iar casa a stat şi ani de zile neînchiriată."

Între timp revenisem la judecata mea calmă şi rece ii analizam simultan vorbele şi figura bătrînului. Expresia feţei i se transformase şi părea mai chinuită. Poate de necazul cu casa sau poate, azi mă gîndesc şi altfel, poate cine ştie în puterea căror presimţiri.

Mi-a mai povestit vreun sfert de oră păţanii de ale altor chiriaşi, motive pentru care s-au mutat, scuze fine la oameni delicaţi şi invective răutăcioase la firile brutale şi simple.

„Şi-acum, te rog, să-mi spui", şi aici glasul părea mai sugrumat, „mai ai gust să te muţi în casa mea ?"

Este de înţeles desigur caracterul întrebării ce mi se pusese în raport cu firea mea şi cu conştiinţa clară asupra personalităţii mele. Raţiunea îmi dicta un singur răspuns, să spun că primesc să mă mut. În sinea mea însă, nu ştiu unde, se agita un sentiment curios, şi ce ciudat este că doar cu această ocazie l-am descoperit : era un fel de teamă neînţeleasă, coborîtă în mine din altă lume decît aceea a celor cinci simţuri pe care mă lăudam atît de mult că le stăpînesc. Era poate doar o îndoială în limpezimea judecăţii mele. Conflictul era fundamental. Se punea la îndoială puterea raţiunii, această nemăsurată forţă care a învins prin ştiinţă lumea. Conflictul era universal, de principii, dar, a învins tăişul rece al raţiunii, a învins pentru că aşa trebuia să fie.

Am văzut casa şi în interior chiar în după-amiaza zilei aceleia. Am arvunit-o apoi şi a rămas ca peste cîteva zile, cînd îmi va veni mobila, să mă mut.

Pînă atunci am angajat oameni, eu şi proprietarul, de-am curăţat casa, curtea şi grădina. Cît de frumos arăta acuma, după patru zile de curăţenie ! Era senină şi luminată, curată şi limpede, încît doar mintea obosită a unui senil şi imaginaţia primitivă a unui negustor mai puteau să creadă în neînţeleasa existenţă a unei fantome, stăpînă a nopţilor de marţi spre miercuri în această casă.

★

Sîmbătă am fost instalat. Bucuria pe care o simțeam privind noua înfățișare a curții și înviorarea casei este de nedescris. Aveam impresia că gonisem din jurul casei o ceață care o făcea, în nu știu ce fel, lipsită de căldura ce ți-o dă orice casă în care locuiești. La stradă așezasem camera de lucru, era mai luminoasă și mai veselă, iar din cealaltă cameră făcusem dormitorul, era mai sobră și mai liniștită. Servitoarea s-a așezat în fosta bucătărie, trei trepte mai jos din fundul sălii care despărțea cele două camere.

Către seară, cînd mi-am terminat și ultimele obligațiuni ce se născuseră din noua stare de lucruri, mi-am scos un fotoliu și l-am așezat sub o tufă de liliac bătrîn, în așa fel ca să am întreaga înfățișare a casei în fața ochilor. Și căutam să rezum în gînd ultimele întîmplări din zilele mutatului. Era un obicei ce-l învățasem de la profesorul de logică, de pe cînd eram elev. El susținea, că-n mijlocul activității, oricare-ar fi fost ea, nu este bine să cauți vreo sinteză a ceea ce realizezi, ci dimpotrivă, acțiunea să se desfășoare normal și dinamic. Cînd relaxarea se produce este recomandabilă o recapitulare, o rezumare și o sintetizare. De aici concluziile vor apare limpezi și cu o vădită putere didactică în ceea ce privește o activitate similară în viitor. Verificasem singur de mai multe ori acest învățămînt și reușisem să mi-l însușesc atît de profund încît devenise un act reflex. Și-n virtutea acestei obișnuințe, gîndul mă purta spre felul în care găsisem această locuință. Gîndul mi s-a oprit, într-o formă destul de curioasă, la confesiunea proprietarului. Sincer spus, nu mă mai gîndeam deloc la vorbele lui tot timpul mutatului. Activitatea și mai ales aerul acela vesel al casei nu mă lăsa să mă împac cu gîndul, dealtfel lipseau și argumentele logice, că ar exista o fantomă în această casă. Și, fiindcă am rămas cu gîndul mai mult timp la acest nocturn musafir, îmi veniră-n minte toate cunoștințele mele despre posibilitățile materiale de existență a acestei presupuse arătări. Respingeam principial existența, după moarte, a vreunei rămășițe vii din corpul omenesc. Iar posibilitatea ca sufletul să-și trăiască eterna viață mai departe, o credeam ca pe o bătrînă concepție ce nu mai avea ce căuta în secolul nostru. E drept că nu ignoram imensa literatură spiritistă și nici savantele fotografii ale lui Charles Richet după presupusele fantome. Toate mi se păreau însă speculații care, chiar dacă se găseau și la filosofi de talia lui Richet, nu puteau fi decît mici nevinovății omenești. Iar, fiindcă nici nu puteam cuprinde cu gîndul, în mod precis, felul de exteriorizare al unei fantome și nici mijloacele ei de contact cu noi oamenii, simțeam că este inutil a căuta să înțeleg acest fenomen pînă

nu-l trăiesc. Ajuns la concluzia că trebuie să aștept, căutam să-mi duc gîndul mai departe. Se întîmplă însă, între gîndul meu și mine, un fenomen analog ecoului : gîndul pleca, se lovea de nu știu ce obstacol și se reîntorcea multiplicat. Îmi dădeam seama în mod clar de această transformare și de caracteristica gîndului reîntors, care era aceea că nu-și mai păstra caracterul logic inițial și că revenea cu nu știu ce coloratură neînchipuită încă de mintea mea pînă atunci. Gîndul reacționa oarecum sentimental și trezea în mine o lume pe care nu o doream, care-mi era și străină și care nu putea fi nici proprie mie deoarece o respingeam conștient. Această lume venea de undeva, de departe, din lumea presupusurilor și a nebuloaselor, din lumea contactelor neînțelese cu realitatea. Și-n forma cercurilor concentrice, povestea bătrînului proprietar revenea multiplicată în gînd, adăugînd și lăsînd în suflet o urmă de teamă de nerecunoscut, care mă făcea să mă simt înstrăinat de mine.

Se lăsase noaptea. Umbrele serii domoleau albul strident al zidurilor casei și o învăluiau într-o estompare cenușie. Urmăream jocul calm al umbrei ce se adîncea tot mai mult, al nopții ce cuprindea grădina și casa, curtea și ființa mea. Era o liniște ce m-a făcut să tresar, o liniște imaterială, dar care nu întrerupea mișcarea ființelor și lucrurilor materiale, ci mai mult ea părea a fi un atribut permanent al unor stări ce le simțeam că vin nu știu de unde.

Se răcorise bine și noaptea se lăsase cu totul cînd mi-am revenit. Și cît de interesant părea faptul că-n înfățișarea casei, așa cum era ea cufundată în umbră, se părea că văd un straniu interlocutor al meu. Deodată, fără să-mi dau bine seama, mă trezii că urmăresc, în liniile fațadei, un chip cunoscut. Mi se părea că întreaga casă, cu pomii și cu fantasmele ei, semăna la înfățișare cu figura de umbră și mister a proprietarului meu. După prima clipă de emoție, am avut impresia că stau de vorbă cu această figură încremenită în ziduri, de mult timp, de ani de zile parcă, încît mă simțeam obosit ca de-o reoglindire care trăiește, zi de zi, alături de mine.

Nu știu cît am stat acolo, sub liliacul acela bătrîn, cu ochii țintă la casă. Dar, într-un tîrziu, un imbold puternic mă îndemnă să intru în casă. Și cînd trecui prin fața ei, am simțit ceva din drăceasca voluptate ce-o ai cînd privești într-o prăpastie adîncă.

★

Ziua de marți, prima marți în noua mea locuință, a sosit. O așteptam dealtfel. Tot timpul și mai ales cînd eram singur, gîndul mă purta spre povestea bătrînului care se încrustase puternic în

mine, ca o cicatrice desenată adînc în trupul meu. Cu cîtă indiferență o primisem și cîtă atenție îi dădeam acuma. Am căutat s-o tălmăcesc în fel și chip. Totul mă îndemna să aștept ziua, adică noaptea de marți. Și iată și ziua care trebuia să-mi aducă libertatea. Eram convins că numai consumarea faptului avea să-mi redea liniștea și stăpînirea integrală a facultăților mele de judecată.

Ziua a trecut repede, iar seara o simțeam că trece mai întîi prin ființa mea și apoi se revarsă în natură. Pe la orele opt n-am mai avut răbdare, am spus servitoarei să se culce și eu am plecat în oraș. M-am oprit la un cinematograf. Nu-mi amintesc ce film a rulat. Știu doar că, spre miezul nopții, grăbeam spre casă. Știam dinainte că ora douăsprezece din noapte este ora fatală a fantomelor. Mă grăbeam în modul cel mai conștiincios, aveam impresia că mă grăbesc la o întîlnire. Niciodată nu mergeam repede. În seara aceea însă am ajuns nădușit acasă. Era ora douăsprezece fără un sfert. M-am așezat cu fereastra deschisă la birou, să citesc, adică să aștept. Cartea din mînă era doar un pretext. Cînd mi-am dat seama, am și zîmbit. Nu pricepeam față de cine doream să ascund intenția mea adevărată. Să aștepți ceea ce nu știi cum va fi și nici ce va face sau ce va voi. Era un nonsens, era chiar stupid, eu o făceam însă cu îndărătnicie, fără să știu de ce. Cred că-n clipele acelea n-aș fi putut face nimic altceva, iar ca să plec ar fi fost o imposibilitate. Mă simțeam ca legat. Nu-mi era frică deloc ; din fire calm, mi-am păstrat sîngele rece și în noaptea aceea.

Timpul trecea însă fără să-mi dau seama de ceva deosebit. Se făcuse chiar ceasul unu. Mi-era cald și treceam prin ceea ce trece fiecare care așteaptă. Eram intrigat și contrariat. Mi-am mutat scaunul la fereastră și cu coatele țintuite de tocul ferestrei, priveam afară pe stradă la lumina felinarului, la umbra castanilor și la gardul locuinței mele. Și cît de fără sens îmi apăreau toate acele lucruri pozitive, materiale și atît de verificate ca existență. Îmi lipsea ceva și desigur că întreg complexul ce se născuse în sinea mea nu era decît un reflex al stării de spirit pe care o trăiam. Era poate îndoiala în suprema putere a rațiunii. Gustasem din miracolul necunoscutului și el mă reținea cu putere de neînchipuit. Curgeau prin mine întrebări puternice, întrebări zguduitoare, toate însă către o singură și mare destinație. Ce se va întîmpla oare cu conștiința mea despre lucruri și viață, dacă într-adevăr voi putea verifica existența acestei fantome ?

Într-un tîrziu, mi-am revenit la zgomotul ferestrei deschise ce se mișca și chiar în acea clipă am simțit și o adiere rece care-a trecut peste mine. Am crezut că este o boare de vînt. Dar nu știu ce putere m-a îndemnat să întorc capul spre cameră și atunci am avut

ipresia clară, dar cît de clară, că-n cameră intrase cineva. M-am ridicat de pe scaun și m-am așezat pe canapea, în așa fel ca să cuprind cu o singură privire întregul interior. Nu vedeam pe nimeni, însă ceva puternic afirma îndărătnic în mine, că în cameră se află o ființă. Aveam simțul acela, altul decît cele obișnuite, că nu sînt singur, cu toate că ochii nu zăreau pe nimeni. Încercam puternic acest sentiment și faptul că simțeam și o bucurie, îmi dădea satisfacția așteptării. Și-n clipa aceea am avut *certitudinea* că stau față în față cu fantoma.

Deodată pași invizibili umblară în cameră, colțul feței de masă s-a mișcat ca atins de un om care trece. Pe covor vedeam urma pasului care-l călcă. Și nu știu din ce impuls, chiar în clipa aceea, poate de frică să nu mai văd, am stins lumina. Se părea că un nor din acelea de pe cerul de vară mi-a intrat în cameră în chip de om. Făptura stătea înțepenită în locul ei, rotind doar niște ochi de foc prin întuneric. Nu știu cît am rămas cu ochii țintă la ea. Dar deodată un țipăt înfiorător aud că străbate prin ziduri și uși și-mi umple camera. Îl auzeam limpede cum vine tocmai din pivniță. Și țipătul creștea în necuprins, dominînd totul, ființa și conștiința mea, lumea și existența. Făptura stranie era tot în același loc. Fața i se crispase ca la o adîncă suferință, ca atunci cînd cineva trebuie să moară în chinuri închipuite doar de mințile bolnave.

★

Se luminase de ziuă. Fereastra era deschisă, iar eu eram pe canapea în poziția în care mă surprinsese acea apariție. Ceasul arăta ora cinci. Și curios lucru : gîndul mi-era limpede și deodată toate amintirile din noapte năvăliră în mine. Dar, de data aceasta simțeam pozitiv că gîndul nu mai este al meu. Limpezimea aceea metalică a gîndului avea o viață curioasă și intensă, condensată altundeva decît în mine, parcă departe, în perspective stranii și dominatoare.

Au trecut vreo patru zile fără să-mi dau seama cum am trăit. Ce reținastăzi este atenția aceea deosebită cu care rupeam foile de la calendar. Și de fiecare dată număram din nou zilele care mai sunt pînă marți. Nu mă gîndeam la nimic. Știam însă precis că fantoma trecuse prin camera mea, că o văzusem în luciul ei de duh, că auzisem țipătul acela înfiorător, că-i văzusem figura cuprinsă de tragica crispare a morții. Această convingere nu mi-ar fi putut-o nimeni scoate din cap. Toată îndărătnicia și voința mea din acele zile, n-a fost decît o luptă deșartă spre a mă convinge și mai mult de zădărnicia trudei mele.

Am mai avut puterea să mai aștept și marțea următoare. Totul s-a ptrecut întocmai. Mi se părea că revăd același film, cu toată

grandoarea detaliilor și cu ascuțimea spiritului dispus să ghicească noi sensuri în aceleași întîmplări. De data aceea însă am auzit pașii fantomei coborînd scara către pivniță, cu zgomot de bulgări de pămînt ce răsună sinistru într-un sicriu.

Din această ultimă zi de marți, cînd am mai locuit acolo, n-am mai dormit în locuința mea decît în cele șase zile pe săptămînă, în afară de aceea a apariției. În fiecare marți plecam și dormeam la hotel. Îl schimbam însă regulat, de teamă să nu-mi bănuiască lumea teama mea. Și, astfel, au trecut trei luni încheiate. Trei luni de viață absentă, trei luni din care am păstrat amintirea unor suferințe ca după o boală lungă și grea. A trebuit să-nscriu în mine, în acel timp, toate nedumeririle și toată răsturnarea fundamentală a tot ceea ce crezusem despre lume și viață. Îmi venea să urlu de disperare la gîndul că fusesem înșelat, că tot ce știam despre existența noastră nu este decît o șubredă construcție, ridicată de zidtori care nu pot măsura decît atîta cît le vede ochiul.

Și-n tot acel timp nu l-am căutat niciodată pe proprietar și nici el pe mine. Îi trimiteam doar chiria ce servitoarea și el o întreba de fiecare dată, în mod stereotip : „E mulțumit domnul de locuință ?"

Către Crăciun, un coleg din alt oraș, din motive familiale dorea să vină în orașul în care mă găseam eu. N-am stat nici o clipă la îndoială. Am făcut schimb cu posturile și am plecat în două zile din orașul cu strada Primăverii. În timp ce împachetam, negustorul căruia îi fusesem client tot timpul, mi-a spus cu nu știu ce urmă de teamă în glas :

„Știam că nu veți rămîne. Și numai așa ați putut locui trei luni, plecînd în fiecare marți noaptea să dormiți altundeva."

Mi s-au părut vorbele un rezumat al existenței mele de trei luni. I-am strîns prietenește mîna, a fost singura mîngîiere ce am avut-o.

Cînd am predat cheile proprietarului, mi-a zîmbit. Un zîmbet de mască uscată și rece. M-a întrebat de văzusem și eu fantoma. I-am spus că am văzut-o și că am auzit și țipătul acela înfiorător.

„Da, da", termină el, cu o figură înfierbîntată ca de friguri, „toți mi-au spus că țipătul acela nu era de suportat, că venea parcă din măruntaiele pămîntului, unde-s chinuiți mii de oameni."

★

Trecuseră de la această întîmplare cinci ani. Într-o toamnă fusesem numit într-o comisie de bacalaureat în acest oraș. Cînd am terminat examenele, o curiozitate stranie, un îndemn străin, m-a făcut să-mi îndrept pașii spre strada Primăverii.

În locul casei în care locuiam era un morman de ruine. Crescuseră buruieni înalte și pe zidurile ruinate și în curte. Gardul era putred și răsturnat. Înfățișarea casei m-a îngrozit. Nu înțelegeam nimic. Și o dorință arzătoare de a afla ce s-a întîmplat m-a mînat la negustorul din colț, care locuia tot acolo. M-a recunoscut și mi-a povestit cu glasul lui calm, de om măsurat, tot ceea ce văzuse și auzise.

La un an de la plecarea mea de-acolo, un inginer străin a cumpărat locul cu casa. Îi plăcuse mult și dorea să o restaureze în același stil și-n aceeași formă. Pentru aceasta își angajase lucrători, care au început imediat lucrul. Erau de cinci zile într-o aprigă activitate, cînd într-o noapte de marți, casa s-a năruit, omorînd sub ea pe cei șase lucrători ce dormeau acolo. Și tot în aceeași noapte, fostul proprietar, acela care-mi închiriase mie casa, a murit în locuința lui din strada aceea dosnică. L-au găsit dimineața cu o figură înfricoșătoare. Era cu ochii mari deschiși, cu mîinile înțepenite în jurul gîtului, ca și cînd s-ar fi apărat de-o putere nevăzută. Și din întreaga lui înfățișare reieșea că a murit în mijlocul unei spaime cumplite.

TEODOT NEBUNUL

Cînd Teodot se zvîrcolea pentru ultima oară în laţul spînzurătorii şi cînd faţa i se scofîlcise în aşa fel încît nu mai semăna a obraz de om, se putură auzi, din mulţimea strînsă în jur, vorbe aspre şi dîrze, vorbe pline de mulţumire şi de poftă împlinită :

„Bine-i !“

„Aşa !“

„Să mai umble şi acuma cu mîntuirea.“

Iar de la vreunul mai sărac la vorbă, de-abia răzbea prin gloată cîte un mormăit de mulţumire, asemănător grohăitului de porc sătul.

Curînd, Teodot se potoli pentru totdeauna. Oamenii, unul cîte unul, îl întoarseră spatele şi coborîră spre sat, în şir lung, pe poteca sălbatică şi printre bolovani şi ierburi înalte pînă la brîu. Lîngă spînzurătoare rămaseră numai cei mai încăpăţînaţi. Unora nu le venea să creadă că Teodot e cu adevărat mort, iar altora li se părea că mai au de împlinit ceva.

Se-nnoptase deabinelea. Aşezaţi pe pietre în jurul spînzurătorii, Simion, Nichifor şi Cleonic, stăruiau îndărătnici. Tăceau, şi-n liniştea neţărmurită a nopţii priveau în gol. Teodot le sta alături, puţin peste cap, aşa că nu-l vedeau. Departe, în albăstreala tulbure, începea să se ghicească marginea pămîntului. Încet, ea se limpezea şi se-nroşea. Peste puţin avea să iasă luna.

„Hei, ce zici Simioane... îl văzurăm şi-n proţap ?“

Simion nu răspunse. Întoarse doar uşor capul, pînă-i apărură sub coada ochiului picioarele mortului. Atunci, parcă sigur de ce-avea să spună, mormăi :

„Da Nichifore, îl văzurăm... da. nu ştiu de ce, mi-e greu...“

Ceilalţi doi, în loc să rîdă cum îi fu frică lui Simion, îl priviră îngînduraţi.

„Mie-greu,... aici undeva... !“ continuă Simion arătîndu-şi pieptul.

O tăcere tot mai adîncă creştea în întuneric, iar un vîjîit uşor de vînat se îngîna cu liniştea, făcînd-o şi mai plină de temeri.

„Mă doare parcă,... e ceva tulbure în cugetul meu.“

Nichifor prinse curaj, mai ales că bătrînul Cleonic îl privi pieziș în ochi, a imputare și-a îmbold.

„Ascultă Simioane, tu i-ai pus lațul de gît și tu te arăți acum slab ca o muiere. Ce, ai uitat ? Ai uitat la picioarele cui stăm ? Ai uitat ce ne cerea nebunul ăsta ?“

Glasul lui Nichifor răsună prea tare. Se opri și el speriat uitîndu-se la spînzurătoare. O clipă i se păru că trebuie să vorbească mai încet lîngă mort. Apoi i se făcu frică și tăcu.

Cleonic se urni puțin pe piatră și sigur că i se așteaptă vorba, începu :

„Mă Simioane, adu-ți aminte ce ne spunea mereu. Trăiți în lipsuri și cumpătare în viața asta, împărțiți averea săracilor... veți primi răsplata și mîntuirea pe lumea cealaltă. Ei ? spune Simioane, ți-ai fi dat tu caii și pămîntul ca să poți trăi apoi în noroi și păduchi ca ăi de peste gîrlă ? și toate astea pentru ce, pentru — mîntuire —.“ Și glasul lui Cleonic sună a batjocură.

„Toate-s bune... dar cînd i-am dat un pumn în obraz ca să-i potrivesc capul să intre în laț, m-a privit drept în ochi și nu greșesc, a zîmbit cu bunătate, iar în ochi i-au lucit două lacrimi !“

Iarăși fu liniște. Vorbele lui Simion rămaseră în fața lor, iar înțelesul le răscolea adîncurile. Nu pricepeau nici ei, fruntașii satului, ei care judecaseră și osîndiseră pe Teodot, cum de pusese, așa din senin, teama stăpînire pe ei. Că doar cînd urcară vîrful de piatră cu Teodot, cu cîteva ceasuri mai înainte numai, erau cu toții dîrji și puternici, plini de curaj și de îndemînare. Și acum, deodată, slabi, făcîndu-și cu greu curaj, vorbind și neînțelegîndu-se.

Tot Cleonic se dezmetici mai repede :

„Haidem jos, oameni buni, că v-ați speriat așa, degeaba, că-l văzură-ți țeapăn pe ăsta și că... i s-a năzărit lui Simion că a zîmbit !“

Și fiindcă Simion se uita neîncrezător continuă :

„Cum să-i ardă de zîmbet unuia, chiar nebun de-o fi, cu lațul de gît ?“

Sculîndu-se în picioare, fiecare bănui celuilalt teama de-a întoarce fața spre spînzurat. Dar se grăbeau și nu-și luară în seamă slăbiciunea, cînd deodată, de după o piatră, auziră un țipăt dezmățat și-o matahală neagră sări spre spînzurat. Groaza ce-i cuprinse fu atît de mare încît înmărmurira. Matahala se apucă cu mîinile de spînzurat, și făcîndu-și vînt cu picioarele pe pămînt, începu să se bălăbănească într-o parte și-n alta urlînd ca un animal.

Cei trei oameni se lămurira îndată : era Sana bețiva satului, care șezuse ascunsă între pietre. Dar nici unul nu avu curaj s-o oprească. Nu știură cum să coboare mai repede și să se îndepărteze cît mai curînd de îngrozitoarea arătare din vîrful de piatră.

Ajunși jos, la ultima cotitură a drumului, se opriră. Erau cu răsuflarea tăiată și năduși ți. Pe pămînt, în fața lor, se juca o umbră încoace și-ncolo. Ridicară ochii în sus, Sana împreună cu Teodot se legănau nebunește în lumina lunii, ca o lungă și neagră limbă de clopot fără sunet și fără loviri.

★

A doua zi, soarele se ridică mai greu peste sat. O ceață purtată de vînt poposise în văgăuna de piatră în care se răsfirau casele. Așa, în ceață, părea să fie o baltă nesfîrșită cu lighioane, din care iese, ca din întîmplare, spînzurătoarea lui Teodot. Și cum vîntul mîngîia ușor culmile pietroase, se întorcea mereu un sunet ca de bici șfichiuind, de ți se părea c-au pornit toți caii satului să poarte în galop nebun, peste cețuri fără margini, făptura spînzurată a lui Teodot, se arăta în negură ca agățată de-o toartă a cerului.

Totuși, către amiază aproape, soarele pătrunse în sat. Întîi sclipiră acoperișurile caselor, apoi geamurile ferestrelor și-n urmă bălțile din șosea. Oamenii se priviră mirați. Se părea ciudat, ca după ziua caldă și senină din ajun să se trezească deodată în cețuri de toamnă, cu soarele în curțile lor, doar către prînz.

Își văzură însă de treburi ca oamenii încercați cu toate toanele vremii.

În pragul Primăriei stăteau de vorbă Cleonic și doi vătafi. Își socoteau o împărțeală din care bătrînul îndărătnic nu voia să iasă păgubaș. Pe drum, chiar pe urma căruțelor, prin mijlocul lui, mergea cu pași mari Cosma, nepot de-al lui Cleonic. Se vedea de departe cum căuta ceva. Ajuns în dreptul Primăriei strigă, aruncînd în fugă vorbele :

„Pe Simion nu-l văzurăți ?“

„Da ce-ai cu el ?“, întrebă unul din vătafi.

„Îl caută nevastă-sa prin tot satul și nu dă de el.“

Cei din pragul Primăriei tăcură, iar Cosma se opri după răspuns. Văzîndu-l că așteaptă și vrînd să scape de el, Cleonic îl strigă :

„O fi sus, l-o veghea pe spînzurat !“ și gura i se lăți a batjocură.

Cosma supărat se smuci din loc și-o luă spre rîu. Pe cine întîlnea îl întreba, așa că pînă ajunse la capătul satului toți aflară de lipsa lui Simion.

„Ce-i tot poartă și muiere-sa aia atît de grijă !“, îi strigă supărat un băiat, „și-o vedea și el de treburile lui.“

„Zice c-a visat urît azi-noapte. Măria... și ei i se împlinesc visele.“

După-amiază, pe cînd se-ntorceau căruțele din oraș, grija tuturor crescuse. Era vădit că lui Simion i se întîmplase ceva. Nu piere un om în toată firea, ziua în amiaza mare, așa doar, de pomană.

Și din vorbă-n vorbă, se strînseră în fața Primăriei aproape toți bărbații din sat. Trebuiau să-l caute și nimeni nu știa încotro. Iar Maria, speriată de atîți oameni strînși pentru bietul ei Simion, holba niște ochi de ți-era mai mare mila s-o vezi.

Tot Cleonic le fu de ajutor. Împărți oamenii în grupuri, îndreptînd-o pe fiecare în alt loc. „Dar repede, că vine noaptea, sau mai iute ca ea, iarăși vreo ceață, așa din senin."

Și fiindcă-n drum rămăsese cu mîinile-n șolduri Sana, Cleonic o îndemnă și pe ea :

„Iar tu Sano, urcă-te sus pe piatră și vezi, nu s-o fi culcat Simion acolo, sub tălpile ăluia ?"

Sana, parcă asta așteptă, se repezi în chiote și-n sărituri, de i se ridicară fustele pînă peste genunchii murdari și plini de bube.

Așezați pe banca din fața Primăriei rămăsese doar Cleonic și Maria. Tăceau amîndoi, doar Maria ofta din cînd în cînd, iar Cleonic mîrîia după fiecare oftat al femeii.

„Și mai termin-o cu oftatul femeie, ce, că doar nu l-ai văzut încă plesnit !"

Maria tăcu, și cînd îi veni alt oftat din piept îl înghesui rușinată printre dinți, de fluieră ca o bășică desumflată.

Se întunecase de-a binelea cînd începură să sosească primele grupuri de oameni. Nimeni nu găsise pe Simion, nimeni nu aducea vreo veste. Toți, tăcuți, se așezau pe pietrele din marginea drumului și așteptau. Liniștea era adîncă și neagră. Se vedea doar cum șerpuie șoseaua prăfuită în urcuș încet.

Și, chiar la începutul șoselei, acolo unde din beznă i se ghicea capul, se zări la început o pată neagră ce forfotea. Apoi veni și zvon de glasuri omenești. Și cu ele creșteau și fărîmele oamenilor. Dar nu veneau ca celelalte resfirate. Erau strînși într-o ceată și parcă duceau ceva. Cînd ajunseră lîngă Primărie tăcură. Se vedeau lămurite, purtate pe palme, tălpile opincilor lui Simion. Și, mai îndărăt o mînă îi atîrnă în praf. Îi puseră în mijlocul drumului fără nici o vorbă, iar oamenii își scoaseră pălăriile ca la mort. Atunci Maria dădu doar un țipăt și căzu buștean peste trupul întins al lui Simion.

Cleonic se apropie de mort. Îi văzu fața groaznic de schimonosită, ochii sîngerînd și în jurul gîtului urmă adîncă de șfreang.

Cosma îl lămuri scurt :

„Colo, de salcia aia tînără, era spînzurat cu tălpile-n apa rîului."

Din negură apăru și Sana. Se strecură printre picioarele oamenilor și se apropie de fața lui Simion.

„Pfui, că s-o spînzurat!" și începu să rîdă prostește. „Și uite că i-au și scos ciorile ochii," și continuă să necheze dezmățat.

Unul o plesni cu dosul palmei peste gură, Sana tăcu o clipă, dar apoi, cu glas pițigăiat ce răsună în noapte ca un țipăt sinistru, răspunse :

„Degeaba mă bați... că p-ăsta l-au ciugulit ciorile, da de ăla de sus nici un cioc nu s-a atins."

★

În întunericul odăii în care dormea Nichifor cu nevastă-sa se auzeau două sforăituri, una mai răgușită și mai adîncă, iar alta părea că este doar o șoaptă. Și așa, se îngînau în noapte ca zvonurile unei păduri.

Trecuse cu mult de miezul nopții cînd nevasta lui Nichifor începu să geamă în somn. Și se zbătea ca cineva care are de învins un dușman aprig ; aici părea că biruie ea, aici se arăta că ar fi răpusă. Deodată se liniști, dar în singurătatea odăii se simțea că cineva e treaz.

Ioana căscă ochii în beznă și fără să vrea, ascultă. Auzi sforăitul lui Nichifor și i se păru că mai aude ceva. Cîteva clipe stătu în liniște, ca omul care pîndește apoi se mișcă în așternut. Printre sforăiturile lui Nichifor auzea cum îi bate inima, sec și depărtat, ca și cînd sunetele ei ar fi ieșit dintr-un butoi.

„Nichifoare... Nichifoare... !"

Țipătul Ioanei răsună a pustiu. Nichifor se înnăbuși, strănută și amuți.

„Nichifoare, n-auzi ?"

Și Nichifor auzi. Se sculă în capul oaselor și ghicind că Ioana șade, întrebă nedumerit.

„Da' ce-i femeie ?"

„Nichifoare... ascultă..., bate cineva în geam."

Nichifor se sperie întîi, apoi ascultă și n-auzi nimic. Tăcu însă. Frica i se opri undeva în gît.

„Ascultă Nichifoare cum bate... tic... tac... tic... tac..."

„Unde bate Ioano ?"

„În geam, tu n-auzi ? !" și glasul ei semăna a șoaptă de groază.

Nichifor sări din pat. Se auziră plescăind pe scînduri tălpile goale. În fața geamului ezită. Totuși, întinse mîna și trase cîrpa la o parte. În rama geamului la început nu văzu nimic. Dar cînd ochii i se adîncira în bezna nopții, desluși o umbră mare în dreapta. Nu pricepu ce-i. Dar apoi și-aduse aminte. Era vîrful pietrei care se vedea

la orizont, peste casele din față. Nu i se păru nimic ciudat în asta și o clipă rămase nedumerit ; cînd și-adu-se aminte că acolo-n vîrf stă spînzurat Teodot, trase cîrpa la loc și cu pași mari se apropie de pat.

„Nu-i nimic, femeie, vezi-ți de somn."

Ioana nu zise nimic. Se-ntinse la loc și-și trase pătura peste cap. Așa stătu cîtva timp în liniște. Nichifor tocmai se sucea pe o parte, cînd Ioana iar începu :

„Ascultă Nichifoare cum bate cineva în geam."

Nichifor se supără :

„Tacă-ți gura femeie și dormi... n-auzi ?"

Ioana se păru că nu aude, căci îndată repetă :

„Ascultă Nichifoare cum bate cineva în geam."

Nichifor simți că nu-i lucru curat cu Ioana. Se sculă din nou, aprinse lampa și se duse de se așeză lîngă ea. Ioana era cu fața la perete. Nichifor îi puse blînd o mînă pe umăr și-o-ntoarse cu grijă cu obrazul spre el. Cînd fură față-n față, Nichifor tresări : în ochii imobili și reci ai Ioanei văzu el bine că nu mai licărește judecata dreaptă. I se făcu o frică nemaipomenită. Tremurînd, se sculă, își trase pantalonii și ieși în tindă. Alături, bătu în ușă :

„Mamă, vino că Ioanei i-e rău !"

Din odaie se auzi bodogănind și-ntr-o clipă în pragul ușii apăru o bătrînică uscată și mică.

„Da' ce-are băiete ?"

„Nu știu, zice că bate cineva în geam."

„Ei și tu nu te-ai dus să te uiți ?"

„Nu-i nimeni mamă, văd eu după uitătura Ioanei că i se năzare."

★

Și de atunci, în fiecare noapte, Ioana lui Nichifor auzea pe cineva bătînd în geam. Au încercat s-o vindece cu tot felul de leacuri. Nici unul n-a ajutat. Ioana auzea mai departe noaptea bătăi în geam.

Și, fiindcă uitătura ei se făcuse prea fioroasă, iar în întuneric ochii îi scînteiau ca cei de lup, Nichifor o urcă într-o zi în căruță și-o duse la oraș, la casa de nebuni.

★

Chiar în după masa acelei zile, Cleonic spărgea lemne în curte. Se necăjea cu niște butuci de carpen. Și nu-l mai ajutau bine nici anii, obosea repede și-l năpădeau nădușelile, iar în capul pieptului i se tot opintea o răsuflare prea scurtă. De aceea, după ce lovea de două, trei ori, se oprea.

Mai încercă o dată și fiindcă i se înțepeni securea în lemn, o bosi mai tare pînă-o descleștă. Atunci se opri, scoase de la brîu tabachera și așezîndu-se pe-un butuc răsuci o țigară. Îi ieși mai groasă ca de obicei, dar nu se supără. Trăgea cu poftă din ea, de se-nvălui în curînd într-un nor de fum. Și cum privirea i se rătăcea în zare, i se opri deodată pe vîrful pietrei. De plopul din curtea lui Ștefan nu vedea din spînzurătoarea lui Teodot decît vîrful. Apoi se gîndi mai mult alene, dacă nu-l vor fi mîncat ciorile.

Cînd termină țigara, puse mîna cu nădejde pe topor, și proptindu-și țeapăn picioarele în pămînt, potrivind bine cu ochii locul unde trebuia să izbească o ridică și dădu o lovitură îndesată. O clipă se auzi o ruptură de lemn uscat și-un vîjîit ascuțit țipă în aer. Coada toporului căzu jos, iar tăișul ei zbură drept în fruntea lui Cleonic. Acolo se înfipse adînc, de peste sprînceana stîngă, pînă-n moalele capului.

Bătrînul mai apucă doar să clipească de cîteva ori din ochi. O dîră subțire de sînge i se prelinse pe după ureche, iar din nas izvorîră stropi de bășici. Cleonic mai făcu un pas și din poarta deschisă se prăbuși în drum, cu mîinile aruncate în lături, ca și cînd ar fi vrut să îmbrățișeze pămîntul.

Pe drum nu era decît Sana. Cînd îl văzu cu capul plesnit, scuipă spre el și spuse mai mult pentru ea : „Ptiu, crăpași și tu... !"

★

După înmormîntarea lui Cleonic nimănui nu-i venea să plece acasă. Li se părea tuturor că-i paște o nenorocire, și că, rămînînd grămadă sînt mai apărați. Mersul lor era agale, dar de fiecare dată cînd piciorul atingea pămîntul, se simțea în călcătură o furie care creștea orbește. De vorbit nu prea vorbeau. Se priveau din cînd în cînd în ochi și apoi, ca speriați de ce văzuseră îi coborau din nou. Și tot așa străbătură drumul de la cimitir pînă-n mijlocul satului. Acolo se opriră. Erau numai bărbații, căci femeile care nu se risipiseră încă, stăteau de-o parte mute și priveau îngrijorate la grămada bărbaților.

Liniștea și așteptarea ținu un timp. Dar se simțea că acolo, în grupul acela, clocotește ceva din adîncuri. Și tocmai cum din putregaiurile din fundul apelor răzbesc la suprafață doar bășici, tot astfel și din grămadă nu trecea în afară decît vreo exclamație sau vreun mormăit. Și, ascuns, în sufletele oamenilor, cumpăna judecății se strîmba fugar dintr-o parte într-alta. Cînd, deodată, Ștefan, înfigîndu-și picioarele în pămînt, rotind privirea, strigă :

„Haidem !... aduceți cîteva brațe cu paie, vreascuri și-un topor."

În cîteva clipe oamenii le aduseră pe toate și-n frunte cu Ștefan o porniră. După grămada de bărbați, la o distanță, începură să urce și cîteva femei. Dar Ștefan cînd le văzu la prima cotitură a drumului, strigă :

„Ia, rămîneți jos... asta-i treabă de bărbați". Femeile înspăimîntate, tulburate de-o teamă ce nu izbuoni decît la vorbele lui Ștefan, începură să plîngă și să se zbuciume, implorînd cerul cu brațele ridicate sau blestemînd căile nevăzute ale văzduhului.

Drumul pînă-n vîrful pietrei fu greu. Era o după-masă caldă, fără urmă de nor pe cer, iar razele soarelui cădeau chiar în ceafa oamenilor. Cînd și cel din urmă ajunse sus, se îndreptară spre spînzurătoare, făcînd roată în jurul ei. Teodot era tot acolo. Trecuse mai mult de-o săptămînă de cînd îl spînzuraseră, fusese ploaie și arșiță, vînt și ceață, dar pe spînzurat nu se vedea nici o urmă. Era ca și cînd cu cîteva clipe înainte doar l-ar fi spînzurat. Gura era puțin deschisă și purta același zîmbet de bunătate și înțelegere cu care l-a privit pe Simion cînd i-a pus funia după cap. O boare de vînt se juca nevinovată cu o șuviță de păr de pe fruntea lui Teodot și totul era atît de liniștit și de natural, că-ți venea să crezi că spînzuratul va ridica îndată mîna să-și potrivească părul răvășit de vînt.

Oamenii uitaseră aproape pentru ce-au venit. Fețele lor pline de ură și de furie căpătară trăsături mai liniștite. Ochii oglindeau cerul senin și albastru, iar mîinile nu mai erau pumni strînși. Se văzură capete plecate și picioare ce nu-și găseau loc. Unora li se făcu deodată cald, își scoaseră pălăriile, își descheiară cămășile și cu toată palma se ștergeau de sudoare pe obraz. Unuia cu paiele în brațe i se păru că n-are noimă să le mai țină și le zvîrli într-o parte. Vîntul le împrăștie printre picioarele oamenilor. Un fir se opri pe haina lui Teodot, iar un țăran, cu sfială parcă, întinse mîna și-l luă de acolo.

Ștefan se dezmetici cel dintîi :

„De ce aruncași paiele... nărodule !"

Toți se mișcară și se întoarseră cu fața spre Ștefan. Cînd îl văzură cu ochii scînteind a bărbăție și curaj, le fu rușine de toropeala în care căzuseră. Parcă să cîștige timpul pierdut, așa se repeziră la treabă. Paiele fură toate puse grămadă la picioarele spînzuratului, iar Ștefan cu toporul tăie vreascurile. Cînd le isprăvi, le aduse în brațe și le azvîrli sub spînzurătoare.

„Așa !... adu foc, Nicolae !"

Și Nicolae se căzni cu-n amnar pînă aprinse iasca. Fiindcă nu stătea bine cu genunchii la gură, se așeză pe burtă și, cu iasca aprinsă între degete, proptind-o în paie, începu să sufle. Nu trebui mult timp. O flacără mică și de-abia de văzut în lumina tare a soa-

relui, înnegri cîteva fire de paie. Şi cît ai clipi totul fu o vîlvătaie. Un nor gros de fum atinse tălpile goale ale lui Teodot şi apoi îl îmbrăcă într-un giulgiu de nu se mai vedea.

Dar în clipa următoare, din înălţimea cerului se porni o ploaie cu şiruri dese şi aspre, de plescăiturile lor sunau ca bicele. Focul se stinse chiar cînd flacăra se înălţa pînă la genunchii spînzuratului. Şi nu fu doar un ropot scurt, ca al ploilor de vară : se porniră din toate părţile răbufnituri cu răsunet de tremurau zările, grămezi de apă, amestecate cu piatră mare cît nuca, loveau tot ce întîlneau în cale. Trăsnetele cădeau odată cu ploaia, iar cînd tuna, nu mai ştiai bine, lovea piatra, ploaia sau trăsnetul.

Nici n-a fost timp ca oamenii să se dezmeticească. Ca oile se repeziră în prima clipă a furtunii în jos. Căzeau de-a berbeleacul duşi de torent şi loviţi de pietre. Unii rămaseră ţintuiţi în cîte-o stîncă ce li se înfipsese în şale, alţii cu burţile plesnite îşi înşirau maţele pe mărăcini. Pe Ştefan l-ajunse un trăsnet tocmai cînd punea piciorul în pragul casei sale.

În sat nu se mai vedea. Totul plutea în negură şi-n torente de apă. Scăpărările trăsnetelor nu luminau decît oameni înnebuniţi de groază, copii înnecaţi şi duşi de puhoi, ori femei luptînd deznădăjduit să-şi scape copiii sau averea.

Cînd se opri ploaia, într-un tîrziu, cerul senin se înălţă din nou, cald şi curat. În satul răvăşit de furtună, cu pomi smulşi, case dezvelite şi garduri doborîte, un singur lucru mai părea viu : focul care mistuia casa lui Ştefan. Curînd, oamenii pe care nu-i înnecase puhoiul şi nu-i lovise piatra începură să iasă din adăposturi. Priveau cu ochii mari de groază la focul care ardea c-o flacără mare de rug. Şi-n faţa neputinţei oamenilor, focul parcă fără grabă, trecu la altă casă şi aşa mai departe, cuprinzînd pe rînd case şi hambare, grajduri şi garduri. Cînd termină pe-o parte, trecu pe cealaltă a drumului. Şi aici arse tot, casă de casă, de nu mai străjuiau drepte decît zidurile şi pietrele.

În piaţa cea mare se strînseră ultimii oameni ai satului. Erau doar cîţiva. Dar arătau ca nişte fiinţe din altă lume. Cu hainele sfîşiate, cu feţele descompuse de groază, cu părul ars de foc şi cu mîinile sîngerînde de luptă. Cînd văzură cum îi înconjoară focul, cu puterea ce-o mai găsiră în trupuri, porniră spre rîu. Din urmă îi mai ajungea cîte un nechezat disperat de cal, iar în faţă le tăia drumul cîte o femeie ţipînd şi făcînd semne de deznădejde. Trecură podul şi pe malul celălalt se aruncară pe iarbă, care cum apucă. Erau trupuri răvăşite de nu mai semănau a om. Se părea că au multe picioare şi multe mîini. Unii mai priveau prostiţi îndărăt.

Tot satul era o făclie imensă ridicată spre cer. Niciodată minţile lor nu putuseră închipui un foc atît de mare. Curînd scînteile le aprinseră şi podul. Începu să pocnească a lemn uscat. Era cu totul cuprins de flăcări, cînd din negura de fum se iscă o mişcare. Deodată fu pe pod, în mijlocul flăcărilor. Şi toţi văzură atunci cum fugea spre ei Sana cu haina şi părul aprins.

Cînd ajunse în mijlocul oamenilor, arzînd ca o flacără vie, atît mai putu spune :

„L-am văzut, s-a dus... pe Tedot l-au luat norii de fum... ! şi se rupse în două, ca un butuc în foc.

PAVILIONUL Nr. 6

În gara Ștefănești am ajuns noaptea, o noapte tîrzie cu liniști de vară. De pe peronul îngust și sărăcăcios nu vedem prea departe. Luminița care clipea în singurul felinar, arunca umbre fugare. Greierii îngînau melodii pline de nostalgie și un vînt subțire se furișa alene printre dealurile ce străjuiau gara.

Cînd mă dezmeticii, singurătatea mi se păru și mai deplină. Nu era nici țipenie de om. La o fereastră a gării fumega o lampă cu gaz. Prin geam nu zării decît luciul unui telegraf și mogîldeața unui om care dormea pe-o bancă, cu spatele către fereastră.

Mă așezai pe un geamantan și-mi aprinsei o țigară. O fumam cu conștiința clară a unui delicat, dar nu o puteam părăsi. Prea mă împresura liniștea și singurătatea de peste tot.

Cînd mă sculai, înșfăcai cu nădejde geamantanele și mă-ndreptai spre stînga, pe unde se părea că ar fi o ieșire. Printre salcîmi și tufe de liliac ajunsei în dosul gării. Acolo nu mai văzui nimica. O beznă lipicioasă încleșta șoseaua într-un singur mănunchi, cu pomii, cu gara și cu umbrele.

Știam doar atît, că Sanatoriul e pe deal. Nu puteam ghici nimic. Nici încotro s-o iau, nici unde eram. Din tîrgul Ștefăneștilor nu zăream nici o urmă. Doar, drept în față, printre contururi de pomi, albea în beznă un zid de casă, iar de departe se auzea un lătrat plictisit de cîine. Descurajat, socoteam să mă întorc pe peron și pînă la ziuă să mă trîntesc pe banca ce-o zărisem acolo, cînd auzii pași care se apropiau agale. Un om venea spre mine. Din întuneric îmi dădu noapte bună și tot de acolo mă întrebă ce caut.

„Sanatoriul de tuberculoși."

„A, e-n deal, la ofticoși", îmi răspunse aceeași voce, mirată desigur de-un oaspete atît de tîrziu.

Și parcă dîndu-și seama că nu-mi era îndeajuns răspunsul continuă :

„Și vreți să mergeți chiar acum acolo ?"

„Păi, n-oi dormi aici, în drum !" îi răspunsei enervat.

După ce tăcu o clipă și mă măsură de sus pînă jos, adăugă :

„Eu vă duc, dar costă doi poli... c-aveți cufere mari !“

„Cu ce mă duci ?“

„Hm... cu ce ! Cuferele le iau în spate, iar pe dumneata cum te-or ajuta picioarele.“

Și plecarăm, omul înainte și eu după el. Își scoase cureaua și petrecînd-o prin mînerele geamantanelor și le atîrnă, unul pe spate iar celălalt pe piept. Cum mi se obișnuiră ochii cu întunericul, ghicii cîte ceva din drum. Aici un șanț negru plin de buruieni, dincolo o podișcă îngustă și mereu printre umbre, case spoite cu alb, dar toate îngropate în verdeață de păreau năluci care-și scot capul de după perdele de fum. La o vreme simții după gîfîitul omului că drumul urcă. Avea ce cără, geamantanele erau pline cu cărți și nu erau nici prea mici. La un răstimp călăuza mea se opri. Pe întuneric își puse geamantanele pe un pîrleaz și-și scoase un ștergar. Pe nas îi fluiera răsuflarea fierbinte, iar fața înădușită și-o îngropa în ștergar. Cînd termină cu ștersul îmi spuse :

„Mai e... o țîră, uite colo...“ și îmi arătă prin beznă un loc către care i se întinse mîna mai ușor.

Mai urcarăm vreo cîteva minute bune pînă ajunserăm pe-o șosea lată și pietruită care se întindea în întuneric ca un preș murdar. De departe zării niște case scunde, chiar la șosea. Semănau cu niște cazărmi. Doi plopi se lămureau prin beznă străjuind chiar poarta. Omul zvîrli geamantanele pe iarbă și cu-n gest frînt mi-arătă :

„Aci e ăla de ofticoși !“

Văzîndu-mă că scotocesc după bani, adăogă :

„Da' costă mai mult de doi poli.“

„Eu îți dau cu cît ne-am tocmit !“ îi răspunsei indiferent.

„Da' de ce nu mi-ai spus la tocmeală c-ai pietre în cufere ?“

Plecă bombănind și mă lăsă în fața porții pe care era scris, cu litere mari „Sanatoriul de Tuberculoși — Ștefănești“. Găsii pe un stîlp al porții un mîner. Trăsei de el și se auzi sunînd înfundat un clopot. La stradă se deschise o fereastră și un cap zbîrlit se ivi :

„Ce-i ?“

„Am venit și eu la Sanatoriu.“

„Care ești ăla de dimineață ?“

Ne lămurirăm curînd și mă băgă în curte. Îmi spuse că trebuie să dorm pînă-n ziuă pe canapeaua din cancelarie. După ce intrai, mă trîntii pe canapea îmbrăcat, plictisit și obosit de drum și de bezna prin care orbecăisem.

★

Mă trezii cu fața spre perete. Era o lumină veselă amestecată cu soare, mi-adusei aminte unde sînt și mă-ntorsei. Îmi pusei palmele sub cap și-ncepui să urmăresc pe tavan arabescul de pete de apă și încîlcirile de fire de păianjen. Un scîrțîit mă trezi din reverie. Cînd întorsei capul, la o masă lîngă fereastră, un bătrînel chel și cu ochelari, îmbrăcat în haine albe și cu mîneci negre pînă la cot, chinuia o peniță pe un registru deschis. Mă văzu.

„Nu te deranja, te rog, mai dormi de vrei, e doar șase", mă încurajă funcționarul privindu-mă pe sub ochelari.

Mă sculai însă-n picioare și mă scuzai că nu l-am observat cînd a intrat.

„Nu-i nimica, toți care vin noaptea dorm aici,... cu toate că vedeți, eu am pus în gară un afiș : «Călătorii care sosesc noaptea, sunt rugați să vină ziua la sanatoriu.» Și cu toate acestea toți veniți noaptea".

Fiindcă făcui o față mirată, el continuă în același ton :

„Nu-s supărat, din contră, mă bucur că vin mereu oameni noi, știi, orice cunoștință nouă e un izvor proaspăt... îmi dați voie să mă prezint", și se sculă venind cu mîna întinsă spre mine, „sînt Ion Mareș, administratorul-contabil al Sanatoriului !"

„O, tocmai de la București ? !" se miră domnul Mareș cînd îi răspunsei la întrebarea ce mi-o pusese. „Am și eu un frate la București, e la S.T.B., știi, la tramvaie... e șef de remiză... stă bine, bată-l să-l bată ! Pe mine mă ia peste picior, zice că-s ofticosul de la Ștefănești."

Poate, fiindcă-l cercetai atent cu privirea, se simți obligat să mă lămurească".

„Da' eu nu-s ofticos, tușesc și eu cîteodată așa ca omul, dar nu scuip nici sînge și nici nu am bacili în spută."

După ce-mi făcu toate formele, după ce mă întrebă de neamuri și de funcție, de venituri și de bunici, veni la mine și mă bătu pe umăr :

„Îmi place de dumneata, nu ești ursuz, ești simpatic. Să știi c-o s-o duci bine cu mine. De altfel e clar, cine-i bine cu mine și cu domnul Director, se simte ca-n rai !"

Și cu un gest care ar fi putut însemna o amenințare aprigă, termină :

„Cine nu... heraus !"

„Știți nemțește ?" îl întrebai.

„Așa, pe ici pe colea, o rup puțin, cînd au fost nemții pe-aci, în război, am rămas tot la Sanatoriu... dar nu eram administrator-contabil ci, așa ceva... intendent... ei îmi spuneau Herr Oberst și rîdeau..."

„Dar domnul Director cînd vine ?"

„Curînd, pe la șapte-i aici... e-un om... o minune..., cap și suflet, nu glumă !... Și face o știință..., nemaipomenită. Ce să vezi, un om nu-i scapă."

La privirea mea întrebătoare continuă :

„Pe toți bolnavii îi cunoaște... în toate întortocheturile lor, în toate mărunțaiele... ! E savant de la București, a făcut școală nu glumă... se uită-n ochi, te privește cum sufli și-ți spune : caverna, pneumotorax, scleroză sau toracoplastie. Tot știe și are un microscop, o minune... l-a costat o avere."

„Cum, aici face și analiza sputei ?"

„A, nu, o trimitem în capitala județului, în eprubete. Știi, el face știință, nu se bagă în fleacuri."

„Și cum îl cheamă ?"

Sculîndu-se în picioare, c-un gest de adevărată venerație, îi rosti numele :

„Domnul Director, doctor Savu Popescu !"

„A, uite-l că vine !" Și se repezi de după biroul lui, strigîndu-mi :

„Sculați vă rog, e un galanton, îi plac manierele alese... de altfel îl veți vedea."

Pe asta se deschise ușa și-o namilă de om, înalt și lat cît ușa, cu o burtă uriașă și măreață, își făcu apariția. La salutul meu nici nu răspunse, trecînd grăbit. Domnul Mareș se înclină respectuos și intră după el în cabinet. După cîteva clipe ieși frecîndu-și mîinile și-mi spuse :

„S-a făcut, se poate, poftiți... vă așteaptă," și cu-n deget la gură, „nu uitați manierele alese !"

„Bună ziua domnule Director !"

„Bună tinere... dar ce dracu veniți toți noaptea ? O să-mi umpleți canapeaua de ploșnițe. Ziua de, se mai scutură omul și apoi trece direct în salon, nu ne stă plocon aci, în administrație... unde îmi place exclusiv să domnească ordinea administrativă."

„Dar..."

„Bine, bine nu-i nimica, spun doar așa, ca să se știe."

Și continuînd :

„Acum dezbracă-te..."

Cînd mă golii pînă la brîu mă așeză pe un scaun. Mă ciocăni, mă pipăi, îmi vîrî degetele în beregată, îmi dădu o palmă la ceafă, mă puse să spun treizeci și trei și gata...

„Ei, uite ce, dumneata ai o tuberculoză fibrocaseinoasă fază... intermediară... febră n-ai... știu !"

Eu vreau să-i spun că am, dar siguranța cu care-mi vorbea și prestigiul ce mi-l dezvăluise domnul Mareș mă făcu să cred că poate termometrul meu nu a fost bun.

„Îți trebuie două sau trei luni de regim sever de sanatoriu... apoi... mîntuirea-i sigură."

Și ochii i se aprinseră ca unui profesionist încercat, care nu greșește niciodată în calculele lui.

„Acum îmbracă-te. Intră în salonul patru, pavilionul trei." și strigînd domnului Mareș prin ușa deschisă :

Pune-l în patul de lîngă...", iar fiindcă domnul Mareș părea că nu pricepe, completă, „în ăla în care s-a desăvîrșit ieri Onuț."

Cînd fusei gata, tocmai mă pregăteam să plec cînd aud din nou pe Director strigînd lui Mareș :

„La baie cu el... și părul jos !"

Rămăsei cu gura căscată și de-abia putui îngîna :

„Dar eu sunt orășean, domnule Director, și fac acasă zilnic baie și părul..."

„Aici n-o să faci în fiecare zi, la venire una și bună și apoi, am mai văzut eu orășeni și cu rîie, darmite cu păduchi și murdărie..., la baie... la baie ! Mîine întrăm în program și stăm de vorbă, azi primirea."

Și-mi făcu un semn cu mîna, care semăna totodată a la revedere și a bezea.

De abia cînd simții apa călduță din baie m-am dezmeticit. Așadar tuns și îmbăiat. Și apoi în patul în care „s-a desăvîrșit" Onuț. Frumos începusem. Și eu care uitasem să-i arăt domnului Director scrisoarea de recomandație ce-o aveam de la Inspectorul General Sanitar.

Îmi veni inima la loc cînd putui aranja cu frizerul să nu mă tundă cu zero, ci doar să mă potrivească sever. Îmi spuse că merge și așa pentru orășeni, că „știți, aici vine tot felul... e democrație domnule student, curată democrație."

Îmbăiat și aranjat, proaspăt bărbierit mă simții înviorat. Ieșind în curte o găsii cu gust, cu grădiniță de flori, trandafiri, alei paralele, boschete, pietriș roșu și pietre albe pe margine, ca la regiment. Mă plimbam agale căutînd să ghicesc după grădină, prin șiruri de fagi bătrîni pavilioanele care se zăreau în fragmente. Erau o îngrămădire de ziduri albe cu acoperișul roșu de țiglă. Sanatoriul părea întins și mare cum nu-l bănuisem. De undeva mă strigă o voce :

„Hei, domnule student !"

Mă strigase un infirmier în șorț alb, mic și uscat, cu ochii de pisică și cu fața slabă și verzuie așa cum probabil trebuie să arate un infirmier dintr-un sanatoriu de tuberculoși. După ce mă-nvită să-mi i-au geamantanele, mă conduse în Pavilionul III, Salonul 4.

Salonul era lung și îngust. Cinci ferestre spre soare și douăsprezece paturi înșirate pe două rînduri. Al meu, adică acela al „desă-

vîrşirii lui Onuţ", era ultimul pe dreapta, chiar lîngă una din uşile de ieşire din salon. Paturile erau de fier, vopsite în alb, ca şi noptierele. Pături cenuşii răsfrînte de-un colţ arătau ochilor cearşafuri albe şi perini pe-o măsură. Într-un singur pat era un bolnav. Stătea în capul oaselor, avînd îndesate la spate două perini mari. Mîinile le ţinea ca pe două scînduri, în lături. Se auzea un şuierat scurt, parcă se grăbea să respire. Nu văzusem încă om atît de slab şi nici nu-mi închipuisem că poate cineva ajunge în aşa hal. Infirmierul văzîndu-mă surprins mă lămuri discret :

„Altfel nu poate răsufla, mai are puţin şi se goleşte patul."

Mă gîndii la Onuţ al meu care, desigur, ieri sufla şi el tot aşa grăbit, în patul pe care mă aşezasem tulburat.

„Şi acum ce fac domnule infirmier ?"

Cu ton profesional, întînzîndu-mi un soi de scurteică albastră :

Scoţi haina, pui halatul şi vii cu mine să-ţi arăt în curte patul de odihnă."

Îl ascultai supus şi-l urmai pe scara lăturalnică care ducea în dosul Sanatoriului. Aşadar, aici erau bolnavii. Într-un pătrat se găseau aşezate, pe trei laturi, nişte şoproane cu acoperiş şi spate doar, din scînduri de brad înnegrite de vreme. Sub ele şi-n faţa lor, într-o ordine capricioasă, se găseau o mulţime de paturi de odihnă pe care erau întinşi bolnavii. Fel şi chipuri de poziţii, de figuri şi de mişcări. Unii nici nu se uitară la mine, alţii mă petrecură cu privirea. Cîte unul desculţ, în papuci de rogoz, altul încălţat în ciorapi de mătase şi cu pantofi de casă cu ciucuri. Unii sub pături, alţii peste ele, pe-o dungă sau pe spate cum le-o fi venit desigur mai uşor să răsufle. Văzui păr vîlvoi, excepţiile frizerului şi capete tunse ca în palmă. Mutre grase şi congestionate, altele livide şi cu pielea întinsă şi uscată. Figuri cu barba crescută, alături de feţe rase pedant. Ziare, cărţi de citit, şahuri, dominouri, cărţi de joc şi tot felul de obiecte care ar fi putut fi cuiva de leac împotriva plictiselei. Şi lîngă fiecare pat se afla cîte o scuipătoare mare cît o oală. Unii aveau chiar lîngă ei pe pat şi-o altă scuipătoare de mînă, albă cu capac, care semăna a ceaşcă de ceai. Cînd îi vedeai cum o duc la gură şi scuipă-n ea, ţi se părea că gustă cu voluptate din cine ştie ce elixir de viaţă.

Mă aşezai pe patul ce mi se încredinţase şi priveam năuc. Cuprins de-o spaimă ce mi se încleştase în mijloc nu puteam mişca trupul, aş fi vrut să mă trîntesc pe pat, să nu se mai zgîiască la mine vecinii ca la un oaspete nou, dar nu ştiu ce teamă nu mă lăsa. Mă uitai apoi la scuipătoarea mea. Era curată şi goală. În fund doar un dezinfectant albăstrui. Mă gîndii iarăşi la Onuţ şi la moartea lui. Şi, atunci, nu ştiu de ce, cu toate că nu simţeam nevoia, mă întinsei şi scuipai şi eu. Nimerii drept în mijlocul lichidului albastru. Şi, ca la un

semn, ca și cînd asta lipsea dreptului de-a sta întins pe patul de odihnă, mă simții moale și fără putere și mă lăsai înciudat pe pat, cu fața în sus, urmărind pe-un vîrf de pom o frunză care se mișcă ritmic în adierea dimineții.

Tîrziu, cînd mi se înțepenise ceafa de nemișcare, auzii o rumoare. Cînd fu aproape de mine, îmi ridicai capul. Cîțiva servitori, pe tăvi de lemn, aduceau gustarea de la ora zece. O bucată de pîine neagră și-o felie de brînză albă ca varul. Unii primeau și-un pahar cu lapte. Cînd ajunse la mine cu tava, îi spusei că nu-mi trebuie.

„E musai, domnișorule !"

„Ce-i musai ?" întrebai indignat.

„Să mînci... !" și-o gură se rînji la mine într-un zîmbet bleg.

„Dar dacă nu vreau ?"

„Hm, vine domnul infirmier și-i bai !"

„Ce-i ?"

„Bai, domnișorule !"

Mă gîndii ce-o fi însemnînd acel bai. Un vecin văzîndu-mă că nu pricep îmi strigă că bai e rău și că servitorul e ardelean. Luai atunci pîinea într-o mînă și brînza într-alta și uitîndu-mă la ele nu știam din care să mușc mai întîi. Mă decisei pentru brînză. Avea un gust de butoi și era plină de zer. Pîinea scrîșnea între măsele. Mai încercai o dată și scîrbit de amîndouă le-aruncai în scuipătoare. Dar nu mă întorsei bine cu spatele spre vecin, cînd auzii glasul infirmierului țipînd la mine :

„Domnule student, să nu-ți bați joc de mîncarea noastră, că costă bani. Ce, ți-o dăm ca s-o arunci în scuipătoare ?" și mîinile lui se înțepeniră disperate ca o sperietoare dintr-un lan de grîu.

„Da-i proastă mîncarea dumneavoastră !"

„Proastă, hai, da gratis știți să veniți aici, cu hîrtie dela Minister !"

„Sînt student și am dreptul să stau gratis !"

„Bine, bine, om vedea noi la domnul Director !" și mă părăsi bolborosind ceva la adresa studenților care aruncă pîine cu nisip și brînză rîncedă la scuipătoare.

Mă trîntii iarăși pe pat și începui să mă gîndesc la Calea Victoriei, la Cișmigiu și la mititeii de la Terasă.

Îmi adusei aminte de cursuri, de colegi, și de colege, de examenele de care scăpasem de cîteva zile și de un țap cu bere pe care-l băusem în fugă, în ultima zi, la București, la Blanduziei. Vrusei să mă scol, să fug imediat, să le las brînza și scuipătoarele, patul de odihnă și simfonia de tuse ce mă împrejmuia. Dar îmi intră de-a valma, ca un cui în cap, textul ce-l citisem în București, pe buletinul de analiză : „La analiza sputei s-au găsit frecvenți bacili acidorezis-

tenți.“ Și știam că-s bacilii mei și sputa mea și că undeva în plămînii mei se cuibăriseră micile vietăți îndărătnice, scormonindu-mi ca sobolii alveolele roze și viața.

La ora mesei mă ridicai cel din urmă. Eram în coada caravanei cu care mergeam plictisit către sufragerie. Se părea că nici unuia nu-i este foame.

Sala era mare și luminoasă. Două mese lungi ne primiră pe toți. Mi se dădu un șervet și un tacîm, iar șervetul trebuia să mi-l păstrez într-o cutie a dulapului. Pînă să vină mîncarea toți ciuguleam din pîine. Unii glumeau, alții povesteau și mai toți se uitau curioși la mine. Mă simții rușinat și începui să vorbesc cu vecinii. Cei din față erau niște basarabeni, cei din lături, de aiurea. Erau blînzi și îngînduraţi. Desigur că fiecare pîndea zilnic termometrul și număra cu grijă de cîte ori scuipă.

Cînd apărură castroanele cu supă și cînd se umplură farfuriile, în aburul fierbinte ce se risipi darnic, se porni un șir nesfîrșit de tușă. Cu înec sau fără, cu ochi înlăcrimați sau nu, fiecare se căznea s-o scurteze. Dar fiecărei linguri de supă înghițită, îi răspundea un răpăit de tușă. Și atunci văzui pe basarabenii mei, alternînd lingura cu supă din care atîrnau stalactite de tăiței, cu scuipătoarea de mînă, în care lăsau să cadă alte stalactite, pornite dureros din plămîni înfierbîntați.

Tăițeii îmi rămaseră undeva în gît. Tot acolo și mîncarea cu cartofi și tot acolo și compotul. Mă sculai de la masă cu impresia că mi-am strîns mîncarea într-o gușă. Și-o purtai așa toată după-amiaza, pe patul de odihnă pe care încercam să mă consolez citind cu disperare pe Faust.

Pe la cinci, cînd ne-aduseră cîte un pahar cu lapte, aflai că vecinul din salon, cel pe care-l văzusem în capul oaselor, murise opintindu-se să muște dintr-un măr.

Un vecin de pat, cu priviri melancolice mă privea insistent: „Parcă vă cunosc, nu sunteți la Litere ?“

Vecinul meu Giurgiu Octavian, mi-era și mie cunoscut din vedere. Era și el student la Litere cu-n an înaintea mea. Mă bucurai mult că-l găsii. Mi se păru că aflu un prieten vechi, cu toate că pînă atunci nu schimbasem cu el nici o vorbă. Din una în alta ne povestirăm necazurile reciproc. El avea un pneumotorax eșuat, cu leziuni aproape cicatrizate și recidivase. O răceală din iarnă îl trîntise iarăși la pat. Și acum, în Ștefănești, de două luni, aștepta ceva ce trebuia să se săvîrșească. Minunea aceea a cicatrizării, febra dispărută și mai ales, revenirea poftei de mîncare. Era un băiat plăpînd din fire, cu o figură destinsă și cu-n aer de occidental. Era tocmai de la Careii Mari.

După-amiaza mi-a trecut ușor. Uitasem și de tăieței din gît și de compotul sălciu. Ne-am plimbat cu gîndul la amintiri comune, piese de teatru văzute, cărți citite și iubiri uitate.

Un vînt de seară ne-aduse miros de fum de locomotivă. Un tren ce urca înspre munte, gîfîia undeva, și nu de departe ne trimitea prisosul lui de fum și-un nu știu ce îndemn de ducă.

Cina fu scurtă și mută. Lampa chioară din tavan nu mă lăsa să văd bine ce am în farfurie. Mîncai în silă, ca și la prînz, privind cu milă pe basarabeanul din față, care aproape nu putuse pune nimic în gură din cauza tusei.

Pe la ora zece se stinse lumina din dormitor. Pe rînd amuțiră și glasurile și tusea. Cîte un rîgîit și-o zbatere neputincioasă în așternutul înfierbîntat nu mă lăsa să-nchid ochii. Giurgiu era în patul din fața mea. Stăteam picioare la picioare. Într-un tîrziu se ridică în cot și-mi făcu semn de noapte bună. Luna aruncă de la mîna care se ridicase o umbră fugară pe patul meu.

Eram între somn și veghe, cînd, din capul salonului, se auzi un geamăt, apoi cineva care sare în pat. O zbatere ca într-o încleștare purtă ecoul sinistru. Și, deodată, se auzi un țipăt înfundat. Toți săriră în sus. Unul aprinse lampa. Și-n liniștea ce se-ntinsese ca un semn de întrebare, un bolnav cu ochii holbați de groază, cu mîinile ținîndu-se de marginile patului, vărsa sînge. Țîșnea din el ca dintr-un izvor. C-o mînă agita un prosop și cu ochii căuta ajutorul. Sosi în grabă și medicul de serviciu. Bolnavul căzuse pe perină și grohăia în mijlocul unui lac de sînge. Nările ne fură gîdilate de miros de sînge și de abur cald de viață. Și bolnavul se mai scula o dată, mai lăsă printre dinții rari să curgă sînge și se prăbuși în brațele medicului.

I se făcu o injecție cu adrenalină, dar fu prea tîrziu. Se înecase cu propriul său sînge.

După ce-l scoaseră din pat și curățară sîngele, lumina fu uitată aprinsă. Noi toți rămăseserăm sculați, înțepeniți, cu respirația tăiată și cu groaza în ochi. Pe rînd ne aruncarăm în așternut. Nu schimbarăm nici o privire, ne era și teamă și rușine. Liniștea era atît de desăvîrșită că țiuiau urechile. Și-ntr-un pat izbucni un plîns disperat, cu sughițuri. Simții cum vecinii mei își trag pătura peste cap.

★

A doua zi de dimineață tocmai îmi terminasem de băut laptele dintr-o ceașcă de tinichea smălțuită, cu răni curioase la buză și fund, cînd un servitor veni să mă anunțe că sînt așteptat de Director.

Pe drum către pavilionul din față, îmi pregăteam răspunsurile pe care mă credeam obligat să i le dau. Îmi închipuiam că mă cheamă să mă admonesteze pentru revolta mea împotriva alimentelor ce mi se serviseră în ajun.

Contrar așteptărilor, Directorul mă primi foarte amabil, îmi oferi un scaun și închise prudent ușa după mine. Apoi se așeză și el la birou și încrucișîndu-și brațele, mă privi atent. Ochii lui aveau o lucire ciudată, plină de inteligență, traducînd o forță spirituală deosebită. Mă surprinse această nouă viziune. În ajun îl văzusem în grabă și rămăsesem cu impresia unui om mediocru și banal.

„Ei, cum te simți la noi ?" întrebă el oarecum vesel și deschis.

Îi arătai impresiile culese fugar, i le spusei sincer așa cum mă simțeam atunci dispus să-i vorbesc. Nu-i ocolii nimic. Nici mizeria vieții în comun cu bolnavii, nici alimentația care mi se părea neîndestulătoare. La urmă încheiai cu asigurarea că sper, ca îndată ce mă voi simți întrucît-va refăcut, voi fi fericit să scap din iadul acela cu simfonii de tuse și cu țîșniri de sînge.

Îmi răspunse părintește și blînd. Îmi arătă că altfel nu se poate. Că nu-s fonduri, că toți stau gratis și că toate cheltuielile sînt enorme. Și că „mă voi convinge eu", că tot ce este suportabil se datorește numai unei excelente gospodării pe care o girează el, cu vigilență de polițist.

Cînd veni vorba de mîncare îmi spuse, spre surprinderea mea :

„Vezi dumneata, nu mîncarea e totul pentru bolnavul de piept. Cît e, e suficient pentru menținerea organismului într-un raport de superioritate față de boală. Principalul e odihna și mai ales starea sufletească a bolnavului".

Și într-un limbaj nu lipsit de pitoresc și de căldură îmi dădu exemple puternice despre puterea de tămăduire prin spirit. Îmi vorbi de Coué, de teoriile americane și de tot ce revoluționase terapeutica modernă. Iar ca încheiere, cu un gest elocvent al mîinii drepte, îmi accentuă :

„Este însă esențial, îndată ce-ai cîștigat stăpînirea spiritului, să știi încotro să-l orientezi. Care să-ți fie țelul disciplinei căreia te supui. Adică, pe scurt, să știi ce vrei."

Și-mi adăugă, că el, spre deosebire de alte sanatorii, se gîndise și la asta. Organizase niște cursuri cu pacienții, în care căuta să le stăpînească și spiritul. Și că, evident, aceste cursuri nu erau pentru toată lumea, ci doar pentru cei aleși. Și c-o mișcare a degetelor, modelă în spațiu un soi de prototip al celui ales.

Mă invită și pe mine la cursul care se ținea în fiecare după-amiază de la ora 5 la 6. Și-mi spuse că, în cazul cînd după cîteva

ședințe de inițiere voi rămîne convins de idealul lui, mă va muta în Pavilionul nr. 6, unde trăiesc izolați bolnavii supuși disciplinei lui sufletești.

Cînd ne despărțirăm, îmi întinse mîna amical și adăogă :

„Și sper că n-o să-mi faci figura care mi-a făcut-o Giurgiu ăla."

„Giurgiu ăla" era cred, Giurgiu al meu, colegul de la Litere, cel ce sta lungit la umbră, pe patul către care mă îndreptai venind de la Director.

El mă privi cu un zîmbet plin de înțelesuri și nu lipsit de ironie. Parcă-mi citise gîndurile și parcă știa de unde vin și ce mi se vorbise acolo.

„Și ce-mi rînjești așa ?" îl repezii eu.

„Ei, s-a făcut, intri în Pavilionul Nr. 6 ?" îmi răspunse el cu aceeași ironie.

„De ce n-aș intra", îi ripostai eu aspru și gîndul mi se duse, nu știu de ce, la ochii Directorului.

„Dar spune-mi tu acuma ce figură i-ai făcut Directorului ?"

„Așa ți-a spus el ?"

Da !"

„În legătură cu ce ?"

„Cu Pavilionul nr. 6 și cu acea cură de... spirit", mă simții eu tentat să glumesc. Și-n minte-mi veniră iarăși ochii Directorului care păreau să mă privesc cu imputare.

„Uite ce, eu nu-ți anticipez nimic, te las să te duci la cursuri, să asculți și să observi și tu. Eu mi-am făcut impresiile mele și le păstrez. Cînd le vei avea și tu pe ale tale ne vom spovedi și vom lămuri și figura care i-am făcut-o Directorului,"

„Bine omule, dar ce-i misterul ăsta ? Mă sperii. Spune-mi dinainte să nu-mi mai pierd și eu timpul pe acolo."

„Nu-ți spun nimic, repet, timpul nu ți-l pierzi, e interesant și-apoi Directorul e un excelent orator și un spirit foarte ales. Te cîștigă una, două. Dar lasă, hai să ne plimbăm puțin și vom continua mîine discuția, după ce vei audia și tu astăzi primul curs."

Mergînd cu Giurgiu în tăcere către grădina din spatele Sanatoriului, mă gîndeam că la mijloc trebuie să fie doar vreo neînțelegere personală, vreo ambiție nerespectată de către partea adversă.

„Dar spune-mi Giurgiule, sînt mulți în Pavilionul nr. 6 ?"

„Eu n-am stat decît trei zile acolo, și atunci erau vreo opt doar. Ziua întîia a murit unul, a doua zi doi, și a treia zi au venit patru pacienți noi. Nu-i un număr fix. Se schimbă ușor. Vezi doar cum e aici, unul vine, altul pleacă..." Și rămase pe gînduri, „doar că cei

mai mulți pleacă prin poarta din dos." Și îmi arătă o căsuță joasă ce se zărea după tufișuri, despre care-mi spuse că-i morga Sanatoriului.

Între timp ajunserăm chiar la gardul Sanatoriului. De la el încolo era cîmpul. Un platou drept și întins cît vedeai cu ochii. Doar la orizont, în aburul dimineții, se profilau contururi colțuroase de munți. Spre stînga, la vreun kilometru, se zărea o pădurice de stejari. Restul era gol, de-un pustiu nostalgic, care te lăsa să-ți alunece ochii și gîndul pînă departe, către culmile acelea ce pătau orizontul.

Giurgiu tăcea, iar mie nu știu de ce mi se păru că gîndul lui răscolește amintiri și nedumeriri. Sta c-o mînă sprijinit de gard, cu ochii în pămînt, la vîrful ghetei cu care mîngîia o buruiană. S-ar fi zis că acolo-i stau gîndurile. Dar eu i le bănuiam departe, hoinare și mai ales contrariate. Era în întreaga lui făptură, în acea clipă, o cazną, o surdă încercare de a vorbi sau de a tăcea. Aceasta îmi mări și mai mult curiozitatea, mai ales că după primele clipe în care zeflemisisem întrevederea mea cu Directorul, Giurgiu devenise serios și îngîndurat.

Și, deodată, ca și cînd ar fi uitat ce vorbise cu cîteva clipe înainte, îmi aminti de prologul lui Faust, pe care îl tradusese chiar el, zilele trecute, în românește. Îl avea în buzunar. Ne așezarăm pe iarbă, cu spatele răzimat de gard și începu să mi-l citească. În versuri limpezi și ușoare dezvăluia gravitățile de orgă ale originalului. Nu mi-l închipuiam pe Giurgiu atît de dotat și în timp ce-mi citea, îi priveam profilul acela frumos și palid. Dar cînd vrusei să însăilez primul gînd despre viitorul lui, mă străfulgeră o presimțire, un gînd negru, teama lui și a mea și a tuturor din Sanatoriul acela, care părea o insulă a nefericiților, aruncată în mijlocul unui rai de frumusețe și plăcere.

Ne ridicarăm și plecarăm mai departe. Ajunserăm în curînd la un colț al gardului. Și-atunci observai cum chiar în grădina Sanatoriului, mai există un loc împrejmuit separat, cu gard înalt, care avea și crăpăturile astupate. Peste el se zărea un acoperiș roșu la fel cu al celorlalte clădiri.

Ca și cînd îmi bănui nedumerirea, Giurgiu îmi spuse, serios și grav, că acesta era Pavilionul nr. 6.

Dînd la o parte scîndura neprinsă bine în cuie, la gardul ce despărțea grădina de cîmp, ieșirăm afară. Iarba creștea înaltă pînă la genunchi și flori de cîmp colorau vesel verdele gălbui al spicelor de iarbă. Plimbarea în afară de gardul Sanatoriului îmi dădu impresia unei recreații. Simții bucuria școlarului care fuge de la școală și se aventurează dincolo de urîtul și rigorile lecțiilor afară, în necunoscutul zărilor. Soarele ardea și o adiere venea dinspre pădurea de stejari. Privii într-acolo. Vîntul îmi aduse zvon de glas. Și zării, chiar

la marginea pădurii, un grup de oameni care alergau în cadență. Glasul părea că este o comandă. Nu zăream însă bine ce-i acolo. Din pămînt se ridica lumina ca un zumzet, iar aerul tremura ca sub o adiere. Se părea că din pămîntul încins pîlpîie fluturi străvezii, care se-nalță spre albastrul cerului. Și ochii îmi urmăreau cu insistență grupul de oameni care fugeau mereu sub comanda acelui glas.

Întorcîndu-mă spre Giurgiu, îl întrebai :

„Cine-s ăia de acolo, care aleargă ?"

Giurgiu nici nu privi într-acolo și parcă speriat, cu o teamă care se simțea că-l preocupă, îmi șopti aproape :

„Sînt pacienții din Pavilionul nr. 6."

Și nu știu de ce gîndul mi se opri iarăși la ochii Directorului.

★

După-masă pe la ora trei îmi făceam cura de odihnă alături de Giurgiu, pe patul întins în umbra șopronului. Amîndoi tăceam. Ultimele vorbe ce le schimbaserăm fuseseră cele de dimineață, cînd îl întrebai cine-s oamenii care aleargă. De atunci nici nu ne mai privisem în ochi. Eu căutam privirile lui Giurgiu, el le ferea. Cînd el mi le dorea, eu găseam mereu altceva la care să mă uit. Nu înțelegeam nimic. Că pacienții Pavilionului nr. 6 aleargă în plin soare, nu mi se părea grozav lucru. Credeam că, datorită sănătății lor excepționale, curei aceleia de stăpînirea spiritului, trupul lor poate face și educație fizică. Totul părea la locul său. Atunci ce era cu neliniștile și cu privirile furișe ale lui Giurgiu ? Dar nu pricepeam nici teama mea de a-l descoase mai departe despre ceea ce știam precis că el nu vrea să vorbească.

★

La cinci fără un sfert mă sculai de pe pat și-l întrebai pe Giurgiu :

„Pe unde s-o iau să ajung la sala de cursuri a Directorului ?"

Giurgiu se uită la mine atent. Cînd mă văzu că-ntreb serios se încruntă și-mi arătă că trebuie să ies în fața pavilioanelor și că ultimul, la stînga, cel ce avea gard și în față, e al șaselea.

Nu știu de ce, dar la intrarea în curtea Pavilionului nr. 6 ajunsei transpirat. Simții o emoție ciudată și o curiozitate care mă făcea să-mi simt inima bătînd într-un ritm accelerat.

Poarta nu era încuiată, dar, cum intrai în curte, dintr-o odaie cu fereastra pe alee, ieși un gardian care mă întrebă ce vreau. După

ce i-am spus cum mă cheamă, mă conduse spre întrarea pavilionului. Părea pustiu. Nu văzui nici urmă de om și toată grădina pavilionului avea ceva straniu, de loc în care nu întîrzie nimeni. Avea ceva din melancolia unei gări, în care nu vezi nici tren, nici pasageri, nici funcționari cu steguleţe roșii.

Prin coridorul care tăia pavilionul în două, ajunsei la o sală, ceva mai mare. Gardianul bătu în ușă și dănăuntru, vocea Directorului strigă, „intră !"

Și intrai. O cameră mare cuprindea de o parte cîteva mese cu scaune, de alta o catedră cu estradă, întocmai ca-ntr-o clasă de școală.

Eram foarte intimidat, mi se păruse de altfel de la început că intrasem într-un loc ciudat, care alcătuia un fel de cuib exotic în ansamblul Sanatoriului. Și, fiindcă rămăsei mirat în mijlocul sălii, auzii pe Director strigînd :

„Vă rog domnule, luați loc la ultima masă !"

Mașinal mă-ndreptai spre fundul sălii, unde-o masă mică acoperită cu mușama, o scuipătoare și-un scaun mă așteptau. Îmi, luai locul cu emoția elevului care trebuie să răspundă la un examen nepregătit îndeajuns.

În sală era o liniște mormîntală. Directorul buchisea pe catedră în liniște cărți, iar ceilalți bolnavi pe care-i vedeam de la spate, stăteau ca niște năluci. Unii tușeau și-și plimbau cu emfază scuipătoarea sub nas, alții își proptiseră capul în mîini și urmăreau pe mușamaua mesei cine știe ce semne greu de descifrat.

Apoi mi-aruncai ochii pe pereți. De-abia atunci observai că pe ei se găseau diferite inscripții, dintre care îmi amintesc doar două :

„Le premier des biens c'est de ne pas naître ;
le second, c'est de mourir jeune !"
„Tantale dans un fleuve a soif et ne peut boire.
Tu ris : mais change le nom : la fable est ton histoire."

Restul maximelor erau la fel, în același spirit de renunțare la bucuriile vieții și de depășire a existenței fizice prin cine știe ce posibilități magice. Mai toate părea sofisme ieftine menite să încînte un spirit superficial și grăbit.

Totuși mi se păru destul de curioasă pedagogia Directorului. Așadar, în loc să arate pe pereții sălii de cursuri gînduri bogate în optimism, care să dimensioneze nădejdea unei vieți depline, pînă dincolo, pînă la o bătrînețe care a înfrînt boala și sedentarismul de sanatoriu, maximele cuprindeau gînduri negre, îndoieli adînci despre rostul vieții.

Dar o mișcare ce se produse printre bolnavi îmi atrase atenția înainte de-a putea trece la formularea unor concluzii.

„Domnilor", începu Directorul cu un glas de stentor, ridicîndu-se în picioare, pe estrada catedrei, „astăzi avem între noi un coleg nou, un băiat pe care l-am intuit de la început, de altfel ca și pe dumneavoastră, ca o personalitate deosebită, demnă de disciplina renunțării voite la viață." Și mă arătă cu mîna lui mare și lungă zîmbindu-mi cu oarecare maliției pe care doar atunci i-o vedeam pentru prima dată.

În aceeași clipă cîteva perechi de ochi se-ntoarseră spre mine. Ochi arși de febră și de problematica unei vieți pe care Directorul încerca să le-o sugereze și pe care o intuiam și eu acuma.

Dar mă priviră în fugă, aproape indiferenți, ca și cînd de acolo, din perspectiva înaltă a unor trăiri sublime, nimeni nu mai poate coborî la novici care pot oricînd face gafe ca Giurgiu.

„Și în cîteva vorbe", continuă Directorul adresîndu-se doar mie, „voi încerca să-ți definesc și dumitale rosturile eficiente ale pedagogiei mele."

„Știi și dumneata prea bine că omul are trup și suflet, trupul menit să fie locaș sufletului și prilej de-al pregăti pentru eternitatea vieții viitoare. Dar, desigur, știi tot atît de bine că trupul acesta este o piedică întru desăvîrșire și ajungere la culmile înalte ale eliberării. De aceea, toți bolnavii sînt niște privilegiați, ei s-au născut sub steaua crucială a celor aleși, a acelora cărora le este dat să lepede mai repede haina aceasta hidoasă a trupului și să ajungă astfel la marea eliberare. Scopul meu este de a alege aici, în acest pavilion, pe cei mai demni de-a păși cît mai repede peste pragul vieții. Acest pavilion este al celor deosebiți, aleși, alții decît vulgarii din celelalte pavilioane, care vor să-și salveze trupul. Pe voi, dragii mei aleși, v-am predestinat desăvîrșirii repezi. Orice clipă de întîrziere este o întîrziere în veșnicie."

Felul în care îmi vorbi Directorul, privirea aceea pătrunzătoare, dicțiunea, gesturile și farmecul glasului său, avură darul să mă facă să simt o exaltare curioasă la auzirea celor ce mi le-a spus. Mă simții entuziasmat, emoționat, patetic, demn de a-mi sacrifica imediat viața pentru Nirvana domnului Director.

„Acum te întreb, domnule", reluă Directorul firul discuției, adresîndu-mi-se din nou, „ești de acord cu lumea pe care ți-am dezvăluit-o și te vei supune legilor prescrise de mine ?"

Ceilalți cinci bolnavi întoarseră din nou privirile spre mine, de data aceasta cu o licărire de curiozitate în ochii aceia muribunzi.

Eu tăceam, iar Directorul și ochii aceia așteptau liniștiți. Gîndurile mi se înțepeniseră undeva, între frică și bucurie, glasul îmi amuțise la marginea unor mari deciziuni. În clipa aceea, prin fereastra deschisă se auzi ciripitul vesel al unei păsări, din pomul de lîngă

fereastră. Melodia venea de afară, din lumea aceea cu legi severe, în mijlocul căreia însă puteai spera și mai ales puteai lupta pentru viață. Și, deodată, o străfulgerare mă scutură din adîncuri. Simțiî toată revolta unei minți sănătoase și a unui trup care vrea să trăiască sfidînd veșniciile. Îmi dădui seama cum glasul mi se dezleagă și cum gîndurile devin sprintene ca-n fața unor probleme. Mă pregăteam tocmai să răspund Directorului, așa cum simțeam în clipa aceea, ridicînd ochii la el și la bolnavii din jur, mă regăsii în atmosfera sumbră, cenușie a exaltării în necunoscut. Și, fără să-mi dau seama, murmurai un „da" amenic și bolnav, de care mă înfiorai singur. Glasul răsunase străin, și-o teamă de moarte se înfiripă în ființa mea. Începui să tremur și să transpir. Mîinile erau ude, pe obraji curgeau șiroaie de năduşeală și-n ochi se plimbau furnicări de lacrimi.

Dar Directorul reținuse răspunsul meu, Tulburarea nu mi-o văzuse nimeni. Și, acolo, pe catedra lui, îl zării cum scrie ceva într-un registru negru, cu scoarțe groase.

„Așa, ai intrat în lumea eternității, te felicit!" și se ridică solemn în picioare trimițîndu-mi cu privirea încîntarea și satisfacția lui fără de margini. Ceilalți bolnavi întoarseră din nou capul spre mine și murmurară și ei de data aceasta, c-o licărire mai vioaie în ochi, cuvîntul magic „fii fericit!"

În fața acestei avalanșe de simpatie și înțelegere ce mi se acorda, mă emoționai din nou, simțindu-mă copleșit de atîta generozitate și compasiune.

Și, ca și cînd nimic nu s-ar fi întîmplat, păşind eroic și misionar înainte, Directorul intră în subiectul prelegerii din ziua aceea :

„Să dărîmăm prejudecățile despre fericirea vieții pe pămînt!"

Nu știu cum a trecut timpul și nici nu știu ce-a vorbit Directorul, atîta simțiî doar ; se strînsese în mine o revoltă fără margini împotriva acestei lumi false, a acestei lumi care ne-nvață de copil să iubim marile prejudecăți, de plinătate, sănătate și viață lungă. Îmi venea să sar pe fereastră cu capul în jos, să termin o dată brutal cu această deșartă viață, cînd, deodată, ca și cum Directorul ar fi vrut să răspundă gîndurilor mele, zvîrli cu preciziune o frază care mă cufundă și mai mult în vîltoarea dezorientării mele :

„Și nu o moarte brutală, o sinucidere, poate da dreptul la cucerirea marii țării de dincolo, ci moartea lentă, sinuciderea pasionată, voită, zi de zi, oră de oră, ca otrava introdusă în trup îndelung c-o scadență pe care o așteptăm cu frenezie. Ea să se petreacă ca o sfidare, ca o atitudine eroică în fața morții pe care o dorim întocmai cum ceilalți își doresc viața".

În acest timp priveam transfigurat de tot figura Directorului, roșie de viață bună și hrană suculentă, nădușită de elocvență și de luptă împotriva marilor prejudecăți.

★

Ședința s-a terminat pe la ora opt seara. Toată lumea era obosită și parcă ar fi dorit cu frenezie o odihnă puternică și întremătoare. cînd auzii pe Director spunînd răspicat :

„Acuma, copii, repede o cură de sublimare !"

Toți s-au ridicat în picioare ca la o comandă și s-au grăbit spre ieșire. Cu Directorul în frunte ne-am urcat la etaj, într-o sală mare, goală. Automat fiecare luă poziția de drepți : făcui și eu la fel, eram doar în aceeași colectivitate de destin. Comenzile căzură scurte, ca la militărie, flexiuni, mișcări bruște, alergat pe loc, cîte zece minute, nici o clipă de răgaz, pînă răsuflarea înnecată de oboseală și de tuse, devenea șuierat grotesc.

„Așa, așa, mai repede, și mai repede !" ne-ncuraja Directorul, plimbîndu-se calm printre noi, corectîndu-ne ținuta. Pînă cînd, unul din noi căzu ca un butuc ; singur, neajutat de nimeni, se tîrî la perete, gîfiind nebun, cu ochii ieșiți din orbite și cu spume de sînge la gură.

„Nu-i nimica, așa e bine, mai repede, și mai repede... !" și noi învîrteam brațele dezmățat, ca aripile unor mori de vînt, prinse într-un vîrtej de furtună.

★

Cînd se întunecase am coborît toți ca niște fantome, ținîndu-ne de pereți. Directorul, poate dintr-o profundă discreție, a plecat mai repede, coborînd scările în pas sprinten de om ce și-a îndeplinit datoria.

Fiecare se îndrepta pe-ntuneric către destinații necunoscute mie, iar eu, știindu-mi patul în celelalte pavilioane, mă grăbii spre ieșire, dar, la poarta pavilionului Directorul sta de vorbă cu paznicul. Cînd mă zări, îmi zîmbi. Văzîndu-mă însă că dau să ies, îmi strigă :

„Ah ! nu dragă, de astăzi înainte ești al nostru", și adresîndu-se paznicului, du-te și adu-i imediat lucrurile. Du-i-le în camera a patra. sus, în stînga."

Figura mea a avut probabil o expresie deplorabilă căci Directorul mă mîngîie puțin și adăugă :

„Nu te speria, tuturor li se întîmplă așa în prima zi, cît privește faptul că vei locui singur în cameră, aici în pavilion, să nu te sur-

prindă, așa e regula fiecare trebuie să se reculeagă în singurătate". Iar glasul lui atît de molatic și insinuant, mă purtă iarăși pe piscurile de lumină ale teoriei sacrificării trupului, pînă cînd paznicul se întoarse cu bagajele mele.

Despărțindu-mă de Director plecai spre camera mea escortat de paznic. Nu mai aveam nici o putere, nici de gîndit, nici de simțit.

Ajunși în cameră, mă trîntii îmbrăcat în pat, dar a trebuit să mă scol imediat de durere. Patul nu era decît o scîndură lată și goală, aspră și noduroasă. Plin de disperare, vrusei să mă agăț de paznic, să vorbesc cu el, să-i spun suferința și disperarea mea. El mă privi lung și solemn. Avea o înfățișare sinistră de cioclu.

„Liniște, vă rog și reculegere. Citiți regulamentul de pe perete". Și apoi paznicul mă părăsi liniștit ca și cînd eu eram un biet nesupus, care trebuia să fie adus la ordine.

Îmi scosei din geamantan rufele și pătura, pardesiul și tot ce găsii moale trîntii pe scîndură și mă întinsei pe ea. Se întunecase de-a binelea și o liniște de mormînt se risipise darnică peste tot pavilionul. Nu se auzea decît răsuflarea mea grăbită încă, care mîngîia pereții goi ai încăperii.

Și-nchisei ochii. Într-un tîrziu m-a trezit din ațipeală un șuierat de tren îndepărtat și nostalgic. Deodată năvăli în mine viața cu forțele ei, cu nădejdile și marile ei bucurii. Am simțit o imensă fericire că trăiesc, că pot spera, că-s tot eu acela ce suferisem în după-amiaza aceea toate chinurile disperării.

Mă ridicai din pat împrospătat și înviorat. Și, pentru prima oară, mă simții că gîndesc iarăși pe cont propriu, iarăși așa cum știam să simt și să gîndesc, cum învățasem să cunosc viața în mijlocul prejudecăților a căror dușman neînfricat era Directorul. Ochii îmi fură însă opriți de cîteva litere fosforescente, scrise pe perete și pe care le citii cu sufletul la gură, ca-n fața unor noi temeri ce se ridicau.

Și-am citit :

„Fii fericit !"

„Nu uita : desăvîrșirea vine prin suferință, nu mînca, nu dormi, nu te odihni, zdrobește-ți cu răbdare trupul, astfel te vei purifica și vei cîștiga fericirea viitoare !"

Și în clipa aceea mă umflă un rîs de-a răsunat desigur întreg Pavilionul nr. 6.

★

A doua zi de dimineață mă trezii odihnit și înviorat. Tot ce mi se-ntîmplase în ajun mi se părea o amintire tristă, dintr-un vis urît pare-se. Nimic nu mai păstram din tot ceea ce îmi infuzase Direc-

torul, atmosfera aceea și aspectul macabru a tot ce îmi fusese dat să văd. Mă simțeam tînăr și dornic de viață, sănătos și fără febră, parcă-mi crescuseră aripi, care-mi dădeau avînd la un zbor fără oprire.

Și-un gînd mă săgetă dintr-odată. Cum să scap din acest cuib, cum să pot ajunge la Giurgiu, să-i spun și lui ce-am văzut, să-i spun și lui toată tragedia ce se petrecea în Pavilionul nr. 6.

Dar n-apucai să-mi termin gîndul cînd ușa se deschise și apăru paznicul. Mă invită în fugă să trec în sala de cursuri. Mi se păru ciudat însă, că nici în ajun, seara, nu mîncasem, și nici acum nu mi se dădea nimic. Eram revoltat, și-n drum spre sala de cursuri, pregăteam Directorului, cu orice risc, un atac aprig. Cum intrai însă, și-i văzui figura aceea blîndă și seducătoare amuții, mai ales că am fost invitat repede să trec la locul meu. După mine mai intră un bolnav. Mă speriai cînd îl văzui cum arată. Era ca un spectru de slab și de transparent, mergea susținut de paznic, ca și cînd își făcea ultimul drum al unui condamnat.

Figura Directorului se însenină la această apariție. Cînd îl văzu pe muribund așezat, se ridică în picioare și cu o solemnitate nebănuită, spuse :

„Domnilor, după ședința fructuoasă de ieri, doi dintre colegii noștri și-au luat zborul". Și, într-adevăr în sală nu mai eram decît patru persoane. Ca la un semn, cei trei se sculară în picioare și eu făcui la fel, murmurînd transportați împreună cu Directorul :

„Fie fericiți !"

★

În cele trei zile cît am mai rămas în Pavilionul nr. 6, au murit și ceilalți trei bolnavi. Rămăsesem așadar singur cu Directorul. În prima dimineață după moartea ultimului, Directorul mă privi îngrijorat și emoționat :

„Am rămas singuri, sînt fericit de eliberarea celorlalți, sînt îndurerat însă că nu mai vin alți pacienți. Desigur, Giurgiu acela îmi face o propagandă proastă. Nu știu ce să fac cu el, sfătuiește-mă."

Am fost emoționat că mi se cerea sfatul și cu vocea stinsă îndrăznii să întreb :

„Dar de unde știe Giurgiu cele ce se petrec în acest pavilion ?"

„Cum, nu știi, el nu ți-a spus ?"

„Nu, absolut nimic."

„Ei, află atunci, că vulgarul acela de Giurgiu a venit aici acum o lună, a stat vreo patru zile și într-o noapte a fugit, sărind gardul. Dimineața l-am găsit în salonul în care l-ai găsit și dumneata. L-am chemat, l-am admonestat, l-am amenințat, totul a fost za-

darnic. Nu-l putem face să se reîntoarcă", și după o pauză în care se părea că-și reamintește un lucru dureros, adăugă, „și știi ce mi-a spus ?"

„Nu", răspunsei eu.

„Mi-a spus, domnule, că el crede că-s nebun !"

Am căscat ochii mari și un rîs voluptos se înghesuia în capul pieptului, să iasă. De-abia mi l-am putut stăpîni.

„Ei, ce zici, spune și dumneata, sînt eu nebun ?"

„Nu cred domnule Director, am însă impresia că sînteți un om original." Și un dor de șagă și de ironie mă sfredelea.

„Cum original ?"

„Adică nu sînteți ca ceilalți oameni !"

„Ei, bravo, așa îmi placi !" Și venind spre mine mă sărută tandru, tocmai pe frunte.

„Acum să-ți spun ceva. Eu trebuie să plec la Centru cîteva zile. Ai rămas singurul pacient al acestui pavilion. Ești om de încredere, mi-o spun ochii dumitale. Cît voi lipsi eu, te rog să treci la loc în pavionul dumitale și să aștepți să mă reîntorc. Dar, nu vei sta degeaba acolo. Te vei apuca, sistematic, să-mi faci propagandă, să-mi aduci pacienți pentru acest pavilion. Ai grijă însă, alege pe cei mai grav bolnavi, pe acei care au friguri și febră mare. Ai înțeles ?

„Da,... domnule Director !" Și de-abia îmi putui stăpîni bucuria că revin lîngă Giurgiu.

★

A doua zi de dimineață, paznicul îmi aduse lucrurile la loc, în vechiul meu pavilion. Mi le-așezase cu aceeași răbdare sub pat și în dulap. Cînd fusei gata, m-am dus în curtea de odihnă să-l caut pe Giurgiu. Văzîndu-mă venind spre el, a sărit în sus zîmbind. Speriat, mi-a întins mîna :

„Ce-i cu tine ?"

Îl luai de braț și plecarăm să ne plimbăm pe cîmpul din spatele Sanatoriului. Îi povesti lui Giurgiu pe-ndelete tot ce trăisem în acele zile, toate impresiile și tot ceea ce credeam despre Directorul nostru.

„Va să zică ai ajuns și tu la concluzia că-i nebun ?" mă-ntrebă Giurgiu privindu-mă în ochi.

„Desigur" i-am răspuns domol.

„Și ce vrei să faci acuma, începi să culegi prozeliți printre nenorociții aceștia de aici ?"

„Nici nu mă gîndesc, doar n-am înnebunit și eu".

„Dar atunci ce-i de făcut, nu-l mai putem lăsa așa, în situația asta de a ucide fără milă atîția pacienți."

„Da, ai dreptate..." îi răspunsei îngîndurat.

Ne plimbarăm apoi mult timp tăcuți. Îl simțeam pe Giurgiu agitat, în prada unor mari nedumeriri :

„Ascultă Giurgiu, dar mie de ce n-ai vrut să-mi spui de la început tot ce știai ?"

„M-a amenințat că mă otrăvește dacă voi vorbi cuiva ceva ; cînd am vrut să părăsesc Sanatoriul nu m-a lăsat. Și chiar în ziua venirii tale aici eram decis să fug noaptea, dar văzîndu-te mi-am dat seama că nu mai sînt singur". Vocea lui se pierdu lin, odată cu vîntul care bătea dinspre munte.

★

Directorul s-a întors de la Centru mai repede decît mă așteptam. Cum a sosit, primul lucru ce l-a făcut m-a chemat pe mine. A încuiat ușa cabinetului său, mi-a dat un scaun și m-a întrebat :

„Ei, cîți ?"

L-am privit drept în ochi și cu un calm de care nu mă știam capabil, i-am răspuns :

„Nici unul", accentuînd pe fiecare silabă.

Nu pot descrie furia Directorului. S-a plimbat în jurul mesei lui aproape o jumătate de oră, ca o fiară într-o cușcă. Era demn de plîns. Mie mi se făcu frică și mă îndesai în scaun, cît puteam, spre a mă face cît mai puțin observat. Dar parcă nici nu mă vedea. Era limpede însă că în furia lui măcina gînduri aprige, gînduri pe care după figura pe care i-o zăream în fugă, părea a fi de dincolo de cugetul unui om normal.

La un moment dat s-a oprit foarte liniștit. Era atît de calm încît m-am înfiorat. S-a dus la geamantan și l-a descuiat. S-a așezat pe un scaun și din fundul geamantanului, de jos de tot, a scos un tablou învelit într-o hîrtie, l-a desfăcut și dînd jos din perete un portret de-al lui Koch, l-a agățat în locul lui. Apoi s-a îndepărtat cîțiva pași și cu-n aer admirativ m-a întrebat :

„Ei, ce zici ?"

Tabloul era o cromolitografie după pictura lui Carl Piloty, reprezentînd, „Intrarea triumfală și sfidătoare a lui Nerone în Roma cuprinsă de flăcările focului pus de el." Nerone era în haine de ceremonie, urcat pe ruinele fumegînde, peste cadavre, ținînd în mînă o liră, cu care încerca să cînte cîntecul compus de el *Trooe haloisis,* în care descria dezastrul Troiei.

Nu pricepui gustul Directorului, dar văzîndu-i bucuria am adăugat și eu, într-o doară :

„E foarte frumos !“

„Acum, hai, șterge-o !“ țipă Directorul la mine, „și să nu te mai văd în ochi pînă nu te chem.“

★

Cînd m-a văzut Giurgiu de-abia a avut putere să mă întrebe ce mi-a spus, atît era de înfricoșat. L-am calmat însă, povestindu-i totul și dîndu-i să înțeleagă că am avut impresia că renunțase la prozelitism. Îi povestii și de tabloul lui Piloty. Giurgiu a zîmbit și îngîndurat mi-a spus, că, desigur, s-a produs în el o mare schimbare, de-a fost capabil să înlocuiască portretul lui Koch cu acela al lui Nerone.

Ziua aceea și încă cele ce-au urmat, s-au scurs liniștite, fără nimic deosebit. Se părea că totul reintrase în normal, că viața Sanatoriului își urmează calea care-i era destinată. Pe Director nu l-am mai văzut în tot acest timp. Nici el nu m-a chemat și nici eu nu l-am căutat.

Într-o după amiază, văd din fereastra sufrageriei pe paznicul Pavilionului nr. 6 trecînd prin curte. Pe-un scaun, la umbra unui tufiș, stătea Directorul. Deodată l-aud strigînd : „Tighelin“. Și paznicul se-ntoarse și se-ndreptă în grabă spre Director. Rămăsei surprins, știam că pe paznic îl cheamă Ion și acum îl aud strigat cu acest nume.

A doua zi, cînd îmi amintii de scena din ajun, l-am întrebat pe Giurgiu dacă numele de Tighelin nu-i amintește ceva. S-a căznit și el să-și aducă aminte, dar în zadar.

Tîrziu, noaptea, cînd eram întinși pe pat, aud pe Giurgiu că mă strigă :

Știi cine a fost Tighelin ? intimul lui Nerone, acela care a pus foc Romei, din ordinul Împăratului.“

Am adormit cu gîndul la farsa Directorului de a-și boteza paznicul cu numele de tristă memorie al lui Tighelin.

A doua zi, tot timpul, am auzit zgomote curioase, ciocănituri și hîrșîit de ferăstrău ce venea din fața Sanatoriului. Ei eu și Giurgiu am crezut că se repară gardul acela înalt care dădea să cadă. Cînd colo, spre seară, cînd ne-am aruncat privirile din fereastra dormitorului, am văzut, ridicat în fața cancelariei un fel de tribună, înaltă de vreo cinci metri, din bîrne și scînduri. Era plasată chiar în drum. Ne-am uitat curioși unul la altul, fără să înțelegem ceva.

Și ne-am culcat intrigați de noua ciudățenie a Directorului pe care o simțeam însă că se conjugă undeva cu grotesca lui fantezie și că, precis, urmărește un anumit scop.

Am adormit cu gîndul lui Nerone, la Tighelin, la tribuna ridicată în curte, la Pavilionul nr. 6 și la tot ce-mi fusese dat să trăiesc în acel Sanatoriu.

Nu știu cît să fi fost ora cînd mă trezii cu-n miros înțepător de benzină ce-mi gîdila nările. Cînd mă ridicai din pat am văzut și pe alți bolnavi întrebînd înciudați pe vecini de unde vine mirosul. Unul s-a sculat și s-a uitat pe fereastra deschisă. În clipa aceea și Giurgiu s-a trezit și fără să întrebe ceva se îmbrăca grăbit. L-am imitat și eu și după mine și alții. Cînd, deodată strig :

„Ce-i Giurgiu, de ce te-mbraci ?"

„Nu știu, mi-e frică, cred că se pregătește ceva înfricoșător !"

Mai toată lumea din salon era agitată, căutînd să priceapă teama ce ne cuprinsese. Unul încercă să iasă pe ușă, dar o găsi încuiată, la fel încercai și eu ușa din dreapta, dar și aceea era încuiată.

Și, tocmai în acea clipă, o vîlvătaie de foc pornește din toate părțile. Pe ferestre intrau din curte flăcări mari, pe sub ușă se tîra fum și foc. Un țipăt colectiv zgudui pereții și fiecare încercă să scape pe unde poate. Eu cu Giurgiu și cu încă doi bolnavi ne-am repezit cu furie în ușa de lîngă noi. Cînd am ajuns în coridor focul cuprinsese totul, scări, uși și ferestre. Bolnavii îngroziți cu halatele în flăcări, urlau de moarte și fugeau disperați spre coridoare.

Nu știu cum am ajuns în curtea din față a Sanatoriului împreună cu Giurgiu și cu alți bolnavi. De-abia atunci mi-am dat seama de proporțiile dezastrului. Întreg Sanatoriul ardea ca o făclie : pavilioanele, morga, cancelaria, locuința Directorului, a personalului, gardurile, șoproanele și tot ce putea să ardă era un jăratec drăcesc care ne strîngea în mijlocul lui. Căldura devenise insuportabilă. În aer plutea un miros înțepător de fum, de lucruri arse, de păr și de haine. Bolnavii își lepădau hainele aprinse de pe ei. Unii săriseră pe ferestre și se zdrobeau de pămînt. Și întreg Sanatoriul părea coborît într-o gaură de foc, în care totul trebuia să ardă pînă la ultima fibră. Nebunia și groaza flutura peste tot, prin foc și fum, întocmai ca în viziunile de Apocalips.

Deodată o flacără mai vie și mai de aproape ne atrase atenția. Tribuna ridicată în ajun ardea și ea. Bîrnele și scîndurile de brad trosneau sinistru, împletind într-o singură vălvătaie întreaga construcție. Dar, spre spaima noastră cumplită, ochii înroșiți de prăpădul de foc, zăresc, sus de tot, pe terasa tribunei, pe Directorul Sanatoriului îmbrăcat într-o cămașă albă, în mînă c-o liră și urlînd dezmățat, în sunete dezarticulate, o melodie care vroia să fie, desigur, chiar cîntecul lui Nerone.

INEDITE

POMANA DRACULUI

Soarele scăpătase în seara aceea roşu şi mare. Părea în imensitatea lui un întins de foc. Pădurile din vale şi culmile fumurii de la orizont se legaseră între ele printr-o pîclă caldă şi obositoare. Îţi venea să întorci capul şi să priveşti iarba verde.

Pe stînca de sub stejar, între două pietre, cu spatele răzimat de un perete de stîncă, Ivan privea apusul. În ochi îi sclipeau doi sori mici, roşii şi trişti. Pe frunte i se jucau pete colorate, iar buzele parcă le muiase în sînge. Se învelise în pelerina lui pînă la gît ; îi era teamă, ca şi cînd l-ar fi putut cuprinde marea de foc.

Stătu pînă tîrziu, cînd văzduhul părea de sticlă. De departe, din valea în care coborîse noaptea, venea pînă la el lătrat de cîine şi glas de om. Atunci i se făcu teamă. Ridică privirea spre dreapta, spre poteca ce-l adusese în acel loc. N-o mai zărea limpede, o bănuia doar după dîra fumurie.

Cînd porni spre casă se-nciudă. Cum de întîrziase atîta. Pînă să ajungă în oraş trebuia să treacă printr-o pădure lungă şi lată. Luna nu ieşise încă pe cer, şi-o beznă lipicioasă se-ncolăcea pe el. Iuţi pasul, cunoştea doar drumul cu toate cotiturile şi ascunzişurile lui. Deodată se opri, foşnea pădurea. Parcă se dezmorţeau crengile, iar frunzele creşteau. Pocneau scurt şi moale. După o clipă porni din nou, dar frica intrase în el.

Într-un tîrziu începu să fluiere. Nu mai vroia să-şi audă paşii cum răsună pe pămîntul uscat al potecii şi nici ecoul lor care i se oferea în urechi împătrit. Dar buzele i se uscară repede, iar cînd vru să le ude cu limba, simţi pe ele răcoarea serii şi se-nfioră.

Trebui să-şi încetineze pasul. Drumul urca, iar gulerul cămăşii i se lipise de ceafă. Se opri iarăşi şi ascultă : de unde veneau oare toate zvonurile acelea de frămîntare ?

Şi merse aşa, cînd mai înfricat, cînd mai îndrăzneţ, pînă ajunse în Livada cerbului. Acolo se opri din nou. Cerul se vedea tuciuriu răzimat de vîrfurile stejarilor bătrîni. Ivan stătea ca sub o boltă. Răsuflă mai uşurat şi avu curajul să privească împrejur. De undeva zbughi o vietate. Prin întuneric îi bănui forma. Lungă şi elastică.

Strînse capul bățului în mînă, dar umbra se pierduse prea repede.

Și cum sta așa și se pregătea să intre iarăși în pădure, se auzi deodată strigat pe nume :

„Ivane !“.

Era o voce omenească, plăcută la auz și oarecum hazlie.

Ivan rămase cu un picior înainte, cu altul îndărăt, c-o mînă spre spate, cu cealaltă, cea cu bățul, în față. Înmărmurise păsind. Capul și-l simțea greu, pe-un gît țeapăn. Și rămase așa...

„Ivane !“ repetă același glas.

Ivan se simți puțin mai bine. Prea era voce senină și prea-l chema prietenește. Chemarea venea din stînga lui, chiar de la marginea pădurii. Întoarse totuși cu groază capul. Parcă auzi că-i scîrțîie gîtul. Trupul însă rămase așa, întins, cu pasul înainte. Nu zări nimic și-i fu mai mult necaz, pentru că tocmai într-acolo locul era mai luminat. Și chiar din acel nimic, se auzi din nou chemat :

„Ivane !“.

De data aceasta nu mai putu răbda, strigă de se sperie singur ca de-un glas străin și spart :

„Cine-i acolo ?“.

„Dracul !“.

Lui Ivan îi veni să rîdă, dar prea-și spusese numele serios și simțea el bine, nu știu cum, că nu era o glumă, că era chiar Dracul cel care-l strigase. Ce putea Ivan, rătăcit noaptea în pădure, să răspundă Dracului ? Teama îi trecuse pe nesimțite, repede, ca un abur.

„Ce vrei cu mine ?“ răspunse Ivan mai moale și mai îngăduitor.

„Vino puțin încoace, vreau să stăm de vorbă“.

Așadar, el, Ivan, era poftit de Drac să stea de vorbă. Și unde ? În mijloc de pădure, pe-un întuneric de nu-ți vedeai vîrful ghetei. Totuși se duse, încet, nu din teamă, dar așa, ca și cînd s-ar părea că se plimbă.

Merse pînă la marginea pădurii, pînă la primul copac și atunci se opri. Se uită și-ntr-o parte, și-n alta, dar nu desluși nimic. Dar de după un copac apăru Dracul.

Era chiar așa cum și-l închipuise Ivan. Mai întîi negru, apoi păros ; în loc de picioare de om avea copite, cu mîini lungi, cu brațe tot oachește, cu ochii sclipitori și cu coadă. O coadă lungă, cu moț la vîrf.

Cum îl zări, Ivan mai făcut cîțiva pași spre el, încît îi simți și răsuflarea. Dar nu-i plăcu. Dracul mîncase usturoi.

„Ei, ce-ai cu mine !“ întrebă Ivan mînios.

„Ascultă Ivane, nu fi supărat că te-am oprit din drum, dar vreau să-ți mulțumesc...“.

„Tu mie ? Dar pentru ce ?“ încercă Ivan să se apere.

„Ai uitat, Ivane, așa sînteți voi poeții, nu mi-ai închinat tu mie o poezie ? O poezie pe care-ai publicat-o în luna trecută și pe care ai intitulat-o «Ochii Dracului ?»“.

Atunci Ivan și-aduse aminte. Într-adevăr, publicase c-o lună înainte o poezie în care aducea Dracului toate laudele. Ba mai mult, la urmă, în ultimul vers, îl invocase, îl rugase să i se arate și lui o dată, „cu ochii tăi de foc și coada pămătuf“.

Dracul, ca și cînd îi ghicise gîndul, continuă :

„Doar tu ai vrut să mă vezi ; acuma sînt aici, ți-am împlinit dorința“.

„Bine“, și Ivan se opri. I-ar fi zis „Domnule Drac“, dar simți că nu se potrivește, „Bine Dracule, te-am văzut, te-am, dar grăbește, vreau să plec mai repede spre casă, în seara asta voi mai scrie o poezie“.

„Uite ce, mie nu-mi place oamenii grăbiți și de altfel nici nu te pricep, slubă n-ai, mîne nu te-așteaptă nici o condică de prezență, de ce să gonești așa spre casă ? Nu vezi că ești leoarcă de năduşeală ? Stai puțin aici, pe buturuga asta“ și-i arătă un ciot, „odihnește-te puțin și apoi mai stăm de vorbă“.

Ivan ascultă cuminte, dar pe ciot nu se așeză, era ascuțit ca o țeapă. Se trînti pe iarbă și cu-n gest larg pofti pe Drac să facă la fel. Dracul se așeză turcește, cu mîinile încolăcite după genunchi și cu coada lăsată pe pămînt, într-o parte.

„Hai ! spune-mi acuma ce vrei ?“ se răsti Ivan.

„Ascultă, mă băiete, de ce te treci tu cu firea ? De ce-ți strici sănătatea de pomană. Nu vezi ce noapte frumoasă, uite, colo răsare luna, pădurea e caldă ca o îmbrățișare și apoi... cu mine nu te mai întîlnești altă dată“.

Ivan se îmbună, simți și el, că o întîlnire cu Dracul nu-i un lucru de disprețuit. Își făcea chiar planuri, ce pagini tulburătoare va putea scrie despre această extraordinară convorbire.

Dracul morfolea între buze un fir de iarbă pe care-l culesese de lîngă el. Privirea îi era ațintită asupra lui Ivan, iar vîrful cozii se mișca leneș prin iarbă.

„Mă Ivane“, începu Dracul, „nu ți se pare ție că lumea asta nu-i bine orînduită ?“

„Ba, de ce, eu găsesc că-i prea bine !“

„Vezi, pe mine mă supără oamenii ăștia ai tăi, drept îți spun, sînt lipsiți de obraz. N-au nici o rușine și mint, de-ngheață apele“.

Ivan se puse pe rîs de răsună pădurea.

„Bine Dracule, dar tocmai tu să te superi că-s oamenii așa cum sînt ?“

Și după o clipă de gîndire :

„Tocmai tu, care-i ispitești la fiecare pas ?“

„Da, așa este, dar nu mi-am închipuit niciodată că-s așa de proști, mă ierți, te rog, încît să-i pot duce atît de ușor. Nu vezi tu, că pînă și cel mai serios om cade de rămîi surprins ? :

„Cade, drace, fiindcă ești tu șiret !“

„Ei, aș ! Șiret ! Omul are doar la îndemînă judecata lui, puterea de-a alege între bine și rău. Cum sînt eu într-o așa situație șiret ? Și apoi, voi oamenii aveți toți o minte ageră și sănătoasă. Nu știi tu Ivane, cîți îmi trag și mie chiulul. Sufăr și eu destul ; dar marea mea bucurie este, că totuși mușterii mei cresc și mai ales, cuceririle de oameni aleși mă umplu de fericire parcă-mi crește coada la fiecare nouă izbîndă“.

Ivan se uită speriat la coada Dracului care se mișca prin iarbă ca un șarpe. Se îngrozi la gîndul c-ar putea-o vedea crescînd, așa, din senin.

Se trezi în Ivan, pe neașteptate, o curiozitate care-l rodea de mult. Vru să se folosească acuma, era doar clipa cea mai prielnică.

„Spune-mi te rog, ce faci tu cu toți aceia pe care-i cucerești și-s ai tăi ?“

„Hm !“ făcu Dracul, oarecum plin de importanță și îngînfare. „E greu să-ți spun, mai curînd ți-aș arăta“.

Ivan se-ngrozi, se sculă speriat în picioare și vru să fugă. Dracul însă mai iute, se așeză în fața lui și c-o față zîmbitoare îl rugă să stea, că nu-i nimic de groază în ce va vedea și că nu-s lucruri noi nici chiar pentru Ivan.

Lingușirea plăcută, ca o băutură caldă ce-ți intră în trupul înghețat, îl cuceri pe Ivan.

Și porniră : Dracul mergea de-a stînga, Ivan la dreapta.

O luară de-adreptul către inima pădurii. Întunericul era atît de mare că de nu l-ar fi condus Dracul, desigur că Ivan s-ar fi lovit de fiecare copac. Dar, pe semne, Dracul cunoștea bine drumul. Te miri pe unde cotea, pe unde se pitea, peste ce trunchi căzut sărea, de avea în față tot cale deschisă. Cu toate acestea Ivan simțea că pădurea este tot mai deasă. Umbrele mari și negre se strîngeau tot mai mult în jurul lui. Răsufla greu, parcă-i stăteau pe piept toate negurile acelea umede și reci.

Și Ivan începu să înțeleagă, nici el nu știa cum, că se depărtează tot mai mult de drumul lui. Ceva îi spunea, în adîncul sufletului, că se afundă tot mai mult într-o lume necunoscută.

Și era Ivan atît de adîncit în gînduri că și uitase aproape, că-i cu Dracul alături. Poate din întîmplare, poate dinadins, Dracul îl lovi cu coada peste spate, de sări Ivan ca ars.

„Ce-i Ivane ?“ întrebă Dracul cu aerul nevinovat.

„Nu știu ce m-a lovit peste spate“ spuse Ivan cu voce sugrumată de spaimă.

„Ți s-a părut numai Ivane, sau o fi fost vreo cracă“.

Dar Ivan vedea bine că pe unde merg nu mai sînt copaci. Treceau printre stînci prăvălite de se părea că nu este pe pămînt un astfel de loc, atît de sălbatic și de nemaivăzut. Dracul sărea peste stînci ca o maimuță. Se mira și Ivan cum de se poate ține după Drac și cum de-l ajută firavele lui mîini și picioare la sărituri cum nu-și închipuise niciodată că va ajunge să facă.

Deodată se trezi Ivan, că alături de Dracul, se cățără pe-un perete de stînci drept, de se aplecă să cadă. Făcea Ivan niște sărituri ca de veveriță. Se mișca atît de repede că nici nu se mai putea gîndi la ce face. Dar într-o clipă vru să privească înapoi, simțea el nevoia să vadă calea pe care-o făcuse. Dracul însă, parcă-l simțise, și-l și lovi cu pămătuful cozii drept peste nas.

„Iartă-mă Ivane, dar uneori nici eu nu mai știu ce să fac cu coada asta !“

Și Ivan nu-și mai putu da bine seama ce face și pe unde merge. Aici se tîra pe brînci, aici se cățăra, aici sărea peste o apă, aici se avînta peste o prăpastie. Dar nu făcu nici un pas greșit. Parcă-i potrivea Dracul piciorul și cînd trebuia îl și împingea, așa de sigur călca, așa de bine nimerea locul unde trebuia să pășească.

Într-un tîrziu se opriră. Ivan gîfîia de i se uscase și fundul gîtlejului. Își scoase batista din buzunar și se șterse de nădușeală pe față, pe piept și pe gît. Dracul îl privea atent :

„Ce-i Ivane, ai obosit“ ?

„Nu ! Încercă Ivan să se apere „doar mi-e cald și nu știu de ce, dar parcă m-apasă ceva pe piept“.

„Ei, atunci hai să ne oprim, Ivane, am gonit destul !“

Lui Ivan i se păru că Dracul face-un semn cu mîna. Dar nu putu pricepe bine, că se și trezi în fața unei găuri, care semăna a gură de peșteră. Dracul o luă înainte și apoi, după cîțiva pași se opriră.

Întîi Ivan închise ochii, atîta lumină îl plesni peste față. Apoi își cuprinse capul cu mîinile ca-ntr-o aiureală. Îl dureau însă ochii, atît îi strîngea de tare. Se apucă să-i frece cu pumnii, cu deznădejde, parcă voia să scoată ceva din ei. Cît stătu așa buimac, nu-și dădu seama, doar cînd deschise ochii văzu ce nu mai văzuse.

Cît cuprindea cu privirea, pînă departe, pînă ce zarea se-ncețoșa, nu era decît pădure, presărată cu stînci care creșteau din pămînt, drepte și semețe. Dar toate erau atît de curioase, ca dintr-un vis de-acela din care te trezești cu sufletul la gură. Și, ce-l

înfiora pe Ivan, era lumina aceea care scălda totul ; frunzele pomilor luceau ca soarele, stîncile scînteiau, apele erau ca de foc, iar de sus, pe unde ar fi trebuit să fie cer, cădeau scîntei.

Şi-n această nemărginită grădină sălbatică se vedeau mii şi mii de oameni. Fiecare făcea altceva, fiecare era ocupat serios şi cu sîrguinţă. Dar nu putea vedea bine. Totul forfotea, totul se mişca, ca într-un furnicar cu infinite vietăţi. Era peste măsură omenească să poată cuprinde tot ce se desfăşura în faţa ochilor săi. Aşa ceva măreţ şi înspăimîntător şi fără de sfîrşit nu-şi putuse niciodată închipui biata minte a lui Ivan. Sărmanul era copleşit, ca şi cînd în faţa lui s-ar fi desfăşurat într-o clipă toată povestea omenirii. Şi zdrobit se rezimă de-o stîncă.

„Dar ce-ai Ivane, de ce te-ai speriat ?"

Dar abia putu îngîna o întrebare, care ieşi mai mult ca un suspin din pieptul acela frămîntat :

„Ce-i aici ?"

„Aici e Iadul, Ivane, Iadul acela de care-ai auzit şi tu şi pe care l-ai văzut zugrăvit de atîtea ori de pictorii voştri", şi Dracul avea în glas o linişte care-l înfioră pe Ivan.

Şi Ivan se pierdu cu totul. Se prăbuşi ca un lemn la picioarele Dracului.

Încet, Ivan îşi reveni ; îi mai suflă şi Dracul o dată în faţă duhoarea lui de usturoi, încît acuma vedea iarăşi limpede şi pricepea iarăşi tot ce i se spunea.

„Acum Ivane, că eşti aici să-ţi arăt şi ţie că nu se trăieşte chiar atît de rău în Iad. Aici fiecare face ce i-a plăcut mai mult să facă în viaţă. Şi fiindcă eşti poet, îţi voi arăta şi ţie cum îşi petrec vremea în Iad, doi poeţi preţuiţi".

Şi sărind pe-o stîncă, Dracul strigă de răsună tot haosul acela :

„Edgar Allan Poe şi Heinrich von Kleist, veniţi îndată aici !"

Şi mai înainte ca Ivan să-şi dea seama ce se întîmplă, apărură urcînd pe stîncă, întîi Poe şi apoi Kleist.

Erau aşa cum îi văzuse şi Ivan în chipuri. Poe mic şi vînjos, cu fruntea aceea mare, cu privirea fixă şi ciudată, cu părul pieptănat în părţi, îmbrăcat într-o redingotă neagră. În mînă ducea o găleată plină. Iar Kleist, care păşea absent după Poe, era o fiinţă curioasă, cu figură de copil firav, cu ochii mari nevinovaţi, cu-n mers de visător. În mîna dreaptă ducea un pistol.

Dracul făcu prezentările. Poe strînse mîna lui Ivan zdravăn, Kleist delicat ca o femeie.

Şi Dracul începu :

„Acuma arătați prietenului meu, Ivan, care este cea mai mare bucurie a vieții voastre. Întîi Poe, apoi Kleist și-l arătă pe cel din urmă cu privirea.

Kleist, așteptîndu-și rîndul se răzimă de-un copac. Poe se așeză jos, la marginea unui șanț pe-o piatră, duse găleata la gură și începu să bea. Pe Ivan îl lovi un miros tare de vin vechi. Și Poe goli găleata pînă la fund. Apoi privi vesel pe Drac, îi făcu lui Ivan un semn cu mîna și căzu în șanț.

Cînd cel dintîi fu gata, veni Kleist la rînd. El începu să se plimbe agitat și-ngîndurat, apoi, deodată, se opri, duse pistolul la frunte și bang ! Odată cu Kleist care se prăbuși pe spate, căzu leșinat și Ivan, lovindu-se cu capul de stîncă.

Ivan se trezi din leșin, în pădure, în marginea luminișului de unde plecaseră. Dracul stătea lîngă el, parcă-l păzea.

„Ei, ce zici Ivane ?“

„Ah ! a fost groaznic, așa ceva nu mai pot vedea, simt că-nnebunesc“.

„Vino-ți în fire Ivane, ești doar un om în toată puterea, să te sperii tu de-un fleac de împușcătură ?“

Și Dracul continuă grăbit :

„Uite Ivane, trebuie să ne despărțim, dar, fiindcă astăzi se-mplinesc cinci mii de ani de la moartea tatălui meu, vreau să-i fac pomană pentru odihna sufletului său. Și fiindcă n-am cui s-o dau, m-am gîndit la tine. Șezi aici, lîngă pomul ăsta și-nchide ochii ; cînd îi vei deschide, darul meu va fi aici, în fața ta“.

Și Ivan, ascultător ca un copil, se așeză la rădăcina pomului și-nchise ochii...

Dimineața următoare, soarele scălda cu razele lui vesele toată pădurea. Păsările ciripeau pe-ntrecute, și-un vînt ușor mîngîia frunzele copacilor.

Ivan deschise ochii încet. Dar parcă nu mai vedea cu ochii lui, totul îi părea în ceață, plutind în nesfîrșit. Atunci și-aduse aminte de pomana Dracului și privi înainte. De-o cracă a unui pom din față, atîrna spînzurat propriul său trup. Și Ivan fu sigur că-i al lui, limba aceea lungă și vînătă, care atîrna din gura spînzuratului, era chiar limba lui, c-o bubuliță roșie în vîrf, limba aceea pe care și-o cunoștea atît de bine.

ARGATUL PĂUN

Noaptea cădea tot mai grea, tot mai neagră, tot mai fierbinte. Înălțimile cerului coborîseră peste creștet, măsură de-o prăjină și atîrnau ca norii îmbuibați de apă, mătăhale tăvălite în noroi și neguri. Răsuflarea se lovea ca de-o boltă jilavă de beci și-ți venea să pleci capul la fiecare pas. Bezna se încleșta în ochi, în mers și între degetele rășchirate ca după o căutare. O simțeai în ceafă și-n călcîie, te plesnea peste frunte și fluiera printre pulpanele hainei. Și, de peste tot, creștea o căldură de cuptor. Văpaia era aproape, în jur și te încercuia ca focul năpraznic, foc de adînc de pămînt, fără scîntei și fără fum. Și-n mijlocul acestei nopți argatul Păun al Ilenei încerca să ajungă la drumul mare, cotul acela de sub stejeriș, semn c-a lăsat valea la o parte și că-i în drum deschis.

Din fire nu era fricos. De cînd se știa viețuind pe moșia Buharului, călcîiele lui de catîr îndărătnic călcaseră zi și noapte ogoarele și zăvoaiele în lung și în lat. De vreme încă nu se temea, fie că bezna lipea cerul de pămînt, fie că viscolul se-ncolăcea de el ca șerpii de gheață, pasul lui nu cunoștea opreliști și îndoieli, calea ce și-o închipuise trebuia bătută pînă la capăt, peste glod, peste ghețuri sau puhoaie. Dar noapte ca aceea Păun nu mai nimerise. Și nici măcar din auzite nu i se năzărea că ar putea fi cîndva o așa beznă în care să duci cerul cu apele lui în cîrcă și-n care să te sufoci de fierbințeli crescute așa din senin, din chiar firea lucrurilor.

Cînd pornise de la conac se-nnopta. Văzuse el soarele apunînd în vîltoare de nori roșii ca focul, dănțuind parcă pe muchea dealului, dar socotise că va fi vînt a doua zi și, poate, către seară ploaie. Mai auzise el trecînd prin ogradă păsările curții privind înciudate și le văzuse, așa în treacăt, scurmînd furioase gunoiul. Dar ce a avut găina pestriță, întotdeauna ca plouată și leneșă, să-i zboare tocmai în brațe, pălindu-l cu aripile peste obraji n-a putut pricepe. Și asta tocmai cînd să iasă pe poartă.

Ca întotdeauna cînd avea cale lungă de făcut și-n noaptea aceea Păun călca întins, fără zăbavă, drum drept, tăind cîmpul și

ocolind potecile, numai să știe el că-i cu fața drept către țintă. De la o vreme simțea însă că nu-i lucru curat, prea se-mpiedica la fiecare pas și prea-i țiuiau urechile.

„Na, bună-i acum", mîrîi el furios, „te pomenești c-am și rătăcit" ! Și oprindu-se cu picioarele deschise ca un arătător, încercă să se dumirească. Ridică ochii din pămînt și căută vreun semn de dezlegare. Dar, ori cu ei în jos, ori cu ei în sus, tot una vedea. Negru și iar negru, parcă toată firea ar fi fost căptușită cu funingine. Cînd încercă să răsufle adînc, i se-ncleștară fălcile și-n gură simți abur fierbinte ; i se păru că stă să-nghită tot aburul unei mașini. Se cutremură năuc, căutînd cu mîinile sprijin. Dar nu găsi nimic, era singur, proțăpit în pămînt, înfipt parcă acolo, semn de despărțire de veac, piatră de hotar între viață și moarte.

Dar mintea măsurată a lui Păun nu vru să creadă semnele ce i se arătau și nici potrivnicia firii care parcă zidise în jurul lui zăgazuri de negură, foc și piatră. Se rupse din loc și mai înciudat o porni înainte, pînă tălpile lui goale simțiră praful jilav al drumului mare. De-acuma își știa calea, era dreaptă ca firul de lumină. Și fiindcă pașii lui puteau călca acum liniștiți pe dîra cleioasă a șoselei, își lăsă gîndurile în voie, singurele care nu simțeau greutatea nopții aceleia care-l apăsa pe creștet ca o piatră de moară.

Șapte nopți încheiate visase argatul Păun același vis. I se arăta răposata lui Marie nemulțumită. Plîngea și se văieta că i-au scos din mormînt ciolanele și i le-au zvîrlit, unul către apus, altul către răsărit iar oasele mărunte ale picioarelor stăteau risipite în prundișul cimitirului. La început Păun crezuse că-i doar așa un vis ca toate visele, năstrușnice și-ntoarse pe dos, tocmai bine să nu înțelegi nimic din ele. Dar, cînd văzu că și-n noaptea a doua visă la fel, și-n a treia și a patra, pînă-ntr-a șaptea, își dădu seama că nu-i de glumit, că desigur i s-a întîmplat ceva Măriei în cimitirul acela uitat de Dumnezeu. Și ca de fiecare dată cînd Păun știa că-i rost de răfuială își luase și acuma ciomagul cel mare și greu din lemn de corn, țintuit la cap cu două ținte galbene de aramă.

Ar fi vrut să facă treaba asta ziua dar n-avea cînd. Toamna era în toi și strînsul cîmpului uitase și de duminică. Și atunci și-a zis că pentru o socoteală de cimitir poate merge el și noaptea că nu s-o supăra nimeni.

Cînd își izbi piciorul într-o piatră îi fu năcaz pe Mărie :

„N-am pace nici acum de tine, muierea dracului !" Dar își aduse aminte că nu mai e mult pînă la cimitir și se potoli. „Om vedea noi ce-i și cu tine" și lovi cu furie ciomagul de-un pom.

Tocmai cînd Păun se pregătea să ghicească care-i poarta cimitirului, cerul ca lovit în creștet se despică în două și dintr-o năvală

de fum și nori, apăru luna rotundă și mare, cît mămăliga argaților de la curtea Buharului. Dar Păun n-avu timp să se lămurească. Ochii i se opriră la gardul cimitirului de care sta răzimat pe dinăuntru o făptură de om țapănă și mîndră. Cu ochii încă lipiți de bezna care fugea acuma ca vîntul, Păun nu deslușì bine făptura. Și rămase așa, cu ochii la ea, pînă i se potriviră pe măsura luminii argintii de lună. Cînd se dumiri strănută o dată din adîncuri și apoi se uită din nou. Dar făptura tot acolo era. Păun se dădu un pas înapoi spre a vedea mai bine. De văzut tot aceea văzu : era popa Stan, mort cu cinci ani în urmă. Deodată începu parcă să vadă mai bine. Era chiar popa Stan, cu un cot răzimat de gard, cu potcapul pe-o ureche cum l-a purtat o viață întreagă, și cu barba albă și lungă, mînjită pe la gură de fumul de tutun pe care-l sugea cu patimă din țigări groase cît degetul. Și tocmai cînd Păun credea că s-a lămurit mai bine, văzu ceea ce nu văzuse : popa era tot numai țurloaie și scăfîrlie. În loc de mîini niște oase subțiri și gălbejite, în loc de ochi niște găuri întunecoase ca găurile de cîrtiță. Și barba ? Barba-i sta parcă lipită de oasele acelea bătute pe muche, ca tăiate din piatră.

Păun înțelese, dar cînd să-și ducă dreapta la frunte să-și facă cruce, uită că ține ciomagul în ea, și se trezi că-și pocnește una cu el peste frunte.

„Ha... ha... ha...“ auzi Păun hohotind pe popă.

Și ca un făcut îi trecu și spaimă și supărare și oțărîndu-se, cum știa el mai bine, strigă popii :

„Ce rîzi, popo, nu te vezi cît ești de hîd ?“

„Rîd Păune, că tot prost ai rămas, auzi tu, în loc de cruce să-ți dai cu ciomagul în cap...“ și popa se porni iarăși pe rîs de răsuna valea.

Păun strînse ciomagul, gata să-l pocnească peste potcap, dar nu știu nici el pentru ce, se opri.

„Și ce cauți măi, Păune, aici ?“ întrebă popa ca și cînd nu s-ar fi întîmplat nimic.

„Da ce-ți pasă ție, se răsti Păun, „că doar nu-i fi tu și aici mai mare !“

„Nu-s, nu-s...“ îngăimă popa cu blîndețe, „aici fiecare-i cu stăpînirea lui“.

„Atunci, ce stai la poartă ca la vamă ?“

„Uite, Păune, mă uitam și eu la lumea care trece pe șosea...“

„Da ? Și mă rog, atuncea de ce m-ai speriat pe mine ?“

„Eu ? Păcatele mele, Păune, eu stau aici la gard în fiecare noapte, de cinci ani, și pe nimeni n-am speriat încă, și doar trec destui prin fața cimitirului.“

Cu vorba Păun se apropie de gard și deschise poarta cimitirului. Parcă și uitase de popă, așa trecu pe lîngă el. Dar nu făcu bine cîțiva pași, cînd auzi pe popă strigînd în gura mare :

„Vasile... a venit Păun, i-a vezi ce vrea !“

Un glas dogit răpunse de după zidul bisericii :

„Care Păun, părinte ? Prostul ăla ?“

„Ăla, ăla...“ adăugă popa plictisit.

Atunci lui Păun îi veni să se întoarcă din drum și să-l pocnească pe popă peste țurloaie, să i le facă țăndări. Dar cum vru să facă un pas înapoi, se simți împietrit. Parcă-l ținea cineva cu picioarele înfipte în pămînt, strîns acolo, stană de piatră, fără întoarcere din drumul pe care pornise. Și atunci simți Păun bine că nu-i lucru curat cu el și încă cu popa Stan, strajă neclintită la poarta cimitirului. De Vasile și uitase, cînd se trezi cu el înainte, șchiop, cum îl știa pe cînd păzea porcii Buharului. Și cum venea cu luna în spate, Păun îi văzu oasele ca într-un chip : încovoiate și înnodate, mai groase pe la încheieturi, subțiate pe la mijloc și boante la margini. Păun nu-și dădu seama cînd se opri în fața lui Vasile, dar auzi deodată că-i întrebat răstit :

„Ce-i cu tine aici ?“

Păun strîngea ciomagul, gata-gata să lovească, atît era de furios și pe arătarea lui Vasile, grămadă trufașă de oase gălbejite. Dar se potoli cînd și-aduse aminte că poate vorbi.

„Da ce, și tu și popa ați pus stăpînire pe cimitir ?“

„Ascultă, Păune“, începu liniștit Vasile, „aici e împărăția noastră, noi stăpînim, popa și cu mine peste cei de aici“.

„Tare șiret mai ești și tare prost mă crezi... Ce, un popă care-a păzit oamenii și unul care-a păzit porcii, să ajungă în cimitir stăpîni ? Unul alături de altul, cînd pe tine porcar nărod nici în biserică nu te primeau oamenii, atît de tare-ți puteau zdrențele ?“

„Ascultă, Păune, ce-a fost dincolo e gata, aici sînt alte legi și alte socoteli. Tu, de vrei ceva de la noi, trebuie să asculți și să stai să te judecăm după legile noastre, altfel fă cale-ntoarsă că proști ca tine nu ne trebuie.“

Păun începu să simtă că într-adevăr lucrurile trebuie să meargă altfel aici, prea se potriveau toate și glasul lui Vasile prea suna a stăpîn. Atunci îl cuprinse un fel de teamă și-o căldură îi porni de la inimă. Se simțea ca în preajma unor întîmplări mari.

„Ascultă, Vasile, eu nu pot pricepe legile voastre dar vreau să știu, pentru o socoteală cu Maria mea, pe cine trebuie să-l pocnesc, pe tine sau pe popă ?“ și strîngea tot mai cu furie ciomagul în mîini.

Vasile se porni pe rîs, căscînd fălcile descărnate larg, cît deschizătura unei porți. Păun îl privea fără să priceapă ceva și încerca

zadarnic să-şi adune gîndurile, aşa cum făcea el la orice treabă de fiecare zi. Dar nu era chip. Toate în jurul lui păreau anume orînduite spre a-l scoate pe el din făgaşul liniştilor lui. Atunci o furie oarbă îl cuprinse şi ridică ciomagul pe care nu-şi dădu seama cînd îl izbi în coşul pieptului lui Vasile. Se auzi un zgomot ca de vreascuri călcate în picioare, trosnituri şi pocnete, de credea Păun că a izbit într-un aluniş uscat. Şi mai auzi Păun un geamăt dureros, apoi văzu pe Vasile cum dă să fugă, ţinîndu-se cu amîndouă mîinile acelea descărnate, de coastele zdrobite. Şi fugind, Vasile urla de durere şi striga de răsuna valea :

„Săriţi, fraţilor, că mă zdrobeşte Păun."

ADDENDA

FANTOMA REGINEI NEFERTETE

„And the Raven, never flitting, still is sitting,
On the pallid bust of Pallas just above my chamber door;
And his eyes have all the seeming of a demon's that is dreaming,
And the lamp-light o'er him streaming throws his shadow on the floor;
And my soul from out that shadow that lies floating on the floor
Shall be lifted — nevermore."
The raven
Edgar Allan Poe

În țara-n care eterna întrebare e-nmărmurită-n piatră, a trăit cîndva, pe atunci, pe cînd legenda se împletea cu adevărul, frumoasa regină Nefertete. Închipuirea noastră brodează pe nemișcata piatră, rătăcită bust de artă într-un muzeu european, singurul ei portret verosimil, o întreagă gamă de lumini multicolore. O figură compusă-n profil din geometria unui unghi obtuz și-a unuia ascuțit, ar putea fi rigida înfățișare a unui armonic motiv decorativ. Nici chiar o depășire a geometriei acestui profil, elementară teoremă demonstrată, n-ar fi putut trece ca atare dincolo de-un primitiv abecedar geometric. Ar fi rămas o obscură-ntretăiere de linii, chip născut din hazardul făuritor de întrebări și axiome. Strecurat însă, ca și legea implacabilului destin, profilul poartă un zîmbet și-o privire. E greu să crezi, că dintr-o amorfă geometrie de linii, un zîmbet și-o privire pot crea o definiție de artă. Și e mai greu, ca din aceste irizații de mister, dura și impersonala piatră să se ridice spre eterna expresie. Și-ntocmai ca-n alte timpuri și legende, care născură pe Venus din spuma mării, frumoasa regină Nefertete se naște dintr-un bloc de piatră și trăiește prin nestatornica tinerețe a imaginației noastre.

☆

Sub un cer urban, înstelat cu lumini obosite de praf și concurență electrică, într-o atmosferă de asfalt incitat și-n ecouri de saxofon răgușit, încerc să evoc, slujbă mistică de preot martir, imaginea frumoasei regine Nefertete. O văd, cum undeva, în depărtatul orient al cerurilor înalte, pe malurile rîului sfînt, o poartă o litieră dusă de sclavi negri și de gloria unei frumuseți neasemuite. În noaptea aceea a Nilului, cînd palmierii, sclavi ai deșertului, își plecau coama în semn de omagiu al pămîntului adus în fața cortegiului regal, regina Nefertete privea cu ochii obosiți de veghe nemăsurata cîmpie a deșertului. Și undeva, acolo unde începe presupusul clipelor viitoare și nostalgia eternului, frumoasa regină întrezărea gloria unei domnii, care va rămîne totuși mai jos decît aceea a unei frumuseți. Știa că trecătoarea glorie de domnitor nu are decît o singură cale de eternizare, frumusețea ei. Din noaptea aceea, frumoasa regină Nefertete nu a avut liniște ; obsesia frumuseții care nu trebuie să moară o neliniștea. Din turma de sclavi de toate culori și credințele trebuia să-și găsească pe acel anonim artist, va face să treacă-n zbor de vultur stăpîn al zărilor, spre eterna glorie a frumuseții ce nu moare.

În zîmbetul pe care artistul i l-a presărat pe față, ca o sămînță de ademenire și rătăcire, el n-a pus decît zîmbetul pe care regina model îl flutura pe buze ca un stindard de biruință peste oameni și timpuri.

★

Acuma, admiratori mistici ai unui cap de piatră, pe care hazardul ni l-a păstrat printre ruine de temple și timp, strîngem toate fărîmele de iubire rătăcite-n colțurile sufletelor noastre și le unim într-un tot viu și constant. Căutăm să ridicăm din cutia lui de sticlă, frumusețea acestui cap, sus, colo unde domină principiul frumosului etern. Iar în clipa în care vom putea fi eliberați de jugul sentimentului ce ne tîrăște fără țintă în jurul acestei axiome de frumos, ne vom ridica cu seninătatea unui antic judecător, și-ntocmai ca bătrînii ce trebuiau să judece delictele Phrineei vom decreta frumusețea reginei Nefertete ca liberă și imaculată concepție de lumină, fără contigențe cu banala clevetire de colț de stradă care nu iartă. Trebuie să i se ierte păcatul etern ce l-a înmărmurit în piatră. Trebuie să i se ierte patima și ardoarea ce-a stîrnit-o în sufletele privitorilor ei. Trebuie să i se ierte c-a vrut să-nvingă prin eterna ispită.

Pentru că, frumoasă regină Nefertete, cu toate că timpul nu ți-a lăsat decît cap și bust ; noi îți vedem și trupul. Înalt, zvelt, în pas cu ceva ce te face să plutești nocturn ca Zeii țării tale peste deșert și Nil, cu o candoare ce revoltă firile slabe, care stîrnește însă murmure de admirație în cei ce au tăria durerii cînd iubesc. Ai în pas variația ce-o are sentimentul și mirajul, acuma ești aici, balsam candid pe-un suflet ce blestemă că n-a trăit în timpul domniei tale, acuma ești acolo, în umbra templului din Karnak, cutremurătoare arătare pentru sclavii tăi cenușii.

★

În forma aceasta de arătare eternă și adînc răscolitoare, plutești în nopțile reci sau calde, umpli toate clipele goale de acțiune și pline de visare, mă urmărești peste tot pe unde știi că trebuie să fiu liber și apari, fantomă antică și obsedantă, întotdeauna cînd vreau ca gîndul să plece-n alte locuri. Pîndești clipa de libertate în pragul ei și înainte ca dorul gîndurilor mele să poată pătrunde-n sanctuarul lui, tu regină fantomă, pășești solemn ca și-n timpul distinsului tău rege Amenofis.

Și toate acestea pentru ce, pentru că am avut o dată slăbiciunea să întîrzii cu ochii, cu gîndul și cu sufletul pe chipul tău ? Pentru aceasta să fiu acuma sclav, așa ca toți sclavii tăi, sclav al frumuseții tale pe care ne-ai trecut-o spre eternitate, așa ca din întîmplare ? Pentru că o dată închizînd ochii am reclădit Theba cu frumusețea templelor sale și cu frumusețea reginei sale ? Pentru că am îndrăznit și eu o dată, rătăcitor fir de praf, să judec puterea și mărirea unui zîmbet și-a unei priviri ?

Pentru aceasta să-ți fiu sclav ? Sclavul unui bloc de piatră pictat și pus într-un muzeu ? Sclavul unui gînd alimentat de neverosimilul zîmbetului tău de stăpînitoare ?

O, frumoasă regină Nefertete, privește o clipă din racla în care-ți vor rătăci oasele prăfuite și uitate, privește spre mine, omul, care a îndrăznit să se ridice contra tăriei tale. Privește la mine, sclav revoltat, cum voi dărîma, cu forțele rațiunii și cu puterea secolului nostru, piedestalul de glorie ce ți-l ridicară grămada de admiratori lași și sentimentali.

Privește cum îți dobor piatra prin care exiști, singura ta dovadă c-ai fost cîndva.

★

Iată, cu toate că-n secolul nostru luptătorii sînt mai nesinceri ca-n timpul tău, îți voi dezvălui planul prin care-ți voi distruge existența. Mai întîi, voi discuta așa-zisa ta frumusețe, voi căuta pe căile pe care mi le oferă știința frumosului plastic, să-ți arăt, ție și tuturor care se interesează, că acel cap al tău nu este decît o ieftină realizare plastică, că el nu suportă analiza științei secolului al XX-lea. Iar apoi, și asta știu că te va durea mai mult ca orice, voi smulge din istorie din timpurile scurse după tine, tipuri de frumusețe nemurite plastic și tot atît de celebre ca al tău. Le voi așeza alături, iar din vecinătatea ce se va ivi, voi putea compara celebra ta frumusețe așezînd-o la locul ce i se cuvine.

Nu crezi că fac ceea ce n-a îndrăznit nimeni să facă cu axioma frumuseții tale ?

★

Mai întîi, aș vrea să știu, de ce nu te fotografiază nimeni din față ? În orice album de artă, în orice reproducere care vrea să arate lumii frumusețea ta, nu te găsesc decît în profil. De ce ? Oare, crezi că nu ne dăm seama de conspirația care există în jurul frumuseții tale ? Crezi, că nu putem vedea, că din față frumusețea ta este prea exotică spre a plăcea civilizației și cultului nostru pentru frumos, că gura este prea răsfrîntă și obositor de senzuală, că ochii cu înclinație semită au în ei ceva speculativ și prea puțin răpitor ?

Spune-ne, regină, de ce ți-au pictat buzele, genele și sprîncenele ? Fără acest artificiu crezi că nu se poate face sculptură ? Tu n-ai de unde cunoaște pe Praxiteles, Fidias, Scopas și Polyolet, iar mai tîrziu pe Michelangelo, și în zilele noastre pe Rodin, Bourdelle și Mestrovici. A recurs vreunul din acești artiști de geniu la subterfugiul ieftin al sculpturii pictate ? A trebuit ca ei să smulgă expresia prin culori ?

Știu, îmi vei răspunde, că moda timpurilor tale fixase aceste criterii de-a reprezenta plastic, și că, desigur acest argument îl vei fi învățat de la anonimii tăi artiști, forma în spațiu poate fi înlocuită de un contur care rezumă masa ce-ar trebui să fie, iar acest contur să încercuiască suprafața de bază a volumului substituit prin culoare. Desigur, un sofism al timpurilor tale !

Acuma, vreau să te întreb, ai mai văzut vreo femeie cu urechi atît de mari ca ale tale ? Nu crezi că stai cu astfel de urechi pe muchea unei despărțituri zoologice a mamiferelor ? Dar nasul ?

Pare a fi un cocoloș de miez de pîine frămîntat între degete și lipit la un deget peste gură. Și, Doamne, gîtul, ți-ai văzut vreodată gîtul ?

★

Pentru a dovedi că mijloacele de analiză critică ce-mi stau la îndemînă sînt superioare posibilităților voastre de previziune, voi analiza forma plastică a celebrului tău cap.

În neputința de desăvîrșire expresivă, unii artiști recurg la fel și chipuri de mijloace tehnice, pe care, avînd un caracter amoral, trebuie să le numim abilități. Iată cum artistul care te-a nemurit, a creat din două figuri geometrice capul. Gîtul e un cilindru, capul un con cu vîrful în bărbie. Pentru a păstra echilibrul de masă (și despre asta ați făcut destul caz voi, egiptenii) în prelungirea frunții și a cefei, artistul ți-a plasat pe cap un fel de trunchi de con, care completează conul capului propriu-zis. Acest ornament vrea să fie o îmbrăcăminte a capului, un fel de potcap. Ciudată mi s-a părut întotdeauna această pălărie antică, care se odihnea pe figura-ți zîmbitoare. După cum vezi singură, capul tău este format din două figuri geometrice. Nu crezi c-ai anticipat pe moderniștii noștri ? Păcat că nu cunoști pe Braque sau peisajele lui Derain. O încîlcire de geometrie-n spațiu și plană. Mă amuză gîndul, ce-ai face să poți vedea sculptura lui Arhipenko sau a lui Barlach, dar la geometria lui Picasso oare distinsa-ți figură ce față ar face ? Știu, în sinea ta ai zice : nerușinați plagiatori !

Ei bine, frumoasă regină Nefertete, să analizăm puțin forma propriu-zisă. Modelajul, adică modul în care este redat relieful și umplut spațiul, este elementar. Două dimensiuni, baza și înălțimea. Deci, masă, nu formă. Modelajul nu prezintă o interpretare a formei respective, o înțelegere a funcțiunii fiecărui plan, o pătrundere în adînc a semificației fiecărui punct maxim de înălțime al fiecărui volum în parte. Probabil, adică, bănuiesc c-ar trebui să știi, cunoști concluzia, că forma nu trebuie să fie decît o armonie cîștigată prin simetria maselor, a volumului și-a suprafețelor, împerecheată cu o semnificație de depășire a materiei, adică o erupție spre culmile metafizice. E trist, însă metafizica voastră egipteană, a fost o născo-cire preoțească, ticluită la comandă și probabil lansată pentru acei cîțiva visători care simțeau că lumea este și dincolo, dar și dincoace de cutia craniană.

Spun sincer, îmi fac scrupule în continuarea argumentării, nu vreau să te umilesc prea mult cu neștiința ta. Tu în timpurile tale ai preferat găteli frumoase unei bune instrucții. Vei zice că sînt un

calomniator, totuși, eu am afirmat acest lucru bazat pe-o experiență psihologică ; numai o femeie superficială a putut zîmbi atît de ieftin artistului căruia i-a pozat.

Ca încheiere a acestor analize nu mă pot abține să nu-ți comunic o veste care desigur te va întrista. Un oarecare Fecheimer a scris o carte despre sculptura egipteană. Știi ce-a îndrăznit să facă acest om ? A reprodus chipul tău fără îndoială, tot din profil) fără potcap, doar cu acel suport, plasat cam pe unde ți-ar fi fost creierul și care urma să înțepenească trunchiul de con-potcap. Știi cum arăți ? Ca o mască, da, ca o mască pentru vulgarele noastre petreceri de carnaval !

Sărmană Nefertete, cum poate fi cineva atît de rău încît să reproducă bustul tău fără potcapul cu care te mîndreai atîta în toate cărțile de istoria artelor ?

★

Frumusețea ta, care determinînd creația plastică te-a nemurit, nu este neîntrecută, mai ales, după cum am spus mai sus, fiind extrem de exotică. Acest gen de frumusețe este compromis la noi de-un popor nomad venit de nu știu unde. Vorbesc de țigani. Acestui popor romantic cu femei frumoase și exotice trebuie să-i reproșezi că frumusețea ta dă naștere la asociații care nu-ți sînt favorabile.

Apoi, nu înțeleg, cum de vrei să rămîi singura frumusețe feminină nemurită-n operă de artă plastică, cînd sînt încă atîtea, care din foarte multe puncte de vedere își sînt superioare.

Din civilizația greacă vreau să-ți enumăr doar trei Afrodite : a lui Praxiteles din Knid, cea din Milo și cea din Pergamon. Cum vrei să stai alături de acestea ? Uite, sînt dispus să accept discuția și chiar să analizez una din aceste trei Afrodite tocmai spre a demonstra obiectiv ceea ce susțin.

Vom lua, de exemplu, pe cea din Pergamon. Am ales-o pe aceasta fiind o operă de artă din epoca de glorie a artei grecești, după cum și capul tău aparține ultimei epoci de glorie a sculpturii egiptene.

Sub raportul masei și-al volumului nu trebuie să documentez prea mult, artificiul unui simplu volum geometric nu există. Unitatea ce-o are acest cap este unitatea ce-o dă forma corespunzătoare vieții, este chiar masa vie care trăiește. Dacă ne oprim asupra expresiei nu ai decît mai mult de pierdut. Bănuiesc chiar, că ți-ar fi rușine să discutăm acest adevăr ce nu se poate contrazice. E atît de evidentă ca existența capului tău în Muzeul Egiptean din Berlin. Ochii, gura, înclinația capului, obrazul ce pare că palpită viață,

siguranța gestului luat în sine, toate sînt proprii doar vieții. În ele nu vei găsi definiții abstracte sau forme tăiate arbitrar, sînt deplina armonie a unui cap în care toată viața e prezentă. Nu-i așa că bănuiești unde se uită ? În sus, desigur. Iar gura pare că se miră de ceva, pare că admiră fuga veselă a norilor din iluminatul cer mediteranian. Și părul, această simfonie de forme. Pare așezat în bucle fără ordine prea mare, o anumită dezordine vine chiar să desfășoare un peisaj marin. Șuvițele de păr par valuri în mișcare, par ceea ce sînt, un cap în plin aer în care vîntul se joacă naiv, creînd armonii formale și simetrii întîmplătoare. Totul e natural, pînă și atitudinea, ea nu-i o poză decorativă ca a ta, este un gest spontan de afrodită castă și sublimă. Nici sprîncenele colorate, nici potcap artificial, decorativ, nici față suptă de nu știu ce nostalgie și nici ochi șireți și de-o relativă expresivitate. La tine totul este de suprafață, la ea totul e de adîncime, la tine este o notație sumară, la ea este o sinteză.

Pentru a nu fi acuzat de exemple luate unilateral voi arăta cîteva din Renașterea Italiană. Îți voi arăta și acolo femei frumoase care au trecut dincolo de zilele lor de existență printr-o operă de artă plastică.

Agostino di Duccio are, din 1450, lucrat un cap din teracotă de-o expresivitate rară. O figură cu puțină impertinență de fată tînără și frumoasă, o gură cu colțuri adîncite care rezumă ambiție, și-o pereche de ochi care se uită mîndru și prudent. Linia nasului latină, semeață și dreaptă și un vîrf ascuțit strengărește. Părul este lăsat să se vadă de sub o maramă cu grație așezată. O armonie de motiv decorativ care completează figura dîndu-i o castitate care vine să tempereze subtila strengărie și dor de aventură a feței. De aceasta ce zici ? Dar de splendidul profil al lui Piero della Francesca ? O pictură atît de liniștită, o figură atît de palidă că pare o icoană. Ochii doar, vii și negri, spintecă zarea și arată decizie. La gît mărgele colorate. Capul coafat în moda timpului. Dar cîtă tandrețe în acest profil de medalion !

În fața lucrării pe care ți-o voi expune acuma desigur că nici chiar revolta ta nu va mai putea avea greutate. Vorbesc de capul de fată al lui Raffael Lorenzetto, azi în Muzeul din Lillo. Fără exagerare, de n-aș avea certitudinea că este o sculptură aș crede că este o fotografie după un cap viu. Da, da, știu ce gîndești, arta nu-i fotografie. Desigur, însă arta este viață și nu este, frumoasă regină, statică pusă sub un potcap și care vrea să salveze, ceea ce n-are, printr-un zîmbet. Știi cît este de viu acest cap ? Te-nfioară, ți-e teamă să nu-i iasă din spațiul lui și să te surprindă perplex și ne-

dumerit. Te aştepţi să ridice ochii la tine şi de-ar face-o, frumoasă Nefertete, ţi-ar scădea cu mult numărul admiratorilor.

Eu cred că este inutil să-ţi vorbesc şi de alte opere similare. Să-ţi amintesc de Gioconda lui Leonardo da Vinci ? Dar nu crezi că s-ar nărui sub propria lui greutate bustul tău în clipa în care te-aş compara cu această extraordinară realizare plastică ? Poate zîmbetul tău să stea alături de misteriosul şi profundul zîmbet de dispreţ şi satisfacţie al Giocondei ? Al tău este un zîmbet de femeie care uşor poate ceda, din cochetărie sau perversitate, al Giocondei în schimb, e zîmbetul de stăpînă. Zîmbetul femeii frumoase, stăpînă pe sentimentele şi corpul ei.

II.

A trecut mult timp de cînd am încercat să scap de obsesia reginei Nefertete pe calea arătată mai sus. Prin analiza care mi-o închipuiam ştiinţifică, adică obiectivă, prin sinceritatea şi familiaritatea discuţiei, prin sentimentul de dreptate pus în cîntărirea argumentelor, am crezut că voi reuşi, ca făcîndu-mi din acest bust de artă un lucru cunoscut, intim (căutînd să dispară misterul din existenţa lui) îl voi putea privi senin şi obiectiv, fără o colaborare afectivă nedorită. Credeam, că îmi voi aşeza în justă perspectivă acest bust, credeam, că astfel voi fi un spectator care nu vede decît cu ochii raţiunii.

Timpul este însă maestrul faptelor noastre. Prin perspectiva lui vezi deformări sau consacrări a multor fapte care în vremea lor nu apăreau juste. El este măsura şi echilibrul. Şi tot prin el îmi este dat să văd, azi, unele excese şi forţări de argumente. Desigur, fundamental nu neg nimic, recunosc totul ca just şi mai ales, întăresc încă o dată încrederea în posibilităţile ştiinţifice ale secolului nostru. Poate îmi reproşez aspectele formale ale discuţiei, dialectica propriu-zisă, rămînînd ca fond sănătos, logica care a condus discuţia. Totuşi prin timp, azi, mă simt dezarmat : dacă la-nceput, atunci cînd terminasem procesul critic şi cînd în sinea mea reuşisem să aduc o linişte consolatoare, fantoma reginei Nefertete devenise străină de mine, astăzi, pe zi ce trece se ridică din nou, ca un imperativ al destinului. O simt cum iarăşi creşte-n mine, cum, de undeva, se năruie încet şi sigur, tot bagajul meu de argumente, şi cum, tot ceea ce am încercat devine o sterilă dorinţă de lămurire. Cum zîmbetul ei, pe care credeam că-l înţelesesem cîndva, devine tot mai ironic, tot mai batjocoritor. Şi ciudat, nu mai pun întrebarea dacă are formă sau expresie, dacă este conceput decorativ sau nu, dacă împrumută de

la viață ceva sau dacă este sau nu o operă de artă. Ceea ce văd în el, ceea ce reţin şi ceea ce apasă şi obsedează este aerul ei, sensul acela neînţeles şi misterios care scapă analizei ştiinţifice. Nu cred că aceasta să fie expresia, este ceva ce iese din adîncul nostru, ce nu are raport de existenţă exterioară, nu este nici fenomen metafizic, îl simt doar concret şi din lumea noastră.

★

Bizare sînt contrastele sufletului omenesc ! Aici tresari de bucurie în faţa unei emoţii inedite, aici te cufunzi în adîncul melancolic al suferinţei. De simţi cumva că-n tine cresc puteri de viaţă, ridici fruntea semeaţă de conchistador şi nu trebuie decît o insinuantă umbră de îndoială ca totul să se prăbuşească-n dezolare. Iar cînd ai credinţa de ascet, că nimic nu-i dincolo de puterile divine şi cînd se pare că liniştea sălăşluieşte odihnitor pe sufletul tău, pornesc de undeva, din văgăunile de umbră ale sufletului omenesc, cîntăriri păgîne. Atunci, sfărîmi cruce şi idoli şi strigi celor patru vînturi, că cenuşa este singura realitate din viaţă !

★

Fără-ndoială, că din îndepărtata putere de viaţă a poporului egiptean, au putut creşte cu adînci şi răscolitoare aderenţe, predestinări ciudate. Magia, puterea care dărîma munţi şi scruta zările, care lega existenţe trecătoare de veşnicie, care făcea ca sufletele să se zbată în chinuri de nedescris, care putea să răzbune peste secole şi care inversa menirea morţilor cu a miilor, a dat un dinamism cosmic, care mai pluteşte şi azi ca o ameninţare. Incantaţiunile lor magice, armonică insinuare de blestem şi predestinare, producea atmosferă vrăjitorească în jurul oricărui adevăr. Te urmăresc din urmă ritmuri şi melodii care trezesc atavice amintiri. Te răscoleşte cîte un vers sau acord, cîte o linie sau volum, încît porţi în tine pentru totdeauna povara acelui motiv. Iar cînd dilema este singura certitudine-n suflet, simţi ca o boare reconfortantă impulsul de-a te lăsa pradă sugestiilor ştiinţifice. Din tot ce-au făcut ei, nimic n-a pătruns în univers şi secole, decît tîrît de cîte-un ritm magic. Şi piramidele şi sfinxul, templele şi statuile, mumiile şi inscripţiile, toate, toate, au legături magice cu necunoscutul. De aceea, poate, toată arta egipteană nu-i decît un motiv unic, transpus în mii de variante : credinţa-n eternitatea vieţii.

★

Acum, reîntors la Nefertete mă-ntreb, dacă sufletului omenesc îi este de ajuns alternativa de da sau nu ? Mă-ntreb, căci existența acestei regine fantomă cere acest categoric răspuns. Trebuie s-o accepți sau s-o negi. Cum poți însă nega ceea ce te face, în ciuda tuturor credințelor tale, să-ntorci capul ; dar cum poți accepta aceea ce vezi că nu există ?

Între acești doi poli între care oscilează neputința omenească se află un punct mort. Este acela căruia i te-ncredințezi în clipele de dezorientare intimă. El singur poate mulțumi sufletul omenesc, căci nu-i cere nimic.

★

Între acești doi poli între care oscilează neputința omenească se află un punct mort. Este acela căruia i te-ncredințezi în clipele de dezorientare intimă. El singur poate mulțumi sufletul omenesc, căci nu-i cere nimic.

★

Din întîlnirea de-o clipă a hazardului și-a vreunei incantațiuni magice, s-a născut eternul motiv plastic : regina Nefertete. Poartă-n el destinul prescris în ritm solemn ; să fie fantomă a ceea ce mintea omenească nu poate înțelege, să fie indexul acuzator și zîmbetul ironic pentru neputința omenească, să fie piatră funerară pe mormîntul tuturor acelor lucruri la care trebuie să renunțăm

. . . . . .

să fie, ca și corbul lui Edgar Poe, care-n acel solemn „Nevermore" a definit atît de măreț eternul, fantoma pe care trebuie s-o primești ca singura consolare a dezolării tale.

NOTE DESPRE NUVELA FANTASTICĂ

Cînd istoricii literari germani au încercat să-l definească pe Kleist, nu au putut să treacă peste identitatea operei sale cu romantismul german. Îi domina însă formula lui Goethe : „Klassisch ist das Gesunde, romantisch das Kranke". Și atunci soluția a venit pedantă și cu aerul de cabinet, Kleist aparține romantismului în părțile lui slabe sau bolnăvicioase, adică prin acel „Vorliebe für dar Grässliche und Entsetzliche, Hässliche und Perverse".

Chiar în acest început de secol al XIX-lea, plin de nebunia lui Hölderlin, de delirul mistic al lui Werner, de tuberculoza lui Novalis, de sinuciderea lui Kleist și alcoolismul și ciudățeniile lui Hoffmann, era greu să se treacă peste „die geniale Leistung Kleists", în materie de nuvelă, de această nouă formă literară, grefată pe realizările lui Boccacio și ale lui Cervantes.

Și astfel, de acest secol, în care s-a născut nuvela modernă și cu ea și nuvela fantastică, de acest romantism german, s-a legat oarecum tradiția unei stări maladive a creatorilor și a operelor lor. Nu a fost greu să se accentueze acest caracter, nuvelele lui Hoffmann aduceau o lume curioasă, plină de neverosimile, o îmbinare de vis și de realitate fantazată, povestiri care nu aveau nimic comun cu viața, cu viața acceea cu care se obișnuise lumea s-o vadă, cu ochii ei temători de tenebre și pe care le-o cultivase arta clasicismului. Era o întoarcere prea bruscă pe alte tărîmuri, se dezvăluia un revers al vieții pe care fiecare se căznea să-l afunde cît mai mult de cîte ori se întîlnea cu el prin accident. În povestirile lui Hoffmann viața se înlănțuie numai din paradoxe fantastice, din acea plutire de vis, pe care autorul o scapă printre degete și-l depășește. Gustul sever german nu putea ierta aceste divagații. Era chiar contra bunului simț german, contra sănătății teutone, care nu acceptă decît misticismul ca singură formulă de depășire metafizică. Acel „Verwirrung der Gefühle" ajunsese un blasfem la adresa lui Hoffmann, care încercase și el, printr-o mai adîncă și mai subtilă sensibilitate omenească, să creeze forme noi de expresie în literatură.

Celălalt caz care avea să universalizeze această părere, de creație de artă alături de nebunie în nuvela fantastică, a apărut cam în același timp, în America. Edgar Poe, o figură ciudată și predestinată, într-o veșnică agitație, plin de capricii și de contradicții, om de gust și de-o sensibilitate care depășea cultura și civilizația americană, critic înverșunat, cu o tinerețe chinuită, cu iubiri sfîșietoare, și peste toată această viață cu cotituri și contorsiuni tragice, alcoolismul ca refugiu și izolare avea să-și sfîrșească viața răpus de tenebrele delirului tremens. Dacă în primul moment critica burgheză nu s-a adresat decît omului, luat din punctul de vedere al moralității n-a întîrziat ca și opera lui să fie explicată ca o concretizare absurd literară a decadenței sale.

Și, astfel, în lumea largă a cititorilor și în una strîmtă a criticilor, literatura fantastică a fost indisolubil legată, dintr-un anumit punct de vedere, de nebunie, sau dacă nu chiar de nebunie, vecină cu o stare morbidă a scriitorului.

În 1851, P. Mérimée, cu ocazia apariției nuvelelor lui Gogol în limba franceză, scrie un articol în „Revue de Deux-Mondes" în care semnalează nuvela fantastică „Vyi sau regele Gnomilor" a scriitorului rus. O numește „poveste vrăjitorească, ce amuză și îngrozește" și mai dă și o rețetă a unei bune povești fantastice : „încep cu portrete bine conturate ale unor personaje bizare, dar posibile și imprimi trăsăturilor lor, amănuntele cele mai reale. De la bizar la miraculos, tranziția se face pe nesimțite și cititorul se va afla în plin fantastic, înainte de a fi băgat de seamă că lumea reală i-a rămas cu mult în urmă".

La această dată Gogol nu murise încă și nici nu se știa despre el că ar fi oarecum din familia spirituală a lui Hoffmann sau Poe. Și de altfel, se dădea o rețetă a nuvelei fantastice, o posibilitate pentru orice scriitor de a o aplica, ea nemaifiind doar o rezultantă a maladiilor sau viciilor autorilor lor.

Se împămînteniseră bine la această epocă și poveștile și legendele fantastice ale lui Walter Scott. Și el, inițiatorul romanului istoric, omul de muncă ordonată și lucidă, de elaborare sistematică și de exploatare rațională a inspirațiilor, nu putea fi pus alături de cei doi părinți ai nuvelei fantastice.

A urmat apoi traducerea în limba franceză a nuvelelor lui Poe, făcută de Baudelaire, care nu numai că reabilitează pe scriitor, condamnînd mediul impropriu în care a trebuit să trăiască și pe care-l face vinovat de destinul nefast al scriitorului, dar, mai mult, se arată dispus a demonstra cititorului metoda analitică care stă la baza creației nuvelelor fantastice ale lui Edgar Poe, metodă care aparține chiar matematicilor, după cum afirmă chiar scriitorul american.

Și încet, au mai apărut scriitori de nuvele sau povestiri fantastice, nu ca autori exclusivi ai acestui gen, ci doar, dintre aceia care au abordat subiecte fantastice alături de celelalte creațiuni ale lor. Și, poate să pară ciudat, dar dintre cei ce-au mai scris nuvele fantastice, în afară de tragicul sfîrșit al lui Maupassant, nici unul nu s-a putut alătura prin structură de Hoffmann sau de Edgar Poe. Nici Dostoievski sau Turgheniev, nici R. Kipling, R. L. Stevenson sau J. Konrad, nici Villiers de L'Isle-Adam sau Anatole France, nici Pirandello sau Herman Melville, nici O. Wilde sau Jens Peter Jacobsen și nici chiar lucidul Hans Heinz Ewers, care reușește atît de facile efecte cu rețeta lui Mérimée.

Acceptarea nuvelei fantastice ca o creație maladivă a rămas doar la aceia care pornesc în cercetarea ei de la determinantele critice ale romantismului german. Și tentația de a fi asemuită orice nuvelă fantastică cu o creație romantică nu-i ușor de îndepărtat ; prea abundă lumea irealului în nuvela fantastică, prea depășește ea rațiunea, prea nu este decît o viață a fanteziei și a visului.

★

Nuvela fantastică universală nu a putut pînă acum să definească mai mult de trei posibilități de creație ale acestui gen.

Nuvela fantastică de tip romantic, german, creatoare de atmosferă în primul rînd, de penumbre, de conflicte valabil omenești cu o acțiune inițială, dar cu fantezie în corelații și în rezolvare, prefață pe o stare de spirit oarecum bolnăvicioasă în acuitatea senzațiilor și în subtilitatea jocului de imaginație. Fără o logică a fanteziei, ea lasă impresia de gratuitate, de fugă de umbre care gonesc, fără să ajungă fantasme de aceeași structură. O bogăție pînă la risipă a elementelor de hazard și de senzație, care fac din povestire un fel de bici care lovește fără milă liniștea și ordinea universală a valorilor de cunoaștere și de sentiment. Oroarea de justificare logică și de înlănțuire cauzală, un peisaj de conflicte clădite pe vis și pe fantezie.

Atmosfera acestora este o acceptare voită a unor stări de fapt, care sînt accidente în viața propriu-zisă. Și pentru că, contemporaneitatea și cotidianul nu pot oferi destule elemente speculative a acestor stări, întoarcerea în trecut este cea mai preferată lume. Acolo, unde și faptul real devine poveste, artistul poate mai ușor să brodeze pe fantezia lui împrejurări care nu mai lovesc direct simțul critic al omului aplecat atent asupra realității. În cazul cînd trecutul este evitat, exotismul intră în combinație din același motiv al depărtării de prezent. În nuvelele lui Hoffmann, care este prototipul acestui fel de nuvelă fantastică, simți de la început cum aparții unei alte lumi de

gînduri și sentimente. În „Stafia logodită" de exemplu, din prima pagină autorul fixează atmosfera de extraordinar, care crește din observații reale : „vîntul gemea în văzduh". „Atunci se făcu o scurtă tăcere, în timpul căreia se auziră lămurit șuierînd și urlînd niște glasuri minunate, pe care vijelia le făcea să treacă prin coș ca printr-o pîlnie de vorbit, imensă", apoi comesenii vorbesc de lucruri care „trezesc în noi o tainică înclinare spre groază". Iar Angelica spune, „cît pentru mine, nu cunosc senzație mai plăcută decît fiorul acela ușor care-ți străbate tot trupul cînd — Dumnezeu știe cum — visezi cu ochii deschiși la lumea închipuită". Și iată aici, un început de nuvelă fantastică, care se depărtează infinit de rețeta lui Mérimée, care nu rămîne valabilă decît pentru un număr restrîns de nuvele și de mai puțini autori.

În această atmosferă intră persoanele în acțiune ; dar fiecare cu pecetea acestui extraordinar, anunțat de la început. Nu toate personajele însă, ci doar acelea care au în nuvelă un destin deosebit. Un lector perspicace poate de la început alege persoanele care vor trăi o existență ireală, de vis și fantezie. Sfîrșitul te înăbușă aproape prin masivitatea elementelor de hazard și de împletire arbitrară ; rămîi cu sufletul la gură, ca în fața unor întîmplări groaznice, pe care mintea cotidian obișnuită cu o frecvență normală a faptelor, nu le poate nici accepta și nici înțelege. Ele intră în cunoașterea noastră fără s-o dorim și fără să le-o îngăduim, se năpustesc aproape asupra noastră, ne cuceresc ; iar noi ca niște învinși, asistăm neputincioși la capriciile învingătorului nostru.

Cealaltă posibilitate a creației nuvelei fantastice o ilustrează Edgar Poe. În „Filosofia Compoziției", în care Poe se atașează de soluția de-a începe cu sfîrșitul și unde demonstrează cum a conceput el poemul fantastic „Corbul", trage cîteva linii impresionant de precise ale acestei metode. Dar mai interesante apar afirmațiile lui din începutul nuvelei „Dublul asasinat din strada Morgăi" : „Facultățile spiritului pe care le definim prin termenul *analitice* sînt în ele însele prea puțin susceptibile la analiză. Noi nu le apreciem decît prin rezultatele lor. Ceea ce știm, între altele, este faptul, că ele sînt pentru acela care le posedă într-un grad extraordinar, un izvor de plăceri dintre cele mai vii"... „Această facultate de *soluționare* își capătă poate o mare putere din studiul matematicilor, și în speță, din cea mai înaltă specialitate a acestei științe, care din cauza operațiunilor sale retrograde, a fost numită, foarte impropriu și simplu, analiză, ca și cînd ea ar fi analiza prin excelență".

Nu toate nuvelele lui Edgar Poe sînt concepute după această metodă analitică, cum o numește el, dar caracterul specific al lui Poe, în nuvela fantastică rămîne această operație de construcție retro-

gradă. Pe cînd la Hoffmann totul era o înlănțuire de ilogic, de hazard și de imaginație în joc, aici totul se succede, ca din treaptă în treaptă, de sus în jos însă. Este pitorească cursa care o întreprinde Edgar Poe. O dată sfîrșitul știut, destinul fiecăruia existent în latența compoziției, jocul imaginației se manifestă prin găsirea celor mai paradoxale împreunări de conflicte și situații pentru a ajunge cît mai pitoresc la sfîrșitul voit. După cum spune el însuși, acest joc este „un izvor de plăceri dintre cele mai vii".

În timp ce la Hoffmann nu se simte truda pentru a rezolva conflictele, ele curgînd oarecum, ca o apă liniștită și oarbă, la Edgar Poe este o plăcere să vezi cum învinge dificultățile ivite și cum apare enigma dezlegată.

Totul este o întrecere între probabilități diferite, între conjuncturi posibile, cu care se dedă la un joc miraculos, un fel de echilibristică de logică. Frumusețea acestui fel de a colabora cu fantezia, face din nuvelele lui Poe un fel de rebus, de ghicitoare fantastică în care alergi odată cu autorul după găsirea soluției cele mai posibile și celei mai verosimile. Dar acest verosimil are pecetea extraordinarului prin determinarea lui apriorică, din care-i place să deducă retrograd, pînă la găsirea soluției.

Evident, această metodă introduce prin strădania de-a soluționa tot neprevăzutul pe care-l aruncă cu ferocitate fantezia lui în cale, ceva de senzațional în nuvelele lui Edgar Poe. La Hoffmann, de exemplu, o complicație ivită de jocul imaginației nu trebuie soluționată, ea trece mai departe, din conflict în conflict, pînă ne dăm seama că totul este o împletire încîlcită de fantezie și hazard. La Poe în schimb, nici nu simți cum lucrează imaginația lui, atît de legate sînt cele mai paradoxale împletiri. La Hoffmann nu este nimic senzațional, tocmai prin faptul că el nu dezleagă, în timp ce la Poe, tocmai dezlegarea și justificarea introduce acel neprevăzut senzațional, care aduce adeseori cu structura cea mai intimă a literaturii polițiste.

Atmosfera în nuvelele lui Poe este mai directă, pornind numai cu elemente pe care le justifică. Sînt indicații doar în momentele în care își presară fără să simți, toată grandoarea unei realități suprasensibile. Dozajul acesta are ceva pervers în el, ceva de voită chinuire, ceva care intenționat îți atacă nervii și te aduce în situația să crezi ca real și posibil ceea ce de fapt este numai ficțiune. În timp ce la Hoffmann elementele de atmosferă fantastică te cuceresc, fără să-ți ceară agrementul, la Poe te torturează cu ipoteza valabilității, cu acceptarea lor, pe dată ce continui lectura acordîndu-i creditul necesar. Și astfel, fantazarea demonstrată intră în lumea lectorului pe poarta cea mare, o primește și numai la urmă, cînd n-o mai poate suporta, observă subtilitatea cu care s-a introdus.

În timp ce lumea nuvelelor lui Hoffmann este o lume de închipuire, pe care o recunoști ca atare, lumea lui Poe este lumea de alături de viață, cum o numește Baudelaire „l'exception dans l'ordre moral". Este partea aceea care are dreptul la viață numai prin nenaturalul și excepția care o ridică. Cu toate că întîmplările sînt totuși ale vieții, felul în care le pune, greutatea pe care le-o acordă, te face să le accepți ca alături de normal. Crima, oroarea, dezgustul, ruina, moartea cu toate curiozitățile ei, boala, ironia parodia, cruzimea, teroarea, beția, iubirea bolnavă, tenebrele, nebunia, nopțile de groază și de insomnie, voințele frînte, apatia, halucinațiile, viziunile morbide și aventura, trăirea neprevăzutului cu toată grandoarea și duritatea lui.

Cea de-a treia posibilitate de creație a nuvelei fantastice se identifică într-o măsură oarecare cu rețeta lui Mérimée. Se prezintă o lume cu totul reală, clădită ponderat și fără artificii, cu structură normal omenească. Nu simți persoanele bizare așa cum afirma Mérimée, nu ai un element care să te facă să bănuiești că totul se va transforma la un moment dat într-o lume ipotetică și neverosimilă. Acțiunea se desfășoară în limitele conflictelor și psihologiilor normal omenești. Dar deodată, un pas, un gest, o vorbă, o accentuare, o întîmplare, te face să devii mai atent, să scrutezi perspectiva care începe să se anunțe ciudată. Și cînd credeai că ai ajuns să cuprinzi în tot ansamblul lui povestea care ți se desfășoară, te trezești în plin fantastic. Nuvela lui Gogol „Paltonul" este tipică în acest sens. Trăiești alături de eroul mititel, funcționar de stat, pînă la urmă, cînd îți dai seama că ai fost martorul unei întîmplări care iese din comun. În timpul lecturii nu ai avut timp să sesizezi nici o notă forțată, nici un accent aruncat ca din întîmplare pe care să-l suspectezi c-ar putea deveni la un moment dat o cheie care să răstoarne tot ce ți-ai clădit liniștit de la început. La fel, în nuvelele lui Walter Scott, în care, chiar dacă presimți fantasticul care plutește în aer, nu ai certitudinea că această lume va fi aceea care ți se va prezenta odată ca singură realitate a povestirii. Herman Melville în nuvela lui „Bartleby" întrebuințează aceeași cheie a dezvăluirii măsurate a unui destin de dincolo de realitatea simțurilor noastre. Și exemplele pot urma, dovedind același lucru, că această modalitate formală de realizare a nuvelei fantastice, aparține unei lumi de scriitori, care structural sînt aplecați mai mult asupra realității, dar pe care o simt că uneori ne depășește prin încîlciri care nu ne aparțin rațional, dar care sînt tot ale noastre pe dată ce ochii și simțurile noastre pot tresări oricînd în fața lor, ca și în fața unei veritabile realități.

★

Nu se poate intra în toate amănuntele construcției nuvelelor fantastice. Uneori fiecare în parte își are cheia ei, cu toate că în general se înscriu în categoriile de mai sus. Apare însă ca un corolar că scriitorii de nuvele fantastice, indiferent categoriei căreia aparțin, sînt de-o structură deosebită sufletească. O imaginație bogată, o sensibilitate cu antene la toate imponderabilele existenței noastre, o plăcere pentru conflictul gratuit, o înclinație față de extraordinar și de lumea obsesiilor și aventurilor. Sclavi ai fanteziei lor, se supun rar la discipline realiste. Trăiesc prin neprevăzutul și hazardul întîmplărilor, se confundă cu ele și iau drept realitate o ficțiune a minții lor. A acelei minți, surescitate artificial sau în permanentă efervescență printr-o predestinare maladivă.

Plăcerea lor cea mare este libertatea de fantezie, drumul liber deschis, fără piedici și fără restricții. Ea le poate crea și dificultăți cînd este prea mobilă. O inteligență critică, un gest al echilibrului chiar în fantastic, o prezență de regizor, va exploata în sensul cel mai bun orice salt al imaginației. Cît timp libertatea de fantezie nu este marcată cu diagnoza precisă de incoherență morbidă, ea rămîne la un preț de neegalat. Căci indiferent de categoriile de cunoaștere omenești, de limitele lumii noastre sensibile, o imaginație care umblă numai pe piscuri este fantastică și neverosimilă. Ea este totuși o revelație a unei lumi care se înalță, după logica intimă a acelui artist, peste toate considerațiile de comoditate, pînă la limitele superioare ale neprevăzutului, fantasticului, inefabilului și neverosimilului.

Vă speriați de extraordinarul și de aerul de basm al unei situații dintr-o nuvelă fantastică ? Arătați-mi marginile dintre ficțiune și realitate și vă voi spune și eu de ce greșește artistul care se joacă cu fantezia lui, ca un scamator cu drăcețile lui panglici de foc.

CUPRINSUL

Prefață 5
Notă asupra ediției 23

HANUL ROȘU (1939) 25

Hanul Roșu 27
Vraciul Ieronimus 41
Țara depărtărilor 64
Biserica din Fraustadt 78
Moartea prietenului meu Savin 93

SEMN RĂU (1943) 127

Semn Rău 129
Wilhelm Temerarul, duce de Brabant 139
Floarea albastră 148
Cetatea cu steaguri albe 155
Pendula 167
Păcatul fratelui Beatus 174
Casa din strada Primăverii 194
Teodot Nebunul 206
Pavilionul nr. 6 216

INEDITE 239

Pomana dracului 241
Argatul Păun 248

ADDENDA 253

Fantoma Reginei Nefertete 255
Note despre nuvela fantastică 265

Redactor : DAN-ION VLAD
Tehnoredactor : MARILENA LUNGULESCU

Bun de tipar : 24.II.1983
Coli de tipar : 17
CRAIOVA, 1983

Întreprinderea poligrafică „Oltenia",
str. Mihai Viteazul nr. 4, Craiova
Comanda nr. 204/1982

V. BENEȘ

HANUL ROȘU

Lei 15

scrisul românesc